

Försvarsutskottets betänkande

1976/77:13

med anledning av propositionen 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling samt propositionen 1976/77:100 jämte motioner

I betänkandet behandlas förslag som regeringen – efter föredragning av statsministern samt av statsråden Krönmark, Burenstam Linder, Troedsson, Turesson, Wikström, Ahlmark och Gustavsson – har förelagt riksdagen i propositionen 1976/77:74. Vidare behandlas vissa förslag i propositionen 1976/77:100 bilagorna 7 (försvarsdepartementet) och 14 (handelsdepartementet). Flertalet förslag i propositionen 1976/77:100 bilaga 7 har riksdagen redan behandlat (FöU 1976/77:9, rskr 1976/77:154).

81 motionsyrkanden behandlas i betänkandet. Motionerna är väckta antingen under den allmänna motionstiden i januari 1977 eller med anledning av propositionen 1976/77:74. En sammanställning av alla motionsyrkanden återfinns i bilaga 1. Av bilagan framgår var i betänkandet de olika yrkandena behandlas.

Vid beredningen av propositionen 1976/77:74 har försvarsutskottet hemställt om yttranden från andra utskott enligt följande:

Statsministerns anförande	Utrikesutskottet
Bilaga 1 såvitt avser säkerhetspolitiken (försvarsdepartementet)	Utrikesutskottet
Bilaga 2 såvitt avser riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling (handelsdepartementet)	Näringsutskottet
Bilaga 3 (socialdepartementet)	Socialutskottet
Bilaga 4 (kommunikationsdepartementet)	Trafikutskottet
Bilaga 5 (utbildningsdepartementet)	Kulturutskottet
Bilaga 6 (jordbruksdepartementet)	Jordbruksutskottet
Bilaga 7 (arbetsmarknadsdepartementet)	Arbetsmarknadsutskottet
Bilaga 8 (kommundepartementet)	Civilutskottet

Inkomna yttranden redovisas i bilagorna 2 – 7.

Under arbetet med betänkandet har inför utskottet lämnats upplysningar av företrädare för utrikes-, försvars-, handels- och kommundepartementen samt av personer i ledande ställning inom det militära försvaret, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret och det psykologiska försvaret.

1. Säkerhetspolitiken och totalförsvaret

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 (s. 4–8) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad statsministern har anfört om säkerhetspolitiken och totalförsvaret.

Statsministern

Statsministern slår fast att det svenska samhället präglas av en djup och grundläggande värdegemenskap. Denna vidmakthålls och stärks genom att sådana ekonomiska och sociala villkor förverkligas som motsvarar det svenska folkets önsknings och strävanden. Den inre stabilitet, som en sådan utveckling av hela samhället skapar, förblir en väsentlig förutsättning för att statsmakterna skall kunna föra en fast politik både i fred och i krig.

Statsministern återger den beskrivning av målet för Sveriges säkerhetspolitik som har gällt sedan år 1968 och uttalar att detta mål skall gälla allttjämt. Vår säkerhetspolitik byggs upp genom en samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitiken, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitiken.

Sverige har för sin säkerhet valt en alliansfri politik som syftar till neutralitet i krig. Att landet under en lång period kunnat hålla sig utanför krig har enligt statsministern bidragit till att fast förankra denna politik hos det svenska folket. Vårt lands möjligheter att även i framtiden stå utanför krig och allvarliga konflikter med bibehållen frihet och självständighet främjas bäst genom neutralitetspolitiken. Denna ökar också våra möjligheter att i olika sammanhang verka för en bättre och fredligare värld.

Den svenska neutralitetspolitiken är inte internationellt garanterad eller fastslagen i överenskommelse med annan stat. Sverige har själv valt och utformat sin säkerhetspolitiska linje. Dess trovärdighet vilar främst på vår fredestida utrikes- och försvarspolitik.

En väsentlig förutsättning för neutralitetspolitiken är att omvärlden har förtroende för vår vilja och respekt för vår förmåga att orubbligt hålla fast vid den valda linjen. För att denna avsikt skall bli klart förstådd och respekterad krävs enligt statsministern att politiken inte görs beroende av tillfälliga faktorer utan förs med konsekvens och fasthet. Internationella bindningar som gör det omöjligt att iaktta neutralitet i krig kan inte accepteras.

Sverige strävar efter att skapa ökad respekt för varje nations frihet och självbestämmanderätt. Vi verkar även för social och ekonomisk rättvisa, politisk avspänning, militär nedrustning samt för omfattande och förtroendefullt samarbete över gränserna. En värld i varaktig fred kan endast förverkligas om dessa strävanden förblir starka. Varje steg mot en ökad internationell säkerhet främjar även förverkligandet av vårt eget säkerhetspolitiska mål.

Det krävs enligt statsministern samlade internationella insatser om vi skall

nå en värld i varaktig fred. En sådan värld kan inte förverkligas enbart genom nationella åtgärder. Sveriges engagemang i det internationella fredsarbetet står alltså inte i motsatsförhållande till strävandena att stödja den svenska alliansfria politiken genom ett allsidigt sammansatt totalförsvaret. En grundläggande förutsättning för att Sverige på olika sätt skall kunna verka för en bättre värld är att landets självständighet bevaras.

Maktbalansen mellan stormakterna väntas bestå under överskådlig tid. I internationella krissituationer kommer därför stormakternas styrkor att främst bindas mot varandra. Angrepp mot Sverige eller delar av svenskt område bedöms i sådana situationer inte vara av primärt intresse för en stormakt. Skulle ett sådant angrepp ändå övervägas, begränsas den styrka en angripare kan sätta in mot oss genom att huvuddelen av hans resurser måste avdelas mot huvudmotståndaren. Även ett litet land som Sverige har därför förmåga att bygga upp och vidmakthålla ett försvar som kan ge ett respektingivande stöd för dess säkerhetspolitik. Vårt totalförsvaret bör – uttalar statsministern – även i fortsättningen utformas så att det vid kriser och konflikter i Europa mellan stormaktsblocken har sådan styrka, sammansättning och beredskap att hot, påtryckningar eller angrepp mot Sverige inte av någon kan bedömas vara lönsamt. Då har totalförsvaret den avsedda fredsbevarande förmågan.

En stat som överväger angrepp mot Sverige måste vara övertygad om vår vilja och förmåga att vid angrepp bjuda segt motstånd i varje del av landet. Vi måste därför enligt statsministern inge respekt för vår förmåga att leda, utbilda och utrusta vårt totalförsvaret, så att möjligheterna att lyckas i ett angrepp mot vårt land framstår som ovissa. Totalförsvaret måste därför ha en sådan sammansättning och en sådan styrka att ingen till följd av brister i detta misstror allvaret i vår politik. Det militära försvaret måste dessutom vara så utformat att dess uteslutande defensiva syfte klart framgår.

Anskaffning av materiel som är väsentlig för försvaret får inte försätta Sverige i en beroendeställning till andra länder av sådan art att den kan utnyttjas för påtryckningar.

Kombinationen av en fast, förtroendeingivande utrikespolitik och ett starkt totalförsvaret bör enligt statsministern kunna inge stormakterna respekt för Sveriges neutralitetsvilja och förmåga att stå emot påtryckningar och andra aggressiva handlingar. Det måste stå klart för alla att vi menar allvar med vår neutralitetspolitik och att vi målmedvetet upprätthåller ett sådant totalförsvaret som ingen kan bortse från i ett kris- eller krigsläge. Våra långsiktiga försvarsbeslut skall enligt statsministern ses som ett uttryck för denna målmedvetenhet.

Vårt totalförsvaret har stor betydelse redan i fred. Väsentliga försvagningar av det svenska försvarets styrka i förhållande till omvärlden kan rubba stabiliteten och balansen i Nordeuropa. En fast och konsekvent svensk utrikes- och försvarspolitik främjar freden och stabiliteten i norra Europa.

Statsministern uttalar att ett militärt angrepp till sina konsekvenser är det

allvarligaste hotet mot vår säkerhet och att försvar mot invasion därför måste vara totalförsvarets viktigaste uppgift. Dess fredsbevarande förmåga beror därför alltså främst på styrkan hos det militära försvaret. Samhällsutvecklingen i alla industrialiserade länder gör emellertid att känsligheten för andra slags hot och påtryckningar ökar. Härtill kommer att framtida krig och kriser kan i ökad utsträckning och på annat sätt drabba hela samhället och hela befolkningen. Därav följer att totalförsvaret skall ses som en del av samhället och att samhällsutvecklingen även fortsättningsvis skall ske så att rimlig hänsyn tas till totalförsvarets behov. Därigenom begränsar vi vår sårbarhet och ökar vår säkerhet.

Vårt totalförsvar är ett uttryck för vår vilja att slå vakt om nationens säkerhet och oberoende. Totalförsvaret är därför, uttalar statsministern, en hela folkets angelägenhet och bygger på att varje medborgare efter förmåga bidrar till landets försvar. Detta tillgodoses bl. a. genom den allmänna värnplikten, civilförsvarsplikten och andra former av tjänstgöringsskyldighet. De frivilliga försvarsorganisationerna och våra folkrörelser har också stor betydelse för totalförsvarets förankring i samhället.

Med en sådan syn på totalförsvaret blir det naturligt att i största möjliga utsträckning samordna militära och civila funktioner. Ett led i denna strävan är att civila myndigheter som har ett ansvar i fred behåller detta i kris- eller krigslägen. Genom en sådan samordning förankras totalförsvaret ytterligare i samhället.

Under en lång tid har det rått stor enighet i vårt land om inriktningen av vår säkerhetspolitik och behovet av ett starkt och respektingivande totalförsvar. Detta har bl. a. inneburit enighet om att årligen avsätta en avsevärd del av samhällsresurserna för försvarsändamål. Det förhållande att vår säkerhetspolitik har ett brett folkligt stöd tillmäter statsministern det största värde.

Motionerna

Utskottet behandlar i detta sammanhang motionerna

1976/77:1452 av herrar Hagel (–) och Lövenborg (–) såvitt gäller yrkandet 1 att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla att garantier erhålls från NATO och Warszawapakten i det syfte som avses i motionen.

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gäller yrkandet 1 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den svenska säkerhetspolitiken.

Utskottet

Omsorgen om det egna landets yttre trygghet är ett grundläggande drag i alla nationers politik. Det svenska samhället präglas av en djup och grundläggande värdegemenskap och det finns – som statsministern uttalar – ett överväldigande stöd i folkmeningen för säkerhetspolitikens grundprinciper.

Det yttersta syftet med Sveriges säkerhetspolitik har alltsedan 1968 uttryckts på följande sätt:

Sveriges säkerhetspolitik, liksom andra länders, syftar till att bevara landets oberoende. *Vårt säkerhetspolitiska mål* bör därför vara att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

Liksom statsministern och utrikesutskottet (bil. 2) anser försvarsutskottet att detta mål skall gälla alltjämt. Vår säkerhetspolitik bygger på och förutsätter en samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitiken, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitiken. Vi skall sträva efter att skapa ökad respekt för varje nations frihet och självbestämmanderätt och verka för social och ekonomisk rättvisa, politisk avspänning, militär nedrustning samt för omfattande och förtroendefullt samarbete över gränserna. Sverige bör även i fortsättningen på allt sätt sträva efter att stärka Förenta nationerna i organisationens arbete att söka förebygga och lösa internationella konflikter.

Sverige har för sin säkerhet valt en alliansfri politik som syftar till neutralitet i krig. Om det blir krig i vår omvärld har vi att själva svara för vår säkerhet och vårt oberoende.

För att nå sitt säkerhetspolitiska mål behöver Sverige fortfarande ett efter sina förhållanden starkt totalförsvar.

Motionen 1504 (s) innehåller ett yrkande om säkerhetspolitiken. Motionärerna hävdar att regeringen till namnet ansluter sig till förslagen om säkerhetspolitikens inriktning i försvarsutredningens första betänkande men i praktiken gör sådana avvikelser att man kan tala om en annan värdering och avvägning av säkerhetspolitikens instrument. Utskottet kan liksom utrikesutskottet inte dela denna mening. Både grunderna för vår säkerhetspolitik – angivna av statsministern – och säkerhetspolitikens närmare inriktning, beskriven av försvarsministern efter samråd med utrikesministern, innebär och bör innebära en fortsättning av vad som har gällt under lång tid. Den motsättning som anges i motionen 1504 föreligger inte, anser utskottet. Riksdagen bör därför inte uttala sig enligt motionsförslaget.

I propositionen uttalar statsministern att den svenska neutralitetspolitiken inte är internationellt garanterad eller fastslagen i traktat. Sverige har själv valt och utformat sin säkerhetspolitiska linje. Dennas trovärdighet är alltså inte beroende av internationella garantier.

I motionen 1452 (–) hävdas att det nu bör vara dags för Sverige att kräva garantier från de båda militärblocken för att skapa ökad trygghet. Motionärerna anser att det måste vara av obestridligt värde för vårt land om man kunde få garantier där man från båda blockens sida förpliktar sig att avstå från varje försök att nu eller i framtiden kränka Sveriges neutralitet och nationella

självständighet, att förbinda sig att gentemot Sverige inte använda våld eller hot om våld och att på allt sätt respektera vår suveränitet även i en annorlunda och mera skärpt internationell situation.

Utrikesutskottet erinrar i sitt yttrande till försvarsutskottet om att Sverige för sin del har avvisat tanken att skriva in neutraliteten i något internationellt avtal och därigenom råka i något slags beroendeförhållande till militära allianser eller stormakter. Med hänvisning till utrikesutskottets yttrande (bil. 2) avstyrker försvarsutskottet bifall till det nu aktuella motionsyrkandet.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1452, yrkandet 1,
2. att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 1 i denna del, lämnar utan erinran vad statsministern har anfört om säkerhetspolitiken och totalförsvaret.

2. Den svenska säkerhetspolitiken

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 (bil. I s. 9–41) berett riksdagen tillfälle att avge yttrande över vad föredragande statsrådet har anfört om säkerhetspolitiken.

Föredragande statsrådet

1974 års försvarsutredning har redovisat sina bedömningar av den internationella utvecklingen i betänkandet Säkerhetspolitik och totalförsvaret (SOU 1976:5). I samma betänkande lämnade utredningen förslag till riktlinjer för den svenska säkerhetspolitiken.

Efter samråd med chefen för utrikesdepartementet behandlar föredragande statsrådet (försvarsministern) den internationella utvecklingen och inriktningen av den svenska säkerhetspolitiken.

Beträffande den internationella utvecklingen berör försvarsministern bl. a.

- vilka stater som kan karakteriseras som supermakter
- avspänningspolitiken
- de strategiska vapnen
- de konventionella styrkorna
- intressekonflikterna mellan supermakterna
- samarbetet mellan Förenta staterna och Västeuropa
- Sovjetunionens relationer till bundsförvanter och till Kina
- Mellanöstern och södra Afrika
- förhållandena i Centraleuropa
- det nordiska området
- utvecklingsländernas situation
- Förenta nationernas betydelse
- strävandena efter rustningsbegränsning och nedrustning.

Beträffande inriktningen av säkerhetspolitiken berör försvarsministern bl. a.

- syftet med Sveriges säkerhetspolitik
- Sveriges engagemang i det internationella fredsarbetet
- inriktningen av vår säkerhetspolitik
- vår neutralitetspolitik
- omvärldens tilltro till vår deklarerade politik
- totalförsvaret som stöd för säkerhetspolitiken
- Sveriges engagemang i det internationella fredsarbetet
- stabiliteten i det nordiska området
- totalförsvarets fredsbevarande förmåga
- utgångspunkterna för försvarsplaneringen
- totalförsvarets styrka och sammansättning.

Motionerna

Utskottet behandlar i detta sammanhang motionerna

1976/77:1452 av herrar Hagel (–) och Lövenborg (–) såvitt gäller yrkandet 2 att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om initiativ till samnordiska överläggningar i syfte att proklamera Norden som en kärnvapenfri zon.

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gäller yrkandet 1 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den svenska säkerhetspolitiken.

1976/77:1521 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s) såvitt gäller yrkandet att riksdagen beslutar avslå propositionen 1976/77:74 (yrkandet 1) samt andrahandsyrkandet att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om säkerhetspolitikens mål och metoder (andrahandsyrkandet 3).

1976/77:1522 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s) såvitt gäller yrkandet 1 att riksdagen hos regeringen begär tillsättande av en säkerhetspolitisk utredning – ej underordnad försvarsdepartementet – med förändrad studie-metodik och planeringsunderlag enligt vad som anförts i motionen.

Utskottet

I propositionen redogörs för grunderna beträffande försvarets planerings-system och för huvuddragen av de säkerhetspolitiska studier som har genomförts. Härvid sammanfattas de angrepps- och krisfall som regeringen har anvisat att ligga till grund för myndigheternas studier i ett långt perspektiv.

Angreppsfall och krisfall är beskrivningar av tänkbara internationella utvecklingar som leder till angrepp mot Sverige eller annan påfrestning för vårt land.

De angreppsfall som har utnyttjats i planering och studier förutsätter skilda angripare och leder till risk för angrepp mot olika delar av landet. Angreppsfallen varierar när det gäller antaganden om en angripares militära resurser och hur dessa utnyttjas.

Försvarsutredningen har gjort bedömningar av den internationella, politiska och ekonomiska utvecklingen, om det svenska fredssamhället och angående tänkbara hot mot Sveriges säkerhet. I sistnämnda avseende anser försvarsutredningen att supermakterna även i framtiden kommer att sträva efter att förhindra en militär konfrontation i Europa. Riskerna för krig mellan öst och väst i Europa bedöms därför komma att förbli förhållandevis små. Detta innebär emellertid inte att motsättningarna skulle försvinna utan betyder att parterna söker främja sina intressen med andra medel på lägre konfliktnivå. Det faktum att stora militära styrkor står ständigt beredda mot varandra innebär en latent risk. Supermakternas globala intressen och kamp om resurser innebär risk att bli indragna i lokala konflikter, vilka därmed kan trappas upp till en konfrontation mellan supermakterna. Om försöken att få till stånd en mera rättvis fördelning av de ekonomiska resurserna i världen misslyckas, finns enligt utredningen allvarlig risk för en förändring av u-ländernas politik och – framför allt på längre sikt – hot av nya slag mot industriländernas villkor.

När det gäller förutsättningar för krig i Europa behandlar försvarsutredningen den vapentechniska utvecklingen och dess olika konsekvenser, försvarsekonomiska problem och militära styrkeförhållanden. På grundval härav görs bedömningar om uppkomst och utveckling av konflikter i Europa. Försvarsutredningen har också diskuterat de anspråk som bör ställas på svenskt totalförsvar med hänsyn till olika typer av tänkbara konflikter och krig.

Försvarsutredningen har anfört att man aldrig med någon exakthet kan bedöma hur starkt ett svenskt försvar behöver vara för att verka krigsavhållande. Det beror på den militärpolitiska situationen. Överväganden om erforderlig styrka hos försvaret måste därför innefatta bedömningar av vilka risker man är beredd att ta.

Enligt försvarsutredningen spelar vår utrikespolitik och vårt totalförsvar en viktig roll för att vidmakthålla stabiliteten i det nordiska området. Sveriges alliansfria ställning förhindrar att maktblocken i detta område direkt ställs mot varandra. För att Sveriges alliansfria politik skall respekteras och landets oberoende i längden bevaras behövs enligt utredningen stöd av en aktiv utrikespolitik och ett starkt totalförsvar.

Försvarsministern behandlar dels den internationella utvecklingen, dels inriktningen av vår säkerhetspolitik.

Beträffande den internationella utvecklingen uttalar försvarsministern att förhållandet mellan de båda supermakterna Förenta staterna och Sovjetunionen präglas såväl av avspänningstendenser som av mer eller mindre latent intresse motsättningar.

Avspänningspolitiken är grundad bl. a. på den alltmer framträdande strategiska jämvikten mellan Förenta staterna och Sovjetunionen. Den har enligt försvarsministern skapat ett nytt psykologiskt klimat i relationerna mellan supermakterna. Därigenom har vissa mycket känsliga internationella problem kunnat regleras. Denna utveckling var en förutsättning för inledandet av konferensen om säkerhet och samarbete i Europa. Det förbättrade förhandlingsklimatet har också lett till att omfattande förhandlingar om rustningsbegränsning har kunnat påbörjas. Avspänningspolitiken har vidare tagit sig uttryck i ett omfattande internationellt besöksutbyte och i att man tonat ned sin propaganda.

Avspänningssträvandena innebär dock inte att den ideologiska debatten har avstannat eller att man kan skönja en utveckling mot större likhet mellan samhällssystemen. Enligt försvarsministern är en förutsättning för fortsatt avspänning att det råder sådana styrkeförhållanden att inte någondera parten behöver uppleva att den har en påtaglig militär underlägsenhet. En utveckling som leder till ensidig försvagning är alltså inte önskvärd.

Beträffande de strategiska vapnen har uppnåtts en viss balans mellan de två supermakternas totala kärnvapenarsenaler. Denna balans har skapat förutsättningar för de samtal om begränsning av de strategiska vapnen som påbörjades hösten 1969 och som sedan har fortsatt i flera omgångar.

I fråga om konventionella styrkor konstaterar försvarsministern att de båda stormaktsblocken alltjämt håller stora och insatsberedda styrkor i Europa. En fortlöpande modernisering av förband och vapensystem äger rum. Det finns enligt försvarsministern inte skäl att anta att de pågående förhandlingarna i Wien om styrkereduktioner snabbt skall resultera i omfattande styrkeminskningar.

Försvarsministern anser att supermakternas handlande återspeglar grundläggande värderingar som kommer att kvarstå också om den internationella politiken kortsiktigt undergår variationer och avspänningspolitiken företer svackor. Avspänningspolitiken innebär inte att alla konflikthanledningar har försvunnit. Intresse motsättningar mellan supermakterna väntas bestå under överskådlig tid.

Enligt försvarsministern har utvecklingen under senare tid visat att den internationella politikens huvudfrågor f. n. är förlagda till Mellanöstern och södra Afrika. Detta betyder dock inte att förhållandena i Centraleuropa har förlorat sin betydelse. Det finns enligt försvarsministern all anledning räkna med att vår världsdels centrala delar alltjämt kommer att spela en viktig roll i världspolitiken.

Försvarsministern erinrar om att de råvarurika områden i södra Afrika där det finns vita minoritetsregimer tilldrar sig allt större uppmärksamhet. De svåra motsättningarna inom regionen kan komma att skärpas. Direkt eller indirekt inblandning från stormakterna kan inte uteslutas i eventuella framtida konflikter. Problemkomplexet bör enligt försvarsministern följas noga.

Den strategiska betydelse som supermakterna tillmäter det nordiska området beror av deras maktpolitiska ambitioner och relationerna dem emellan. Sovjetunionens marina stridskrafter bedöms ha behov av att i en konfliktsituation kunna påräkna fritt tillträde till Atlanten framför allt från Murmanskområdet men även från Östersjön samt att skydda sitt eget operationsområde. NATO bedöms i en sådan situation utifrån egna försvarssynpunkter ha motsvarande behov av att förhindra det fria tillträdet. Detta är enligt försvarsministern väsentliga skäl till att Nordkalotten med kringliggande områden och områdena kring Östersjöutloppen har stor strategisk betydelse.

Några ekonomiska eller andra tillgångar, som vid en allvarlig kris skulle vara av så väsentlig betydelse för supermakterna att de kan verka konfliktutlösande, bedöms inte finnas i Norden. Däremot anser försvarsministern att naturtillgångar och andra resurser kan bli av värde för en angripare.

Beträffande FN hävdar försvarsministern att världen utan FN troligen skulle vara ännu osäkrare och mindre fredlig än den är i dag. Förutsättningarna för betryggande säkerhet inom ramen för en internationell organisation och rättsordning synes dock alltför vara avlägsna. Varje nation måste i sista hand själv ta ansvar för sin säkerhet.

Beträffande inriktningen av säkerhetspolitiken framhåller försvarsministern att Sveriges säkerhetspolitik syftar till att bevara landets frihet och oberoende. Detta kommer till uttryck i den alliansfria politiken, stödd av ett folkligt förankrat totalförsvar, och i strävandena att minska riskerna för krig och konflikter i världen. Vår säkerhetspolitik formas genom en samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitik, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitik.

Försvarsministern anser att den av riksdagen år 1968 godkända och år 1972 bekräftade inriktningen av vår säkerhetspolitik skall gälla alltför. Han bedömer att trots strävanden till avspänning kan krig i Europa inte uteslutas under den tid man nu kan överblicka. Inte heller kan man utesluta sådana aggressiva påtryckningar eller andra yttringar av en maktpolitik som utgår från hot om krig. Men om stater eller områden i vår närhet skulle dras in i en konflikt mellan stormaktsblocken behöver detta inte oundvikligen leda till att också Sverige dras in.

Vårt lands möjligheter att med bibehållen frihet och självständighet kunna stå utanför krig och andra allvarliga konflikter främjas enligt försvarsministern även i framtiden bäst genom den alliansfria politiken, som är inriktad på att möjliggöra neutralitet i ett framtida krig. Den av Sverige valda utrikespolitiska linjen måste föras med konsekvens och fasthet. Den innebär inte att vi är beredda att acceptera några krav på åsiktsneutralitet.

En fullständig nationell handlingsfrihet är inte möjlig. Maktförhållanden i omvärlden och det internationella samarbetet, inte minst i ekonomiska frågor, sätter gränser för oberoendet.

Den svenska säkerhetspolitiken är enligt försvarsministern trovärdig och

realistisk när den tillsammans med andra säkerhetspolitiska medel byggs upp och genomförs med stöd av ett allsidigt uppbyggt totalförsvaret. Som medlem av Förenta nationerna har Sverige anslutit sig till FN-stadgans principer. Dessa stadfäster nationernas likaberättigande och självbestämmanderätt samt rätten till självförsvaret i händelse av väpnat angrepp.

Försvarsministern anser att Sverige i ökad utsträckning bör medverka till att påverka den internationella utvecklingen i riktning mot ökad allmän säkerhet. Vi bör även bidra till att stärka och utveckla den internationella rättsordningen.

Försvarsministern uttalar att vår utrikespolitik och vårt totalförsvaret spelar en viktig roll för att vidmakthålla stabiliteten i det nordiska området. Sveriges alliansfria ställning förhindrar att maktblocken här ställs direkt mot varandra. En fast och konsekvent utrikes- och försvarspolitik främjar freden och stabiliteten i norra Europa. Det torde enligt försvarsministern även ligga i andra länders intresse att denna politik fullföljs.

Den svenska försvarspolitik syftar bl. a. till att försvaret vid en konflikt i Europa mellan stormaktsblocken skall ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att hot, påtryckningar eller angrepp mot Sverige inte av någon kan bedömas vara lönsamt. Totalförsvaret har i så fall den önskade fredsbevarande förmågan.

Försvarspolitik bör enligt försvarsministern även i fortsättningen utgå från att en maktbalans råder mellan stormaktsblocken. Denna maktbalans bidrar bl. a. till att stormakternas styrkor vid eventuellt krig i allt väsentligt binds mot varandra. De resurser som kan disponeras för anfallsföretag mot t. ex. Sverige är då begränsade. Vår försvarsplanering utgår därför från sådana situationer, i vilka stormaktsblockens mål och resursinsats vid angrepp mot Sverige är begränsade i förhållande till deras övergripande säkerhetspolitiska mål och till deras resurser.

Tilltron till vår neutralitetspolitik kräver enligt försvarsministern att omvärlden är övertygad om att Sverige i händelse av en konflikt kommer att fullfölja den deklarerade politiken. Totalförsvaret måste därför ha en sådan styrka och sammansättning att en presumtiv angripare inte misstrolar allvaret bakom vår deklarerade politik.

Totalförsvaret är ett uttryck för vår vilja att slå vakt om nationens säkerhet och oberoende. Det är därför – uttalar försvarsministern – en hela folkets angelägenhet och bygger på att varje medborgare efter förmåga bidrar till landets försvaret.

Kombinationen av en fast, förtroendeingivande utrikespolitik och ett starkt försvaret inger omvärlden respekt för Sveriges neutralitetsvilja och förmåga att stå emot påtryckningar och andra aggressiva handlingar. Det måste enligt försvarsministern stå klart för alla, att vi menar allvar med vår neutralitet och att vi målmedvetet skapar sådana försvarsresurser som ingen kan bortse från i ett krigsläge. Våra långsiktiga försvarsbeslut är ett uttryck för denna målmedvetenhet.

I motionen 1504 (s) redovisas säkerhetspolitiska utgångspunkter samt synpunkter på avspänning och nedrustning och på inriktningen av den svenska säkerhetspolitiken. Motionärerna anser att den av riksdagen år 1968 godkända och år 1972 bekräftade beskrivningen av vår säkerhetspolitiks inriktning bör ligga fast. För att nå de säkerhetspolitiska målen behövs fortfarande ett efter våra förhållanden starkt och balanserat totalförsvar. Enligt motionärerna ger framställningen i propositionen en ny och annan bild av den svenska säkerhetspolitiken än den som hittills har gällt. Den borgerliga regeringen gör enligt deras mening andra värderingar och avvägningar.

I motionen 1521 (s) riktas kritik mot delar av förslagen från 1974 års försvarsutredning och mot propositionen 1976/77:74. Motionärerna hävdar bl. a. att konventionella föreställningar om militära hot dominerar i utredningens framställning och i ännu högre grad i propositionen. De uttalar att ett isolerat stormaktsangrepp mot Sverige inte är meningsfullt att möta med militärt motstånd och att detsamma gäller om vi blir angripna med kärnvapen. Ett krig mellan öst och väst i Europa betyder enligt deras mening med nödvändighet kärnvapenkrig.

Utrikesutskottet behandlar i sitt yttrande (bil. 2) ingående i vilken utsträckning propositionen tar upp olika aspekter på säkerhetspolitikens mål och medel. Utrikesutskottet konstaterar att huvuddelen av de problemställningar som motionärerna har berört i detta sammanhang också tas upp i propositionen samt att huvuddragen av den svenska säkerhetspolitiken av regering och riksdag har angetts på likartat sätt under årtionden och sålunda utmärks av en höggradig kontinuitet. Med preciseringar i de avscenden, beträffande vilka särskilt i motionen 1504 (s) har efterlysts närmare uttalanden, tillstyrker utrikesutskottet den inriktning av säkerhetspolitiken som har angetts i propositionen.

Försvarsutskottet har liksom utrikesutskottet inte något att erinra mot vad försvarsministern har anfört om den internationella utvecklingen.

Försvarsutskottet instämmer i vad utrikesutskottet har anfört angående motionen 1504 såvitt nu är i fråga. Om försvarsministern i det aktuella sammanhanget underlåter att närmare behandla behovet av insatser för att hjälpa utvecklingsländerna eller att kommentera de multinationella företagens betydelse i samband med strävandena efter en ny ekonomisk världsordning så kan detta rimligen inte tolkas som en nyorientering av svensk säkerhetspolitik. Försvarsutskottet ansluter sig till de preciseringar som utrikesutskottet har gjort.

Med anledning av vad som anförs i motionen 1521 (s) vill försvarsutskottet erinra om att det är en uttalad – icke orealistisk – förutsättning för vår försvarsplanering att krig i Europa mellan stormaktsblocken inte behöver utveckla sig till kärnvapenkrig. Som framgår av försvarsministerns anförande räknar vi vidare med att en stormakt, som i något skede av en konflikt finner anledning att överväga ett angrepp mot Sverige, endast kan avsätta begrän-

sade resurser för sådant ändamål. Även detta är enligt försvarsutskottets mening ett fullt rimligt antagande. Båda dessa förutsättningar för vår försvarsplanering har stöd i försvarsutredningens resultat och ingick också i 1972 års försvarsbeslut (prop. 1972:75 s. 104 och 107).

Liksom utrikesutskottet tillstyrker försvarsutskottet den inriktning av säkerhetspolitiken som har angetts i propositionen.

I motionen 1522 (s) föreslås – med hänvisning till de brister som enligt motionärernas mening har varit rådande när det gällt arbetet i 1974 års försvarsutredning – att en säkerhetspolitisk utredning tillsätts. Utrikesutskottet har närmare redovisat motionärernas motiv och för sin del uttalat meningen att den utredningsordning som har använts inför de senaste försvarsbesluten på det hela taget har fungerat tillfredsställande. Försvarsutskottet delar denna uppfattning. Liksom utrikesutskottet utesluter försvarsutskottet inte att det allmänt säkerhetspolitiska inslaget på olika sätt förstärks i kommande försvarsutredningar. Utskottet återkommer till detta under nästa punkt och behandlar då också förslagen om remissförfarande och ökat avhemligande av säkerhetspolitiskt underlag. Motionsyrkandet om en säkerhetspolitisk utredning bör enligt utskottets mening inte bifallas.

Motionen 1452 (–) innehåller ett förslag om att Sverige skall ta initiativ till samnordiska överläggningar i syfte att Norden skall proklamerats som en kärnvapenfri zon. Utrikesutskottet har ingående granskat förutsättningarna för en sådan åtgärd. I enlighet med utrikesutskottets slutsats avstyrker försvarsutskottet bifall till motionen 1452 även i denna del.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1452, yrkandet 2, om vissa samnordiska överläggningar,
2. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1522, yrkandet 1, om en säkerhetspolitisk utredning,
3. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1521, yrkandet 1 och andrahandsyrkandet 3, om säkerhetspolitikens mål och metoder,
4. att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 1 i denna del, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anført om säkerhetspolitiken.

3. Totalförsvarets fortsatta utveckling

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 (bil. 1 s. 42–54) föreslagit riksdagen att godkänna de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har angett.

Föredragande statsrådet

Försvarsutredningen har angett de gemensamma grunder som enligt utredningen bör vara styrande för totalförsvarets fortsatta utveckling. I denna del berör försvarsministern bl. a.

- totalförsvarets styrka, sammansättning och beredskap
- totalförsvaret som en hela folkets angelägenhet
- samordning mellan militära och civila funktioner
- ansvarsförhållandena i fred och krig
- hänsyn i samhällsplaneringen även till totalförsvarets behov
- skydd mot ABC-stridsmedel
- försvarets förande
- s. k. civilmotstånd
- förvarning och underrättelsetjänst
- mobiliserings- och krigsorganisationsberedskapen
- den administrativa beredskapen
- överraskande angrepp
- neutralitetstillstånd
- försörjningsberedskapen
- fredskriser
- handlingsfrihet genom forskning, utveckling och produktionskapacitet
- förberedelser för snabb förstärkning av totalförsvaret
- stabilitet i försvarsplaneringen
- civilförsvaret
- det ekonomiska försvaret
- övrigt totalförsvaret
- det psykologiska försvaret
- sjukvården i krig
- målsättningen för totalförsvaret.

Avslutningsvis uttalar försvarsministern:

Som har framgått av det föregående anser jag att den internationella utvecklingen under 1970-talet och bedömningen av den framtida utvecklingen inte ger anledning att ompröva den svenska säkerhetspolitiken. Såväl inriktningen av vår säkerhetspolitik som mina förslag till gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling överensstämmer med de grundprinciper härför som det sedan lång tid rått stor enighet om i vårt land. Jag anser därför att målsättningen för totalförsvaret alltså bör gälla.

Motionerna

Utskottet behandlar i detta sammanhang motionerna

1976/77:249 av herr Werner m. fl. (vpk) såvitt gäller yrkandet 1 att riksdagen måtte uttala sig för en ny försvarsordning enligt i motionen anförda principer.

1976/77:342 av herr Lindblad (fp) vari yrkas att riksdagen begär en belysning av de folkrättsliga konsekvenserna vid ett ökat militärt ianspråktagande av civil personal för uppgifter inom krigsorganisationen.

1976/77:1453 av herrar Lövenborg (–) och Hagel (–) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen uttalar sig för en ny försvarsordning byggd på neutralitetens och folkförsvarets principer,
2. att riksdagen i enlighet med yrkandet I begär att regeringen skyndsamt utreder och lägger fram förslag för en sådan nyorientering.

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gäller yrkandena

att riksdagen godkänner de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som angetts i motionen (yrkandet 2),

att riksdagen hos regeringen begär en utredning om olika former av motstånd, däribland civilmotstånd (yrkandet 3),

att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk försvarskommitté med de uppgifter som angetts i motionen (yrkandet 4),

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om deltagande från de anställdas organisationer i kommande försvarsutredning (yrkandet 5),

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uthållighet i förvarningssystemet (yrkandet 7),

att riksdagen hos regeringen anhåller att totalförsvarets upplysningsnämnd får i uppdrag att utreda i motionen angiven fråga om totalförsvaret i skolans läromedel (yrkandet 9),

att riksdagen hos regeringen begär en utredning m. m. av i motionen angivna frågor om datasystem i krig m. m. (yrkandet 10).

1976/77:1520 av herr Lindblad (fp) såvitt gäller yrkandena

att riksdagen hos regeringen begär snar belysning av frågan hur man skall kunna ge ökad uthållighet i försvarets luftbevakning, i syfte att under längre tid kunna alarmera befolkningen då skyddsrumspplatser bör intas (yrkandet 3),

att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att inför 1982 års försvarsbeslut ge väsentligt längre tid för försvarsdebatt mellan eventuellt utredningsbetänkande och försvarsbeslut samt att regeringen även i övrigt söker underlätta belysning av viktiga avvägningsfrågor inom totalförsvaret (yrkandet 5).

1976/77:1521 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s) såvitt gäller yrkandena

att riksdagen beslutar förlänga gällande försvarsbeslut ett år för budgetåret 1977/78 i avsikt att låta riksdagen i ett sammanhang bedöma försvarsutvecklingen inkl. flygplansutvecklingen (yrkandet 2),

att riksdagen beslutar hos regeringen begära att försvarsutredningens

betänkanden 1976:5 och 1977:1 sänds ut på remiss till organisationer och myndigheter (yrkandet 3).

1976/77:1522 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s) såvitt gäller yrkandena

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att kommande utredningar om säkerhetspolitiken sänds på remiss till myndigheter och organisationer (yrkandet 2),

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att större delen av underlaget (angreppsfall m. m.) avhemligas i avsikt att få en öppnare och mer initierad försvarsdebatt (yrkandet 3).

1976/77:1523 av herr Werner m. fl. (vpk) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen avslår regeringens proposition 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer att en nedrustningsutredning tillsätts med i motionen angivna målsättningar.

Utskottet

Grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling

För att den svenska säkerhetspolitiken skall vara trovärdig och realistisk måste den – som ett av säkerhetspolitikens medel – stödjas av ett tillräckligt starkt totalförsvär. Försvaret måste alltså även i fortsättningen svara mot de uppgifter som vår säkerhetspolitik ställer.

Om vi skall kunna avvisa hot och påtryckningar av skilda slag krävs att totalförsvaret är allsidigt sammansatt. Det kan inte accepteras brister som skulle kunna tolkas som att vi har för avsikt att söka hjälp i en hotande situation.

Liksom försvarsministern anser utskottet att totalförsvaret skall ha sådan styrka, sammansättning och beredskap samt vara så väl förberett för krig att angrepp mot Sverige skulle kräva så stora resurser och uppoffringar samt ta så lång tid att de fördelar en angripare kan vinna med angreppet inte rimligen kan bedömas värda insatserna.

Totalförsvaret bör vara så uppbyggt att det är en hela folkets angelägenhet. Varje medborgare bör beredas tillfälle att efter sin förmåga bidra till landets försvar. Detta tillgodoses bäst om totalförsvaret även i fortsättningen bygger på tjänstgöringsskyldighet i form av värnplikt, civilförsvarsplikt m. m. och får verksam stöd av kunniga försvarsanställda och en omfattande frivilligverksamhet.

Försvarsministern uttalar att framtida kriser och krig i allt större utsträckning kommer att på olika sätt engagera hela samhället och hela befolkningen. Totalförsvarsgrenarna måste därför ses som delar av samhället. Utskottet delar uppfattningen att det bör vara en strävan att öka samordningen mellan

totalförsvarets olika funktioner i samhället.

I den svåra situation som uppstår om samhället skall ställas om för kris eller krig måste man så långt möjligt undvika ändringar i ledningsförhållanden, organisation och arbetssätt. Enligt den s. k. totalförvarsprincipen bör därför eftersträvas att ett ansvar i fred för viss verksamhet följs av motsvarande ansvar i krig, om verksamheten då skall fortgå.

Utskottet anser liksom försvarsministern att vi noga bör utnyttja landets gynnsamma försvarsbetingelser. Som utskottet har utvecklat närmare i betänkandet FöU 1973:22 bör i samhällsplaneringen tas hänsyn även till totalförsvarets behov. I samband med 1972 års försvarsbeslut framhöll utskottet att delar av totalförsvaret i mycket stor utsträckning bygger på resurser som primärt har anskaffats för fredsinriktad verksamhet och att man därför vid försvarsplaneringen ständigt måste ge akt på hur fredsresurserna utvecklas (FöU 1972:17 s. 46). Samhällets utveckling måste i huvudsak styras av medborgarnas fredstida önskemål och behov men totalförvarssynpunkterna får inte glömmas bort vid samhällsplaneringen. Konflikter mellan olika samhällsintressen måste i stor utsträckning avgöras av statsmakterna eller med ledning av riktlinjer som har beslutats av dessa (jfr FöU 1973:22 s. 11–14).

Riksdagen (FöU 1974:22, rskr 1974:193) har understrukt betydelsen för samhället av en ökad integration mellan försvaret och det civila fredssamhället.

Ett militärt angrepp vore det allvarligaste hotet mot vårt nationella oberoende och ställer de största omedelbara kraven på totalförsvaret. Försvar mot militärt angrepp utgör därför fortfarande den viktigaste utgångspunkten för försvarsplaneringen.

Planeringen av åtgärder för att avhålla från angrepp mot Sverige bör i första hand avse angrepp med konventionella stridsmedel. Som försvarsministern anger bör dock eftersträvas visst skydd mot ABC-stridsmedel.

Om Sverige blir indraget i ett framtida krig har den på alliansfrihet och neutralitet grundade politiken inte varit framgångsrik. Vi måste då koncentrera alla tillgängliga resurser på ett kraftfullt försvar av vår frihet. Det politiska målet måste vara att bringa kriget att upphöra på ett sådant sätt att vår frihet som nation bevaras. Försvarets förmåga att hindra angriparen från att nå sina syften blir av väsentlig betydelse för möjligheterna att nå framgång.

Civilt försvaret (befolkningsskyddet) skall i krig bereda visst skydd åt befolkningen mot verkningarna av stridshandlingar. Det skall också innefatta resurser för undsättning till dem som likväl drabbas. Utöver de humanitära aspekterna innebär förekomsten av ett verksamt civilt försvar betydande stöd för de totala försvarsansträngningarna, inte minst från psykologisk synpunkt. Utan befolkningsskyddet skulle hot om vapeninsatser mot mål i eller vid folkrika områden kunna tvinga fram beslut som gör andra försvarsåtgärder verkningslösa.

I samband med krig i vår omvärld – liksom vid ett krig som även drabbar Sverige – kan vår utrikeshandel helt eller delvis tvingas att upphöra. För folkförsörjningen (det ekonomiska försvaret) måste behållas fredstida kapacitet inom viktiga försörjningsområden. Därutöver måste göras förberedelser för produktionsomställning och genomföras beredskapslagring av flera typer av förnödenheter. Försörjningsberedskapen vilar ytterst på det fredstida samhället och på den inneboende styrkan hos det svenska näringslivet.

Liksom försvarsministern anser utskottet att totalförsvaret bör innefatta åtgärder för att minska konsekvenserna av fredskriser. En särskild planering för fredskriser svarar mot både näringspolitiska och säkerhetspolitiska krav.

Övrigt totalförsvar bör utvecklas enligt de allmänna riktlinjer för totalförsvaret som anges i propositionen. Detta underlättas av den påbörjade planeringsverksamheten inom detta område. Utskottet vill vid sidan av det psykologiska försvaret framhålla krigssjukvården som speciellt betydelsefull inom övrigt totalförsvar. Försvarsutredningen har konstaterat stora brister inom krigssjukvården. Dessa måste snarast avhjälpas. Den kommitté som nyligen har tillkallats för att utreda frågan om sjukvården i krig arbetar som ett led i strävandena efter förbättringar på detta område. Krigssjukvården är en för samhället gemensam angelägenhet. Målet bör därför vara att man i krig får ett samordnat och effektivt utnyttjande av alla tillgängliga resurser för hälso- och sjukvården samt för transport av skadade. Vidare bör – liksom inom totalförsvaret i övrigt – eftersträvas klara ansvars- och ledningsförhållanden.

Som försvarsministern uttalar finns det ett behov av handlingsfrihet vid planering och utveckling av vårt totalförsvar. Handlingsfriheten måste innehålla möjligheter att ändra sammansättningen av totalförsvaret, inriktningen av totalförsvarets olika delar och totalförsvarets styrka. För att behålla handlingsfrihet måste avsättas resurser för forskning m. m.

Statsmakterna fastställde år 1972 följande allmänna beskrivning av de politiska målen för totalförsvaret:

1. Totalförsvaret är en hela svenska folkets angelägenhet och skall bygga på medborgarnas personliga insatser, som för vapenföra manliga medborgare grundas på allmän värnplikt. Det skall ge uttryck för vår vilja att bevara landets frihet.

2. Totalförsvaret skall vara så förberett för kriget att det verkar fredsbevarande. Det skall därför ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att ett angrepp mot Sverige fordrar så stora resurser och uppoffringar samt tar så lång tid att de fördelar som står att vinna med angreppet rimligen inte kan bedömas värda insatserna.

Totalförsvaret skall snabbt kunna höja beredskapen och utveckla full styrka.

Totalförsvaret skall vara så utformat att det kan motstå skilda angreppsförmer och verka i olika militärpolitiska lägen.

Totalförsvaret skall vara så utformat att resurser kan avdelas för svenskt deltagande i Förenta nationernas verksamhet i syfte att upprätthålla eller

återställa internationell fred och säkerhet.

3. Under fredstid och under krig mellan främmande makter varunder Sverige är neutralt skall försvarsmakten avvisa kränkningar av vårt territorium. Civilförsvaret jämte andra berörda grenar av totalförsvaret skall vidta åtgärder för att skydda befolkningen mot skadeverkningar på grund av krig i vår omvärld. Det ekonomiska försvaret skall bidra till att trygga vår försörjning om vårt land blir hänvisat till egna försörjningsresurser på grund av i vår omvärld inträffade konflikter.

4. Invasionsförsvar skall vara försvarsmaktens viktigaste uppgift. Om Sverige utsätts för angrepp skall försvarsmakten möta detta och i det längsta förhindra att angriparen får fast fot på svensk mark. I varje del av landet skall bjudas segt motstånd, om så erfordras även i form av det fria kriget. Civilförsvaret skall skydda befolkning och egendom mot skador av fientliga anfall samt rädda överlevande vid sådana anfall. Folkförsörjningen i vidaste bemärkelse skall tryggas genom det ekonomiska försvaret. En fast försvarsvilja skall vidmakthållas och varje försök att undergräva vår motståndssanda och tilltron till vår förmåga att motstå angreppet skall motverkas genom psykologiskt försvar. Sjukvård, socialvård, polisväsende, kommunikationer samt annan samhällelig verksamhet skall anpassas med hänsyn till inriktningen av de samlade försvarsansträngningarna.

5. Totalförsvarets olika delar skall samverka och understödja varandra i syfte att nå största möjliga försvareffekt.

Utskottet anser liksom försvarsutredningen och försvarsministern att denna beskrivning av målen för vårt totalförsvar bör gälla allttjämt.

Förslagen till medelsförbrukning över statsbudgeten nästa budgetår för totalförsvaret framgår av följande sammanställning:

	Milj. kr. (prisläge febr. 1976)
Militära försvaret	10 416
Civilförsvaret	230
Ekonomiska försvaret ¹	1 182
Övrigt totalförsvar	219
Totalförsvaret	12 016

¹ Inkl. medel över oljelagringsfonden (757 milj. kr.).

Vissa uppgifter om försvarsutgifterna i Sverige och i andra länder redovisas i bilagorna 12–15 till detta betänkande.

I motionerna 249 (vpk) och 1453 (–) yrkas att riksdagen skall uttala sig för en ny försvarsordning. Enligt motionen 249 bör Sverige planera för en billigare och till våra förhållanden bättre anpassad försvarsorganisation. Som motiv härför anges:

1. Den nuvarande militäruppbbyggnaden är enormt kostnadsslukande och kan i längden inte bäras.

2. Det är ett ineffektivt försvar, byggt på illusionen om att Sverige skulle kunna tillbakavisa en stormakts angrepp på dennas villkor och med en

försvarsorganisation av i princip samma struktur.

3. De krafter som verkar för fortsatt avspänning i Europa har noterat betydande framgångar, bl. a. bekräftade av de uppnådda resultaten vid Helsingforskonferensen.

Kritiken mot den nuvarande försvarsorganisationen riktar motionärerna främst mot flyg- och marinstridskrafter samt mot fasta anläggningar, dvs. befästningar av olika slag. De menar att vi bör genomföra en kraftig nedbantning av i första hand flygvapnet.

Motionen 1453 (–) innehåller liknande tankegångar. Motionärerna hävdar att det militära försvaret är orimligt kostnadskrävande. De anser att den kommande femårsperioden bör användas för övergång till en ny försvarsordning med femtioprocentig nedskärning av militärkostnaderna som realistiskt mål. Motionärerna uttalar att deras förslag till ny försvarsordning baserar sig på folkförsvarets principer. Kostnadskrävande vapensystem av typ Viggem m. m. bör successivt avvecklas. Man bör satsa på en utrustning med billigare, nationellt producerade vapen, framför allt kanoner, kulsprutor, lätta flygplan för spaning och samband samt ett starkt robotförsvar. I motionen finns även ett yrkande om skyndsam utredning angående en sådan nyorientering av Sveriges försvar.

Enligt utskottets mening skulle ett försvar av det slag som har skisserats i motionerna 249 (vpk) och 1453 (–) inte motsvara de krav som vår säkerhetspolitik ställer. Ett avstående från väsentliga försvarsfunktioner skulle med säkerhet rubba tilltron hos andra länder till vår vilja och förmåga att hävda landets oberoende. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna i de delar som nu behandlas.

Motionen 1523 (vpk) innehåller bl. a. yrkanden om avslag på propositionen 1976/77:74 och om att riksdagen skall uttala sig för en utredning om svensk nedrustning. Motionärerna hävdar bl. a. att ett militärt tänkande har fått styra det svenska totalförsvarets utveckling. De anser att en ny parlamentarisk utredning bör tillsättas så fort som möjligt. Utredningen bör överväga både militära och industriella problem. Målet för det militära försvaret bör vara ett gräns- och djupförsvar som kan tas upp på alla platser inom landet. Försvarsorganisationen bör utesluta offensiva komponenter, t. ex. attackflyg och pansarförband, menar motionärerna.

Ett bifall till motionen 1523 (vpk) med de motiveringar som anges i motionen skulle innebära förord för en försvarsordning med stora luckor i försvarsorganisationen. Motionsförslag med samma innebörd har behandlats av utskottet alltsedan år 1971. Förslagen har varje gång avvisats av riksdagen. Enligt utskottets mening finns det nu inte skäl till annan bedömning. Utskottet erinrar om att Sverige spelar en aktiv och pådrivande roll i de internationella strävandena efter nedrustning och efter begränsning av i första hand supermakternas rustningsansträngningar. Utrikesutskottet har i sitt yttrande (bil. 2) berört Sveriges aktiviteter i detta avseende.

Med anledning av vad som har anförts i motionen 1523 (vpk) vill utskottet

också erinra om att förband med anfallsförmåga är nödvändiga för försvaret av svenskt territorium. Motionen bör avslås såvitt nu är i fråga.

I motionen 1521 (s) finns ett yrkande att riksdagen skall förlänga den innevarande försvarsbeslutsperioden ett år för att ett kommande försvarsbeslut skall kunna inkludera även den fråga om flygplanutveckling som utskottet behandlar i samband med det militära försvarets fortsatta utveckling. Vidare finns ett yrkande i motionen att de båda betänkandena från 1974 års försvarsutredning skall remitteras för yttrande till organisationer och myndigheter. Detta skulle enligt motionärerna möjliggöra en omfattande och bred debatt på många nivåer om den framtida säkerhetspolitiken och totalförsvarets utformning.

Enligt motionen 1521 (s) innebär regeringens förslag en betydande upprustning av det militära försvaret samtidigt som långtidsutredningen bedömde att det inte finns utrymme för annat än marginella ambitionsökningar. Motionärerna anser vidare att det inte finns några bärande skäl för ett uppskov med ställningstagande i frågan om det lätta attackflygplanet B3LA. Man kan enligt deras mening redan nu besluta om att avstå från anskaffning av B3LA. Att uppskjuta beslutet om B3LA till hösten 1977 är enligt deras mening endast ett sätt att frånhända riksdagen en totalbedömning vid beslut om försvaret för fem år framåt.

Utskottet anser att starka skäl talar för att riksdagen nu bör sakbehandla regeringens förslag om den fortsatta utvecklingen av totalförsvaret och dess delar. Vid varje beslutstillfälle finns frågor som inte är slutligt behandlade av utredningar, av myndigheter eller av regeringen. Inriktningen för en femårsperiod skall ge stadga åt planeringen men innebär inte att statsmakterna avhänder sig möjligheten att göra ändringar under perioden – i fråga om både uppgifter och resursutnyttjande eller andra restriktioner. Frågorna om flygplanutveckling m. m. är viktiga och behandlas i samband med det militära försvarets fortsatta utveckling. Utskottet anser att motionen 1521 (s) bör avslås såvitt nu är i fråga.

Försvarsministern tar upp vissa frågor som gäller totalförsvarets beredskap. Ett angrepp på Sverige förutsätts komma att föregås av politiska och militära förändringar i vår närmaste omvärld som kan ge oss förvarning. För att dessa förändringar skall kunna uppfattas i tid behöver vi en allsidig underrättelsetjänst. Försvarsministern framhåller att Sverige – med sin inriktning mot neutralitet och utan stående styrkor – har större anledning än många andra länder att noggrant följa utvecklingen i omvärlden. Med en effektiv underrättelsetjänst skall insatsberedskapen under normala förhållanden kunna hållas relativt låg. För att vi skall kunna utnyttja den möjliga förvarningen krävs dock enligt hans mening att totalförsvaret har en hög mobiliserings- och krigsorganisationsberedskap och ett administrativt system som möjliggör att beredskapshöjningar kan anpassas till den rådande situationen.

Utskottet delar försvarsministerns uppfattning beträffande behovet av

förvarning och betydelsen av en effektiv underrättelsetjänst. Om insatsberedskapen skall kunna hållas låg måste systemet för beredskapshöjningar och övergång till krigsorganisation ägnas stor omsorg. Som försvarsministern uttalar är den administrativa beredskapen i det fredstida samhället avgörande för våra möjligheter att i tid vidta nödvändiga försvarsåtgärder. Det är också viktigt med smidiga former för beslut om ändringar i beredskapen.

Med administrativ beredskap menas alla de bestämmelser och avtal som behövs för att samhället skall kunna bedriva sin verksamhet i laga former även i ett kris- eller krigsläge.

Den administrativa beredskapen berör alla nivåer i fredssamhället. I regeringsformen finns ett särskilt kapitel om krig och krigsfara. Där anges bl. a. att riksdagens befogenheter kan övertas av en inom riksdagen utsedd krigsdelegation, om Sverige är i krig och förhållandena kräver detta. *Grundläggande föreskrifter rörande beredskapsverksamheten inom främst de civila delarna av totalförsvaret* har samlats i Totalförsvarets författningshandbok, som utges av försvarsdepartementets samordningsavdelning.

Systemet för beredskapshöjningar inom totalförsvaret innefattar förberedda steg för organisering och verksamhet. Det är grundat på lagen (1960:513) om beredskapstillstånd och kungörelsen (1960:515) om vad som skall iakttas vid beredskapstillstånd m. m. Kännetecknande för systemet är att det ger möjlighet till ett flexibelt handlande efter beslut – i första hand av regeringen – alltefter lägets krav. Den inbyggda automatiken kan utnyttjas för ett snabbt handlande inom skilda samhällsområden i akuta situationer.

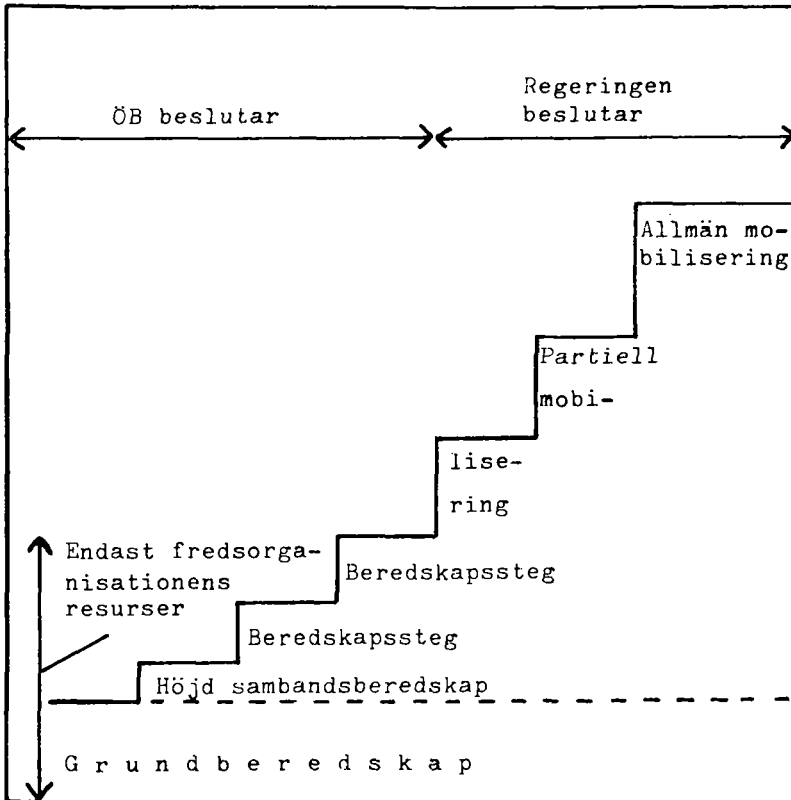
Regeringen har den 17 februari 1977 utfärdat förordning (1977:55) om vissa statliga myndigheters beredskap m. m. Förordningen innehåller föreskrifter om bl. a. planering under fredstid, åtgärder vid var och en av de tre beredskapsgraderna och åtgärder vid utrymning.

Utskottet anser att den administrativa beredskapen är mycket betydelsefull. Den bör fortlöpande ses över och anpassas till nya förutsättningar, t. ex. till förskjutningen från offentligrättslig till avtalsmässig reglering av administrativa frågor.

Den administrativa beredskapen är inte lätt att överblicka. Såvitt gäller försvarsmakten är systemet för beredskapshöjningar delvis hemligt. Intilliggande bild (s. 23) åskådliggör huvuddragen beträffande försvarsmakten.

Försvarshögskolan har på utskottets begäran gjort en sammanfattande öppen beskrivning av systemet för totalförsvarets beredskap. Beskrivningen fogas till betänkandet som bilaga 8.

När det gäller grunderna för totalförsvarets fortsatta utveckling har utskottet även att behandla motionen 1504 (s) såvitt gäller yrkandet 2. Det som anförs i motionen skiljer sig från försvarsministerns uttalanden i huvudsak endast i ett par avseenden. Beträffande önskemålet att man i samhällsplaneringen skall ta hänsyn även till totalförsvarets behov tillägger motionärerna att samhällets utveckling självfallet dock måste styras av

Huvuddragen av beredskapssystemet för försvarsmakten

medborgarnas fredstida önskemål och behov. Som utskottet tidigare har angett måste samhällets utveckling i huvudsak styras av medborgarnas fredstida önskemål och behov men totalförsvarssynpunkterna får för den skull inte glömmas bort.

I motionen 1504 (s) uttalas också att försvar mot militärt angrepp är en viktig utgångspunkt för totalförsvarsplaneringen. Motionärerna hävdar att det kan ses som ett uttryck för en annorlunda inriktning av säkerhetspolitiken och avvägning inom totalförsvaret att försvarsministern i propositionen har uttalat att försvar mot militärt angrepp måste utgöra den viktigaste utgångspunkten för planeringen av totalförsvaret.

Utskottet har i det föregående slagit fast att ett militärt angrepp vore det allvarligaste hotet mot vårt nationella oberoende och skulle ställa de största omedelbara kraven på totalförsvaret. Det kan inte vara meningsfullt att söka exakt gradera värdet och vikten av olika totalförsvarsgrenar i förhållande till varandra. Däremot är det riktigt att som försvarsministern konstaterar att försvar mot militärt angrepp utgör den viktigaste utgångspunkten för totalförsvarets planering.

Försvarsutredningen (SOU 1976:5 s. 206) har förordat en översyn av hur

våra personaltillgångar utnyttjas inom totalförsvaret. Utskottet berör frågor av hithörande slag vid behandlingen under punkten 6 av ett motionsyrkande om direktrekrytering av värnpliktiga till civilförsvaret.

Vissa frågor

I det föregående har utskottet tillstyrkt att man ytterligare integrerar och samordnar militära och civila funktioner i totalförsvaret. Motionen 342 (fp) tar upp vissa ekonomiska och folkrättsliga aspekter på sådan integration och samordning.

Motionären behandlar särskilt de folkrättsliga konsekvenser som kan bli följden om försvarsmakten utnyttjar civil personal för olika uppgifter inom krigsorganisationen, t. ex. för transporter till en stridsplats. Enligt motionären bör riksdagen begära en belysning av dessa konsekvenser.

Sverige har biträtt de internationella överenskommelserna om folkrättsliga regler för krigsföringen. Enligt dessa görs skillnad mellan krigsmän och civilbefolkning. Utskottet anser att motionären har fäst uppmärksamheten på en viktig fråga. Även om integration och samordning i första hand gäller andra än stridande funktioner måste de folkrättsliga aspekterna och risken för komplikationer ständigt hållas i åtanke. Redogörelser som har lämnats utskottet visar att man inom regeringskansliet är väl medveten om dessa förhållanden. Med hänsyn till frågans vikt bör riksdagen likväl uttala sig genom att som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet har anfört.

Försvarsutredningen har studerat och övervägt den roll icke-militärt motstånd, s. k. civilmotstånd, skulle kunna tilldelas inom vår säkerhetspolitik. Utredningen har funnit att om vi medvetet avstår från att förbereda ett väpnat försvar torde detta i omvärlden tolkas som bristande vilja att hävda självständigheten. Den deklarerade utrikespolitiken skulle inte längre framstå som trovärdig. Utredningen anger som en klar slutsats att civilmotstånd inte kan utgöra något hållbart alternativ till militärt försvar. Den vill emellertid inte utesluta att även icke-militärt motstånd kan ge värdefulla bidrag vid det samlade motståndet, t. ex. vid ockupation. Försvarsministern understryker i propositionen (bil. I s. 49) att en klar slutsats är att civilmotstånd inte kan utgöra något alternativ till militärt försvar.

I motionen 1504 (s) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om olika former av motstånd, däribland civilmotstånd.

Frågan om innebörden och värdet av civilmotstånd har behandlats av riksdagen flera gånger, bl. a. i samband med 1972 års försvarsbeslut (FöU 1972:17 s. 33). Liksom tidigare anser utskottet att enbart ett vapenlöst motstånd vore helt otillräckligt som stöd för vår säkerhetspolitik. Däremot skulle det kunna komma i fråga som komplement till väpnat försvar.

Utskottet har inhämtat att regeringen räknar med fortsatta studier rörande

civilmotstånd. Ett tredje studieuppdrag har lämnats till den engelske forskaren Adam Roberts. Arbetet med detta beräknas vara avslutat våren 1978.

Försvarsutredningen har uttalat (SOU 1976:5 s. 208–209) att förutsättningarna för och genomförandet av olika former av motstånd såsom fria kriget, motståndsrörelse och icke-militärt motstånd bör utredas. Enligt utredningens uppfattning torde det emellertid vara nödvändigt att först klarlägga folkrättsliga m. fl. problem för icke-militära motståndsformer. Utskottet kan instämma i de nu återgivna uttalandena av försvarsutredningen. De folkrättsliga aspekterna måste tillmätas stor betydelse.

Utskottet anser att de folkrättsliga förutsättningarna behöver klarna ytterligare innan ett särskilt utredningsarbete på detta område kan påbörjas. Såvitt gäller civilmotstånd finns det också skäl att avvakta resultaten av uppdraget till Adam Roberts. Riksdagen bör inte bifalla motionsyrkandet.

Civiltförsvarsstyrelsen har i anslutning till programplaneringen och i samråd med överbefälhavaren genomfört en särskild studie rörande möjligheterna att öka uthålligheten i förvarnings- och alarmeringssystemet för flyganfall. Studien behandlar främst uthålligheten hos radar enheter inom flygvapnets system för stridsledning och luftbevakning (strilsystem). Försvarsmaktens anskaffning av skyddade radarstationer och den påbörjade personella och materiella förbättringen av civiltförsvarets alarmeringsorganisation kommer enligt civiltförsvarsstyrelsen att medge att civilbefolkningen i inledningen av ett krig kan ges förvarning om flyganfall enligt de förvarningstider som civiltförsvarsstyrelsen angett som krav vid skyddsrumspanering. Strilsystemets förmåga att ge underlag för alarmering under ett krigs fortsatta förlopp kan emellertid visa sig otillräcklig. För att öka uthålligheten har civiltförsvarsstyrelsen föreslagit att reservmateriel till radarstationer anskaffas för 48 milj. kr.

Civiltförsvarsstyrelsen anser vidare att ett flertal studier behövs för att förbättra underlaget för beslut om alarmeringssystemets fortsatta utveckling och anpassning och att vissa, främst organisatoriska, frågor som rör alarmeringens ledningsorganisation samt personalrekrytering, grundutbildning och övning bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Liksom civiltförsvarsstyrelsen anser utskottet att effekten av en ökad uthållighet i förvarnings- och alarmeringssystemet berör inte bara skyddet av civilbefolkningen utan har stort värde för hela totalförsvaret.

Försvarsutredningen har i betänkandet Totalförsvaret 1977–82 (SOU 1977:1 s. 73) uttalat:

Försvarsutredningen anser att sådana organisatoriska åtgärder som civiltförsvarsstyrelsen diskuterar bör kunna leda till ökad säkerhet i alarmeringssystemet. Utredningen anser vidare att den med nuvarande underlag inte kan ta ställning till civiltförsvarsstyrelsens förslag om anskaffning av reservdelar till vissa radarstationer. Om civiltförsvarsstyrelsen under det fortsatta studiearbetet finner att anskaffningen ger ett effekttillskott till befolkningsskyddet,

som motiverar kostnaderna, bör den genomföras inom den planeringsram som utredningen förordar i det följande. Utredningen räknar således inte med särskilda medel för detta ändamål.

I propositionen ansluter sig försvarsministern till försvarsutredningens uppfattning och beräknar inga medel för särskild reservdelsanskaffning.

I motionen 1504 (s) anförs att även om de organisatoriska åtgärder som civilförsvarsstyrelsen avser att särskilt uppmärksamma kan leda till ökad säkerhet i alarmeringssystemet, utesluter detta likväl inte behovet av att åstadkomma en ökad uthållighet i förvarningssystemet. Det ytterligare utredningsarbete som behövs bör enligt motionärerna ta sikte på möjligheterna att begränsa medelsbehovet, t. ex. genom att anskaffa reservmateriel endast för en del av stationerna eller endast anskaffa vitala delar av reservmaterielen. Ett belopp om ca 25 milj. kr. bör dock enligt motionärerna anvisas redan nu och av praktiska skäl betalas ut från det militära försvarets ram.

I motionen 1520 (fp) erinras om att både försvarsutredningen och försvarsministern anser att om fortsatta studier visar att anskaffning av reservdelar till radarstationerna ger ett effekttillskott till befolkningsskyddet som motiverar kostnaderna bör den genomföras inom den planeringsram som gäller för civilförsvaret. Motionären finner det märkligt att en fråga av denna storlek delegeras till civilförsvarsstyrelsen, när en ökad uthållighet i luftbevakningssystemet rimligen måste bli till nytta även för det militära försvaret. Motionären anser att riksdagen bör begära snar belysning av frågan hur man skall kunna ge ökad uthållighet åt försvarets luftbevakning i syfte att under längre tid kunna alarmera befolkningen när den bör uppsöka skyddsrum.

Överbefälhavaren har inför utskottet framhållit att det militära strilssystemets uthållighet är dimensionerat med hänsyn främst till jaktförbandens krav på ledning under förbekämpningsskedet i ett krigs inledning. Överbefälhavaren motsätter sig inte en ytterligare utbyggnad för civilförsvarets behov och anser att frågan bör få en snar lösning. Överbefälhavaren anser att utbyggnaden bör bekostas av medel utanför försvarsmaktens planeringsram.

Enligt utskottets mening bör man i denna fråga skilja på behovet av *säkerhet* i alarmeringssystemet och behovet av *uthållighet* i detta system. Frågan om anskaffning av reservdelar kan i princip betraktas fristående från de övriga åtgärder av främst organisatorisk art som civilförsvarsstyrelsen har förordat. Enligt vad utskottet har inhämtat ökar de organisatoriska åtgärderna möjligheterna att utnyttja det beslutsunderlag som presenteras i luftförsvarscentralerna och att larma hotade orter i rätt tid. Åtgärderna tillgodoser härigenom främst behovet av stadga och säkerhet i alarmeringssystemet. Utskottet anser det vara väsentligt att dessa åtgärder kommer till stånd.

När det gäller frågan om att åstadkomma ökad uthållighet anser utskottet

att det skulle vara av stort värde – inte bara för befolkningsskyddet utan för stora delar av totalförsvaret, inkl. det militära försvaret – om uthålligheten kunde ökas utöver den nivå som behövs i ett väl avvägt militärt försvar.

Beträffande vilket effekttillskott som en ökad uthållighet skulle medföra har man från civilförsvarsstyrelsen anmält att någon egentlig effektvärdering inte hunnits med i hittillsvarande studier. De analyser och bedömningar som har gjorts talar dock för att en ökad uthållighet i förvarningssystemet leder till förbättrade överlevnadsmöjligheter för befolkningen och till bättre förutsättningar att hålla viktiga samhällsfunktioner i gång. Civilförsvarsstyrelsen avser att under den kommande programplaneperioden genomföra studier för att förbättra beslutsunderlaget med inriktning på jämförande effektvärderingar avseende civilförsvarssystemets samtliga funktioner.

En ökning av uthålligheten i systemet för förvarning vid flyganfall är önskvärd från totalförsvarets synpunkt och bör av allt att döma åstadkommas genom viss anskaffning av reservdelar till radarstationer m. m. Det finns emellertid f. n. inte tillräckligt underlag för att bedöma den lämpliga omfattningen och de nödvändiga kostnaderna för en anskaffning av reservmateriel. I syfte att begränsa kostnaderna bör kunna göras prioriteringar, t. ex. avseende antal radarstationer, urval av särskilt viktiga delar och urval med hänsyn till importförhållanden. Beträffande medelsbehovet finns skäl att även överväga en fördelning på främst civilförsvarets och det militära försvarets utgiftsramar. Utskottet förutsätter att regeringen återkommer till riksdagen i denna fråga. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Motionen 1504 (s) innehåller även ett yrkande om utredning av frågor om data system i krig. Motionärerna påminner om att datorerna på allt fler områden i samhället har blivit en förutsättning för vår högt utvecklade samhällsservice. Datoriseringen medför samtidigt en ökad sårbarhet i kris- och krigssituationer. Motionärerna betecknar denna fråga som ett centralt problem i försvarsplaneringen och erinrar om att datorerna också är känsliga för sabotage i fred. Motionärerna efterlyser en behandling av dessa frågor i propositionen och föreslår att riksdagen hos regeringen begär att hithörande problem utreds och planeras i särskild ordning.

Utskottet erinrar om att utvecklingen på dataområdet och de problem som ADB-tekniken innebär för samhällets möjligheter att fungera vid kriser och under krig har varit föremål för studier. En rapport härom publicerades av försvarsdepartementet i februari 1976. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar har delvis kartlagt datoranvändningen i vårt land. Statskontoret har utrett frågor om dataskydd. Även datainspektionen har uppmärksammat säkerhetsfrågorna. Dessa har också behandlats av dataindustriutredningen och datasamordningskommittén.

Datatekniken introducerades som ett rationellt och kostnadsbesparande hjälpmedel. Så småningom har vinstmarginalerna minskat genom nödvän-

diga åtgärder mot datoriseringens sidoeffekter. Ett exempel på detta är kraven på skydd för personlig integritet. Det nuvarande kunskapsläget på området kan inte anses fullt tillfredsställande. För att skapa en tillräcklig överblick av säkerhetsproblemen och en bättre samordning av sårbarhetsfrågornas behandling har försvarsministern den 28 april 1977 fått regeringens bemyndigande att tillkalla en utredning om datasystemens sårbarhet. Det är därför inte aktuellt för riksdagen att göra framställning till regeringen enligt motionsförslaget.

Motionen 1504 (s) tar också upp en fråga som gäller försvarsinformation. Enligt motionärerna bör totalförsvarets upplysningsnämnd få i uppdrag att utreda frågan om hur totalförsvaret bör redovisas i skolans läromedel.

Utskottet har under innevarande riksmöte inhämtat särskild information om de ansträngningar som görs för att förbättra försvarsinformationen till bl. a. unga värnpliktiga och civilförsvarspliktiga. Vidare har företrädare för skolöverstyrelsen redovisat läget i fråga om skolans läromedel och tidsutrymme samt föredragit resultaten angående nyligen gjorda enkätundersökningar bland lärare och elever i ungdomsskolan.

Försvarsutredningen har (SOU 1977:1 s. 59) ansett det vara angeläget att de värnpliktiga redan före första tjänstgöringens början genom skolans försorg orienteras om försvarets uppgifter i stort och om dess plats i samhället.

Som försvarsministern uttalar i propositionen (bil. 1 s. 337) behövs i fred allsidig information om vår omvärld och vår säkerhetspolitik samt om säkerhetspolitikens mål, medel och möjligheter. Det är önskvärt att varje vuxen medborgare har någon kännedom om den svenska säkerhetspolitiken och om syftet med totalförsvaret. Detta har betydelse i olika sammanhang, bl. a. om hon eller han skall tjänstgöra i totalförsvaret enligt någon av pliktlagarna eller medverka i samhällsplaneringen.

En hel del görs för att öka kännedomen om totalförsvaret. För att stimulera försvarsdebatten har under senare år avhemligats åtskilliga uppgifter om krigsorganisationens storlek m. m. som tidigare varit hemliga. I samma syfte har publicerats en mängd rapporter om studieresultat m. m. och lämnats statsbidrag till organisationer som svarar för försvarsupplysning. De militära myndigheterna arbetar för att förbättra den information som ges till värnpliktiga – före, vid och efter inskrivningen samt i samband med grundutbildningen. Överbefälhavaren leder detta arbete och har sammanfattat arbetsläget i skrivelse den 27 april 1977. Civilförsvarsstyrelsen och Sveriges civilförsvarsförbund bedriver försök med civilförsvarsinformation på regional nivå. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar informerar om försörjningsberedskapen. Studieförbund och politiska partier har utformat studiematerial för information och debatt. Totalförsvarets upplysningsnämnd förbereder en skrift om 1977 års försvarsbeslut.

Någon helhetsbild av försvarsinformationens inriktning och uppläggning

finns inte. Det är också osäkert i vilken grad man lyckas med olika åtgärder.

Utskottet anser att det är önskvärt med en översyn av mål och medel beträffande informationen om vår säkerhetspolitik och försvarspolitik. Det bör ankomma på regeringen att bestämma hur en sådan översyn skall genomföras. En möjlighet är att översynen vid lämplig tidpunkt görs av den försvarsutredning som utskottet förordar i det följande.

Vad utskottet har anfört angående information om vår säkerhetspolitik och försvarspolitik bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Nästkommande försvarsbeslut

Några motioner behandlar frågor som gäller planeringsarbetet inför nästkommande försvarsbeslut. I motionen 1504 (s) hävdas att de politiska partiernas företrädare bör medverka i detta arbete betydligt tidigare än som har skett genom 1974 års försvarsutredning. Denna tillkallades i oktober 1974 (jfr FöU 1974:19 s. 6–7). Enligt motionärerna skulle man därmed väsentligt stimulera den offentliga debatten till fördel för fortsatt planering och genomförande. Diskussionen skulle koncentreras kring viktiga vägvalsfrågor. Motionärerna anser att en parlamentarisk kommitté bör tillsättas redan inför det planeringsarbete som nu förestår. De har också ett yrkande om att de försvarsanställdas organisationer bör vara företrädade i en kommande försvarsutredning.

Motionen 1520 (fp) innehåller ett yrkande att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att det inför 1982 års försvarsbeslut skall bli väsentligt längre tid för försvarsdebatt mellan eventuellt utredningsbetänkande och försvarsbeslutet. Motionären yrkar att regeringen även i övrigt söker underlätta belysningar av viktiga avvägningsfrågor inom totalförsvaret. Slutbetänkandet från en försvarsutredning bör enligt motionären lämnas betydligt tidigare än som hittills har skett. För ett femårigt riksdagsbeslut år 1982 behövs utredningsförslag för den aktuella perioden redan våren 1981 för att man skall få ett år till försvarsdebatt. Motionären anser att en ny försvarsutredning bör tillkallas mycket snart efter det att ett femårigt försvarsbeslut har fattats.

Motionen 1522 (s) innehåller två yrkanden som lämpligen bör behandlas i detta sammanhang. Motionärerna vill att kommande utredningar om säkerhetspolitiken sänds på remiss till myndigheter och organisationer samt att större delen av det säkerhetspolitiska underlaget för försvarsdebatten skall betraktas som icke-hemligt.

Det gällande systemet för planering och budgetering inom försvaret (FPE-systemet) har tillämpats inom det militära försvaret och civilförsvaret alltsedan budgetåret 1972/73. Systemets huvudkomponenter utgörs av säkerhetspolitiska studier, perspektivplanering, programplanering, systemplanering och programbudgetering. Studie-, planerings- och utredningsar-

betet inför 1972 års försvarsbeslut var nära knutet till förberedelserna för att införa det nya systemet.

1970 års försvarsutredning tillkallades i november 1970 och lämnade i januari 1972 – efter ca 14 månader – betänkandet Säkerhets- och försvarspolitiken (SOU 1972:4).

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar fick i november 1973 Kungl. Maj:ts uppdrag att i samråd med berörda myndigheter bedriva försök med långsiktplanering inom det ekonomiska försvaret. Dessa har omfattat bl. a. perspektivstudier och programplanering enligt i huvudsak samma principer som under åren 1972–1976 har tillämpats inom det militära försvaret och civilförsvaret.

Perspektivplaneringen inom det militära försvaret och civilförsvaret samt perspektivstudierna för det ekonomiska försvaret har, liksom särskilda studier för övrigt totalförsvar, redovisats under hösten 1975. Resultaten har ingått i underlaget för 1974 års försvarsutredning. En redogörelse för planeringssystem, säkerhetspolitiska studier m. m. lämnas av försvarsministern i prop. 1976/77:74 (bil. 1 s.1–9). Handelsministern lämnar en motsvarande redogörelse rörande det ekonomiska försvaret samt anmäler att försöken där har givit goda erfarenheter. Han avser att efter en utvärdering återkomma med förslag till en mera definitiv utformning av den långsiktiga studie- och planeringsverksamheten inom det ekonomiska försvaret (bil. 2 s. 1–12 och 159).

Den senaste försvarsutredningen tillkallades i oktober 1974 och lämnade betänkandena Säkerhetspolitik och totalförsvar (SOU 1976:5) i januari 1976 – efter ca 15 månader – och Totalförsvaret 1977–82 (SOU 1977:1) i januari 1977.

Riksdagens utrikes- och försvarsutskott har alltsedan år 1973 fortlöpande fått särskild information om studie- och planeringsarbetets inriktning och resultat (prop. 1972:103, FöU 1972:23, rskr 1972:309).

Vid föregående riksmöte (FöU 1975/76:32 s. 22–23, rskr 1975/76:273) uttalade försvarsutskottet:

Utskottet förutsätter att regeringen och försvarsutredningen är uppmärksamma på metodiken i arbetet med nästa försvarsbeslut och erfarenheterna av denna metodik, totalt sett och med beaktande av att ekonomiskt försvar och övrigt totalförsvar kommer in i bilden på delvis annat sätt än tidigare.

Utskottet ansåg att regeringen snarast efter nästa försvarsbeslut borde lämna riksdagen en redogörelse angående erfarenheterna av FPE-systemet. Detta gav riksdagen som sin mening regeringen till känna.

Den redogörelse angående erfarenheterna av FPE-systemet som – enligt vad utskottet har inhämtat – har börjat förberedas inom regeringskansliet torde bli av värde bl. a. för riksdagens bedömning av metodiken i arbetet med nästkommande beslut om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling. Redogörelsen beräknas komma att lämnas i budgetpropositionen till riksdagen vid nästa riksmöte.

Det finns emellertid anledning att redan nu överväga inriktningen av det parlamentariska inslaget i kommande utredningsarbete. Inför det nu förestående försvarsbeslutet har detta inslag varit av två slag.

Utrikes- och försvarsutskotten har under åren 1973–1976 informerats av företrädare för regeringskansliet och vederbörande myndigheter vid ett 20-tal tillfällen. Informationen har i huvudsak lämnats i samband med att regeringen lämnat anvisningar för studier eller planering samt när myndighet kunnat redovisa resultaten av studierna eller planeringen. I enlighet med det beslutade systemet har detta inte syftat till några ställningstaganden från utskottens eller riksdagens sida. Enskilda ledamöter har givetvis ställt frågor och ibland lämnat egna synpunkter i samband med orienteringarna.

Vidare har, som redan nämnts, under tiden oktober 1974–januari 1977 arbetat en särskild försvarsutredning. Dess sammansättning har i varje skede varit sådan att det funnits övervikt för representanter för regeringspartiet/ regeringspartierna. Utredningen började sitt arbete i november 1974. Vid denna tidpunkt hade studie- och planeringsarbetet redan nått tämligen långt. Den idéskapande delen av perspektivplaneringen (fas 1) var genomförd inom det militära försvaret, civilförsvaret och det ekonomiska försvaret. Regeringen hade också gett slutliga anvisningar för perspektivplaneringens fas 2 inom det militära försvaret och civilförsvaret.

Regeringen har det omedelbara ansvaret för utrikespolitiken (jfr UU 1976/77:1 y) och leder det statliga utredningsväsendet. 1970 års försvarsutredning uttalade i betänkandet Riksdagen och försvarsplaneringen (SOU 1972:48) att ett parlamentariskt deltagande i planeringsprocessen är önskvärt främst i fråga om några av de tidigare momenten under processen. Deltagandet borde enligt utredningen i princip ske genom insyn i planeringen, inte genom medverkan i planeringsbesluten. Vid behandlingen av propositionen 1972:103 uttalade försvarsutskottet bl. a. (FöU 1972:23 s. 10):

Ett systematiskt parlamentariskt deltagande i försvarsplaneringen, som innefattar någon form av godkännande men inte ingår i riksdagens ordinarie beslutsprocess, kan även enligt utskottets mening skapa svårigheter. Viktiga problem och planeringsresultat med konsekvenser på lång sikt bör i stället underställas riksdagen genom proposition.

Beträffande parlamentariska utredningar ansåg utskottet liksom försvarsutredningen och föredragande statsrådet att sådana bör kunna tillkallas för att utreda viktiga försvarsproblem.

Utskottet anser att det finns skäl som talar för att en parlamentarisk granskning bör ske tidigt i det förestående arbetet med att skapa underlag för nästkommande försvarsbeslut. Granskningen bör ske i de former och med de resurser som tillkommer en statlig kommitté. I det tidiga skedet kommer granskningen att gälla inte minst det säkerhetspolitiska underlaget i form av angreppsfall, krisfall, m. m. Underlagets politiska relevans, de planerande myndigheternas sätt att utnyttja underlaget och möjligheter att öppet presentera problematiken är frågor som utredningen bör kunna behandla.

En ny försvarsutredning, för vilken ingår de uppgifter som har angetts av utskottet, kan med hänsyn till tidsförhållandena för hela planeringsprocessen arbeta i etapper. Härvid skulle kunna skapas särskilda möjligheter till allmän debatt, t. ex. genom remissförfarande.

Beträffande de försvarsanställdas organisationer ser utskottet positivt på att företrädare för dessa i någon form deltar i en kommande försvarsutredning.

Utskottet anser att regeringen bör närmare överväga dessa frågor, med inriktning mot att en ny parlamentarisk försvarsutredning tillkallas tidigt. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

När det slutligen gäller sekretessbedömningen i fråga om det säkerhetspolitiska underlaget för försvarsplaneringen är det inte möjligt att ställa sig så positiv till yrkandet i motionen 1522 (s) som vore önskvärt med hänsyn enbart till möjligheterna att föra försvarsdebatt. Beskrivningarna av tänkbara hot, kriser och angrepp innehåller uppgifter som kan missförstås eller vantolkas av andra nationer och måste därför i stor utsträckning vara hemliga av utrikespolitiska skäl. Vidare kompletteras beskrivningarna med redogörelser för olika sätt att disponera våra egna resurser. Sådana redogörelser kan – om de inte betraktas som hemliga – röja viktiga delar av vår försvarsplanläggning. Av motionsyrkandet framgår att motionärerna är medvetna om att allt säkerhetspolitiskt underlag inte kan avhemligas. Beträffande försvarets resurser m. m. har under senare år avhemligats åtskilliga uppgifter. Utskottet utesluter inte att det är möjligt att gå något längre på den vägen. Riksdagen bör dock inte göra något särskilt uttalande härom.

Utskottets hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:342 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om folkrättsliga aspekter,
2. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1504, yrkandet 3, om utredning angående civilmotstånd m. m.,
3. att riksdagen med anledning av propositionen samt motionerna 1976/77:1504, yrkandet 7, och 1976/77:1520, yrkandet 3, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om ökad uthållighet i systemet för förvarning vid flyganfall,
4. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1504, yrkandet 10, om datasystem i krig m. m.,
5. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:1504, yrkandet 9, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om översyn av försvarsinformationen,

6. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1521, yrkandena 2 och 3, om en förlängning av gällande försvarsbeslut m. m.,
7. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1523, yrkandena 1 och 2, om avslag på propositionen 1976/77:74, m. m.,
8. att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionerna 1976/77:249, yrkandet 1, 1976/77:1453, yrkandena 1 och 2, samt 1976/77:1504, yrkandet 2, godkänner de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har angett,
9. att riksdagen med anledning av motionerna 1976/77:1504, yrkandena 4 och 5, 1976/77:1520, yrkandet 5, samt 1976/77:1522, yrkandena 2 och 3, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om arbetet med nästkommande försvarsbeslut.

4. Det militära försvarets fortsatta utveckling

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 (bil. 1 s. 55–144) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har angett,

2. godkänna vad föredragande statsrådet har förordat beträffande förmåner åt värnpliktiga m. fl.,

3. antaga ett till propositionen fogat förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99),

4. för budgetåret 1977/78 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 10 385 744 000 kr. i prisläge februari 1976,

5. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,

6. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med den del av ökade kostnader för vissa förmåner åt värnpliktiga vilka överstiger vad nettoprisindex ger,

7. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1976/77,

8. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1977/78 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret om det behövs av konjunktur- eller beredskapsskäl.

Föredragande statsrådet

Beträffande grunder för det militära försvarets utveckling berör försvarsministern bl. a.

- behovet av långsiktig planering och god handlingsfrihet
- variationer i försvarets styrka
- försvar mot invasion
- kvaliteten hos en angriparens resurser
- utnyttjandet av våra stridskrafter
- allmän värnplikt
- resurser för neutralitetsfallet
- medverkan i FN:s fredsbevarande verksamhet.

Beträffande utvecklingen av avvägningsprogram och funktioner berör försvarsministern bl. a.

- markstridsförbandens uppgifter
- antalet kvalificerade markstridsförband
- infanteribrigadernas materiel
- pansarförbanden
- pansarvärnsfunktionen
- andelen förband med strid som huvuduppgift
- tungt rörligt kustartilleri
- hemvärnets utrustning
- övervattenstridsförbandens uppgifter
- anskaffning av sjörobot
- resurser för taktisk ledning av ytattackförbanden
- sjöfartsskyddet
- minkrigsföringen
- minröjningsfunktionen
- fjärrstridsförbandens uppgifter
- utveckling av ett medeltungt attackflygplan A 20
- lätta attack/skolflygplan – projektet B3LA
- möjligheterna att inom landet behålla en utvecklande flygindustri
- behov av kompletterande underlag angående A 20 och B3LA
- ubåt A 17
- luftförsvarsförbandens uppgifter
- framtida ersättning för JA 37 Viggen
- luftvärnet
- lätta robotar
- kvalificerade robotsystem
- central och högre regional ledning
- spaningsflyg och signalspaning
- allmän försvarsforskning
- gemensamma myndigheter och funktioner
- kostnaderna för central administration och förvaltning
- minskning av antalet anställda inom försvaret

- personalens uppgifter och betydelse
- de centrala förvaltningarna m. m.
- försvarsgrenarnas fredsorganisation
- värnpliktsutbildningen
- de frivilliga försvarsorganisationerna
- ekonomiska överväganden.

Försvarsministern tar också upp de värnpliktigas förmåner och berör därvid bl. a.

- de värnpliktigas dagersättningar
- de familjesociala förmånerna
- näringsbidragen
- resesystemet för värnpliktiga
- rätten till ersättning vid personskada.

Beträffande ramberäkningar för budgetåret 1977/78 anger försvarsministern bl. a. basbelopp och utgiftsram för nästa budgetår.

Motionerna

Utskottet behandlar i detta sammanhang motionerna

1976/77:59 av herr Petersson i Röstånga (fp) vari yrkas att riksdagen uttalar att målsättningen för arbetstiden i vad gäller värnpliktiga i grundutbildning bör vara ett medeltal om 40 timmar per utbildningsvecka.

1976/77:60 av herr Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag syftande till

1. att de värnpliktiga tillerkänns laglig rätt att sammansluta sig i frivilliga intresseorganisationer med förhandlingsrätt.

2. att de värnpliktiga garanteras rätt att utan begränsningar uttrycka sig i tal och skrift samt att på fritid ordna politiska, fackliga och andra möten inom förläggningarna,

3. att politiska och fackliga organisationer på motsvarande sätt tillerkänns rätt att verka inom förläggningarna genom att ordna möten och sprida tryckt material utan begränsningar.

1976/77:92 av herr Petersson i Röstånga (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar att alla utgående ersättningar till värnpliktiga indexregleras fr. o. m. nästa budgetår.

1976/77:248 av herr Palme m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen antar i bilaga till motionen redovisat förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99),

2. att riksdagen beslutar att dagersättningen höjs från 10 kr. per dag till 11 kr. per dag, med verkan från den 1 juli 1977.

3. att riksdagen beslutar att uttryckningsbidraget höjs från 1 000 kr. till

1 200 kr., med verkan från den 1 januari 1977,

4. att riksdagen beslutar godkänna den i motionen förordade ändringen i det s. k. Vpl 10-systemet,

5. att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk utredning om värnpliktsutbildningssystemet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande utökat värnpliktsinflytande,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande försöksverksamhet i fråga om marinens och flygvapnets utbildning,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande samordning mellan värnpliktslag och föräldraförsäkring,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande vissa personalfrågor,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande ny befälsordning.

1976/77:249 av herr Werner m. fl. (vpk) såvitt gäller yrkandena

att riksdagen beslutar att produktionen av flygplan 37 Viggen avvecklas snarast och att arbetet med utveckling av flygplan A 20 avbryts (yrkandet 2),

att riksdagen för budgetåret 1977/78 beslutar en sänkning av militärkostnaderna med den summa som motsvaras av anslaget under A 5, 2 030 123 000 kr., och som är avsedd för prisreglering för det militära försvaret (yrkandet 3).

1976/77:459 av herrar Söderqvist (vpk) och Måbrink (vpk) såvitt gäller yrkandet 1 att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag att den militära fredssjukvården ställs under landstingens huvudmannaskap.

1976/77:1064 av herr Fransson m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående målsättningen om en reglerad arbetstid för de värnpliktiga under grundutbildningen.

1976/77:1065 av herr Korpås m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen understryker det angelägna i ett snabbt resultat av den pågående utredningen om inflytande m. m. inom värnpliktsutbildningen,

2. att riksdagen hos regeringen begär att den genom tilläggsdirektiv till nämnda utredning eller på annat sätt låter utarbeta förslag att föreläggas en kommande riksdag om sådana regler för de värnpliktigas ersättning att denna räcker även för en viss vistelse utanför förlägningsorten under fritid.

1976/77:1066 av herrar Persson i Heden (c) och Magnusson i Nennesholm (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag innebärande att ensambrukare efter första militärutbildning överförs till hemvärnet.

1976/77:1067 av herr Svensson i Kungälv (s) vari yrkas att riksdagen beslutar att hemställa hos regeringen om utredning och förslag i syfte att skapa möjligheter till en vidgad undervisning i samhälls- och familjekunskap för värnpliktiga under deras första tjänstgöring.

1976/77:1453 av herrar Lövenborg (–) och Hagel (–) såvitt gäller yrkandena att riksdagen uttalar att försvarskostnaderna under perioden 1977/78 – 1981/82 minskas med 50 procent (yrkandet 3),

att riksdagen uttalar sig för att produktionen av Viggen avbryts och att planerade nya flygplansprojekt i form av A 20 och B3LA inte kommer till utförande (yrkandet 4),

att riksdagen uttalar sig för att övergång till civil produktion inom industrigrenar som drabbas av den nya försvarsinriktningen förbereds (yrkandet 5).

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gäller yrkandena

att riksdagen godkänner de riktlinjer för det militära försvarets utveckling som angetts i motionen (yrkandet 11),

att riksdagen hos regeringen begär att arbetet inom beredningen för utvärdering m. m. av framtida flygplanssystem avbryts (yrkandet 12),

att riksdagen – därest yrkandet under 12 avslås – hos regeringen begär att beredningen för utvärdering m. m. av framtida flygplanssystem skall sammansättas enligt de grunder som anges i motionen (yrkandet 13),

att riksdagen hos regeringen begär en studie av det militära försvarets framtida underhållsbehov och en häremot svarande verkstadskapacitet (yrkandet 14),

att riksdagen hos regeringen begär att försvarsmaktens ledningsutredning får i uppdrag att lägga fram förslag om indragning av staber m. m., i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkandet 15),

att riksdagen beslutar fastställa utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 till 10 110 744 000 kr., i prisläge februari 1976 (yrkandet 16),

att riksdagen avslår regeringens hemställan om bemyndigande att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med den del av ökade kostnader för förmåner åt värnpliktiga vilka överstiger vad nettopris-index ger (yrkandet 18),

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förändringar av bemyndiganderamar och betalningsmedel för budgetåret 1977/78 (yrkandet 19),

att riksdagen hos regeringen begär redovisning m. m. av konsekvenserna av ökade bemyndigandeskulder och -kvoter (yrkandet 20),

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om medel för arbetsmarknadspolitiskt betingade åtgärder (yrkandet 21),

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sammansättningen och direktiven till utredningen om formerna för de värnpliktigas medinflytande m. m. (yrkandet 22).

1976/77:1520 av herr Lindblad (fp) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen avslår propositionens förslag att skytteregementen hänförs till delprogrammet Infanteribrigad m. m.,

2. att riksdagen hos regeringen uttalar att endast ett begränsat antal av de utgående infanteribrigaderna får behålla brigadens organisation.

1976/77:1521 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s) såvitt gäller andrahandsyrkandena att riksdagen

underkänner förslaget till riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling (andrahandsyrkandet 1).

godkänner de riktlinjer för det militära försvaret som angetts i motionen (andrahandsyrkandet 2).

som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om

a) att storinvasion som planeringsmodell skall utgå,

b) att vidareutveckling av JA 37 – flygplan A 20 – ej genomförs.

c) att beredningen om utvärdering av framtida flygplanssystem (B3LA) avbryts,

d) att inhemsk tyngre avancerad robotutveckling ej förbereds (andrahandsyrkandet 4),

e) för budgetåret 1977/78 fastställer utgiftsramen för det militära försvaret till 9 863 181 295 kr. i prisläge februari 1976, dvs. en förlängning av gällande beslut (andrahandsyrkandet 5).

1976/77:1523 av herr Werner m. fl. (vpk) såvitt gäller yrkandet 3 att riksdagen beslutar om nedskärningar av det militära försvaret under programplaneperspektivet 1977/78 – 1981/82, enligt i motionen angivna riktlinjer.

Utskottet

1974 års försvarsutredning (SOU 1977:1) har beträffande det militära försvaret lämnat förslag till grunder för dess fortsatta utveckling och till inriktning av planeringen för avvärjningsprogrammen.

I propositionen 1976/77:74 lämnar regeringen förslag bl. a. beträffande det militära försvarets utveckling samt angående förbättrade värnpliktsförmåner och ramberäkningar för det militära försvaret för budgetåret 1977/78. Ett flertal motionsyrkanden hänför sig till detta avsnitt i propositionen.

Grunder för det militära försvarets fortsatta utveckling

Utskottet har i det föregående slagit fast att ett militärt angrepp ställer de största omedelbara kraven på vårt totalförsvar och att försvar mot militärt angrepp – med hänsyn till det krigsavhållande syftet – utgör den viktigaste utgångspunkten för vår försvarsplanering.

Liksom föredragande statsrådet (försvarsministern) anser utskottet att det är nödvändigt att tillämpa en långsiktig planering inom det militära försvaret. Dagens försvar liksom det försvar vi kommer att ha under åtminstone de närmaste 10–15 åren är till största delen resultat av tidigare beslut. Det försvarsbeslut som nu är aktuellt kommer att påverka försvarets utformning under 1980-talet och därefter.

Försvarsutredningen har studerat möjligheterna att öka försvarets styrka inom en tidsrymd av två år. Resultaten visar att försvarsmakten liksom övriga delar av totalförsvaret kan ges endast mycket begränsad ökning av styrkan inom den angivna tiden.

Liksom försvarsministern anser utskottet att det är viktigt att bevara en god handlingsfrihet beträffande försvarsmaktens utveckling på sikt. Utbildning av personal och anskaffning av organisationsbestämmande materiel bör prioriteras. Tillräckliga resurser måste avsättas för forskning och utvecklingsarbete.

Även om det alltså är den långsiktiga beredskapen och handlingsfriheten som sätts i första rummet måste ständigt finnas en viss operativ förmåga. En allsidig och effektiv underrättelsetjänst skall bidra till beslutsunderlaget för den långsiktiga utvecklingen och framför allt för beslut om beredskapshöjningar. För snabb insats bör disponeras flyg- och sjöstridskrafter samt snabbmobiliserade markstridskrafter och hemvärn.

Försvar mot invasion är försvarsmaktens huvuduppgift. I planeringen förutsätts att en angripares resursinsatser begränsas – i fråga om både kvantitet och kvalitet – genom att angriparen måste gardera sig mot en huvudmotståndare.

Vid försök till invasion av Sverige skall våra stridskrafter som försvarsministern anger kunna utnyttjas med tyngpunkten i kust- och gränsområdena så att våra naturliga försvarsbetingelser tas till vara. Fientliga luftlandsättningar får inte omöjliggöra förbandens mobilisering och koncentrerung till aktuella invasionsriktningar. Vid försvar mot invasion svarar förband med anfallsförmåga för huvuddelen av den kraftutveckling som skall hejda fienden.

Om en angripare lyckas tränga in på djupet av vårt land bör han likväl möta ett effektivt och uthålligt motstånd. Inom ockuperat område skall militära förband och andra väpnade grupper kunna fortsätta kampen i organiserade former.

Sveriges stora yta och geografiska läge med långa gränser och kuster ställer krav på att vi kan mobilisera ett förhållandevis stort antal förband. Detta i

förening med vår lilla befolkning medför att det militära försvaret måste vila på den allmänna värnpliktens grund. Endast därigenom kan krigsorganisationen ges en bredd som svarar mot de uppgifter som vi ställer på vårt försvar. Allmänna värnplikten har därutöver, liksom frivilligverksamheten, avgörande betydelse för försvarets förankring i samhället och hos hela folket. Det militära försvaret skall därför liksom hittills grundas på allmän värnplikt.

Den allmänna värnplikten ställer stora krav på resurser för utbildning av de värnpliktiga. Den innebär också att materielanskaffningen till stor del måste anpassas till förmågan hos våra värnpliktiga. I samband med införandet av vårt nuvarande system för värnpliktsutbildning uttalade föredragande statsrådet följande i proposition till riksdagen (prop. 1966:106 s. 136):

Jag vill i detta sammanhang understryka betydelsen av vad utredningen anfört angående de särskilda villkor och möjligheter som är förknippade med ett värnpliktssystem. Jag delar sålunda utredningens uppfattning, att förfaringssätt och bestämmelser måste göras så enkla som möjligt och att ändringar bör ske endast då så oundgängligen krävs. Jag vill vidare framhålla betydelsen av att man även vid anskaffning av materiel till krigsorganisationen noggrant beaktar de särskilda förutsättningar som betingas av värnpliktssystemet. Det är väsentligt att försvarsgrenarnas materiel görs enhetlig så långt detta är möjligt och lämpligt och att anpassning till materiel som utnyttjas inom samhället i övrigt sker i största möjliga utsträckning. Olikheter mellan försvarsgrenarna i fråga om intendenturmateriel, handvapen, fordon m. m. måste vara klart motiverade. Viss enhetlighet bör också vara möjlig i fråga om komponenter i skilda vapensystem. Strävan efter enkel och så långt möjligt enhetlig materiel skall syfta till lättare och säkrare inläring och repetition, lägre anskaffnings- och underhållskostnader samt bättre utnyttjande av utbytesenheter. Vidare underlättas omdisposition av värnpliktiga mellan försvarsgrenarna.

Den svenska säkerhetspolitiken syftar till att landet skall förhålla sig neutralt om det pågår krig i vårt närområde. För att i ett sådant läge avvisa kränkningar av vårt territorium samt skydda flyg- och sjötrafik måste vi utnyttja resurser som har anskaffats för invasionsförsvarets behov.

Försvarsmakten skall även i fortsättningen kunna sätta av resurser för medverkan av Sverige i FN:s fredsbevarande verksamhet.

Utvecklingen av avvärjningsprogram m. m.

De förslag angående det militära försvarets utveckling som försvarsministern redovisar överensstämmer i huvudsak med den inriktning som försvarsutredningen har rekommenderat. Förslagen motsvarar alltså en utveckling i stort sett enligt alternativet B i överbefälhavarens programplan. Alternativets innebörd för de viktigaste materielobjekten och beträffande krigsorganisatoriska förändringar framgår av följande tabeller, som är hämtade ur programplanen.

Materielobjekt – nivå B (milj. kr.)

Objekt	Betalningsmedel		Beslutstid- punkter
	77/82	Beräknat 82/87	
<i>Urveckling</i>			
Lätt pansarvärnsrobot	47	53	1977/78
Fördelningsluftvärn	31	60	1978/79
Pansarluftvärn	19	5	1977/78
Stridsfordon	28	49	1980/81
Jaktflygplan JA 37	441	30	1977/78 1979/80
Ersättning för AJ 37 (A20)	410	430	1977/78
Nytt skolflygplan	—	—	1977/78
Jaktvapen (robotar m. m.)	90	—	1977/78
Attackvapen och motmedel	129	35	
<i>Anskaffning</i>			
Lätt pansarvärnsrobot		50	
Tung pansarvärnsrobot	170		1977/78
Transporthelikoptrar	52	143	1979/80
Terrängbilar för personaltransport	138		1977/78
Bandvagnar	145	443	1978/79
Fördelningsluftvärn		100	
Pansarluftvärn	32	78	1977/78
Luftvärnsrobot HAWK	115	9	1977/78
Bataljonsartilleri		119	
Sambandssystem 8000		185	
Minjaktfartyg	134	210	1978/79
Ubåt A17	46	322	1979/80
Flottiljledare	—	150	
Minfartyg 3	147	5	
Sjörobot	101	279	1977/78
Tungt fast kustartilleri	23	7	
Lätt fast kustartilleri	8	131	1980/81
Rörligt kustartilleri	73	217	1977/78
Jaktflygplan (JA 37)	3 485	2 482	1977/78 1979/80
Ersättning för AJ 37 (A20)	—	1 620	1977/78
Nytt skolflygplan		415	1979/80
Jaktvapen och motmedel	941	84	1977/78
Attackvapen och motmedel	153	788	

Krigsorganisatoriska förändringar – nivå B

Förband/Enheter	1977	1982	1987
Infanteribrigader	16	10	10
Norrlandsbrigader	4	4	4
Pansarbrigader	5	4	4
Skyttelegementen	4	10	10
Yttackflottiljer	3	2	2
Ubåtar	17	14	12
Ubåtsjaktförband	3	2	0
Kustartilleriförband (bataljoner och motsv.)	34	32	29
Jaktdivisioner	17	10	9
Medeltunga attackdivisioner	5,5	5,5	5,5
Lätta attackdivisioner	5	3	0
Spaningsdivisioner	8	6	6

Försvarsministern tar i propositionen ställning till utvecklingen av avvägningsprogram och funktioner inom det militära försvaret. I det följande behandlar utskottet dessa frågor i huvudsak endast såvitt de är berörda av motionsyrkanden.

Beträffande markstridsförbanden understryker försvarsministern liksom försvarsutredningen betydelsen av att antalet kvalificerade förband kan hållas relativt stort. I överbefälhavarens programplan beräknas i nivå B att tio infanteribrigader moderniseras. Planeringen bör enligt försvarsministern inriktas mot att om möjligt modernisera fler än tio av nuvarande infanteribrigader. En ökning av antalet moderniserade brigader får dock enligt hans mening inte innebära att brigadernas stridseffekt försämras. I motionen 1504 (s) uttalas att det bör kunna vara möjligt att inrikta planeringen mot tolv infanteribrigader. Enligt motionen 1523 (vpk) bör antalet brigader inte ökas. På sikt bör man enligt motionärerna i stället överväga att ersätta infanteribrigaderna med förband av mindre kvalificerad typ.

De nuvarande infanteribrigader som inte kan moderniseras bör enligt försvarsministern behålla samma personella kvalitet som de moderniserade brigaderna. Härigenom och genom så långt möjligt enhetlig organisation får man handlingsfrihet att, om resurserna på längre sikt så medger, öka antalet moderniserade brigader ytterligare. Alla nuvarande infanteribrigader bör enligt försvarsministerns mening hänföras till delprogrammet Infanteribrigad m. m. Motionen 1520 (fp) vänder sig mot detta uttalande.

Enligt motionen 1520 har en icke-moderniserad infanteribrigad – s. k. skytteregemente – ytterst begränsade prestanda i förhållande till en moderniserad brigad. Motionären anser att försvarsministerns uttalande är mycket olyckligt och att det är en illusion att tro att skytteregementen är något som bara kostar utbildning. Ganska snart blir det nödvändigt att anskaffa ny materiel till skytteregementena om dessa skall bestå. Resurserna för dagens utbildning och framtida materielanskaffning till skytteregementena måste tas från brigaderna och motionärens slutsats är att detta gör det omöjligt att behålla ett par brigader mer än de tio som skall finnas enligt 1972 års beslut. Skytteregementen bör enligt hans mening behållas endast i litet antal och i så fall hänföras till delprogrammet Lokalförsvarsförband eller utgöra eget delprogram.

Indelningen i delprogram bör i princip bestämmas av regeringen. En sådan indelning kan knappast göras helt invändningsfri. Utskottet finner inte tillräcklig anledning förorda att riksdagen uttalar sig om vilket delprogram skytteregementen bör tillhöra.

Överbefälhavaren har inför utskottet upplyst att skytteregementena f. n. har fullt krigsduglig materiel. Huvuddelen av materielen kommer att vara krigsduglig under hela 1980-talet. Den personella och materiella kvaliteten medger att förbanden utnyttjas för avvärjnings- och fördröjningsstrid. Med nuvarande uppgifter för det militära försvaret anser överbefälhavaren att det

är nödvändigt att som skytteregementen behålla de brigader som inte kan moderniseras. Den materielomsättning som blir nödvändig för dessa förband kommer enligt överbefälhavaren inte att leda till kvalitetsminskning vid moderniseringen av infanteribrigader.

Utskottet anser det vara viktigt att moderniseringen av infanteribrigader leder till att dessa i alla avseenden får en god operativ förmåga. Den personella eller materiella kvaliteten hos brigaderna bör inte få påverkas av en i och för sig önskvärd ökning av antalet som kan behållas på sikt eller av att man behåller förband som skytteregementen. Möjligheterna att öka antalet brigader kan f. n. inte säkert bedömas. Enligt utskottets mening bör de brigader som inte kan moderniseras behållas som skytteregementen, i första hand under den period som nu är i fråga.

Pansarförband behövs för försvaret av främst Skåne, övre Norrland, östra Mellansverige och Gotland. Pansarförbanden bör enligt försvarsministern inriktas mot att omfatta förutom fyra pansarbrigader även de stridsvagns- och pansarbataljoner samt fristående stridsvagnskompanier som kan organiseras utgående från den materiel man har f. n. Därav följer enligt hans mening behov av viss modifiering och renovering av ett antal centurionstridsvagnar. Försvarsministern bedömer detta vara en angelägen åtgärd för att tillgodose behovet av pansarförband i krigsorganisationen. I motionen 1504 (s) uttalas att dagens tillgångar av stridsfordon, t. ex. centurionstridsvagnar och bandvagnar, bör utnyttjas så långt möjligt.

Pansarbrigaderna bör enligt motionen 1523 (vpk) avvecklas. Det är enligt motionärerna bättre att satsa resurserna på förbättrat pansarvärn.

Utskottet, som senast i betänkandet FöU 1975/76:32 (s. 12) har tillstyrkt planerna på renovering och modifiering av centurionstridsvagnar, delar den mening som har uttalats av försvarsministern och i motionen 1504. Planeringen medför – jämfört med om man inte skulle behålla ifrågavarande stridsvagnar – en förstärkning av den operativa förmågan i östra Mellansverige.

För övervattensstridsförbanden är antalet förband av grundläggande betydelse samtidigt som varje enhet måste ges sådan kvalitet att den kan möta fientliga enheter på likartade villkor och ge avsedd effekt i invasionsförsvaret. Överbefälhavaren har planerat in anskaffning av sjörobot för ytattackflottiljerna. Försvarsministern anser liksom försvarsutredningen att en sådan anskaffning är angelägen och bör genomföras. I motionen 1504 (s) förordas att man för dessa förband anskaffar samma sjörobot som är avsedd att ingå i patrullfartygsdivisionerna. Enligt motionärerna kan därigenom utan ytterligare dröjsmål anskaffas ett tillfredsställande antal robotar. I motionen 1523 (vpk) uttalas att fartyg för flottiljledning inte bör anskaffas som ersättning för jagarna.

Frågan om sjörobot till ytattackflottiljerna behandlar utskottet i samband med andra robotfrågor i det följande.

Ytattackflottiljerna omstruktureras f. n. i riktning mot lätta enheter. Av nuvarande sex jagare utgår fyra under femårsperioden. De lätta enheterna är av typ torpedbåt. Deras effekt blir större om de även i fortsättningen kan göra samordnade insatser. Frågan om ledningskapacitet sedan jagarna har utgått ur organisationen behandlade utskottet i betänkandet FöU 1975/76:32 (s. 13–14).

Liksom försvarsutredningen anser försvarsministern att ytattackförbanden även i fortsättningen bör förses med sådana resurser för den taktiska ledningen att de kan uppträda i flottiljförband. Studier där olika alternativ belyses bör enligt hans mening fortgå så att man får tillräckligt beslutsunderlag i god tid innan jagarna utgår. I motionen 1504 (s) hävdas att särskilt konstruerade ledarfartyg inte bör anskaffas för ändamålet. Någon annan möjlighet att anordna stridsledning bör i stället utnyttjas.

Några medel för anskaffning av flottiljledarfartyg är inte inplanerade under perioden. Utskottet anser det vara angeläget att man fortsätter att studera frågan om ersättning för den lednings- och vapenkapacitet som försvinner med jagarna.

Fjärrstridsförbanden omfattar attackflyg- och ubåtsförband. De utgör den främre delen av vårt djupförsvar.

Det medeltunga attackflyget kommer under 1980-talet att omfatta 5,5 divisioner AJ 37 Viggen. Med nu planerade livslängder behöver dessa flygplan ersättas med början under 1980-talets senare del. I krigsorganisationen ingår även fem lätta attackdivisioner utrustade med skolflygplanet Sk 60. Även dessa behöver omsättas under senare delen av 1980-talet.

Överbefälhavaren har i programplanen för det militära försvaret redovisat sin syn på fjärrstridsförbandens utveckling i de tre olika ekonomiska nivåerna A (55 303 milj. kr.), B (51 606 milj. kr.) och C (49 773 milj. kr.). För nivå C har angetts tre olika alternativ – C 1, C 2 och C 3. Attackdivisionernas utveckling i ÖB 77–82 har i propositionen (bil. 1 s. 125) sammanfattats enligt följande.

	1977	1982	1987	Anmärkning
Medeltunga attackdivisioner				
Alternativ A, B, C1, C3	5,5	5,5	5,5	A 20 ersätter AJ 37 Viggen under slutet av 1980-talet
Alternativ C2	5,5	5,5	4,5	AJ 37 Viggen utgår successivt
Lätta attackdivisioner				
Alternativ A	5	5	5	B3LA ersätter Sk 60
Alternativ B	5	3	0	
Alternativ C1, C3	5	0	0	
Alternativ C2	5	5	5	Skolflygplan med attackförmåga ersätter Sk 60

I alla alternativ utom C 2 har överbefälhavaren som framtida ersättare för AJ 37 planerat in en vidareutveckling av jaktversionen Viggen, JA 37, till en ny attackversion – flygplan A 20. De lätta attackdivisionerna kan behållas enligt två av alternativen, i nivå A genom att ett nytt lätt attack/skolflygplan – B3LA – utvecklas och anskaffas samt enligt alternativ C 2 där man anskaffar skolflygplan med attackkapacitet.

Försvarsutredningen har förordat att JA 37 Viggen vidareutvecklas till ett nytt medeltungt attackflygplan – A 20. Utredningen har vidare funnit att B3LA skulle ge ett värdefullt tillskott till vår försvarseffekt och att det är anpassat till våra behov. I den ekonomiska nivå för femårsperioden som utredningens majoritet har rekommenderat går det emellertid inte att anskaffa systemet B3LA inom ramen för en balanserad utveckling av det militära försvaret. Enligt utredningen behövs vissa ytterligare överväganden rörande utvecklingen av B3LA. Om de fortsatta övervägandena leder till att B3LA inte anskaffas har utredningen förordat att de skolflygplan som anskaffas ges en lämplig beväpning och organiseras i lätta attackförband.

Försvarsministern anser också att det behövs ett kompletterande underlag beträffande attackflygförbandens framtida utformning och omfattning. Med hänsyn till att de medeltunga attackdivisionerna har viktiga uppgifter i invasionsförsvaret och till att flygplan A 20 också är tänkt att användas för havsövervakning när spaningsversionen Viggen – S 37 – utgår i början av 1990-talet anser han att utvecklingen av A 20 bör genomföras.

I propositionen (bil. I s. 126–128) redovisar försvarsministern olika aspekter av betydelse för B3LA-projektet. B3LA skulle – vid sidan av sitt operativa värde – spela en avgörande roll när det gäller möjligheterna att inom landet behålla en utvecklande flygindustri. Bl. a. uttalas att en inhemsk förmåga att utveckla och tillverka flygplanssystem bidrar till respekten i omvärlden för svensk säkerhetspolitik.

Försvarsministern anger också inriktningen av fortsatta studier och överväganden. De skall bl. a. gälla prestandakraven för flygplanet A 20 och säkerheten i kostnadsberäkningarna för B3LA. Arbetet skall bedrivas så att beslut i frågan kan föreläggas riksdagen under hösten 1977. Underlaget tas fram av berörda myndigheter. Arbetet följs och utvärderas av en särskild beredning inom regeringskansliet.

I flera motioner finns yrkanden som gäller utveckling och tillverkning av flygplan. Motionen 249 (vpk) innehåller ett yrkande att riksdagen beslutar att produktionen av flygplan 37 Viggen avvecklas snarast och att flygplan A 20 inte skall utvecklas. Motionärerna förordar en kraftig nedbantning av i första hand flygvapnet. Viggensystemet betecknas som den största felinvesteringen inom försvaret någonsin. Enligt motionen bör vi eftersträva en utveckling mot flera och mindre enheter inom flygvapnet liksom inom flottan.

Motionen 1453 (–) innehåller ett yrkande att riksdagen uttalar sig för att produktionen av flygplanet Viggen avbryts och att projekten A 20 och B3LA inte kommer till utförande. Yrkandet har samband med motionärernas syn

på vilken struktur det svenska försvaret bör ha och på kostnaderna för tekniskt avancerade vapensystem i förhållande till deras effekt.

I motionen 1504 (s) uttalas beträffande det militära försvarets utveckling att denna måste få ske utan de avvagningsproblem som ett genomförande av B3LA-projektet kan komma att innebära. Motionärerna pekar på risken för betydande kostnadsökningar i projektet. Enligt motionen bör attackflygförbanden även i fortsättningen innehålla dels medeltunga attackflygplan, dels skolflygplan som kan ges lämplig beväpning. För skolflygplan förutsätts anskaffning inom landet. Motionärerna anser att det säkerhetspolitiska argumentet för B3LA och för bibehållande av en svensk utvecklande flygindustri har överbetonats i propositionen. De hävdar att det inte skulle innebära något nämnvärt säkerhetspolitiskt risktagande om Sverige gick över till licenstillverkning av flygplan som har konstruerats i utlandet.

I motionen 1504 (s) hävdas också att regeringens förslag om fortsatta utredningar i flygplanfrågan har skapat betydande osäkerhet om det militära försvarets inriktning och kostnader. Enligt motionärernas mening är fortsatta studier obehövliga för försvarsbeslutets skull. De yrkar därför att riksdagen skall begära att arbetet i den särskilda beredningen avbryts. Om så inte sker anser de att beredningens arbete bör betraktas som en fortsättning på försvarsutredningens arbete och yrkar att riksdagen skall begära att även flygplanssystemberedningen skall ges parlamentarisk sammansättning.

Motionen 1521 (s) innehåller – utöver yrkanden om att propositionen 1976/77:74 skall avslås och gällande försvarsbeslutsperiod förlängas ett år, m. m. – andrahandsyrkanden om bl. a. riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling, om att flygplanet A 20 inte skall anskaffas och om att flygplanssystemberedningen skall avbrytas. I motionen uttalas bl. a.

att det militära försvaret bör ha uppgifter som en stark gränsvakt under fred och fredskriser och som neutralitetsvakt under krig i vår omgivning.

att Sverige skulle kunna göra betydande nedskärningar, främst beträffande fjärrstridsförband och övervattensstridsförband, utan att försvarets fredsbevarande effekt och vår trovärdighet kan ifrågasättas.

att regeringens förslag innebär en påtaglig militär upprustning.

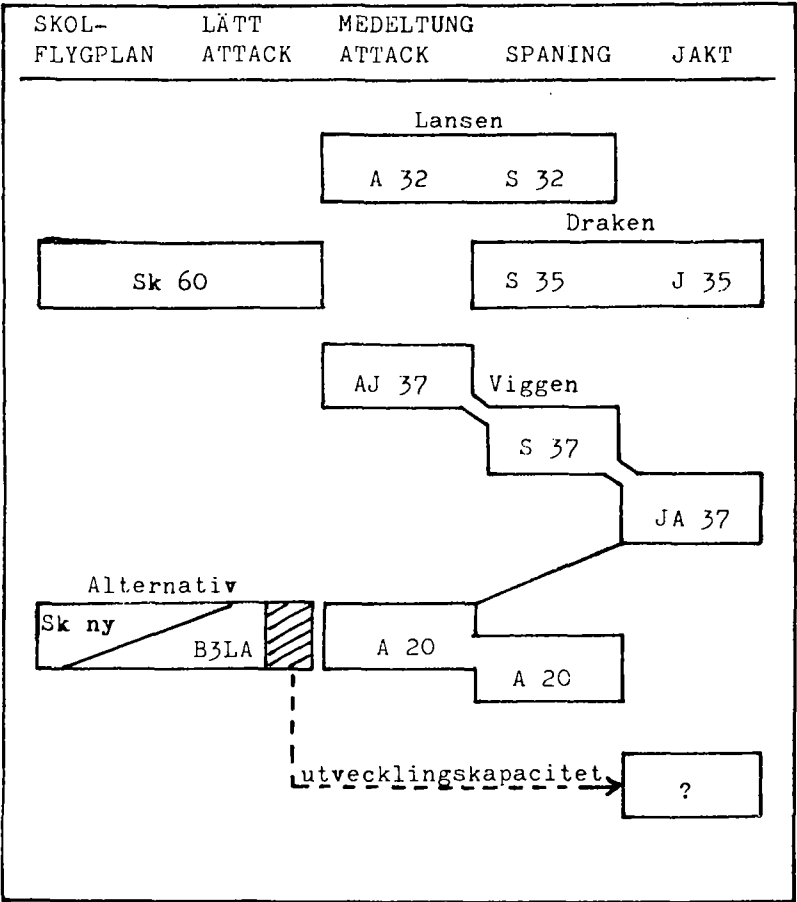
att det inte är belagt med sakligt underlag att JA 37 behöver vidareutvecklas till A 20.

att flygplan av typ Sk 60 i samverkan med andra förband kan lösa förutsedda uppgifter samt

att en samhällsekonomisk analys av olika anskaffningsformer, utförd på uppdrag av försvarsutredningen (jfr prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 94–96), visar att det inte finns några långsiktiga samhällsekonomiska skäl för en inhemsk militär flygindustri.

Beträffande flygplanfrågorna finns slutligen uttalanden i motionen 1523 (vpk). De innebär i huvudsak upprepning av vad som anförts i motionen 249 (vpk). Motionärerna förordar för attackflygets del övergångsvis alternativet C 2 i överbefälhavarens programplan.

Utskottet vill med intelligande bild (s. 47) i stora drag åskådliggöra olika

flygplangenerationer och de alternativ som studeras av myndigheterna och i regeringskansliet. Av flygplantyperna ingår i fjärrstridsförbanden de som har kapacitet för lätt och medeltung attack. F. n. pågår övergång från A 32 Lansen till AJ 37 Viggen. Sk 60 är ett skolflygplan som har beväpnats och organiserats i lätta attackdivisioner.

Till en början bör slås fast att det inte finns underlag för att konstatera att Viggensystemet har varit en felsatsning. Utformningen med en plattform för flera versioner har inneburit betydande fördelar. Vidareutveckling av JA 37 till A 20 förordas av försvarsutredningen och försvarsministern och tillstyrks även av utskottet. Kapacitet för medeltung attack – även utanför gräns och kust – är under den tid som nu kan överblickas en nödvändig del av invasionsförsvaret.

B3LA är ett projektförslag till ett lätt attack- och skolflygplan. I attackuppgiften är systemet avsett för god effekt innanför gräns och kust. Som skolflygplan är det avsett att ersätta Sk 60. Beslut om anskaffning av B3LA innebär att man behåller kapacitet att utveckla flygplan inom landet.

I propositionen (bil. I s. 124–128) redovisas ingående vilka synpunkter som har varit vägledande för regeringens beslut att, enligt försvarsutredningens rekommendation, genomföra ytterligare studier rörande valet mellan B3LA och ett nytt skolflygplan med lämplig beväpning. Studierna inkluderar beväpning och berör även A 20 (bl. a. prestanda och antalet flygplan) och JA 37 Viggen (produktion, drift och underhåll).

Överbefälhavaren har angett att ett minimalalternativ med både A 20 och B3LA kostnadsfälligt, med ca 300 milj. kr. per år, överstiger vad som i nivå B har planerats in för flygplanssystem inkl. beväpning och motmedel. Utveckling och anskaffning av B3LA kan enligt överbefälhavaren inte genomföras i B-nivån inom ramen för en balanserad utveckling av det militära försvaret. Försvarsutredningen har kommit till samma slutsats.

I programplanen finns i nivå B inte avsatt medel för alternativet *beväpnat* skolflygplan utan endast för A 20 jämte skolflygplan utan beväpning. För programplanperioden finns ca 400 milj. kr. inplanerade för dessa ändamål (prisläge februari 1976). Alternativet A 20 jämte skolflygplan med attackkapacitet beräknas f. n. därutöver kräva omkring 450 milj. kr. i betalningsmedel för samma period. Alternativet A 20 jämte B3LA beräknas kräva ytterligare ca 1 050 milj. kr. för perioden. De totala utvecklings- och serietillverkningskostnaderna för de tre alternativen – utslagna på en period som sträcker sig till mitten av 1990-talet – bedöms med nuvarande underlag och i nämnda prisläge uppgå till avrundat resp. 6,1, 7,4 och 9,1 miljarder kronor. Myndigheternas bedömningar kan sammanfattas enligt följande.

	Bedömning med nuvarande underlag (milj. kr., prisläge febr. 1976)	
	Medelsbehov 1977/78–1981/82	Totalkostnad
A 20 + obeväpnat skolflygplan	400	6 100
A 20 + beväpnat skolflygplan	850	7 400
A 20 + B3LA	1 900	9 100

Överbefälhavaren har inför utskottet anmält att det underlag för beslut i flygplanfrågan som kommer att finnas hösten 1977 bl. a. skall omfatta

- alternativet med A 20 jämte beväpnat skolflygplan (skilda prestandanivåer och anskaffningsformer) varvid särskilt redovisas erforderlig omplanering om alternativet skall rymmas i nivå B,
- ett minimalalternativ med A 20 och B3LA.

Utskottet tillstyrker de ytterligare studier och överväganden som har påbörjats i flygplanfrågan. Studierna gäller en rad flygplantyper i olika kombinationer. Även alternativ med anskaffning av utländska skolflygplan skall studeras. Liksom försvarsministern fäster utskottet stor vikt vid att alla kostnadsberäkningar blir så tillförlitliga som möjligt. En granskning i denna del är också huvuduppgiften för B3LA-beredningen (se bil. 9).

Av det sagda framgår att utskottet avstyrker bifall till bl. a. motionsyrkandet att arbetet i B3LA-beredningen skall avbrytas. Med hänsyn till arten av beredningens uppgifter finns inte anledning förorda att beredningen blir parlamentariskt sammansatt.

Försvarsministern uttalar att ubåtar även framdeles bör disponeras i invasionsförsvaret. Han anser att det därför är av väsentlig betydelse att man behåller möjligheterna att inom landet utveckla och tillverka ubåtar. Liksom försvarsutredningen förordar han att ubåt A 17 utvecklas och anskaffas som ersättning för ett antal av de äldre utgående ubåtarna. Samma uppfattning uttrycks i motionen 1504 (s). I motionen 1523 (vpk) anges däremot att de 14 ubåtar som kommer att finnas år 1982 är tillräckliga.

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat frågor om seriestorlek vid ubåtsanskaffning och därvid framhållit att ubåtsvapnet är en viktig del av vårt försvar (FöU 1975:13 s. 14–15). Ubåtar av typ A 17 bör utvecklas och anskaffas.

Beträffande luftförsvarsförbanden har överbefälhavaren i nivå B föreslagit en i förhållande till tidigare planering utökad anskaffning av JA 37 Viggen med en division till totalt nio divisioner. Försvarsministern anser att en sådan ökad anskaffning är angelägen men finner det f. n. inte möjligt att tillstyrka den. Beslut behöver inte fattas nu. Han anser också – liksom försvarsutredningen – att frågan om ersättning för JA 37 under 1990-talet kan och bör anstå. Inom ramen för perspektivplaneringen skall bedrivas fortsatta studier om luftförsvarets långsiktiga inriktning och avvägning.

I motionen 1504 (s) uttalas att anskaffningen av flygplanen JA 37 och A 20 leder till påtaglig förstärkning av luftförsvarsförmågan. Motionärerna räknar därför inte med någon anskaffning av JA 37 utöver åtta divisioner. De understryker att befintliga jaktflygplan av typ 35 Draken bör utnyttjas så länge det är stridsekonomiskt lämpligt. Enligt motionen 1523 (vpk) bör inom luftförsvarsförbanden flyttas över resurser från jaktflyg till luftvärnsrobot- och luftvärnsförband.

Utskottet anser att luftförsvarsförbanden har mycket stor betydelse för totalförsvarets möjligheter att verka och för tilltron till vårt försvar. Det finns inte anledning för riksdagen att nu ta ställning till antalet jaktdivisioner JA 37.

Frågan om att utnyttja anskaffade jaktflygplan 35 Draken under deras tekniska livslängd har utskottet behandlat vid 1974 års riksdag samt vid riksmötena 1975 och 1975/76 (senast FöU 1975/76:32 s. 11) med anledning av motionsförslag om resursförstärkningar.

Övergången från en flygplanstyp till en annan – som i detta fallet från J 35 Draken till JA 37 Viggen (se bild s. 47) är en komplicerad process som berör bl. a. organisations-, utbildnings- och materielunderhållsfrågor och måste ske efter en långsiktig plan. Utskottet förutsätter att äldre materiel behålls så länge den – i drift eller som materielreserv – utgör ett väsentligt tillskott till försvarseffekten utan att dra för stora kostnader inom det tillgängliga

planeringsutrymmet.

Utskottet tar härfter upp vissa frågor angående utveckling och anskaffning av robotar för olika avvägningsprogram till behandling i ett sammanhang.

Försvarsutredningen har bedömt att den tekniska utvecklingen i framtiden ger allt större möjligheter att till rimliga kostnader utveckla robotar och andra vapen med hög precision och verkan. Utredningen har av detta dragit slutsatsen att det är av stor betydelse att vi inom landet i framtiden har tillgång till utvecklingskapacitet för olika typer av robotar och andra precisionsstyrda vapen.

Försvarsministern anmäler i propositionen att han anser att den tekniska utvecklingen på många områden ger goda möjligheter att till rimliga kostnader utveckla och anskaffa *lätta robottyper*. Genom en inhemsk utvecklings- och produktionskapacitet säkerställs möjligheterna att utforma vapensystemen efter vårt försvars specifika behov. Med hänsyn till att nya tekniska möjligheter kan bedömas ge goda förutsättningar att höja effekten hos våra vapensystem även med relativt måttliga ekonomiska satsningar anser försvarsministern det angeläget att tillräckliga resurser avsätts för att noggrant följa utvecklingen vad gäller *lätta robottyper*.

När det gäller *tunga robotar* anser försvarsutredningen att möjligheterna att inom landet utveckla och producera sådana robotsystem är beroende av den inriktning vi i dag ger robotindustrin. F. n. finns inte denna utvecklingskapacitet i erforderlig utsträckning, konstaterar utredningen.

Försvarsministern betonar att en uppbyggnad av kapacitet för mera kvalificerade robotsystem förutsätter, för att vara meningsfull, att man kan förutskicka en sådan omfattning och tidsmässig stabilitet i anskaffningarna att den uppbyggda kapaciteten kan vidmakthållas även på längre sikt. Försvarsministern anser den pågående inhemska utvecklingen av en IR-robot för JA 37 Viggen (robot 72) vara av särskilt intresse i detta sammanhang eftersom den skapar vissa förutsättningar för utveckling och tillverkning inom landet av även tyngre luftvärnsrobotar, sjö- och kustrobotar samt attackrobotar. Han anser att det i och för sig är önskvärt att utsträcka den inhemska utvecklings- och produktionskapaciteten till att gälla sådana kvalificerade robottyper men understryker att hänsyn i dessa fall – liksom vid all annan materielanskaffning – givetvis måste tas till kostnads/effektrelationer mellan olika anskaffningsformer. Försvarsministern ser det som angeläget att tillräckliga resurser avdelas för att följa utvecklingen på detta område men betonar samtidigt att de fortsatta övervägandena om framtida flygplansanskaffning har stor betydelse även för vilken fortsatt verksamhet inom robotområdet som bör genomföras.

I motionen 1521 (s) framhålls att det för att inom landet utveckla och producera tyngre och teknologiskt kvalificerade robotsystem krävs kompetens och kapacitet som nästan helt saknas inom landet i dag. En uppbyggnad av denna typ kommer enligt motionärerna att ställa sig utomordentligt

kostsam. Med en sådan inriktning på robotområdet läggs enligt deras uppfattning grunden till ytterligare en industriell påtryckningsmekanism – utöver flygindustrin – för allt snabbare stegring av militärutgifterna. Enligt motionen bör riksdagen säga nej till en sådan robotutveckling.

Utskottet anser det vara betydelsefullt för effekten i vårt invasionsförsvar att vi inom landet i framtiden kan ha tillgång till utvecklingskapacitet för olika typer av robotar. I fråga om lätta robotar finns denna kapacitet delvis redan. När det gäller tyngre robotar biträder utskottet försvarsministerns förslag som enligt utskottets mening innebär handlingsfrihet utan låsningar för dagen att på sikt utveckla mera kvalificerade robotsystem inom landet. En fortsatt utveckling av inhemsk jaktrobot (IR-robot) för JA 37 Viggen skapar en grundval för framtida bedömningar av våra möjligheter att utveckla och tillverka robotar av olika slag. Det kan enligt utskottets mening inte vara lämpligt att – innan pågående, inhemsk utveckling på robotområdet har närmare utvärderats och innan resultaten föreligger från studierna i flygplansfrågan – rekommendera riksdagen att nu ta avstånd från en framtida kvalificerad robotutveckling inom landet. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen 1521 (s) i denna del.

Utskottet anser det vara betydelsefullt att utveckling och anskaffning av robotsystem mycket noga samordnas så att de resurser som skapas eller redan finns inom landet kan utnyttjas på ett rationellt sätt. Härigenom torde kostnaderna för utveckling och produktion kunna reduceras och en rimlig konkurrenskraft gentemot utländska anskaffningsalternativ upprätthållas.

Försvarsministern anser att det är väsentligt att vår inhemska kapacitet för utveckling och produktion av *pansarvärnsrobotar* behålls och att en ny lätt pansarvärnsrobot utvecklas inom landet. I likhet med försvarsutredningen anser han att en begränsad anskaffning av tunga pansarvärnsrobotar bör ske. Utskottet tillstyrker förslagen. Tillsammans med pansarvärnssystemets övriga komponenter bör anskaffningen av tunga pansarvärnsrobotar ge ett betydande tillskott till markstridsförbandens samlade stridseffekt samtidigt som vi skaffar oss värdefulla erfarenheter av sådana pansarvärnsrobotar.

När det gäller ytattackflottiljernas beväpning anser försvarsministern att en anskaffning av *sjörobotar* är angelägen och att den bör genomföras.

I motionen 1504 (s) förordas att samma sjörobot som är avsedd att ingå i patrullfartygsdivisionerna anskaffas till ytattackförbanden. I så fall kan utan ytterligare dröjsmål anskaffas ett tillfredsställande antal robotar, menar motionärerna.

Överbefälhavaren har inför utskottet redovisat skillnaderna i effekt mellan den av honom tilltänkta sjöroboten för ytattackförbanden och den robot, benämnd Pingvin, som anskaffas till våra patrullfartygsdivisioner.

Enligt utskottets mening måste ytattackförbanden – våra slagkraftigaste överbattensstridsförband – ges möjlighet att föra strid på goda villkor. Den fortsatta planeringen inom det ekonomiska utrymmet får visa vilken typ av sjörobot som kan anskaffas för ändamålet. Riksdagen bör f. n. inte ta ställning

i denna fråga.

När det gäller *luftvärnsrobotar* vill utskottet erinra om sitt uttalande i samband med 1972 års försvarsbeslut (FöU 1972:17 s. 80) att i studier av alternativ för utvecklingen på lång sikt av avvärjningsprogrammet Luftförsvarsförband bör ingå luftförsvarsrobotar med olika prestanda.

Beträffande luftvärnet gäller i enlighet med tidigare beslut att robot 68 Bloodhound avvecklas medan däremot robot 67 Hawk skall moderniseras. Härigenom behålls det senare robotsystemet till åtminstone början av 1990-talet. Försvarsministern anser att robotsystem Hawk under denna tid ger ett väsentligt bidrag till luftvärnets samlade effekt. Luftvärnsrobot 70 som successivt tillförs organisationen innebär enligt försvarsministern en väsentlig kvalitetsförbättring av luftvärnet. Han anser att en lätt luftvärnsrobot med mörkerkapacitet bör utvecklas och tillverkas inom landet som komplement till robotsystem 70. Utskottet har inte något att erinra mot denna inriktning.

Kostnaderna för försvarets centrala administration och förvaltning måste reduceras. Som ett led häri är det nödvändigt att minska antalet anställda inom försvaret. Under perioden september 1972 – september 1976 minskades antalet med närmare 2 700 personer.

Av nedanstående tabell framgår hur överbefälhavaren har beräknat personalförändringarna inom det militära försvaret i olika ekonomiska nivåer.

	1977	1982		
		Nivå A	Nivå B	Nivå C
Militär och civilmilitär personal	20 350	+ 700	– 150	– 150
Civil personal	25 900	– 2 100	– 2 350	– 2 850
	46 250	– 1 400	– 2 500	– 3 000

Försvarsministern anser att den beräknade omfattningen av personalminskningar i nivå B t. v. bör ligga till grund för den fortsatta planeringen. Utskottet instämmer i detta.

Inom avvärjningsprogrammet Central och högre regional ledning finns enligt försvarsministern behov att så långt möjligt reducera kostnader och personalbehov för staberna i fred. Försvarsmaktens ledningsutredning (FLU) har lämnat ett organisationsförslag (SOU 1976:64) som innebär bl. a. personalreduceringar. I en andra etapp ser utredningen över även den högre regionala ledningsnivåns fredsorganisation.

Motionen 1504(s) innehåller ett yrkande att riksdagen hos regeringen begär att FLU får i uppdrag att lägga fram förslag om indragning av staber m. m. i enlighet med vad som anförs i motionen. Enligt motionärerna bör det fortsatta utredningsarbetet inriktas mot en minskning av antalet militärområdesstaber. I tilläggsuppdrag till FLU bör man enligt deras mening även ange att första flygeskaderstaben bör dras in och att man bör pröva frågan om det bör finnas en särskild stab för kustflottan.

I regeringens direktiv (1974-09-20) till FLU uttalas bl. a. följande:

Beträffande den högre regionala ledningen bör de sakkunniga se över organisationen av och arbetsuppgifter för militärområdesstaberna. De principiella grunderna för den regionala ledningen som angavs i prop. 1964:109 och 1966:110 bör i huvudsak alltför gälla. Översynen bör göras mot bakgrund av de sakkunnigas egna överväganden om ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan central och högre regional nivå samt med beaktande av statsmakternas nyligen fattade och kommande beslut med anledning av överbefälhavarens översyn av organisationen på lägre regional och lokal nivå. De sakkunniga bör – bl. a. mot bakgrund av vad som anfördes i nämnda propositioner – särskilt överväga militärbefälhavarnas ansvar och befogenheter i fråga om utbildning av grundläggande art och förvaltningstjänsten inom militärområdet.

De sakkunniga bör vidare pröva lämpligheten av att minska antalet militärområden från nuvarande sex. De bör härvid särskilt uppmärksamma att i stort överensstämmande gränser för den militära och civila ledningen i krig utgör en förutsättning för en effektiv samverkan mellan totalförsvarets olika delar. De bör därför ta del av och beakta länsberedningens (C 1970:28) överväganden om den framtida administrativa indelningen av landet. I den mån de sakkunniga lämnar förslag om ändring av militärområdesindelningen bör även indelningen i civilområden övervägas. Militär- och civilområdena bör sammanfalla om inte mycket starka skäl talar mot detta. Särskilt bör prövas om militär- och civilområdena kan avgränsas så att delar av län inte faller inom olika civilområden. De sakkunniga bör ha frihet att utöver den geografiska indelningen även överväga förhållanden som har betydelse för samverkan mellan den militära och civila regionala ledningen.

FLU:s nuvarande direktiv täcker alltså redan frågan om antalet militärområden. Första flygeskadern har en viktig operativ funktion medan kustflottan i första hand är ett utbildningsförband. Båda är särpräglade som förbandstyper i fredsorganisationen. Utskottet är inte berett att tillstyrka att FLU får tilläggsdirektiv enligt motionsförslaget.

Ytterligare några motionsyrkanden skall utskottet behandla i detta avsnitt. I motionen 459 (vpk) finns ett yrkande att den militära fredssjukvården skall ställas under landstingens huvudmannaskap. Som motivering anförs att man därmed skulle få möjlighet till en bättre vård och att "militärernas inblandning i hälsovården samt läkarnas beroende av försvaret – arbetsköparen –" skulle minska.

Under 1971 års riksdag behandlade utskottet ett motionsförslag som bl. a. syftade till samordning av den civila och den militära fredssjukvården (FöU 1971:14 s. 4–5). Utskottet anförde att huvudprincipen för den rådande

samordningen mellan militär och civil fredssjukvård är att hälsokontroll och lättvård sker med utnyttjande av militära resurser medan alla svåra fall hänvisas till civila sjukhus. Med hänsyn till det pågående samarbetet mellan försvarets sjukvårdsstyrelse och socialstyrelsen och den dåvarande bristen på resurser för att ändra rådande arbetsfördelning avstyrkte utskottet bifall till motionsförslaget. Riksdagen följde utskottet.

Frågor med anknytning till förbandssjukvården och företagshälsovården inom försvarsmakten utreds av försvarets sjukvårdsstyrelse. Arbetet berör bl. a. samarbetet mellan försvarsmakten och landstingen. Resultat av arbetet beräknas bli redovisat till regeringen under år 1977. I avvaktan på prövningen av förslagen bör riksdagen inte uttala sig i enlighet med motionen 459 (vpk).

I motionen 1504 (s) finns också ett yrkande att riksdagen skall begära en studie av det militära försvarets framtida underhållsbehov och häremot svarande verkstadskapacitet. Syftet härmed bör enligt motionen vara att utforma en verkstadsorganisation som med rationella driftformer kan motsvara så stor andel som möjligt av försvarets underhållsbehov.

Försvarsministern uttalar att han erfarit att det under senare år, bl. a. som en följd av personalminskningsmålen, har skett en ökning av försvarets köp av tjänster på bekostnad av verksamhet i försvarets egen regi. Han avser att närmare studera denna fråga. Enligt vad utskottet har inhämtat kommer denna granskning att gälla även verkstadsdriften.

Enligt preliminära uppgifter om fördelningen av det militära försvarets materielunderhåll på olika slag av verkstäder sker underhållet vid försvarets egna verkstäder till ca 75 % inom armén, ca 50 % inom marinen och ca 35 % inom flygvapnet. Av resterande underhåll hänför sig till privata företag ca 8 % inom armén, ca 10% inom marinen och ca 12 % inom flygvapnet.

Utskottet anser att personalminskningar inom det militära försvaret inte får leda till bestående kostnadsökningar. Detta skulle kunna tänkas bli fallet om långsiktiga underhållsbehov planeras bli tillgodosedda utom försvarets egna verkstäder. De studier som kommer att ske på försvarsministerns initiativ bör komma att belysa dessa frågor. Överbefälhavaren har gett direktiv om att försvarsgrenscheferna och försvarets materielverk skall se över hela det fredstida underhållsbehovet och behovet av egen verkstadskapacitet. Något uttalande av riksdagen i denna fråga är därför inte motiverat.

Ekonomiska överväganden

Försvarsutredningen har funnit att dess förslag till det militära försvarets inriktning i allt väsentligt överensstämmer med den inriktning som överbefälhavaren har redovisat i alternativ B i sin programplan för perioden 1977/78–1981/82. Med tillägg av ytterligare reserv för att möta en lönekostnadsutveckling utöver nettoprisindex (NPI) har utredningen föreslagit en plane-

ringsram om ca 52 000 milj. kr. för femårsperioden i prisläge februari 1976.

Försvarsministern har liksom försvarsutredningen avsatt större reserver för lönekostnadsutvecklingen än överbefälhavaren har räknat med. För ändamålet har beräknats sammanlagt ca 850 milj. kr. för den löneutveckling som kan komma att överstiga NPI-utvecklingen. Vidare har beräknats ca 550 milj. kr. för investeringar i samband med rationaliseringar av fredsorganisationen. Sådana investeringar avses alltså under femårsperioden bli bekostade inom de årliga utgiftsramarna.

Sammantaget innebär försvarsministerns beräkningar att planeringen för det militära försvarets utveckling under perioden 1977/78–1981/82 bör ske med utgångspunkt i en planeringsram om totalt 51 875 milj. kr. i prisläge februari 1976. Ramen avses vara horisontell och basbeloppen för varje budgetår alltså uppgå till 10 375 milj. kr. i samma prisläge. Enligt motionen 1976/77:1504(s) bör planeringsramen bestämmas till 50 500 milj. kr. i samma prisläge. Skillnaden jämfört med regeringens förslag är för femårsperioden 1 375 milj. kr. Beträffande verksamheten inom de olika avvägningsprogrammen hänför sig skillnaden främst till prestanda för sjörobot till ytattackflottiljerna, utvecklingsarbetet för flygplan A 20, uppgifterna för centrala staber och förvaltningar samt till byggnadsverksamhetens omfattning. Vidare förordar motionärerna att anskaffning av materiel och byggnader skall fördelas över en något längre tidsperiod än regeringen har förutsatt. I vissa avseenden föreslås åtgärder som leder till kostnadsökningar (längre utnyttjande av flygplanet Draken, reservmateriel till radarstationer, m. m.).

I motionen 1453(–) yrkas att riksdagen skall uttala sig för att försvarskostnaderna under femårsperioden minskas till hälften och för att man skall förbereda övergång till civil produktion inom industrigrenar som drabbas av detta.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att planeringen för det militära försvarets utveckling under den förestående femårsperioden sker med utgångspunkt i en horisontell planeringsram om totalt 51 875 milj. kr. (prisläge februari 1976). En minskning enligt förslaget i motionen 1504 (s) skulle ytterligare försvåra möjligheterna att behålla ambitionsnivån enligt 1972 års försvarsbeslut. I det föregående har utskottet berört frågor inom de olika avvägningsprogrammen. Motionen 1504 (s) bör avslås i denna del.

En minskning av det ekonomiska planeringsutrymmet enligt förslaget i motionen 1453(–) skulle snabbt leda till att försvarsmaktens effekt minskade med mer än hälften. Den skulle därmed inte motsvara kraven enligt vår säkerhetspolitik. En sådan utveckling måste utskottet bestämt avstyrka. Motionen 1453 bör avslås i denna del.

Personalfrågor

I propositionen uttalar försvarsministern bl. a. att en ny befälsordning bör genomföras under den närmaste programplaneperioden. Frågan bereds f. n. inom försvarsdepartementet. Han avser att återkomma härtill under hösten 1977. I motionen 248 (s) finns ett yrkande om uttalande av riksdagen rörande ny befälsordning. I motionen anföras att det finns starka skäl för att man inom befälsutbildningen tillämpar principen om återkommande utbildning och att man där så är möjligt utnyttjar det allmänna utbildningsväsendets resurser. Yrkesofficeren bör enligt motionärerna krigsplaceras lägst på nivån plutonchef. Rekryteringsarbetet måste enligt deras mening kunna läggas upp på grundval av en principlösning senast år 1978. Motionärerna anser att riksdagen nu bör uttala sig för att en ny befälsordning införs under programplaneperioden.

Utskottet erinrar om att frågan om en ny befälsordning behandlades av riksdagen år 1971 med anledning av en motion i ämnet (FöU 1971:18, rskr 1971:267). I en proposition till 1973 års riksdag (prop. 1973:128) redovisade Kungl. Maj:t resultatet av ett arbete för att ta fram underlag för ett principbeslut om en ny befälsordning samt dåvarande försvarsministerns syn på vissa principiella frågor. Under riksmötet 1975/76 behandlade utskottet befälsordningsfrågan i ett betänkande om ändring av värnpliktslagen m. m. (FöU 1975/76:38 s. 23–26).

Som utskottet tidigare har uttalat är det nödvändigt att arbetet med en ny befälsordning grundas på en helhetssyn angående behovet av befäl av olika slag. En sådan helhetssyn bör utgå från faktorer som försvarseffekt, försvarsekonomi och vårt värnpliktsförsvars speciella förutsättningar. Befälsbehoven måste självfallet bedömas med hänsyn till både freds- och krigsförhållanden. Under det hittillsvarande arbetet på en ny befälsordning har de speciella förhållandena för yrkesbefäl motiverat särskild kartläggning och analys. Utskottet anser att det pågående arbetet har stor betydelse för försvarsmakten och räknar liksom försvarsministern och motionärerna med att en ny befälsordning skall kunna genomföras under den närmaste femårsperioden. Beslut som ankommer på riksdagen bör kunna fattas inom ett år.

Utskottet har inte något att erinra mot att varje yrkesofficer efter vederbörlig utbildning, innefattande fullgjord krigsförbandsövning, kommer i fråga för krigsplacering som lägst plutonchef. Under det pågående arbetet bör riksdagen inte göra något särskilt uttalande härom eller i övrigt beträffande den slutliga lösningen i befälsordningsfrågan.

Försvarsministern lämnar vidare synpunkter på de personaladministrativa insatser som enligt hans mening krävs under de kommande åren. Största möjliga vikt bör enligt hans mening ges åt de problem som kan drabba den berörda personalen i samband med personalminskningar, omorganisationer o. d.

I motionen 248 (s) finns ett yrkande om vissa personalfrågor. Motionärerna uttalar att arbetsrättsreformen förutsätter omfattande utbildningsinsatser och att medel måste planeras in för denna verksamhet inom försvaret. De framhåller vidare bl. a. att arbetet om kvinnan i försvaret snabbt bör leda till konkreta åtgärder.

Utskottet anser att den anställda personalen utgör en av de allra viktigaste resurserna för försvarets verksamhet. Personal av alla kategorier bör känna att den har statsmakernas uppskattning och stöd vare sig den sysslar med utbildningsverksamhet, förrådsarbete, administrativ tjänst eller något annat. I ett skede av omorganisationer m. m. inom det militära försvaret är det ytterst viktigt att man beaktar personalens förhållanden och problem. Både propositionen och motionen 248 ger uttryck åt detta och någon egentlig åsiktsskillnad torde inte föreligga. Arbetet om kvinnan i försvaret är angeläget och bedrivs nu i en beredning som är parlamentariskt sammansatt (jfr FöU 1975:12). Enligt vad utskottet har inhämtat kommer beredningen att lämna vissa förslag inom kort.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att riksdagen inte bör göra några särskilda uttalanden i de personalfrågor som berörs av motionen 248 (s).

Värnpliktsutbildning m. m.

I det följande behandlar utskottet olika frågor med anknytning till värnpliktsutbildningen. Frågor om värnpliktsförmåner behandlas sist i avsnittet.

Försvarsministern (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 135) uttalar att grundutbildningen av värnpliktiga även i fortsättningen bör ske enligt de riktlinjer som har gällt efter 1972 års försvarsbeslut. Liksom försvarsutredningen understryker han betydelsen av en repetitionsutbildning som återkommer regelbundet under hela värnpliktstiden.

I motionen 248 (s) finns yrkanden om en parlamentarisk utredning angående värnpliktsutbildningssystemet och om försöksverksamhet rörande marinens och flygvapnets värnpliktsutbildning. Motionärerna erinrar om att grunden för vårt nuvarande värnpliktsutbildningssystem kom till efter förslag av 1960 års värnpliktsutredning. Det s. k. VU 60-systemet har nu varit i kraft ett tiotal år. Modifieringar har skett under de senaste åren. Inom särskilt armén har påbörjats ett utvecklingsarbete på utbildningens område. Enligt motionärerna är det naturligt att efter ett försvarsbeslut utreda olika utbildningsfrågor m. m. De anser att det nuvarande utbildningssystemet bör utvärderas av en parlamentariskt sammansatt utredning. Motionärerna anser vidare att man i avvaktan på ett genomförande av sådant utredningsarbete bör fortsätta försöks- och utvecklingsverksamheten på utbildningsområdet och efterlyser sådana aktiviteter inom marinen och flygvapnet.

Värnpliktsutbildningen är en hörnsten i arbetet på att skapa förband till försvarsmaktens krigsorganisation. Krigets krav och förbandens avsedda uppträdande är några av utgångspunkterna för utbildningen. Strävan är att anpassa principerna för utbildning och ledarskap till samhällsutvecklingen i övrigt.

Värnpliktssystemet kräver personliga uppoffringar av de värnpliktiga. Detta får återverkningar även inom familj och samhälle. Å andra sidan blir försvarsmakten med detta system en naturlig del av samhället genom att den innefattar alla yrkesgrupper bland såväl befäl som meniga. Den kommer att i väsentliga avscenden utgöra ett tvärsnitt av landets befolkning.

Frågor med anknytning till värnpliktsutbildningen har ingalunda varit bortglömda i utredningssammanhang. Under de senaste tio åren har utretts olika delproblem. Ansvariga myndigheter har i samband med resursplaneringen ägnat stor uppmärksamhet åt utbildningens omfattning och innehåll. Metodfrågor bearbetas aktivt. Härvid har intresset förutom mot utbildningshjälpmedel av olika slag kommit att alltmer rikta sig mot utbildningsbefälen och den enskilde värnpliktige. Frågor om utbildningsmetoder, ledarskap, ledarskapsutbildning och personalbehandling ägnas stor uppmärksamhet.

Värnpliktsutbildningens omfattning och inriktning har ändrats under senare år. Sedan utbildningsåret 1972/73 bedrivs försök med förkortad grundutbildning och förkortad repetitionsutbildning. Även om nuvarande erfarenheter inte är fullständiga anser överbefälhavaren att försöken har visat att de prövade utbildningstiderna inte kan förkortas ytterligare om man skall kunna nå nuvarande reducerade utbildningsmål. Han har föreslagit en begränsad återtagning av de reducerade utbildningstiderna. Det ekonomiska läget, befälsläget och utbildningsbetingelserna försvårar förlängningar av utbildningstiden. Riksdagen beslöt under föregående riksmöte (prop. 1975/76:199, FöU 1975/76:38, rskr 1975/76:374) om en förlängning av grundutbildningen för kompanibefälsuttagna värnpliktiga inom armén.

Gjorda förändringar och rådande svårigheter inom värnpliktsutbildningssystemet motiverar enligt utskottets mening att värnpliktsutbildningen på nytt blir föremål för översyn i utredningssammanhang. Med hänsyn till värnpliktens natur är det rimligt att en samlad prövning av utbildningssystemet och av väsentliga delfrågor inom detta system prövas av en utredning som är parlamentariskt sammansatt. Utskottet räknar med att detta skulle kunna bli en deluppgift för en ny försvarsutredning. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Försöks- och utvecklingsverksamhet inom värnpliktsutbildningen vid marinen och flygvapnet bör t. v. bedrivas på de ansvariga myndigheternas egna initiativ och enligt överbefälhavarens anvisningar. Något uttalande av riksdagen i denna fråga behövs inte.

Motionen 60 (vpk) handlar om de värnpliktigas förhållanden på de militära förbanden. Motionärerna vill att de värnpliktiga tillerkänns laglig rätt att

sammansluta sig i frivilliga intresseorganisationer med förhandlingsrätt, rätt att utan begränsningar uttrycka sig i tal och skrift samt på *fritid ordna* politiska, fackliga och andra möten inom förläggningarna samt att politiska och fackliga organisationer får rätt att verka inom förläggningarna genom att ordna möten och sprida tryckt material utan begränsningar.

Riksdagen behandlade under föregående riksmöte två motioner med likartade yrkanden. Båda avslogs av riksdagen på utskottets hemställan (FöU 1975/76:12 och 22). Utskottet avstyrker bifall även till nu ifrågakvarande motion. Utskottet vill särskilt understryka att samma förhandlingsrätt för värnpliktiga som för parterna på arbetsmarknaden inte kan komma i fråga. De värnpliktigas medinflytande behandlar utskottet i det följande.

Tjänstgöringstiden för värnpliktiga behandlas i motionen 59 (fp). Yrkandet är att man bör sätta som mål för de värnpliktigas utbildningsvecka under grundutbildning att den motsvarar ett medeltal om 40 timmar. I motionen 1064 (c) finns ett liknande yrkande. Frågan om en förkortning av veckoutbildningstiden för värnpliktiga under grundutbildning är också berörd i motionen 248 (s).

Riksdagen behandlade de värnpliktigas veckoutbildningstid för omkring ett år sedan. Med anledning av ett motionsyrkande erinrade utskottet (FöU 1975/76:38 s. 22–23) om att värnpliktsutbildningen är en del av landets säkerhetspolitik och inte kan jämföras med förvärvsarbete. Utskottet ansåg det vara uteslutet att reglera tjänstgöringstiden för värnpliktiga på samma sätt som arbetstiden för arbetstagare. Utskottet fortsatte:

Beträffande en minskning av veckoövningsstiden för de värnpliktiga från nuvarande 48 timmar till 40 timmar anser utskottet att de därmed förenade nackdelarna vore betydligt större än fördelarna. Detta gäller inte minst de värnpliktiga själva, som har ett berättigat krav att inte behöva räkna med flera dagar för grundutbildning än som är nödvändigt. De förkortade utbildningstider som tillämpas f. n. och som utskottet godtar att gälla tills man får mera fullständiga erfarenheter förutsätter att utbildningen bedrivs med nuvarande regler om veckoövningsstid. Olägenheterna för de värnpliktiga med kvällstjänst samt med viss vakttjänstgöring, beredskap och vård av utrustning, under delar av utbildningstiden med avvikelse från det riktvärde som veckoövningsstiden innebär, måste trots allt ses mot bakgrunden av målen för utbildningen. Om värnpliktiga upplever tjänstgöringsförhållandena som orimliga kan detta tyda på ett behov av mera information om värnpliktsutbildningens syfte eller bero på att gällande bestämmelser i enskilda fall inte tillämpas på bästa sätt. Självfallet bör all värnpliktsutbildning planeras så att den värnpliktige så långt möjligt vet i förväg när han skall tjänstgöra utöver vardagsrutinen, t. ex. i samband med dygnsövningar. En långsiktig planering är nödvändig även med hänsyn till den anställda personalen.

Försvarsutredningen (SOU 1976:5 s. 222) har – med 48 timmars övningsvecka för de värnpliktiga – förutsatt att den efter 1972 års försvarsbeslut avkortade grundutbildningen i stort skall tillämpas även i fortsättningen.

Överbefälhavaren har inför utskottet redovisat hypoteser angående en

förkortning av de värnpliktigas utbildningsvecka. Förutom genom en förlängning av den sammanlagda utbildningstiden anser han tänkbart att pröva förkortningar av normalveckorna genom ytterligare inslag av dygnsövningar under längre eller kortare perioder. En sådan ändring av utbildningens uppläggning kan dock inte ske med rådande tillgång på befälstid och andra resurser för tillämpade övningar.

Utskottet räknar med att flertalet värnpliktiga inte föredrar en längre tjänstgöringstid för att få färre timmar under utbildningsveckan. Inte heller ter det sig möjligt att sänka de nuvarande utbildningsmålen. Det återstår i så fall att undersöka olika vägar att effektivisera utbildningen ytterligare. Moderna utbildningsanordningar och pedagogiska anvisningar utnyttjas redan i stor utsträckning men ett fortsatt utvecklingsarbete bör eftersträvas. Det är vidare betydelsefullt om de värnpliktiga själva kan stimuleras till att i samverkan med den anställda personalen mera aktivt engagera sig vid uppläggning och genomförande av olika moment i grundutbildningen.

Utskottet anser att en förbättrad information till de värnpliktiga om utbildningens betydelse i ett större sammanhang kan vara av värde. Denna fråga liksom övriga faktorer av betydelse för det normala timantalet i utbildningsveckorna under grundutbildning bör enligt utskottets mening studeras vid det utredningsarbete om värnpliktsutbildningen som utskottet har tillstyrkt i det föregående. Yrkandena i motionerna 59 (fp) och 1064 (c) bör inte bifallas.

Frågan om de värnpliktigas inflytande på värnpliktstjänstgöringens utformning berörs av försvarsministern i propositionen (bil. 1 s. 136). Han anför därvid:

Förutsättningarna för att värnpliktsförsvaret skall ge den avsedda effekten är att den enskilda – såväl anställda som värnpliktiga – aktivt medverkar och bär sin del av ansvaret. Utbildningen måste bedrivas så att alla får fullt förtroende för sin och förbandets förmåga att lösa uppgifterna samt förståelse för vilka krav dessa uppgifter ställer i krig. Jag anser att den utveckling som nu pågår beträffande samverkan och medinflytande ökar möjligheten att nå dessa mål. Jag vill dock i detta sammanhang peka på de i vissa fall speciella krav som den militära utbildningen ställer. Denna måste genomföras med effektivitet och realism så att förband och enskilda ges förmåga att lösa sina krigsuppgifter.

De värnpliktigas medinflytande behandlas också i motionerna 248 (s), 1065 (c) och 1504 (s).

Utskottet tar först upp motionen 1504, såvitt gäller yrkandet om sammansättningen av och direktiven till utredningen för de värnpliktigas inflytande.

Dåvarande försvarsministern tillkallade år 1975 enligt regeringens bemyndigande sju sakkunniga att se över frågan om medinflytande inom utbildningen i det militära försvaret. Utredningen bestod av dåvarande statssekreteraren i försvarsdepartementet som ordförande samt en myndighetsföre-

trädare, tre representanter för personalorganisationerna och två för de värnpliktiga.

Enligt bemyndigande av regeringen har nuvarande försvarsministern ersatt nämnda utredning med en kommitté. Kommitténs sex ledamöter är huvudsakligen parlamentariker. Dessutom har som sakkunniga förordnats fem representanter för personalorganisationerna och helt nyligen två för de värnpliktiga.

I maj 1976 beslöt regeringen om vissa ändringar i bestämmelserna för kommittéväsendet. Kommittékungörelsen (1946:394) ändrades (1976:120). Samtidigt tillkom kommittéförordningen (1976:119). Kommitté utgörs numera av ordförande och andra ledamöter. En ny grupp – sakkunniga – har tillkommit. Till skillnad från ledamöterna deltar de inte i kommitténs beslut men medverkar i dess arbete på i huvudsak samma villkor som ledamöterna. De nya bestämmelserna har tillämpats vid tillsättandet av den nya kommittén. Motionärerna anser att i den nya kommittén företrädarna för de fackliga organisationerna och de värnpliktiga har fått en betydligt svagare ställning än i den tidigare utredningen.

Utskottet anser det vara viktigt att företrädare för personalen och för de värnpliktiga deltar i utredningsarbete på detta område. Enligt utskottets mening finns inte anledning för riksdagen att uttala sig om kommitténs närmare sammansättning.

Beträffande direktiven till den nya kommittén erinras i motionen 1504 (s) om att den tidigare utredningen hade i uppdrag att behandla frågan om lekmannainflytande på lokal nivå i den militära organisationen och att denna uppgift numera har flyttats över på försvarsledningsutredningen (FLU). Eftersom den nya inflytandeutredningen skall behandla andra inflytande-frågor på lokal nivå bör den enligt motionärerna även anförtros frågan om lekmannainflytande på denna nivå. Ett ytterligare skäl att inte flytta över uppgiften till FLU anförs vara att den gamla inflytandeutredningen hade påbörjat utredningsarbetet med denna fråga.

Uppdraget att utreda frågan om lekmannainflytandet på lokal nivå härleds från riksdagens beslut med anledning av motionen 1975:333 (c) om förstärkt lekmannainflytande vid de militära förbanden. I sitt betänkande (FöU 1975/76:9) med anledning av motionen uttalade utskottet att uppdraget att utreda lekmannainflytande på försvarsmaktens lokala nivå kunde anförtros FLU. Motivet härför var bl. a. att FLU hade ålagts uppgiften att utreda lekmannainflytandet på den centrala och regionala nivån inom den militära ledningsorganisationen.

Utskottet anser att en ökad förankring av försvarsmakten i samhället i övrigt bör eftersträvas på alla nivåer i organisationen, inte minst på den lokala. Ett lekmannainflytande vid förbanden bör kunna främja en sådan utveckling. I enlighet med sitt tidigare uttalande i frågan har utskottet ingen erinran mot att ifrågavarande utredningsuppdrag har lagts på FLU.

I motionen 248 (s) erinras om att ett viktigt steg tagits på arbetsrättens

område när den nya medbestämmandelagen trädde i kraft. Enligt motionärerna bör motsvarande förändringar genomföras även inom värnpliktsutbildningen. Förslag här om har lagts fram i promemorian (Ds Fö 1976:3) Utökat värnpliktsinflytande. Promemorian har remissbehandlats. Enligt motionärerna utgör dessa förslag en första etapp i en mer genomgripande demokratisering av värnpliktsutbildningen och bör genomföras snarast möjligt.

Även motionen 1065(c) behandlar frågan om de värnpliktigas inflytande på utbildningen. Motionärerna framhåller bl. a. att vid utformningen av den framtida försvarspolitiken måste även arbetsförhållandena under utbildningen få en grundlig översyn.

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motionerna 248 och 1065 att det är angeläget att de värnpliktiga ges inflytande över vissa utbildningsfrågor. Detta är ett viktigt led i strävandena att öka motivationen hos de värnpliktiga och bör på sikt kunna leda till en effektivisering av utbildningen. Det är också en naturlig följd av den pågående demokratiseringsprocessen inom arbetslivet. Värnpliktsutbildningens speciella karaktär gör det emellertid nödvändigt med särskilda överväganden rörande medinflytandets utformning. Den kommitté som har tillsatts arbetar med dessa frågor. Utskottet har vidare inhämtat att regeringen avser att besluta om utvidgad försöksverksamhet med ökat värnpliktsinflytande. Som grund härför ligger de förslag som har lagts fram i promemorian Utökat värnpliktsinflytande.

Utskottet avstyrker bifall till ifrågavarande tre motionsyrkanden.

Enligt motionen 1067 (s) bör värnpliktsutbildningen innehålla ett väsentligt inslag av s a m h ä l l s - o c h s o c i a l k u n s k a p , såväl om vårt lands inre förhållanden som om de globala överlevnadsproblemen. Yrkandet gäller utredning och förslag i syfte att skapa möjligheter till en vidgad undervisning i samhälls- och familjekunskap för värnpliktiga under grundutbildning.

Utskottet behandlade ett liknande motionsyrkande – inriktat på föräldrautbildning – under föregående riksmöte (FöU 1975/76:27). Utskottet ansåg att flera skäl talade emot att föräldrautbildning lämnas som ett led i grundutbildningen för värnpliktiga och fortsatte:

Värnpliktsutbildningen är obligatorisk och bedrivs med stöd av en pliktlag som har antagits enbart som ett instrument för landets säkerhetspolitik och försvarspolitik. Utbildningstiderna är försöksvis avkortade och torde inte medge att en i och för sig värdefull föräldrautbildning ges de värnpliktiga, i varje fall inte annat än som en kort orientering – i så fall av mindre värde.

Det återgivna uttalandet av försvarsutskottet vid riksmötet 1975/76 har full giltighet för den fråga som nu är aktuell. Värnplikten är inte avsedd för verksamhet som inte har ett direkt samband med försvarspolitiken.

Undervisning av ifrågavarande slag bör ges inom skolväsendets ram. Bortsett från den principiella aspekten måste konstateras att de nuvarande tiderna för grundutbildning inte medger sådan undervisning. Utskottet avstyrker bifall till motionen 1067 (s).

Motionen 248 (s) innehåller bl. a. ett yrkande rörande samordning mellan värnpliktslag och föräldraförsäkring. Enligt motionärerna är det viktigt att man söker komma fram till en lösning som kan ge den enskilde värnpliktige rätt till anstånd för att under grund- och repetitionsutbildning utnyttja föräldraförsäkringen. Utbildningsmålen bör emellertid inte eftersättas. Motionärerna önskar att de militära utbildningsmyndigheterna och värnpliktsverket undersöker frågan.

Utskottet behandlade denna fråga i anslutning till förslagen under föregående riksmöte om en utbyggnad av föräldraförsäkringen och en ny lag om rätt till föräldraledighet (prop. 1975/76:133). I ett yttrande till socialförsäkringsutskottet över motionen 1975/76:2248 (FöU 1975/76:3 y) lämnade försvarsutskottet synpunkter på samordningen mellan föräldraförsäkringen och värnpliktsutbildningen. Försvarsutskottet ansåg att

- värnpliktsutbildningen är en del av landets säkerhetspolitik och kan därför inte jämföras med förvärvsarbete
- det är naturligt att prövningen av behovet av anstånd och tjänstledighet för värnpliktiga påverkas av att föräldrarna har ett gemensamt ansvar för sina barn och av de regler för föräldraledighet som gäller för arbetstagar
- särskilt när det gäller privatlivet måste den enskilde värnpliktiges situation alltid beaktas, vilket har betydelse såväl för honom själv och hans familj som för utbildningsresultatet
- värnpliktsutbildningens förutsättningar och den avsedda militärtjänstgöringens längd har särskild betydelse.

Liksom motionären ansåg utskottet att det behövs en individuell prövning även i fortsättningen. Utskottet gick igenom förutsättningarna för samordning vid olika slag av värnpliktsutbildning och uttalade:

Värnpliktig som kallas till *repetitionsutbildning* tillhör ett krigsorganiserat förband och skall om möjligt övas tillsammans med övrig personal i förbandet. En krigsförbandsövning är relativt kortvarig och täcker endast omkring en månad av de sju månader efter födelsen under vilka föräldrarna har rätt att välja vem av dem som skall vara ledig från sitt arbete med föräldrapenning. Utskottet kan därför inte tillstyrka att man vid prövning av behovet av anstånd med repetitionsutbildning tar särskild hänsyn till den värnpliktiges rätt att vara ledig från sitt arbete enligt 3 § i den föreslagna lagen om rätt till föräldraledighet. Beträffande *grundutbildning* (8–15 månader) kan – beroende på hur tiden för grundutbildning sammanfaller med tiden för rätt till föräldraledighet – finnas större anledning att ta sådan hänsyn.

När det därefter gäller rätten till ledighet från arbete för tillfällig vård av barn (lagförslaget 6 §) – aktualiserad genom motionen endast såvitt avser vård av barn i samband med annat barns födelse – finns också anledning att göra skillnad mellan grundutbildning och repetitionsutbildning. Vid *repetitionsutbildning* är det – som förut nämnts – aktuellt med en ändring av praxis i fråga om anstånd, närmast i syfte att ge större möjligheter för den värnpliktige att vara närvarande vid förlösningen. Samma synsätt bör enligt utskottets mening prägla bedömningen när ansökan primärt gäller vården av familjens övriga barn. Vid *grundutbildning* blir det i detta fall snarare fråga om tjänstledighet än om anstånd. Bestämmelserna för tjänstledighet omfattas av det pågående utredningsarbetet.

Utskottet anser liksom för ett år sedan att ifrågavarande samordning måste grunda sig på en individuell prövning. Praxis har – som framgår av FöU 1975/76:3 y – nyligen ändrats i riktning mot en för den enskilde mera generös prövning. Utredningen för översyn av bestämmelserna i tjänstereglementet för försvarsmakten behandlar bl. a. reglerna för tjänstledighet vid värnpliktsutbildning och skall enligt direktiven (Fö 1976:14) lägga ned särskild omsorg på att få fram moderna föreskrifter på sådana områden som har samband med privatlivet. Utredningen beräknas slutföra sitt arbete under år 1977. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet att riksdagen gör ett särskilt uttalande i frågan.

Jordbrukares krigsplacering behandlas i motionen 1066 (c). Yrkandet gäller att riksdagen skall begära förslag från regeringen innebärande att ensamjordbrukare efter första militärutbildning skall överföras till hemvärnet. Denna fråga har behandlats av riksdagen vid flera tillfällen. Under riksmötet 1975 behandlades frågan ingående av försvarsutskottet med anledning av motionsförslag i ämnet (FöU 1975:10). Utskottet lämnade en redogörelse för frågans behandling i riksdagen åren 1969, 1972 och 1973 och tog därefter upp vissa förhållanden rörande värnpliktiga lantbrukares krigsplacering m. m. Härvid anförde utskottet bl. a.:

Krigsplacering av värnpliktiga lantbrukare i hemvärnet kan ske efter frivilligt åtagande och militär myndighets medgivande. Några antalsmässiga restriktioner för krigsplacering av värnpliktiga i hemvärnet finns inte längre. En prövning med hänsyn till krigsorganisationens behov och den värnpliktiges kvalifikationer måste alltså ske. Enligt vad utskottet har inhämtat finns f. n. i runt tal 4 000 värnpliktiga lantbrukare som har krigsplacerats i hemvärnet efter egen ansökan.

I FöU 1975:10 berördes vidare gällande regler för uppskov m. m. och redogjordes för arbetet med en ny blockorganisation för jordbruket. Utskottet behandlade därefter värnpliktiga lantbrukares svårigheter i samband med repetitionsutbildning i fred för befattningar i det militära försvaret. Efter avsnitt om möjligheterna till anstånd med repetitionsutbildning och anståndsfrekvensen för ensambrukare inom jordbruket samt om avbytarsystemet inom jordbruket anförde utskottet (s. 5–6):

Sveriges jordbruk har självfallet mycket stor betydelse för folkförsörjningen vid beredskap och krig. Arbetet med en modern blockorganisation för jordbruket är viktigt och har nu kommit så långt att man prövar organisationens behov av varje enskild lantbrukare jämfört med hans kvalifikationer för andra uppgifter inom totalförsvaret och personalbehoven där.

Gällande regler och pågående verksamhet i olika avseenden talar enligt utskottets mening för att den personella beredskapen för en inhemsk livsmedelsförsörjning vid beredskap och krig är tillfredsställande.

Lantbrukares problem i samband med repetitionsutbildningen i fred kan i stor utsträckning minskas inom ramen för gällande bestämmelser och befintliga möjligheter. Utskottet vill här erinra om att problem i samband

med repetitionsutbildningen uppkommer även för andra värnpliktiga än lantbrukare.

Personalplanläggningen för blockorganisationen väntas medföra att antalet värnpliktiga lantbrukare med uppskov ökar starkt. Sådan lantbrukare blir som nämnts värnpliktig hemvärnsman, dock med skyldighet endast att tjänstgöra i hemvärdnet vid beredskapstillstånd och krig. Tjänstgöringen förutsätts inledas med en kompletterande utbildning som då kan vara oläglig för den värnpliktige, för lantbruket och för hemvärdnets verksamhet. Genom frivillig anslutning till hemvärdnets fredstida utbildning kan dessa olägenheter undvikas.

LRF har berört behovet av ytterligare information till lantbrukare när det gäller möjligheterna att bli krigsplacerad i hemvärdnet. Utskottet tar fasta på att det finns ett behov av särskild information till värnpliktiga lantbrukare. Informationen bör avse såväl lantbrukarens betydelse, skyldigheter och valmöjligheter i vissa fall inom totalförsvaret som hans möjligheter att minska uppkommande svårigheter i samband med repetitionsutbildning. Den pågående individuella prövningen av blockorganisationens personalbehov torde fylla en uppgift när det gäller informationen men kan behöva kompletteras med särskilda åtgärder. Utskottet förutsätter att den ytterligare information som kan behövas lämnas i samverkan mellan främst rikshemvärnschefen, värnpliktsverket och arbetsmarknadsstyrelsen samt med aktiv medverkan av LRF.

Med skrivelse den 7 april 1975 lämnade arbetsmarknadsstyrelsen information angående jordbrukets blockorganisation och värnpliktigas placering i hemvärdnet till alla lantbruksnämnder, länsarbetsnämnder och försvarsombudsbefälhavare.

Vid behandlingen av regeringens proposition 1975/76:154 om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. jämte motioner uttalade jordbruksutskottet att vissa frågor rörande avbytar servicen inom jordbruket borde utredas närmare (JoU 1975/76:40). Frågorna gällde avbytarhjälp för jordbrukare vid semester, sjukdom och militärtjänstgöring. Riksdagen gav som sin mening regeringen till känna vad utskottet hade anfört.

Regeringen bemyndigade den 4 november 1976 chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda frågan om utbyggd avbytar service inom jordbruket. Enligt statsrådets anförande till regeringsprotokollet framgick av uppgifter från Lantbrukets Avbytar tjänst AB att gällande system inte ger utrymme för någon nämnvärd avbytarhjälp vid sjukdom, militärtjänstgöring och semester. Han ansåg att effektiva åtgärder måste sättas in för att så snabbt som möjligt skapa en mera tillfredsställande lösning på avbytar problemen också i dessa fall. Beträffande avbytarhjälp vid sjukdom och militärtjänstgöring angavs att utredaren bör lämna förslag till samordning med sjukförsäkringssystemet.

I skrivelse till regeringen den 16 mars 1977 lämnade Lantbrukarnas riksförbund förslag angående en utredning om värnpliktiga lantbrukare i totalförsvaret. Riksförbundet uttalade att det fann den nytillkallade utredningen om utbyggd avbytarhjälp vid sjukdom, semester och militärtjänstgöring värdefull men ansåg inte att resultaten härav kan lösa problemen vid

värnpliktiga lantbrukares repetitionsutbildning. Riksförbundet anförde vidare:

För att tillgodose både de beredskapsmässiga och fredstida kraven på arbetskraft inom jordbruket är det angeläget att åtgärder kommer till stånd som begränsar de värnpliktigas krigsplacering i krigsorganisationen och därmed repetitionsutbildning i många fall långt från hemorten. Sådana tänkbara åtgärder är bl. a.

- befrielse från repetitionsövningar för lantbrukare över en viss ålder
- ökad krigsplacering inom jordbrukets blockorganisation
- ökad krigsplacering inom lokalförsvarsförband och/eller hemvärn.

Mot bakgrund av vad ovan anförts hemställer Lantbrukarnas Riksförbund att arbetskraftsbehovet i fred och vid en krissituation inom jordbruket blir föremål för en skyndsam utredning. Förbundet är berett att på allt sätt medverka i en sådan utredning.

Utskottet har inhämtat att antalet värnpliktiga lantbrukare som har krigsplacerats i hemvärdet efter egen ansökan den 1 juli 1976 uppgick till drygt 6 000. Under ett och ett halvt år har antalet alltså ökat med ca 50 %.

Överbefälhavaren har den 15 februari 1977 lämnat yttrande till regeringen över promemorian Värnpliktspersonalen inom försvarsmakten och totalförsvaret i övrigt (Ds Fö 1976:2), upprättad av 1972 års värnpliktsutredning. I yttrandet anmäler överbefälhavaren att han i samverkan med värnpliktsverket och arbetsmarknadsstyrelsen har föranstaltat om en översyn av frågan om totalförsvarets personalbehov. Han förutsätter att de olika totalförsvargrenarnas behov och tillgång på personal liksom frågor rörande rekrytering och utnyttjande prövas i samband med den pågående översynen. Inför utskottet har överbefälhavaren uttalat att tillgången på värnpliktig personal inte motsvarar behoven. Rådande obalans beror på att tillskotten av nya värnpliktiga efter hand sjunker medan det förestår stora avgångar av äldre värnpliktiga.

Utskottet anser att ensamföretagares problem i samband med repetitionsutbildningen i fred måste beaktas särskilt även i fortsättningen. Lantbrukares svårigheter kan i stor utsträckning minskas inom ramen för gällande bestämmelser och befintliga möjligheter. Den pågående utredningen om utbyggd avbytarservice är uttryckligen inriktad på sådana svårigheter.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet inte att riksdagen bör begära förslag från regeringen om överföring av ensamjordbrukare till hemvärdet.

Värnpliktsförmåner

I propositionen 1976/77:74 lägger regeringen fram förslag om förbättrade värnpliktsförmåner (bil. 1 s. 139–141). För budgetåret 1977/78 har drygt 45 milj. kr. beräknats för dessa förbättringar. Dagersättningen föreslås höjd från 10 till 12 kr. Till höjning av förplägnadsersättningen åt de värnpliktiga har

avsatts 2,6 milj. kr. Vidare bör enligt regeringsförslaget maximibeloppet per dag för familjepennning höjas från 21 till 27 kr. för hustru m. fl. och från 9 till 12 kr. för barn. Även det maximala beloppet för näringsbidrag föreslås höjt. Det är f. n. 50 kr. men bör enligt förslaget sättas till 100 kr. för dag. Försvarsministern förordar även en annan ändring i familjebidragslagen (1946:99, omtryckt 1975:554, ändrad senast 1976:304). Enligt nu gällande lydelse kan värnpliktig få näringsbidrag till avlöningskostnader som uppkommer till följd av att särskild arbetskraft måste anlitas för att helt eller delvis ersätta honom under värnpliktstjänstgöringen. Bidrag utgår dock inte till att avlöna bl. a. den värnpliktiges hustru. Familjebidragslagen föreslås utformas så att näringsbidrag kan utgå även när t. ex. en lantbrukares hustru nödgas avbryta förvärvsarbete utom hemmet för att sköta sysslor i lantbruket under tid då ingen annan ersättare finns att tillgå.

Vidare erinrar försvarsministern om att inom försvarsdepartementet finns en arbetsgrupp som sysslar med utvecklingen av resesystemet för de värnpliktiga. Han räknar med fortsatta förbättringar inom detta område.

I motionen 248 (s) behandlas bl. a. frågor om förbättrade värnpliktsförmåner. Motionen väcktes under den allmänna motionstiden. Motionärerna anser att dagersättningen bör höjas från 10 till 11 kr. och maximibeloppet för familjepennningen för barn från 9 till 16 kr. för dag. I motionen föreslås vidare att i det s. k. Vpl 10-systemet skall ingå även sovplatsbiljett. Slutligen yrkas att uttrykningsbidraget med verkan från den 1 januari 1977 höjs från 1 000 kr. till 1 200 kr. Den sammanlagda kostnaden för de framlagda förslagen beräknas till omkring 34 milj. kr.

Utskottet har i olika sammanhang (FöU 1972:17 s. 56 och FöU 1975:18 s. 8) uttalat att det är angeläget att de olika värnpliktsförmånerna ger den värnpliktige förutsättningar att fullgöra tjänstgöringen och återgå till civil verksamhet utan annan uppoffring än den som värnplikten i sig själv innebär. Förmånerna har också med hänsyn till prisutvecklingen och den allmänna standardhöjningen omprövats fortlöpande. Väsentliga förbättringar av de värnpliktigas förmåner har skett under de senaste åren. Detta finner utskottet – i likhet med vad som anförs i motionen 248 (s) – vara ett verksamt bidrag till att upprätthålla en positiv inställning till värnplikten och därmed också till det militära försvaret som sådant.

Utskottet, som anser de av regeringen föreslagna ändringarna utgöra en väsentlig fortsatt förbättring av värnpliktsförmånerna, biträder förslaget i propositionen i denna del. Förslaget till lag om ändring i familjebidragslagen bör antagas med några redaktionella ändringar.

Beträffande de värnpliktigas reseförmåner har utskottet tidigare (FöU 1975:18 s. 12) anslutit sig till principen att förbättringar av reseförmåner i första hand bör inriktas på att hjälpa dem som har långa och/eller tidsödande resor till hemorten. I enlighet med denna princip bör det eftersträvas att ge sådana värnpliktiga möjlighet att utan särskild avgift för den enskilde få sovplats på tåg. Utskottet har inhämtat att denna fråga övervägs i den

arbetsgrupp inom försvarsdepartementet som sysslar med utvecklingen av resesystemet. För en lösning är man beroende av att kunna träffa överenskommelse med statens järnvägar. Utskottet anser det vara angeläget att resesystemet för värnpliktiga utvecklas ytterligare. Administrationen bör – som försvarsministern uttalar – om möjligt förenklas.

Genom förslagen i propositionen och vad utskottet har anfört rörande de värnpliktigas reseförmåner har de i motionen 248 (s) lämnade förslagen i huvudsak blivit tillgodosedda utom såvitt gäller yrkandet om höjning av uttryckningsbidraget. Utskottet är inte berett att tillstyrka bifall till motionen i denna del.

I motionen 1065 (c) behandlas frågan om förbättrade ersättningar för främst värnpliktiga med långt avstånd till hemorten så att dessa räcker för en viss vistelse utanför förlägningsorten på fritid.

När det gäller utnyttjande av resurser för förbättringar åt värnpliktiga som är förlagda långt från hemorten anser utskottet att de i första hand bör användas för att förbättra resemöjligheterna. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen 1065 (c) i denna del.

Motionen 92 (fp) innebär förslag att alla ersättningar till värnpliktiga skall indexregleras fr. o. m. nästa budgetår. Utskottet anser liksom tidigare (FöU 1975/76:37 s. 15) att det är bättre att successivt förbättra värnpliktsförmåner, med ledning bl. a. av de värnpliktigas egna önskemål och samhällsutvecklingen i övrigt, än att ha ett system med automatisk indexreglering. Motionen bör inte bifallas.

Ramberäkningar för budgetåret 1977/78

Regeringen föreslår att utgiftsramen för budgetåret 1977/78 för det militära försvaret skall fastställas till 10 385 744 000 kr. i prisläge februari 1976. Utgiftsramen består av basbeloppet 10 375 000 000 kr. – som utgör en femtedel av den föreslagna planeringsramen för perioden 1977/78–1981/82 – samt 10 744 000 kr. utgörande omlokaliseringskostnader för vissa myndigheter inom försvarsmakten. Enligt motionen 1504 (s) bör basbeloppet vara 10 100 000 000 kr. – en femtedel av den av motionärerna föreslagna planeringsramen för perioden – och utgiftsramen inkl. omlokaliseringskostnaderna 10 110 744 000 kr.

Liksom beträffande planeringsramen för femårsperioden godtar utskottet att utgiftsramen 1977/78 för det militära försvaret bestäms i enlighet med regeringens förslag. Detta innebär att utskottet avstyrker bifall till motionen 1504 (s), yrkandet 16, samt till motionen 249 (vpk), yrkandet 3 om en minskning av utgifterna nästa budgetår med 2 030 123 000 kr., och till motionen 1521 (s), andrahandsyrkandet 5 om att utgiftsramen skall bestämmas till 9 863 181 295 kr.

Utgiftsramen bestäms i prisläge februari 1976. Kompensationen för utveckling av löner och priser fram till medelkostnadsläget för nästa

budgetår – mätt genom nettoprisindex (NPI) – beräknar försvarsministern till 1 510 000 000 kr. Detta motsvarar en utveckling av NPI med ca 14,5 procentenheter. I det utfall den 30 juni 1978 som försvarsministern beräknar enligt propositionen 1976/77:74 (bil. 1 s. 141) ingår också 30 milj. kr. för studier av attackflygsystem m. m. Beloppet har alltså lagts till utgiftsramen. Utskottet har behandlat ifrågavarande studier i det föregående. Ett yrkande i motionen 1504 (s) att beloppet inte skall anvisas behandlar utskottet i samband med det anslag som berörs (Flygvapenförband: Forskning och utveckling).

Medel för sysselsättningsstimulerande åtgärder under tolfte huvudtiteln har under en följd av år i vissa fall ställts till förfogande för att betala byggnadsarbeten, materiel m. m. för försvarsmakten. Sedan budgetåret 1970/71 har högst 20 milj. kr. fått utnyttjas utöver utgiftsramen för detta ändamål. Försvarsministern föreslår att detta skall gälla även nästa budgetår. Av medel under tolfte huvudtiteln kommer därtill – också utöver utgiftsramen – 40 milj. kr. att disponeras under budgetåret för investeringar för K 4 i Arvidsjaur i enlighet med riksdagens beslut (jfr bl. a. FöU 1975:14 s. 12). Enligt motionen 1504 (s) bör det årliga beloppet om 20 milj. kr. ökas till 40 milj. kr. Försvarsministern räknar alltså med att beloppet t. v. kvarstår oförändrat (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 138). Han uttalar att i en besvärlig konjunktursituation kan självfallet därutöver liksom hittills särskilda medel för sysselsättningsskapande åtgärder under tolfte huvudtiteln användas för försvarsbeställningar.

Med beaktande av konjunkturläget godtar utskottet regeringens förslag i denna del och avstyrker bifall till yrkandet i motionen 1504 (s).

Liksom försvarsutredningen anser försvarsministern att prisreglering av ramarna bör baseras på NPI med viss särbehandling av delar av de värnpliktigas förmåner. I den mån sådana förmåner medför kostnadsökningar utöver vad NPI ger föreslås äga rum en motsvarande ramjustering. Enligt motionen 1504 (s) bör inte ske någon särbehandling när det gäller prisregleringen av vissa värnpliktsförmåner.

Utskottet biträder regeringens förslag att prisregleringen för det militära försvaret liksom hittills skall baseras på NPI men fr. o. m. budgetåret 1977/78 med viss särbehandling av värnpliktsförmåner. Stora delar av dessa kan inte sägas i egentlig mening vara föremål för en pris- och löneutveckling utan bestäms genom särskilda beslut av statsmakterna. Särbehandlingen är aktuell endast för förmåner i samband med grundutbildning. Utskottet har inhämtat uppgifter om den avsedda beräkningsmetoden.

Utskottet tillstyrker att man i syfte att öka stabiliteten i försvarsplaneringen vidtar de åtgärder som redovisas i propositionen 1976/77:74 (bil. 1 s. 138–139). Som försvarsutredningen har föreslagit bör man revidera den nuvarande restriktiva regeln för överföring av rambundna medel över budgetårsgränserna (högst 20 milj. kr.). Överföring av medel till det påföljande budgetåret bör som försvarsministern anför medges upp till 2 %

av basbeloppet för det föregående budgetåret. För det budgetårsskifte som nu förestår motsvarar detta drygt 200 milj. kr.

I motionen 1504 (s) har i flera avseenden lämnats alternativa förslag till den inriktning av verksamheten under nästa budgetår som regeringen har föreslagit. Motionärerna anser att det bör ankomma på regeringen att anpassa utnyttjandet av beställningsbemyndiganden och anslag till den inriktning av verksamheten som motionärerna föreslår – om deras förslag bifalls av riksdagen. Motionärerna vänder sig emot att regeringen inte har redovisat några överväganden angående sambandet mellan föreslagna beställningsbemyndiganden och föreslagna anslag. Enligt motionen blir in-teckningarna i det framtida resursutrymmet efter hand allt större, vilket minskar handlingsfriheten. Enligt motionen bör riksdagen begära att regeringen redovisar konsekvenserna av ökade bemyndigandeskulder och bemyndigandekvoter.

Utveckling och anskaffning av materiel till försvarsgrenarna och till vissa staber m. m. måste ske enligt långsiktiga planer. För många objekt går lång tid från beställningen till utvecklingsarbetets avslutande eller leveransen av materiel. Betalningsmedel kan förbrukas bl. a. i form av förskott vid beställning, successivt under utvecklingsarbete och i samband med leveranser. Verksamheten inriktas med hjälp av beställningsbemyndiganden medan dess takt bestäms av tillgången på betalningsmedel.

Skillnaden mellan dittills lämnade bemyndiganden och anvisade betalningsmedel vid en viss tidpunkt brukar benämnas *bemyndigandeskuld*. Förhållandet mellan bemyndigandeskulden vid budgetårsskifte och beräknad tillgång på betalningsmedel – inkl. prisregleringsmedel – under budgetåret före budgetårsskiftet kallas *bemyndigandekvot*.

Utskottet har fått särskild redovisning rörande de föreslagna beställningsbemyndigandenas fördelning på materielslag och objekt samt om bemyndigandeskuldernas utveckling, m. m. Huvuddragen av redovisningen framgår av följande tabell.

	Utveckling och anskaffning av materiel		
	Armé-förband	Marin-förband	Flygvapen-förband
Bemyndigandeskuld 1976-06-30 (milj. kr.)	1 767	1 377	3 497
Beräknad bemyndigandeskuld 1977-06-30 (milj. kr.)	2 535	1 883	3 627
Beräknad bemyndigandeskuld 1978-06-30 (milj. kr.)	3 313	2 647	6 366
Bemyndigandekvot 1978-06-30	3.41	4.37	2.88

Av redovisningen framgår att – vid bifall till regeringens förslag om bemyndiganden och anslag för nästa budgetår – bemyndigandeskuldena beräknas öka påtagligt från den 30 juni 1976 till samma tidpunkt 1978. Bemyndigandekvoten i genomsnitt för de tre försvarsgrenarna blir 3,55. En ökning av bemyndigandeskulder och bemyndigandekvoter är emellertid naturlig i samband med ett nytt försvarsbeslut. Den genomsnittliga kvoten bör minska under de närmaste åren. Någon redovisning till riksdagen utöver den som har lämnats till utskottet behövs f. n. inte och något annat uttalande av riksdagen i denna fråga är inte påkallat.

Frågor om verksamheten under femårsperioden och under nästa budgetår har i många fall samband med behovet av beställningsbemyndiganden och betalningsmedel under nästa budgetår. Under vederbörande anslag behandlar utskottet sådana frågor endast i de fall motionsyrkande hänför sig till anslaget. I övrigt förutsätter utskottet att regeringen anpassar utnyttjandet av bemyndiganden och betalningsmedel till den inriktning av verksamheten varom riksdagen kommer att bestämma.

Utskottets hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. beträffande *delfprogrammet Infanteribrigad m. m.* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1520, yrkandena 1 och 2.
2. beträffande *flygplanssystemet 37 Viggen* att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionerna 1976/77:249, yrkandet 2 i denna del, och 1976/77:1453, yrkandet 4 i denna del, godkänner vad föredragande statsrådet har angett,
3. beträffande *flygplanprojektet A 20* att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionerna 1976/77:249, yrkandet 2 i denna del, 1976/77:1453, yrkandet 4 i denna del, och 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 4 i denna del, godkänner vad föredragande statsrådet har angett,
4. beträffande *projektförslaget B3LA* att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1976/77:1453, yrkandet 4 i denna del, 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del och yrkandet 12, samt 1976/77:1521, andrahandsyrkandena 1 och 4 i denna del, godkänner vad föredragande statsrådet har angett.
5. beträffande *B3LA-beredningens sammansättning* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1504, andrahandsyrkandet 13,
6. beträffande *robotfrågor* att riksdagen
 - a. avslår motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, om anskaffningen av tunga pansarvärnsrobotar,
 - b. avslår motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, om val av sjörobot,

- c. med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 4 i denna del, godkänner vad föredragande statsrådet har angett om handlingsfrihet i fråga om robotutveckling.
7. beträffande *direktiven till försvarsmaktens ledningsutredning* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1504, yrkandet 15,
 8. beträffande *försvarsmaktens fredssjukvård* att riksdagen avslår motionen 1976/77:459, yrkandet 1,
 9. beträffande *försvarsmaktens underhållsbehov och verkstadskapacitet* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1504, yrkandet 14,
 10. beträffande *ekonomisk planeringsram* för perioden 1977/78–1981/82 att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1976/77:1453, yrkandena 3 och 5, samt 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, godkänner vad föredragande statsrådet har angett,
 11. beträffande *personalfrågor* att riksdagen avslår motionen 1976/77:248, yrkandena 9 och 10,
 12. beträffande *värnpliktsutbildningen* att riksdagen
 - a. med anledning av propositionen och motionen 1976/77:248, yrkandet 5, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om en översyn,
 - b. avslår motionen 1976/77:248, yrkandet 7,
 13. beträffande *förhandlingsrätt för värnpliktiga, m. m.* att riksdagen avslår motionen 1976/77:60,
 14. beträffande *tjänstgöringstiden för värnpliktiga* att riksdagen avslår motionerna 1976/77:59 och 1976/77:1064,
 15. beträffande *de värnpliktigas medinflytande m. m.* att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionerna 1976/77:248, yrkandet 6, 1976/77:1065, yrkandet 1, och 1976/77:1504, yrkandet 22, godkänner vad föredragande statsrådet har angett,
 16. beträffande *riktlinjer i övrigt för det militära försvarets fortsatta utveckling* att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 1 i denna del, andrahandsyrkandet 2 och andrahandsyrkandet 4 i denna del, samt 1976/77:1523, yrkandet 3, godkänner vad föredragande statsrådet har angett,
 17. beträffande *inslag av samhälls- och socialkunskap under värnpliktsutbildningen* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1067,
 18. beträffande *samordning mellan värnpliktslag och föräldraförsäkring* att riksdagen avslår motionen 1976/77:248, yrkandet 8,

19. beträffande *jordbrukares krigsplacering* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1066,
20. beträffande *förmåner åt värnpliktiga m. fl.* att riksdagen
 - a. avslår motionen 1976/77:92 om indexreglering,
 - b. avslår motionen 1976/77:248, yrkandet 3, om höjning av uttryckningsbidraget,
 - c. avslår motionen 1976/77:1065, yrkandet 2, om tilläggsdirektiv till kommittén om formerna m. m. för de värnpliktigas medinflytande,
 - d. avslår motionen 1976/77:248, yrkandet 4, om de värnpliktigas förmåner i fråga om resor,
 - e. med bifall till propositionen samt med avslag på motionen 1976/77:248, yrkandet 2, godkänner vad föredragande statsrådet har förordat,
 - f. med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:248, yrkandet 1, antar det i bilaga 10 som Utskottets förslag betecknade förslaget till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99),
21. beträffande *utgiftsram för nästa budgetår* att riksdagen
 - a. med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1976/77:249, yrkandet 3, 1976/77:1504, yrkandet 16, och 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 5, för budgetåret 1977/78 fastställer utgiftsramen för det militära försvaret till 10 385 744 000 kr. i prisläge februari 1976,
 - b. med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 21, godkänner vad föredragande statsrådet har anfört om medel för sysselsättningsstimulerande åtgärder utöver utgiftsramen,
 - c. med bifall till propositionen bemyndigar regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,
 - d. med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 18, bemyndigar regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med den del av ökade kostnader för vissa förmåner åt värnpliktiga som överstiger vad nettoprisindex ger,
 - e. med bifall till propositionen bemyndigar regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1976/77,
 - f. med bifall till propositionen bemyndigar regeringen att under budgetåret 1977/78 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret om det behövs av konjunktur- eller beredskapsskäl,

22. beträffande *förhållandet mellan beställningsbemyndiganden och betalningsmedel* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1504. yrkandena 19 och 20.

5. Anslagsfrågor för det militära försvaret

Regeringen har i propositionen 1976/77:100 bilaga 7 och i propositionen 1976/77:74 bilaga 1 föreslagit riksdagen att för budgetåret 1977/78 anvisa medel och lämna beställningsbemyndiganden enligt följande sammanställning.

Anslag		Belopp (kr.)
<i>Fjärde huvudtiteln</i>		
A 5.	Reglering av prisstegringar för det militära försvaret (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 146–149)	förslagsanslag 1 510 000 000
Arméförband:		
B 1.	Ledning och förbandsverksamhet (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 150–158)	förslagsanslag 2 727 000 000
B 2.	Materielanskaffning (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 158–162)	bemyndigande 1 550 000 000 förslagsanslag 779 000 000
B 3.	Istandsättning av befästningar och kaserner (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 162–165)	förslagsanslag 75 000 000
B 4.	Forskning och utveckling (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 165–167)	bemyndigande 200 000 000 förslagsanslag 70 000 000
Marinförband:		
C 1.	Ledning och förbandsverksamhet (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 168–175)	förslagsanslag 882 800 000
C 2.	Materielanskaffning (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 175–179)	bemyndigande 1 297 000 000 förslagsanslag 500 000 000
C 3.	Istandsättning av befästningar och kaserner (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 180–183)	förslagsanslag 26 000 000
C 4.	Forskning och utveckling (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 183–186)	bemyndigande 72 250 000 förslagsanslag 30 000 000
Flygvapenförband:		
D 1.	Ledning och förbandsverksamhet (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 187–193)	förslagsanslag 1 462 000 000
D 2.	Materielanskaffning (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 193–197)	bemyndigande 3 600 000 000 förslagsanslag 1 364 000 000
D 3.	Istandsättning av befästningar och kaserner (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 198–201)	förslagsanslag 32 000 000
D 4.	Forskning och utveckling (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 201–205)	bemyndigande 1 350 000 000 förslagsanslag 571 182 000

Anslag		Belopp (kr.)
<i>Krigsorganisation för vissa staber m. m.:</i>		
F 6.	Ledning och förbandsverksamhet (prop. 1976/77:100 bil. 7 s. 54-55)	förslagsanslag 9 550 000
E 7.	Materielanskaffning m. m. (prop. 1976/77:100 bil. 7 s. 55-57)	bemyndigande 63 000 000 förslagsanslag 32 200 000
F 14.	Försvarets hundskola (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 207-210)	förslagsanslag 2 500 000
F 19.	Frivilliga försvarsorganisationer m. m. (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 211-213)	förslagsanslag 33 200 000
F 21.	Viss gemensam verksamhet (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 214-216)	bemyndigande 620 000 förslagsanslag 11 350 000
F 22.	Vissa ersättningar m. m. (prop. 1976/77:100 bil. 7 s. 151-153)	förslagsanslag 34 254 000
<i>Försvarets fästighetsfond</i>		
III 1.	Arméförband: Anskaffning av anläggningar (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 217-230)	investeringsanslag 155 000 000
III 2.	Marinförband: Anskaffning av anläggningar (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 231-238)	investeringsanslag 79 900 000
III 3.	Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 239-249)	investeringsanslag 131 600 000
<i>Statens datamaskinfond, försvarets delfond</i>		
IX 1.	Anskaffning av datamaskiner (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 250-253)	investeringsanslag 34 000 000 bemyndigande 45 000 000

Regeringen har vidare (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 216) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om Vissa ersättningar m. m.

Motionerna

Utskottet behandlar i detta sammanhang motionerna

1976/77:340 av herrar Brännström (s) och Hedberg (s) vari yrkas att riksdagen, i syfte att öka medlen till särskild hjälpverksamhet till förmån för värnpliktiga och deras anhöriga, till Vissa ersättningar m. m. (försvarsdepartementet) för budgetåret 1977/78 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 200 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 34 454 000 kr.,

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gäller yrkandet 17 att riksdagen avslår regeringens framställan om att 30 000 000 kr. anvisas för studier av attackflygsystem m. m.

Utskottet

Anslaget till reglering av prisstegringar avses täcka sådana pris- och löneökningar under anslag inom utgiftsramen för det militära försvaret som inträffar från den tidpunkt i vars prisläge anslagen har beräknats intill utgången av det budgetår för vilket de har anvisats. Anslaget har karaktären av täckningsanslag som inte belastas. Regeringens prisregleringsbeslut får formen av medgivande för myndighet att överskrida visst förslagsanslag.

Prisregleringen sker på grundval av nettoprisindex (NPI).

För innevarande budgetår har till prisreglering inom det militära försvaret anvisats ett förslagsanslag av 1 380 milj. kr., vilket motsvarar en beräknad prisutveckling med ca 15,3 procentenheter.

Hitills beräknade indextal för innevarande budgetår (februari 1975 = 100) utgör för augusti 1976 114,85, för november 1976 117,96 och för februari 1977 121,54. Indexetal skall beräknas även för maj 1977. Medeltalet för dessa fyra tidpunkter under budgetåret avgör priskompensationens storlek. Prisutvecklingen pekar mot att anslaget inte ger täckning för den priskompensation som skall medges med ledning av nämnda medeltal.

Regeringens förslag till prisregleringsanslag för budgetåret 1977/78 motsvarar en utveckling av NPI med ca 14,5 procentenheter från februari 1976 till medelkostnadsläge 1977/78. Frågan om särskild beräkning av kompensationen för vissa värnpliktsförmåner påverkar inte anslagsberäkningen.

Under anslaget Flygvapenvapenförband: Forskning och utveckling har försvarsministern beräknat 30 milj. kr. för fortsatta studier rörande nästa generation attackflygplan. Medlen avses som ett tillfälligt tillskott till den föreslagna utgiftsramen för det militära försvaret.

Motionen 1504(s) innehåller bl. a. förslag om att ifrågavarande studier skall avbrytas. Utskottet har behandlat denna fråga i det föregående under punkten rörande det militära försvarets fortsatta utveckling. I motionen finns även ett yrkande om avslag på regeringens förslag såvitt gäller 30 milj. kr. för studierna. Ett bifall till detta yrkande innebär att det föreslagna beställningsbemyndigandet under ifrågavarande anslag, liksom det föreslagna förslagsanslaget, skall minskas med 30 milj. kr.

Utskottet har i det föregående tillstyrkt regeringens förslag om ifrågavarande studiarbete och tillstyrker därför även förslagen om beställningsbemyndigande och anslag till forskning och utveckling för flygvapenförband.

Under anslaget Försvarets hundskola uttalar försvarsministern att han senare i vår avser att föreslå regeringen att förelägga riksdagen förslag avseende bl. a. inriktning och organisation av hundskolans verksamhet. För budgetåret 1977/78 förordar han att till försvarets hundskola utgår ett driftbidrag om 4 milj. kr., vari 2,5 milj. kr. betalas med medel som

anvisas under fjärde huvudtiteln. Resterande del avses anvisas under justitie- och socialdepartementens huvudtitlar.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag till medelsanvisning. Beträffande finansiering m. m. återkommer utskottet vid behandlingen av den aviserade propositionen och räknar med att då också behandla motionen 1976/77:1460 av herr Högström m. fl. (s).

Från anslaget Vissa ersättningar m. m. bestrids utgifter för bl. a. den särskilda hjälpverksamhet som försvarsstabens personalvårdsbyrå bedriver till förmån för de värnpliktiga och deras anhöriga. I budgetpropositionen (bil. 7 s. 149–153) har regeringen lämnat förslag till anslagsberäkning. Härav framgår att försvarets civilförvaltning har beräknat en ökning med 200 000 kr. för den särskilda hjälpverksamheten. För innevarande budgetår disponerar ämbetsverket 500 000 kr. för ändamålet. Försvarsministern uttalar i budgetpropositionen att han vid beräkningen av medelsbehovet för den särskilda hjälpverksamheten har förutsatt att det nuvarande högstbeloppet bibehålls.

I propositionen 1976/77:74 (bil. 1 s. 216) anmäler försvarsministern att han förutser en kostnadsökning med 7 milj. kr. nästa budgetår under anslaget Vissa ersättningar m. m. på grund av förslagen i prop. 1976/77:64 om statligt personskadeskydd m. m. Denna kostnadsökning anser han bör bestridas med medel avsedda för prisreglering.

Motionen 340 (s) tar upp den särskilda hjälpverksamheten till förmån för värnpliktiga och deras anhöriga. Motionärerna föreslår att anslaget skall ökas med 200 000 kr. till 34 454 000 kr.

Ifrågavarande medel för särskild hjälpverksamhet är avsedda att tillgodose behov som föranleds av värnpliktstjänstgöringen och som inte kan tillgodoses inom ramen för gällande familjebidragsförfattningar eller avhjälpas i annan ordning. Bidrag kan utgå till såväl värnpliktig som till den värnpliktiges familj. Värnpliktig och dennes anhöriga kan vid 360 dagars värnpliktstjänstgöring få sammanlagt högst 350 kr. Detta belopp kan ökas med 30 kr. för varje fullgjord 30-dagarsperiod utöver 360 dagar. Ersättning utbetalas av förbandschef som bidrag för el- och gasräkning, hemförsäkring och telefonkostnad. Då särskilda skäl föreligger kan chefen för försvarsstabens personalvårdsbyrå i undantagsfall medge utbetalningar även för andra ändamål.

Den särskilda hjälpverksamheten tar sikte på akuta och extraordinära ekonomiska situationer som en värnpliktig kan komma i. För ändamålet har under många år funnits en särskild post inom ett större anslag.

Här avsedda bidrag har behandlats i en frågedebatt den 21 april 1977. Försvarsministern anförde därvid att man inom försvarsdepartementet skall granska utnyttjandet av posten för särskild hjälpverksamhet, bl. a. i fråga om rutinerna för kostnadsuppföljning. Han förklarade att han skulle kunna tänka sig att man av posten sätter av ett belopp som får utnyttjas endast efter beslut av central myndighet.

Som framgår av försvarsministerns anförande i frågedebatten kommer medelsbehoven för ändamålet att undersökas närmare, liksom frågan om uppföljningen av medelsförbrukningen. Riksdagen avses inte maximera posten för särskild hjälpverksamhet och det blir alltså möjligt för regeringen att anpassa medelsförbrukningen. Utskottet erinrar om att anslaget Vissa ersättningar m. m. är ett förslagsanslag, som vid behov kan överskridas efter beslut av regeringen. Motionen 340 (s) bör inte bifallas.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag i denna del och hemställer i fråga om fjärde huvudtiteln

1. att riksdagen till *Reglering av prisstegringar för det militära försvaret* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 1 510 000 000 kr.,
2. att riksdagen till *Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 2 727 000 000 kr.,
3. att riksdagen beträffande *Arméförband: Materielanskaffning*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 1 550 000 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 779 000 000 kr.,
4. att riksdagen till *Arméförband: Iståndsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 75 000 000 kr.,
5. att riksdagen beträffande *Arméförband: Forskning och utveckling*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att utvecklingsarbete för arméförband får beställas inom en kostnadsram av 200 000 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 70 000 000 kr.,
6. att riksdagen till *Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 882 800 000 kr.,
7. att riksdagen beträffande *Marinförband: Materielanskaffning*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 1 297 000 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 500 000 000 kr.,
8. att riksdagen till *Marinförband: Iståndsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 26 000 000 kr.,

9. att riksdagen beträffande *Marinförband: Forskning och utveckling*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att utvecklingsarbete för marinförband får beställas inom en kostnadsram av 72 250 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 30 000 000 kr.,
10. att riksdagen till *Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 1 462 000 000 kr.,
11. att riksdagen beträffande *Flygvapenförband: Materielanskaffning*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 3 600 000 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 1 364 000 000 kr.,
12. att riksdagen till *Flygvapenförband: Istandsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 32 000 000 kr.,
13. att riksdagen beträffande *Flygvapenförband: Forskning och utveckling*
 - a. med bifall till propositionen 1976/77:74 och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 17 i denna del, bemyndigar regeringen att medge att utvecklingsarbete för flygvapenförband får beställas inom en kostnadsram av 1 350 000 000 kr.,
 - b. med bifall till propositionen 1976/77:74 och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 17 i denna del, för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 571 182 000 kr.,
14. att riksdagen till *Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 9 550 000 kr.,
15. att riksdagen beträffande *Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning m. m.*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för vissa staber får läggas ut inom en kostnadsram av 63 000 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 32 200 000 kr.,
16. att riksdagen till *Försvarets hundskola* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 2 500 000 kr.,
17. att riksdagen till *Frivilliga försvarsorganisationer m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 33 200 000 kr.,

18. att riksdagen beträffande *Viss gemensam verksamhet*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att beställningar m. m. av krigskartor får läggas ut inom en kostnadsram av 620 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 11 350 000 kr.,
19. att riksdagen beträffande *Vissa ersättningar m. m.*
 - a. med bifall till propositionen 1976/77:100 och med avslag på motionen 1976/77:340 för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 34 254 000 kr.,
 - b. lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet i propositionen 1976/77:74 har anfört om överskridande av anslaget, i fråga om försvarets fastighetsfond
20. att riksdagen till *Arméförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 155 000 000 kr.,
21. att riksdagen till *Marinförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 79 900 000 kr.,
22. att riksdagen till *Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag om 131 600 000 kr.,
i fråga om statens datamaskinfond, försvarets delfond
23. att riksdagen beträffande *Anskaffning av datamaskiner*
 - a. för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 34 000 000 kr.,
 - b. medger att datamaskinutrustning beställs till en kostnad av – utöver tidigare medgivet belopp – högst 45 000 000 kr.

6. Civilförsvarets fortsatta utveckling

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 (bil. 1 s. 254–284) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för civilförsvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har angett,
2. för budgetåret 1977/78 fastställa utgiftsramen för civilförsvaret utom skyddsrum till 188 295 000 kr. och utgiftsramen för skyddsrum till 41 680 000 kr., båda prisläge februari 1976,
3. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramarna för civilförsvaret för budgetåret 1977/78 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,
4. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för civilförsvaret utom skyddsrum för budgetåret 1977/78 på grund av över- eller underutnyttjande

av utgiftsramen för budgetåret 1976/77,

5. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1977/78 medge överskridande av utgiftsramarna för civilförsvaret om det behövs av konjunktur- eller beredskapsskäl.

Föredragande statsrådet

1974 års försvarsutredning har mot bakgrund av genomförd programplanering lämnat förslag till grunder för den fortsatta utvecklingen av civilförsvaret och till inriktning av planeringen för perioden 1977/78–1981/82 (SOU 1977:1). Propositionen är grundad på dessa förslag.

Försvarsministern redovisar vissa beslut rörande civilförsvaret som har fattats under senare år och tar därefter ställning till målen för civilförsvarets fortsatta utveckling och till de allmänna utgångspunkter som bör gälla för planeringen av befolkningsskyddet. I fortsättningen behandlar försvarsministern främst skyddet i form av skyddsrum. Härvid lämnas förslag rörande bl. a.

- principer för skyddsrumbyggandet
- urval av skyddsrumsorter
- skyddsrummens kvalitet
- behov av förvarning och krav på alarmeringssystemet.

Bland övriga frågor som försvarsministern behandlar ingår bl. a.

- civilförsvarets krigsorganisation
- civilförsvarets utbildning
- anskaffning av materiel och anläggningar
- civilförsvarets bevakningskår.

Beträffande ramberäkningar anger försvarsministern en planeringsram för civilförsvarets utveckling under perioden 1977/78–1981/82 samt basbelopp och utgiftsram för budgetåret 1977/78. Principer för prisreglering av ramen anges också.

Motionerna

Utskottet behandlar i detta sammanhang motionerna

1976/77:177 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk utredning om kommunanknutet civilförsvaret.

1976/77:343 av herr Lindblad (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om direktrekrytering av värnpliktiga också till civilförsvaret samt även i övrigt åtgärder för att "föryngra" civilförsvaret.

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gäller yrkandet 8 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kvalificerad utbildning för civilförsvarets personal.

Utskottet

Planeringsförutsättningar

Målet för planeringen av befolkningsskyddet bör enligt försvarsministern vara att öka statsmakternas handlingsmöjligheter i situationer när befolkningen står inför hot om skadegörelse och att härigenom bidra till totalförsvarets fredsbevarande förmåga. Planeringen bör vidare inriktas på åtgärder som gör det möjligt att i händelse av krig skydda och hjälpa befolkningen mot verkningarna av stridshandlingar av olika slag. Åtgärderna skall enligt försvarsministern i första hand syfta till att skydda befolkningen mot verkningarna av konventionella stridsmedel, som sätts in mot militära mål och som kan ge upphov till skador på befolkningen. Begreppet militära mål innefattar också sådana mål som inte är direkt hänförliga till försvarsmakten men som är av stor betydelse för de militära operationerna och för landets försvarsförmåga i övrigt.

Försvarsministern anser också att befolkningscentra som sådana inte bör ses som primära mål för en angripare. Även om bekämpningen i samband med en invasion främst riktas mot militärt betydelsefulla mål, måste man likväl räkna med att befolkningen löper risk att skadas. I enlighet med tidigare uppfattning anser försvarsministern också att skydd mot ABC-stridsmedel bör åstadkommas när det kan ske utan att det medför nämnvärda merkostnader.

Dessa mål och allmänna utgångspunkter för planeringen av civilförsvaret är i allt väsentligt desamma som har gällt under senare år. Utskottet ansluter sig till försvarsministerns uppfattning att ingen ändring nu bör göras i dessa planeringsförutsättningar.

Skydd för befolkningen

Befolkningen kan i krig beredas skydd dels i skyddsrum, dels genom utrymningar till mindre utsatta områden. Dessa båda typer av åtgärder kompletterar varandra. Med utrymningar av mycket stor omfattning riskerar man att få allvarliga störningar i samhällslivet. Planeringen bör därför inriktas på att skydd i möjlig mån bereds befolkningen i skyddsrum i närheten av bostäder och arbetsplatser. En planläggning för utrymning av tätorter och andra områden bör dock behållas för att ge handlingsfrihet att besluta efter den rådande situationen. En viktig fråga i detta sammanhang är var skyddsrum bör anordnas. Av kostnadsskäl måste man nu liksom tidigare begränsa skyddsrumskonstruktionen. Utskottet delar försvarsministerns uppfatt-

ning att skyddsrum bör byggas i orter och på platser som bedöms bli särskilt utsatta vid stridshandlingar eller hot om skadegörelse.

Utskottet anser det vara betydelsefullt att urvalet av orter med skyddsrummsbyggnadsplikt då och då ses över mot bakgrund av utvecklingen i orterna, ändrade bedömningar av riskerna för befolkningen med hänsyn till operativ planläggning, den vapentechniska utvecklingen m. m. En reviderad förteckning av skyddsrumsorter avses senare bli fastställd av regeringen.

Försvarsministern behandlar frågan om skyddsrummens förmåga att skydda mot olika slag av verkningar av stridsmedel. Enligt de riktlinjer som riksdagen tidigare har godkänt skall skyddsrum framdeles anordnas även för människor som bor eller arbetar i byggnader som hittills har varit undantagna från skyddsrummsbyggnadsplikt. Försvarsministern anser att kvalitetsnivån bör vara enhetlig oberoende av i vilken typ av byggnad som skyddsrummet anordnas. Utskottet anser att dessa principer är lämpliga.

Skyddsrum bör i första hand ge skydd mot brand, ras, sprängverkan och splitter samt vara försedda med anordningar för luftrening. Av de skyddsrumskvaliteter som civilförsvarsstyrelsen har studerat anser försvarsministern i likhet med försvarsutredningen att den s. k. kvalitet 2 motsvarar de krav som bör ställas för skydd mot i första hand verkningarna av konventionella stridsmedel. Skyddsrum i detta utförande ger även visst skydd mot radioaktivt nedfall och den långvariga stötvågen från A-stridsmedel (kärnvapen). Utskottet har inte något att erinra.

Användningen av skyddsrummen i krigstid påverkas av möjligheterna att få förvarning före flyganfall och att kunna alarmera befolkningen så att den hinner söka upp skyddsrummen före anfall. Civilförsvarsstyrelsen har studerat dessa frågor och anser att kravet på förvarningstid för alarmering av befolkningen inte helt kan tillgodoses under ett krigs förlopp. Civilförsvarsstyrelsen anser därför att vissa åtgärder bör vidtas för att öka säkerheten och uthålligheten i förvarnings- och alarmeringssystemet.

I likhet med försvarsministern anser utskottet att sådana organisatoriska åtgärder som civilförsvarsstyrelsen redogör för i programplanen och som rör alarmeringens ledningsorganisation, personalrekrytering samt grundutbildning och övning bör kunna leda till ökad säkerhet i alarmeringssystemet. Dessa åtgärder bör därför komma till stånd. Frågan om att öka uthålligheten genom viss reservdelsanskaffning till radarstationer har utskottet behandlat under punkten 3 i det föregående.

Vad försvarsministern i övrigt har uttalat rörande skydd av befolkningen föranleder inte någon erinran från utskottets sida.

Rekrytering av värnpliktiga till civilförsvaret

I motionen 343 (fp) behandlas frågan om direktrekrytering av värnpliktiga till civilförsvaret. Motionären anser att civilförsvaret har ett mycket stort behov av att förnygra sin organisation. Av civilförsvarets krigsorganisation

om 210 000 personer utgörs 85 % av män. Till det lokala allmänna civilförsvaret rekryteras i allmänhet dessa män när de lämnat värnpliktsåldern, alltså först efter 47 års ålder.

Enligt motionären medför dessa förhållanden betydande svårigheter. De krav som ställs på civilförsvarets personal, fysiskt och psykiskt, blir mycket stora om man t. ex. skall släcka bränder, rädda människor under hoprasade hus och arbeta sig fram till instängda i skyddsrum. Om fler yngre personer ingick i civilförsvaret skulle möjligheterna att klara de fysiskt mest krävande uppgifterna bli betydligt större, menar motionären.

1972 års värnpliktsutredning har i en promemoria (Ds Fö 1976:2) särskilt behandlat olika frågor om överföring av värnpliktspersonal till totalförsvarets civila delar. I promemorian betonas att utredningen i sina överväganden har utgått från att totalförsvarsmyndigheterna alltid i första hand tar till vara de personella resurser som finns tillgängliga och som inte är värnpliktiga. De sistnämnda måste enligt utredningens mening primärt vara avsedda för försvarsmakten. Det är enligt utredningen angeläget att detta förhållande till alla delar respekteras.

Utredningen anser att vissa åtgärder som f. n. provas av värnpliktsverket (VPV) i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) bör kunna medföra dels en viss föryngring av den personal som är disponibel för totalförsvarets civila delar, dels att regionala överskott av vapenföra värnpliktiga i ökad utsträckning skulle kunna ställas till AMS' disposition.

Utskottet vill erinra om att överbefälhavaren nyligen, på uppdrag av totalförsvarets chefsnämnd, har föranstaltat om en översyn av frågan om totalförsvarets personalbehov. Översynen skall göras i samverkan med främst AMS, VPV och civilförsvarsstyrelsen. Överbefälhavaren ser en sådan översyn som ett nödvändigt led i strävan att avväga personalbehov och personaltillgångar samt vid behov finna former för ett bättre utnyttjande av personaltillgångar som ännu inte är fullt utnyttjade. Såvitt utskottet kan finna ansluter sig de av överbefälhavaren anmällda avsikterna väl till de grundläggande principer som värnpliktsutredningen har angett. Utskottet anser att översynen är angelägen och förutsätter att de olika totalförsvarsgrenarnas behov av och tillgång på personal liksom frågor rörande rekrytering och utnyttjande provas i samband med översynen.

Utskottet finner att motionären i sitt yrkande om direktrekrytering vill gå längre än vad värnpliktsutredningen har velat förorda och längre än vad överbefälhavaren, mot bakgrund av de principer som har dragits upp av värnpliktsutredningen, är beredd att tillstyrka. Inte heller försvarsutredningen har velat förorda så långtgående åtgärder utan har begränsat sig till att föreslå en viss tidigareläggning av de värnpliktigas överföring från försvarsmakten.

Utskottet anser att det f. n. inte finns förutsättningar att direktrekrytera värnpliktiga till civilförsvaret. Andra, mindre långtgående åtgärder, som har föreslagits av värnpliktsutredningen och som överbefälhavaren i huvudsak

har ställt sig positiv till, vilka f. n. håller på att utredas, kan enligt utskottets mening komma att verksamt bidra till den förnyring av civilförsvarets personal som motionären åsyftar. Dit hör främst åtgärder som syftar till tidigare avgång från försvarsmakten och till en prioritering av civilförsvarets behov vid fördelning av värnpliktsavgående. Även vapenfriutredningens förslag (SOU 1977:7) kan leda till åtgärder som får betydelse för civilförsvarets personella kvalitet. Mot denna bakgrund förordar utskottet att motionen 343 (fp) inte bifalls.

Utbildning

Civilförsvarsstyrelsen har i sin planering prioriterat grundutbildning av befäl. Denna inriktning överensstämmer med principerna för den nyligen beslutade utformningen av det nya grundutbildnings- och övningsystemet. Enligt försvarsministerns uppfattning bör emellertid befälsutbildningen inte ensidigt få förtur på bekostnad av övriga delar i utbildnings- och övnings-systemet. Han räknar därför med en högre planeringsram än den hittillsvarande för att göra en balanserad grundutbildning och övningsverksamhet möjlig. Den närmare omfattningen av utbildnings- och övningsverksamheten bör prövas i samband med den fortsatta programplaneringen och den årliga budgetbehandlingen. Utskottet biträder försvarsministerns uppfattning i denna fråga.

I motionen 1504 (s) erinras om att civilförsvarets effekt är beroende av tillgången på väl utbildade personer bland de fast anställda. Hittills har inte utbildningen av civilförsvarets anställda personal intagit en så framskjuten plats som personalutbildningen för t. ex. den militära personalen. Enligt motionen bör man ägna ökad uppmärksamhet åt möjligheten att anordna en kvalificerad utbildning för civilförsvarets personal. En sådan utbildning bör kunna innefatta frågor om mål och inriktning av civilförsvaret och dess olika program, civilförvarstaktik samt om det studie- och utvecklingsarbete som pågår inom civilförsvaret. Motionärerna föreslår att civilförsvarsstyrelsen får i uppdrag att överväga frågan om anordnande av en sådan kvalificerad utbildning.

Utskottet anser att civilförsvarets anställda personal – liksom personalen inom andra civila delar av totalförsvaret – bör vidareutbildas för sina uppgifter i olika typer av tjänst. Beträffande personal i ledande befattningar fyller undervisningen om totalförsvaret vid försvarshögskolan en del av behovet. Enligt en sammanställning (dec. 1976), som har gjorts på uppdrag av totalförsvarets chefsnämnd, finns en hel del andra utbildningsmöjligheter för personal i det civila totalförsvarets krigsorganisation.

Utskottet bedömer att det för civil personal i ledande befattningar inom civilförsvaret finns ett utbildningsbehov som f. n. inte tillgodoses. Behovet torde gälla kvalificerade kurser rörande civilförvarstaktik m. m. Omfattningen och inriktningen av sådan utbildning bör i första hand övervägas av

civildéforsvarsstyrelsen i samråd med närmast berörda myndigheter. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Civildéforsvarets bevakningskär

I civildéforsvarets organisation ingår f. n. en bevakningskär som är avsedd att fullgöra ordnings- och bevakningstjänst under tid när civildéforsvarsberedskap råder. Försvarsutredningen har övervägt om beväpnade enheter i fortsättningen bör tillhöra civildéforsvaret. Utredningen förordar att uppgifterna i fråga förs över från civildéforsvaret till polisväsendet. Försvarsministern anmäler att det inom regeringskansliet pågår ett arbete för att ytterligare klarlägga författningsmässiga, organisatoriska, ekonomiska och andra förutsättningar för att föra bort från civildéforsvaret sådana ordnings- och bevakningsuppgifter som kräver beväpnad personal. Utskottet har inte något att erinra (jfr FöU 1976/77:10).

Kommunanknutet civildéforsvar

Civildéforsvarsstyrelsen har, som ett inslag i perspektivplaneringen, studerat en närmare anknytning av civildéforsvarets uppgifter till den kommunala verksamheten (kommunanknutet civildéforsvar). En förstudie har genomförts.

I perspektivplan del 2 avseende civildéforsvarets utveckling efter år 1977 förordade civildéforsvarsstyrelsen att frågan om ökad samverkan mellan civildéforsvar och kommunal verksamhet skulle bli föremål för en myndighetsövergripande utredning. Utan att avvakta en sådan har arbetet inom civildéforsvarsstyrelsen, enligt vad utskottet inhämtat, inriktats på sådana uppgifter som under alla förhållanden måste tas fram för fortsatta utredningar.

I motionen 177 (s) erinras om att kommunerna har ansvar för räddningstjänst i fred medan motsvarande uppgifter i krig skall skötas av det statliga civildéforsvaret. Motionärerna påpekar att detta inte stämmer med den s. k. totalförsvarsprincipen att den som har ansvaret för en uppgift i fred bör behålla detta ansvar också under krig.

Motionärerna återoppar studieverksamheten rörande kommunanknutet civildéforsvar och framhåller att civildéforsvarsstyrelsen har bedömt det som angeläget att koncentrera de närmaste årens studier på att belysa alternativ till dagens civildéforsvar med en närmare anknytning till den kommunala verksamheten.

Frågan om ett kommunanknutet civildéforsvar aktualiserar enligt motionärerna en rad problem som är av myndighetsövergripande karaktär. Dessa gäller bl. a. en i grunden ändrad ansvarsfördelning mellan stat och kommun, lagstiftning och finansiering. Även folkrättsliga aspekter kan behöva beaktas.

Enligt motionärernas mening är det naturligt att ett arbete av denna karaktär hålls samman av en statlig utredning, i vilken de kommunala intressena blir tillfredsställande representerade.

Liksom försvarsministern vill utskottet betona att framtida krig och kriser i allt större utsträckning kommer att engagera hela samhället och befolkningen. En strävan bör därför vara att öka samordningen mellan totalförsvarets olika funktioner i samhället. Ökad vikt bör inte minst läggas vid ett gemensamt och effektivare utnyttjande av samhällets samlade resurser för skadeavhjälpanande åtgärder under fred och krig. Som ett led härj bör bedrivas studier om lämpligheten av och möjligheterna att öka samordningen mellan civilförsvaret och den kommunala verksamheten.

Utskottet anser att det är lämpligt att en parlamentariskt förankrad utredning prövar viktiga principfrågor som uppkommer vid studier av ifrågavarande slag. Enligt vad utskottet har inhämtat övervägs inom regeringskansliet bl. a. olika former för att bearbeta sådana frågor. Utskottet anser att en möjlighet är att låta resultaten av civilförsvarsstyrelsens studier och andra överväganden i frågan om en ökad anknytning av civilförsvaret till kommunerna prövas av den försvarsutredning som utskottet räknar med kommer att tillkallas (jfr punkten 3). Kommunförbundens medverkan måste säkerställas i ett utredningsarbete i denna fråga. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Planeringsramar m. m.

Utskottet ansluter sig till försvarsministerns mening att civilförsvaret – utom såvitt gäller skyddsrum för befolkningen – under perioden 1977/78–1981/82 bör utvecklas med utgångspunkt i en planeringsram om totalt 930 milj. kr. i prisläge februari 1976. Detta innebär att basbeloppet för budgetåret 1977/78 blir 186 milj. kr. i prisläge februari 1976. Prisreglering av ramen bör, som för det militära försvaret, ske på grundval av nettoprisindex. Vidare bör möjlighet till ökad överföring av medel mellan budgetåren och tidigare fördelning av prisregleringsmedel gälla även för civilförsvaret.

Försvarsministern förordar vidare att den verksamhet som avser skyddsrum för befolkningen t. v. inriktas mot en volym på sikt som motsvarar en årlig planeringsram om ca 150 milj. kr. i prisläge februari 1976. Utskottet ansluter sig även i denna del till försvarsministerns förslag.

För budgetåret 1977/78 beräknar försvarsministern utgiftsramen för civilförsvaret utom skyddsrum till 188 295 000 kr. och utgiftsramen för skyddsrum till 41 680 000 kr.

Utskottet, som inte heller i övrigt finner anledning till erinran mot vad som har anförts om civilförsvarets fortsatta utveckling, tillstyrker regeringens förslag och hemställer

1. att riksdagen godkänner de riktlinjer för civilförsvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har angett,

2. att riksdagen avslår motionen 1976/77:343 om direktrekrytering av värnpliktiga till civilförsvaret,
3. att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:1504, yrkandet 8, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om kvalificerad utbildning för anställd personal inom civilförsvaret,
4. att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:177 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om utredning av frågor rörande ökad anknytning av civilförsvaret till kommunerna,
5. att riksdagen med bifall till propositionen för budgetåret 1977/78 fastställer utgiftsramen för civilförsvaret utom skyddsrum till 188 295 000 kr. och utgiftsramen för skyddsrum till 41 680 000 kr., båda i prisläge februari 1976,
6. att riksdagen med bifall till propositionen bemyndigar regeringen att justera utgiftsramarna för civilförsvaret för budgetåret 1977/78 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,
7. att riksdagen med bifall till propositionen bemyndigar regeringen att justera utgiftsramen för civilförsvaret utom skyddsrum för budgetåret 1977/78 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1976/77,
8. att riksdagen med bifall till propositionen bemyndigar regeringen att under budgetåret 1977/78 medge överskridande av utgiftsramarna för civilförsvaret om det behövs av konjunktur- eller beredskapsskäl.

7. Ny organisation av civilförsvarsstyrelsen

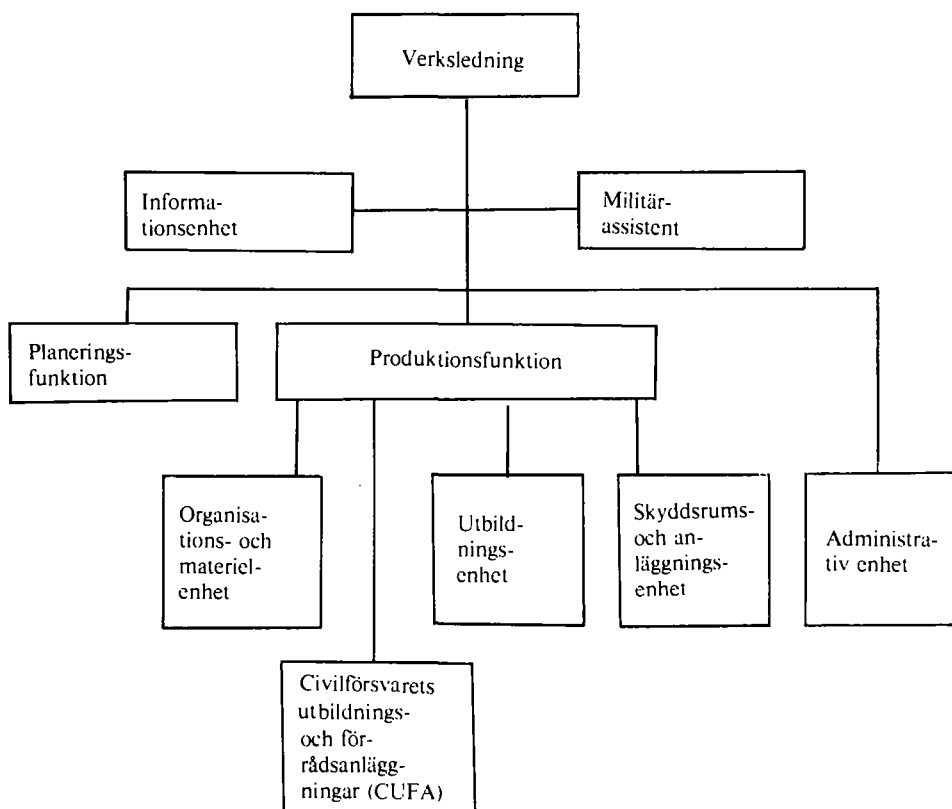
Regeringen har i propositionen 1976/77:74 (bil. 1 s. 287–299 och 307–315) föreslagit riksdagen

1. att godkänna de riktlinjer för civilförsvarsstyrelsens organisation som föredragande statsrådet har förordat,
2. att bemyndiga regeringen att vidta de övergångsåtgärder som behövs för att genomföra omorganisationen och som inte innebär ändringar i civilförsvarslagen (1960:74).

Föredragande statsrådet

Den organisation av civilförsvarsstyrelsen som föredragande statsrådet (försvarsministern) förordar bygger på en rapport rörande civilförsvarsstyrelsens organisation som försvarets rationaliseringsinstitut (FRI) har givit in till regeringen i september 1976.

Enligt förslaget skall verket under verksledningen delas in i en planeringsfunktion, en produktionsfunktion och en administrativ funktion. Produktionsfunktionen bör enligt försvarsministern delas upp i en organisations- och materielenhet, en utbildningsenhet och en skyddsrum- och anläggningsenhet. Produktionsfunktionen föreslås ledas av en särskild chef. Civilförsvarets regionala skol- och förrådsanläggningar (CUFA) föreslås bli självständiga enheter under produktionschefen. Chefen för planeringsfunktionen avses i allmänhet vara verkschefens ställföreträdare. Ett stabsgorgan för informationsverksamhet och en militärassistent avses också tillhöra styrelsen. Den föreslagna organisationen framgår av följande organisationsskiss.

Förslaget innebär en minskning av antalet anställda vid civilförvarsstyrelsen med omkring 30 personer.

Omorganisationen föreslås genomföras i sådan takt att tjänsterna i den nya organisationen kan bemannas sex månader före civilförvarsstyrelsens omlokalisering till Karlstad. Omlokaliseringen beräknas ske omkring den 1 juli 1978.

Utskottet

Civilförsvarsstyrelsens nuvarande organisation fastställdes till sin huvuddel genom riksdagsbeslut år 1966 (prop. 1966:1 bil. 13, SU 1966:41, rskr 1966:124). Verket leds av en lekmannastyrelse. Chef för civilförsvarsstyrelsen är en generaldirektör. Verket delas under verksledningen in i en stab och fem byråer, nämligen planeringsbyrån, utrustningsbyrån, kanslibyrån, tekniska byrån samt försöksvis en utbildnings- och förrådsbyrå. Vidare ingår i styrelsen ett likaledes försöksvis inrättat sekretariat för studier och långsiktspanering. Till styrelsen finns också knutna en civilförsvärsöverläkare och en militärassistent samt riksnämndens för kommunal beredskap sekretariat (två personer).

Den föreslagna organisationen innebär en funktionell indelning av verksamheten i planering, produktion och administration. En annan möjlig indelningsgrund hade varit delprogramindelningen inom civilförsvaret. De nu gällande delprogrammen är Ledning i krig, Utrymning, Skydd för allmänheten, Undsättning och Allmän administration. En ändrad indelning av delprogrammen i Räddning, Skydd och Fredsmässig ledning övervägs. Även om – såsom försvarsministern betonar – det är betydelsefullt att delprogramindelningen avspeglas i organisationen måste dock produktionen av mobiliseringsbara enheter, utbildad personal, anläggningar för krigsproduktionen, skyddsrum för befolkningen m. m. ses som huvudinnehållet i civilförsvärsstyrelsens totala verksamhet. Utskottet har därför ingen erinran mot den angivna grundprincipen för civilförsvärsstyrelsens organisatoriska indelning.

Utskottet vill emellertid något uppehålla sig vid den regionala utbildnings- och förrådsorganisationens knytning till civilförsvärsstyrelsen.

Riksdagen beslöt år 1974 (prop. 1974:75, FöU 1974:20, rskr 1974:191) att civilförsvärets regionala organisation skulle byggas upp kring fem anläggningar för utbildning och förrådshushållning. I propositionen framhöll dåvarande försvarsministern att ansvaret för verksamheten vid anläggningarna i högre grad än vad civilförsvärsstyrelsen hade föreslagit borde delegeras från styrelsen till skolföreståndaren. Beträffande anläggningarnas organisatoriska ställning i förhållande till civilförsvärsstyrelsen var han då inte beredd att ta ställning. Han ville i denna fråga avvakta resultatet av den pågående översynen av civilförsvärsstyrelsens organisation. Utskottet biträdde försvarsministerns uppfattning och förutsatte att det beträffande ansvaret för förrådshållningen och uppläggningsen av denna skulle ske ett fortsatt arbete med detaljutformningen.

I samband med att detaljorganisationen för de regionala utbildnings- och förrådsanläggningarna fastställdes medgav regeringen att vid civilförsvärsstyrelsen skulle försöksvis få inrättas en utbildnings- och förrådsbyrå. Försöksorganisationen grundades på ett förslag från FRI rörande civilförsvärsstyrelsens organisation i denna del. De regionala anläggningarna knöts

till denna byrå. Regeringen angav i beslutet att den avsåg att ta slutlig ställning till byråns organisation, namn m. m. sedan FRI:s översyn av civilförvarsstyrelsens organisation hade redovisats i sin helhet.

Enligt det föreliggande propositionsförslaget skall de regionala anläggningarna lyda direkt under produktionschefen som självständiga enheter. Enligt utskottets mening har därmed i den föreslagna organisationen skapats bättre förutsättningar än i försöksorganisationen att ge anläggningarnas chef visst självständigt ansvar, vilket var avsikten när CUFA-anläggningarna beslutades. Därigenom torde också länsstyrelsernas inflytande över förrådsverksamheten underlättas. Ett sådant inflytande bedömer utskottet vara nödvändigt med hänsyn till det mobiliseringsansvar som åvilar dem (jfr FöU 1974:20 s. 10).

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen godkänner de riktlinjer för civilförvarsstyrelsens organisation som föredragande statsrådet har förordat,
2. att riksdagen bemyndigar regeringen att vidta de övergångsåtgärder som behövs för att genomföra omorganisationen och som inte innebär ändringar i civilförvarslagen (1960:74).

8. Anslagsfrågor för civilförsvaret

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 bilaga I föreslagit riksdagen att för budgetåret 1977/78 anvisa medel och lämna beställningsbemyndiganden m. m. enligt följande sammanställning.

Anslag		Belopp (kr.)
<i>Fjärde huvudtiteln</i>		
A 6.	Reglering av prisstegringar för civilförsvaret (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 285–286)	förslagsanslag 33 400 000
G 1.	Civilförvar (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 300–315)	bemyndigande (materiel) 65 700 000
		bemyndigande (statsbidrag för anläggningar för krigsorg.) 47 300 000
		förslagsanslag 177 095 000
G 2.	Civilförvar: Skyddsrum (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 316–317)	bemyndigande 55 000 000
		förslagsanslag 41 680 000
<i>Statens allmänna fastighetsfond</i>		
II 6.	Civilförvar: Anskaffning av anläggningar (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 318–322)	investeringsanslag 11 200 000

Anslaget Reglering av prisstegringar för civilförsvaret har samma konstruktion och är beräknat enligt samma principer som motsvarande anslag för det militära försvaret. Detta anslag är behandlat

under punkten 5 i det föregående.

Anslaget *Civilförsvaret: Skyddsrum* är ett nytt anslag. Under detta beräknas medel för primäruppgiftet *Anskaffning av skyddsrum m. m.* För budgetåret 1976/77 har medel för samma ändamål tagits upp under anslaget *Civilförsvaret*.

För o. m. budgetåret 1977/78 finns – som framgår av redogörelsen under punkten 6 – inom civilförsvaret två ekonomiska ramar. Till den ena, civilförsvaret utom skyddsrum, hänförs anslagen *Civilförsvaret* och *Civilförsvaret: Anskaffning av anläggningar*. I den andra – ”skyddsrumsrampen” – innefattas anslaget *Civilförsvaret: Skyddsrum*.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag i denna del och hemställer i fråga om fjärde huvudtiteln

1. att riksdagen till *Reglering av prisstegringar för civilförsvaret* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 33 400 000 kr.,
 2. att riksdagen beträffande *Civilförsvaret*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att civilförsvarmateriel beställs inom en kostnadsram av 65 700 000 kr.,
 - b. bemyndigar regeringen att medge att statsbidrag utgår för anskaffning av anläggningar för civilförsvarets krigsorganisation inom en kostnadsram av 47 300 000 kr.,
 - c. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 177 095 000 kr.,
 3. att riksdagen beträffande *Civilförsvaret: Skyddsrum*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att statsbidrag utgår för anskaffning av skyddsrum för befolkningen inom en kostnadsram av 55 000 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 41 680 000 kr.,
- i fråga om statens allmänna fastighetsfond
4. att riksdagen till *Civilförsvaret: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 11 200 000 kr.

9. Det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 (bil. 2 s. 1–231) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har förordat,
2. godkänna de riktlinjer för ett nytt program för beredskapslagring av oljeprodukter m. m. för perioden 1978–1984 som föredragande statsrådet har förordat,

3. antaga förslag till

- a) lag om ändring i lagen (1957:343) om oljelagring m. m.,
- b) lag om ändring i förordningen (1958:575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.,
- c) lag om ändring i lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter.

Föredragande statsrådet

1974 års försvarsutredning har mot bakgrund av genomförd programplanering lämnat förslag till grunder för den fortsatta utvecklingen av det ekonomiska försvaret och till inriktning av planeringen under perioden 1977/78–1981/82 (SOU 1977:1). Propositionen är grundad på dessa förslag. I den tas också ställning till oljelagringskommitténs förslag till omfattningen av ett nytt oljelagringsprogram (SOU 1976:67).

Efter att inledningsvis ha berört det ekonomiska försvarets planeringsförhållanden tar handelsministern till behandling upp grunderna för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling. Han berör därvid främst

- o allmänna mål för det ekonomiska försvaret
- o planeringsprinciper
- o fredskrisproblematiken
- o kraven på uthållighet för att möta fredskriser, avspärrningssituationer och krig
- o särskilda studier rörande s. k. efterkris- och efterkrigstid.

Handelsministern lämnar därefter förslag till programvis inriktning. Härvid behandlas följande program och delprogram:

Livsmedel

Beklädnad m. m.

Energi

Bränslen och drivmedel m. m.

Elkraft

Övriga försörjningsviktiga varor

Kemiska produkter m. m.

Metaller m. m.

Transporter

Transportsamordning

Järnvägstransporter

Landsvägstransporter

Vägar

Flygtransporter

Sjötransporter

Tjänster

- Arbetskraft
- Penningmedel och betalningsförmedling
- Postal kommunikation
- Ledning och samordning.

I den programvisa redovisningen behandlar handelsministern främst

- o allmänna mål och inriktning i stort
- o krav på uthållighet
- o olika typer av beredskapsåtgärder
- o ekonomisk nivå enligt programplanerna.

För bränsle- och drivmedelsprogrammet lämnas därutöver förslag rörande bl. a.

- o lagringsperiodens längd och behovet av en kontrollstation
- o olja för fredskriser
- o bränslen och drivmedel för avspärning och krig
- o gasbensen och olja för kemisk industri
- o koks för metallurgisk industri
- o kärnbränslelagring
- o lagringsskyldighet och -ansvar
- o kostnader och finansieringsprinciper
- o lagtexter.

Avslutningsvis behandlar handelsministern behovet av personella resurser vid det ekonomiska försvarets olika myndigheter, de beräknade kostnaderna för femårsperioden 1977/78–1981/82 samt de sammanlagda kostnaderna för budgetåret 1977/78 som finansieras över statsbudgeten och oljelagringsfonden.

Motionerna

Utskottet behandlar i detta sammanhang motionerna

1976/77:91 av herr Nilsson i Agnäs (m) vari yrkas att riksdagen beslutar om intensifierad forskning och försöksverksamhet då det gäller gengasdrift både som ersättning för andra drivmedel och i beredskapssyfte.

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gäller yrkandet 6 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om ett långsiktigsprogram för det ekonomiska försvaret.

1976/77:1520 av herr Lindblad (fp) såvitt gäller yrkandet 4 att riksdagen hos regeringen begär ensning av tidsförhållanden inom ekonomiskt försvar så att program för oljelagring får samma perioder som andra insatser.

Utskottet

Det ekonomiska försvarets uppgifter

Enligt målen för totalförsvaret skall folkförsörjningen i vidaste bemärkelse tryggas genom det ekonomiska försvaret. Försvarsministern har i det avsnitt av propositionen som behandlar de gemensamma grunderna för totalförsvarets fortsatta utveckling bl. a. uttalat att det måste anses vara av stor betydelse att vi inom landet har sådana tillgångar på förnödenheter och produktionskapacitet att nödvändig försörjning kan upprätthållas. Stor uppmärksamhet måste därför enligt försvarsministern fortlöpande ägnas åt utvecklingen av vårt näringsliv i syfte att behålla sådan produktionskapacitet som är av särskild betydelse för vårt oberoende och för uthålligheten vid avspärrning och krig. En särskild planering för s. k. fredskriser behövs också.

Handelsministern (prop. 1976/77:74 bil. 2 s. 158) anser att det ekonomiska försvarets mål bör formuleras på följande sätt:

Det ekonomiska försvaret skall, med en efter förhållandena anpassad försörjningsstandard, trygga försörjningen för det svenska samhället om vi helt eller delvis blir hänvisade till egna försörjningsresurser.

Tillgången på oundgängligen nödvändiga förnödenheter och tjänster skall säkerställas genom en väl avvägd beredskap inom och mellan de olika försörjningsområdena.

Det ekonomiska försvarets resurser skall kunna sättas in på det sätt som i varje enskilt läge bedöms ge den bästa effekten, när det gäller att mildra påfrestningarnas konsekvenser för landet. Resurserna skall härvid fördelas med beaktande av att befolkningens, de olika samhällsfunktionernas och totalförsvarsmyndigheternas behov av resurser kan förändras efter hand som ett kris- eller krigsläge utvecklas.

Utskottet tillstyrker att dessa mål läggs till grund för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling.

Planeringsprinciper

De planeringsförutsättningar som gäller för det ekonomiska försvaret skiljer sig på flera sätt från vad som gäller för det militära försvaret och civilförsvaret. Avgörande för våra möjligheter att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner under kriser och krig är det svenska samhällets och i synnerhet näringslivets kapacitet vid aktuell tidpunkt och dess förmåga till snabb anpassning och omställning vid olika krissituationer. Verksamheten i fred inom det ekonomiska försvaret består till väsentliga delar av åtgärder som syftar till att i krissituationer möjliggöra fortsatt nödvändig verksamhet i det svenska samhället samt att i krig stödja våra försvarsanstängningar. Dessa åtgärder utgörs främst av kompletteringar av näringslivets resurser i form av beredskapslager, reservproduktionsutrustningar m. m., av olika stödåtgärder för att behålla produktionskapacitet samt av planering för verksamheten vid kriser eller i krig.

Skilnaderna i planeringsförutsättningar i förhållande till det militära försvaret och civillförsvaret har påverkat utformningen av systemet för långsiktplanering inom det ekonomiska försvaret. Studier av det svenska samhällets förändring intar här en särskilt framträdande roll. Översiktliga bedömningar rörande behov av beredskapsåtgärder i ett 15-årigt tidsperspektiv har bedömts vara nödvändiga för att man skall kunna dels i tid ta hänsyn till möjliga förändringar inom samhälle och näringsliv, dels i möjlig utsträckning påverka samhällsutvecklingen i en från försörjningssynpunkt positiv riktning, dels tillgodose behovet av samordning med den långsiktplanering som bedrivs inom totalförsvaret i övrigt. Tyngdpunkten i det ekonomiska försvarets långsiktplanering har emellertid ansetts böra förläggas till den femåriga programplanperioden. Denna prioritering av studieinsatserna motiveras dels av svårigheterna att bedöma utvecklingen inom samhället på lång sikt, dels av det ekonomiska försvarets möjligheter att på relativt kort tid kunna anpassa inriktningen av verksamheten till ändrade planeringsförutsättningar. Utskottet kan för sin del konstatera att hittills bedriven långsiktplanering har skapat förutsättningar för förbättrad samordning såväl mellan det ekonomiska försvarets olika program som mellan ekonomiskt försvar och övriga delar av totalförsvaret. Det har därmed enligt utskottets mening, tillsammans med det planeringsunderlag som numera också tas fram inom gruppen övrigt totalförsvar, blivit möjligt i en utsträckning som aldrig tidigare att göra samlade bedömningar rörande hela totalförsvarets fortsatta utveckling. Utskottet förutsätter att de planeringsprinciper som försöksvis har utnyttjats inom det ekonomiska försvaret i huvudsak kommer att tillämpas även i fortsättningen.

Fredskrisproblematiken

Under senare år har beredskapsverksamheten inom det ekonomiska försvaret i ökande omfattning inriktats mot att förstärka vår försörjningsberedskap mot fredskriser. Utskottet har i tidigare sammanhang (FöU 1974:23 och 1975/76:35) uttalat att fredskrisproblematiken måste ägnas en ökad uppmärksamhet i det ekonomiska försvarets planering. Utskottet delar handelsministerns uppfattning att man med begreppet fredskris bör avse ett läge då normal fredsstandard inte kan upprätthållas i produktion, sysselsättning, export och konsumtion på grund av importbortfall av en eller flera försörjningsviktiga varor utan att det är krig eller krigsfara i landet eller i vår nära omvärld. Ambitionsnivån när det gäller att möta fredskriser bör vara att så långt möjligt upprätthålla normal fredsstandard samt att undvika störningar i viktiga samhällsfunktioner.

Utskottet har tidigare (FöU 1975/76:35) förordat att man vid planering och redovisning av kostnader m. m. gör åtskillnad mellan å ena sidan den rent säkerhetspolitiskt motiverade beredskapslagringen för krig och avspärning och å andra sidan den beredskapslagring för främst fredskriser som svarar

mot både näringspolitiska och säkerhetspolitiska krav. Denna uppfattning redovisas också av handelsministern. Utskottet anser att särredovisningen av kostnaderna bör kunna drivas längre än vad som har kommit till uttryck i propositionen. Av föreslagna kostnader nästa budgetår för det ekonomiska försvaret (totalt ca 1 180 milj. kr.) avses ca 750 milj. kr. för beredskap mot fredskriser medan ca 430 milj. kr. hänförs till beredskap för krig och avspärrning.

Utskottet delar handelsministerns uppfattning om vilka varor som i första hand och närmast i tiden bör bli föremål för fredskrislagring. Som utskottet tidigare har framhållit (FöU 1976/77:35) bör det åligga de planerande myndigheterna att noga och kontinuerligt bedöma riskerna för importstörningar av fredskrisåraktär och föreslå åtgärder.

Frågan om finansieringen av fredskrislagringen av olja och oljeprodukter, inkl. petrokemiska produkter, har tidigare avgjorts av riksdagen. Till frågan om finansieringen av den föreslagna fredskrislagringen av metaller återkommer utskottet i det följande.

Uthållighet

Det ekonomiska försvarets uthållighet bör enligt utskottets mening i första hand definieras utifrån en föreställning om framtida krisers och krigs karaktär och tänkbara utsträckning i tiden samt med hänsynstagande till ekonomiska faktorer. I det ekonomiska försvarets programplanering har ett antal kris- och angreppsfall (miljöbeskrivningar) utnyttjats som exempel på sådana miljöer i vilka det ekonomiska försvaret i framtiden bör kunna verka. Försvarsutredningen har bedömt att dessa exempel – vid sidan av annat underlag – i huvudsak bör kunna utnyttjas som underlag vid bestämmande av kraven på det ekonomiska försvarets uthållighet. Handelsministern ansluter sig till försvarsutredningens bedömning och anser att målen för uthålligheten vid avspärrning och krig bör formuleras på följande sätt:

Vid planeringsperiodens slut skall huvuddelen av det ekonomiska försvaret kunna klara de påfrestningar på vår försörjning som en cirka ettårig avspärrnings- eller krigssituation kan medföra. De s. k. miljöbeskrivningar som har utnyttjats i programplanearbetet utgör goda exempel på sådana avspärrnings- och krigssituationer. Fortsatta säkerhetspolitiska studier bör medföra att underlaget i detta avseende ytterligare förbättras. I planeringsarbetet inom det ekonomiska försvaret skall dock inte möjligheterna av avspärrnings- och krigssituationer av annan längd uteslutas.

För att klara försörjningen under fleråriga kriser och krigssituationer måste betydande omställningar av produktion och konsumtion genomföras. De beredskapsåtgärder som det ekonomiska försvaret vidtar mot påfrestningar av relativt kort varaktighet skall därför även syfta till att möjliggöra och underlätta betydande omställningar av samhällets försörjning på längre sikt.

Det ekonomiska försvaret bedöms f. n. ha en ojämn beredskap, främst vad

gäller beredskapslagring och materielanskaffning men även i fråga om planläggnings- och utbildningsverksamhet. De mål som gäller för det ekonomiska försvarets olika funktioner (program) har hittills formulerats mot olika bakgrund. Härtill kommer att de för programmen uppsatta målen f. n. är uppfyllda i varierande grad. Mot denna bakgrund anser utskottet det vara väsentligt att övergripande mål för uthålligheten prövas av statsmakterna. Utskottet anser att de av handelsministern föreslagna målen ger uttryck för en lämplig inriktning av vår försörjningsberedskap under perioden.

Enligt vad utskottet har inhämtat kommer emellertid de föreslagna målen inte i alla avseenden att kunna uppnås till 1981/82 med de ekonomiska resurser som föreslås för perioden 1977/78–1981/82. Bl. a. kommer målen inom bränsle- och drivmedelsprogrammet till följd av de föreslagna nya oljelagringsåtagandenas tidsmässiga utsträckning inte att vara uppnådda förrän den 31 december 1984. Målen för programmen Kemiska produkter m. m. och Metaller m. m. kommer budgetåret 1981/82, med de åtgärder som är möjliga att vidta med föreslagna resurser till dessa program, att vara uppfyllda till ca 50 resp. 80 %. På flygtransportområdet kan rådande eftersläpningar av bl. a. rent tekniska skäl inte inhämtas under femårsperioden. Där har redan i programplaneringen förutsatts en tioårig uppbyggnadsperiod.

Det sagda visar att den eftersträlvade jämnheten i beredskapen av olika skäl inte kan helt uppnås redan vid slutet av planeringsperioden. Med hänsyn främst till behovet av tidsmässig balans inom totalförsvaret anser utskottet det vare angeläget att planeringen inom det ekonomiska försvaret inriktas mot att man så snart som möjligt skall nå de av handelsministern föreslagna uthållighetsmålen.

I förslagen till uthållighetsmål ingår inte krav på försörjningsförmåga under tiden efter en avspärning eller ett krig. Särskilda studier pågår f. n. med syfte att klarlägga behovet av beredskapsåtgärder för sådan tid. Liksom handelsministern finner utskottet det angeläget att dessa studier fullföljs.

När det gäller målen för uthålligheten vid fredskriser anser handelsministern att uthålligheten skall fastställas individuellt för berörda varor eller varugrupper. Härvid skall hänsyn tas dels till hur sannolikt det är att en fredskris kan inträffa, dels till den effekt på främst sysselsättningen som ett importbortfall skulle medföra. Utskottet biträder denna uppfattning.

I fråga om fredskrislagringen på bränsle- och drivmedelsområdet menar handelsministern att lagringen bör ges en sådan omfattning att erforderliga behov i en kris kan tillgodoses utan att man tillgriper de lager som är avsedda för avspärning och krig. Utskottet har i ett tidigare sammanhang (FöU 1975/76:35) redovisat samma uppfattning och anser att denna princip bör vara vägledande även inom övriga varuområden.

Särskilda frågor rörande vissa program

Inom handelsdepartementet pågår f. n. studier av försörjningsuthållighet och försörjningsstandard när det gäller programmet *Beklädnad*. I propositionen 1976/77:85 om åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet (FöU 1976/77:11, rskr 1976/77:238) framhölls att statsmakterna nu har ett tillräckligt underlag för att ta ställning till försörjningsuthålligheten på skoområdet för perioden 1977/78–1981/82. Målet för uthålligheten på detta område bör enligt riksdagsbeslutet bestämmas med utgångspunkt i en avspärningssituation på ca ett år som följs av en efterkristid av ungefär den längd som har studerats i försöken med långsiktsplanering inom det ekonomiska försvaret, dvs. sammanlagt tre år. Handelsministern anmäler i propositionen 1976/77:74 att han avser att vid ett senare tillfälle lämna förslag om mål för försörjningsuthållighet och försörjningsstandard för beklädnadsområdet i dess helhet.

Utskottet har tidigare (FöU 1976/76:2 y) framhållit som angeläget med kraftfulla strävanden för att finna långsiktiga lösningar på beklädnadsområdet. Utskottet anser det vara väsentligt att målen för programmet *Beklädnad* i dess helhet kan fastläggas och att erforderlig beredskap inom detta prioriterade område kan byggas upp i takt med övriga försörjningsområden.

Handelsministerns förslag när det gäller delprogrammet *Bränslen och drivmedel m. m.* berör många olika delområden. Flertalet av dessa grundar sig på förslag som har redovisats av 1975 års oljelagringskommitté (OLK) i betänkandet *Beredskapslagring av olja, kol och uran* (SOU 1976:67). I anslutning här till vill utskottet framhålla följande.

Gällande oljelagringsprogram omfattar, efter beslut om förlängning med ett år, åren 1970–1977 och avser att skapa en beredskap inom energiområdet mot krig och avspärning. Under senare år har fattats beslut om att bygga upp särskilda reserver även för fredskriser.

Liksom handelsministern anser utskottet att den fortsatta uppbyggnaden av *krigs- och avspärningsreserverna* skall dimensioneras utifrån det miljöunderlag som har utnyttjats i programplanarbetet inom det ekonomiska försvaret. Härigenom ansluter målen för bränsle- och drivmedelsprogrammet till de övergripande uthållighetsmål som utskottet i det föregående har tillstyrkt.

Uthålligheten vid *fredskriser* här på energiområdet bestämts utifrån Sveriges åtaganden enligt det internationella energiprogrammet (IEP). Sedan år 1976 innebär detta att Sverige skall hålla 70 dagars normalkonsumtion av olja i lager. Från och med ingången av år 1980 skall uthålligheten utsträckas till att omfatta 90 dagars normalkonsumtion. Handelsministern förordar att fredskrislagringen skall prioriteras i den fortsatta lageruppbyggnaden. Fredskrisreserven bör vara så stor och så sammansatt att landets åtaganden enligt IEP kan klaras utan att reserverna för krig och avspärning behöver tas i anspråk för detta. Utskottet ansluter sig till denna uppfattning och erinrar om

att utskottet i ett tidigare sammanhang (FöU 1975/76:35) har hävdat att det bör vara en fast strävan från statsmakternas sida att inte på grund av fredskris minska den beredskap som är motiverad av vår säkerhetspolitik.

OLK har föreslagit att den fortsatta uppbyggnaden av oljelagren genomförs under åren 1978–1984, dvs. under en sjuårsperiod. Handelsministern anser att det hade varit önskvärt att uppbyggnadsperioden hade sammanfallit med den femåriga programplaneperioden 1977/78–1981/82 men att en rad skäl talar för att detta inte är lämpligt. Den föreslagna lageruppbyggnaden kräver sålunda omfattande investeringar i lageranläggningar. Dessa tar lång tid att projektera och uppföra. Uppbyggnaden drar också stora kostnader som bör slås ut på en längre tid för att inte bli alltför betungande för samhället. Handelsministern anser emellertid att på sikt bör uppbyggnaden av oljelagren om möjligt anslutas till totalförsvarets planeringsperioder.

I motionen 1520 (fp) framförs en delvis annan mening. Motionären framhåller att det måste upplevas som otillfredsställande att på bränsle- och drivmedelsområdet arbeta med en annan tidsperiod än den femåriga som gäller för programplanerna. En ensning av tidsförhållandena skulle rimligen underlätta planeringsarbetet, menar motionären.

Utskottet anser handelsministerns skäl för att i detta speciella fall frånga den femåriga planeringsperioden vara väl motiverade och föreslår att motionen 1520 (fp) i denna del lämnas utan bifall. Utskottet vill emellertid understryka betydelsen av att man i det fortsatta planeringsarbetet medvetet strävar efter en ensning av tidsförhållandena inom det ekonomiska försvaret.

På grund av bl. a. den relativt långa uppbyggnadsperioden och utvecklingen inom det energipolitiska området förordar handelsministern en s. k. kontrollstation vid lämplig tidpunkt under perioden. Utskottet finner behovet av en kontrollstation vara väl motiverat. Liksom handelsministern anser utskottet att arbetet därmed måste bli beroende av några nu inte helt kända förhållanden. Valet av tidpunkt torde främst bli beroende av innebörden av de åtgärder som blir följden av arbetet inom den särskilt tillkallade energikommissionen. Den organisatoriska utformningen av kontrollstationen blir bl. a. beroende av sammansättningen av det tilltänkta energiberedskapsrådet vid överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF). Omfattningen av verksamheten vid kontrollstationen blir i stor utsträckning beroende av erfarenheterna från försöken med långsiktplanering inom det ekonomiska försvaret. Enligt utskottets mening bör ett planeringssystem med bl. a. en rullande programplanering i viss utsträckning minska behovet av särskilda utredningar och kontrollstationer. Det bör i varje fall framstå som ett önskemål när planeringssystemet har stabiliserats. Detta behöver enligt utskottets mening inte utesluta behovet av särskilda utredningar när det gäller sådana frågor som fordrar en bred politisk förankring eller som på annat sätt berör flera intressenter.

När det gäller fördelningen mellan råolja och färdigprodukter i den

lageruppbbyggnad som nu förestår förordar handelsministern, i enlighet med OLK:s rekommendationer, att lagerökningen till sin huvuddel sker i form av råolja. Detta gäller såväl fredskrisreserven som avspärrnings- och krigsreserverna. Vissa instanser som haft OLK:s betänkande på remiss har anmält tveksamhet till en fördelning som i så stor utsträckning prioriterar råoljelagringensalternativet. Transportnämnden och ÖEF har bl. a. förordat att ca 200 000 m³ motorbensin för fredskriser lagras utöver vad OLK har föreslagit. Motivet härför anges vara att en ransonering av denna oljeprodukt vid en kris medför ingrepp i samhällsfunktionerna och får omedelbara konsekvenser för den enskilde. Handelsministern är inte beredd att tillstyrka detta förslag.

På liknande sätt förhåller det sig när det gäller lagringen för avspärrning och krig. Där anger handelsministern att utbyggnadsmöjligheterna för råolja vid nuvarande raffinaderilägen i viss utsträckning möjligen kan verka begränsande och att ÖEF:s egna undersökningar har visat att möjligheterna att genomföra föreslagen lagring av råolja är något osäkra. Handelsministern menar att den fortsatta planeringen får avgöra huruvida praktiska svårigheter föreligger.

Utskottet godtar den fördelning mellan råolja och färdigprodukter som handelsministern föreslår. Fördelningsfrågan kan prövas i samband med den årliga programplaneringen eller vid den tilltänkta kontrollstationen. Detta gäller också den föreslagna tillskottslagringen av motorbensin.

I fråga om de principer för lagringsansvar och finansiering av lagringen som handelsministern föreslår har utskottet ingen erinran.

I motionen 91 (m) framhålls bl. a. att vårt land som beredskapsåtgärd för tänkbara kriser och som reserv bör ha ett lager av utrustning för gengasdrift. Motionären föreslår att riksdagen beslutar om intensifierad forskning och försöksverksamhet då det gäller gengasdrift både som ersättning för andra drivmedel och i beredskapssyfte.

Utskottet vill i denna fråga framhålla följande. Gengasdrift är i dag liksom vid avspärrningen under andra världskriget det enda tillgängliga alternativet för att upprätthålla nödvändig nyttotrafik på landsväg under krislägen med långvariga störningar i tillförseln av flytande bränslen. Inom ÖEF har därför sedan många år tillbaka förberetts en övergång till gengasdrift. Gengasaggregat för olika fordonstyper har tagits fram och fortlöpande utvecklats. Detta arbete betraktas nu som i huvudsak avslutat. Dock återstår dels att lösa vissa tekniska problem beträffande gengasdrift av dieselmotorer med turboaggregat, dels att i vissa avseenden förbättra och prova redan framtagna aggregattyper. Den avsedda medelsförbrukningen härför under nästa budgetår uppgår till 350 000 kr., vilket är något mindre än vad som har utnyttjats under senare år.

ÖEF:s planering syftar till att man i ett beredskapsläge skall kunna få fram olika typer av gengasaggregat, anpassade för skilda fordonsslag. Med hänsyn till den tekniska utvecklingen m. m. anses inte lämpligt att beredskapslagra gengasutrustning. Planeringen innebär därför i stället en produktionsbered-

skap. Enligt nuvarande planer räknar man med en starttid av inemot 7 månader innan de första aggregaten kommer ut på marknaden. Genom en frestida anskaffning av verktyg och annan utrustning beräknas starttiden kunna nedbringas till ca 3 månader.

Nuvarande gengasverk är konstruerade för användning av träflis som bränsle. Flis bedöms bli lättare tillgänglig än kubb eller träkol och är dessutom tekniskt sett lämpligare som gengasbränsle. Det finns vid våra cellulosaindustrier och sågverk en betydande kapacitet för framtagning av stora mängder flis för gengasdrift.

Utnyttjande av gengasdrift under fredliga förhållanden för att minska användningen av importbränsle och öka sysselsättningen bedömer utskottet inte vara ett realistiskt alternativ. Den hårda konkurrensen om vedråvarorna liksom den effektminskning som fordonen får vidkännas vid gengasdrift, med åtföljande negativa inverkan på transportkapaciteten, kan lägga hinder i vägen för en frestida gengasdrift. Man måste också beakta att gengasdrift är förhållandevis obekvämt. Det är heller inte lätt att bedöma om en frestida produktion av gengasaggregat och framtagning av flisbränsle kan medföra en positiv effekt på sysselsättningen. Mot denna bakgrund föreslår utskottet att motionsyrkandet lämnas utan bifall.

När det gäller delprogrammet *Metaller* m. m. föreslår handelsministern, i överensstämmelse med försvarsutredningens rekommendationer, uppbyggnad av ett fredskrislager av vissa försörjningsviktiga legeringsmetaller. Handelsministern föreslår att lageruppbyggnaden finansieras från investeringsanslag över statsbudgeten. Föreslagen omfattning av lagringen framgår av nedanstående tabell.

Varuslag	Milj. kr. ¹	Uthållighet i månader ²
Krommalm	30	2
Kobolt	4	2
Manganmalm	7	1
Vanadinsyra	3	1
	<u>44</u>	

¹ Prisläge februari 1976.

² Vid normal förbrukning.

Utskottet tillstyrker förslaget (jfr FöU 1975/76:35 s. 6).

I motionen 1504 (s) förordas att den föreslagna fredskrislagringen finansieras med avgifter och inte genom medel över statsbudgeten. Av praktiska skäl bör härvid oljelagringsfondens medel utnyttjas. Handelsministern framhåller i propositionen att oljelagringsfonden (som byggs upp av särskilda beredskapsavgifter från förbrukare av olja och oljeprodukter) bör utnyttjas för att finansiera sådan fredskrislagring som består av varor som har oljan som bas. Så sker f. n. när det gäller fredskrislagringen av syntetgarner, petroke-

miska produkter, råolja och raffinerade oljeprodukter i övrigt.

Utskottet anser att den hittills tillämpade principen för finansiering via oljelagringsfonden är lämplig. Fredskrislagringen av metaller bör finansieras på det sätt som handelsministern föreslår. Motionsyrkandena i denna fråga behandlas i samband med anslagsfrågorna under punkten 11.

Handelsministern anser att behovet av reservdelar och komponenter måste utredas noga och att ÖEF tidigt under programplaneperioden bör kunna lämna förslag till åtgärder så att en god beredskap kan upprätthållas även inom detta område. Utskottet anser att reservdels- och komponentsidan är ett viktigt område för beredskapsplanering. Utskottet har i det föregående under punkten 3 berört datasystemens sårbarhet. Denna sammanhänger bl. a. med reservdelsförsörjningen för datorer. Enligt utskottets mening är behovet av en god beredskap på detta område inte tillräckligt beaktat i planeringsarbetet. En anledning härtill synes vara att ÖEF disponerar endast små resurser för denna typ av planläggning.

De åtgärder som handelsministern i samråd med chefen för kommunikationsdepartementet föreslår för programmet *T r a n s p o r t e r* ansluter i allt väsentligt till de förslag som berörda myndigheter har redovisat i sina programplaner, som också försvarsutredningen har ställt sig bakom. Utskottet tillstyrker förslagen.

Statens järnvägar (SJ) har begärt ersättning över statsbudgeten för vissa åtgärder utöver programplaneringens alternativ B, nämligen för utbildning av vapenfria tjänstepliktiga och driftvärn samt för medverkan i det ekonomiska försvarets långsiktplanering. I avvaktan på behandlingen av förslagen från 1973 års vapenfriutredning är handelsministern inte beredd att nu tillstyrka någon ersättning för vapenfriutbildning vid SJ. Vad gäller SJ:s kostnader för driftvärn och för medverkan i det ekonomiska försvarets planering har riksdagen tidigare haft uppfattningen att dessa bör bestridas av SJ:s egna driftmedel. Liksom handelsministern ser utskottet ingen anledning att nu ändra uppfattning i denna fråga.

I fråga om delprogrammet *A r b e t s k r a f t* föreligger enligt handelsministern vissa eftersläpningar avseende såväl den översiktliga planeringen och personalplanläggningen som utbildningen av vapenfria tjänstepliktiga och av personal inom frivilligorganisationerna och han föreslår åtgärder för att komma till rätta med dessa eftersläpningar. Bl. a. föreslås att antalet utbildningsdagar för vapenfria tjänstepliktiga ökas och att även utbildningen av personal inom frivilligorganisationerna utökas till sin omfattning. Utskottet tillstyrker dessa förslag.

Personella resurser

I de flesta av myndigheternas programplaner framförs önskemål om personalförstärkningar för att på ett nöjaktigt sätt kunna genomföra de på senare tid alltmer omfattande planerings- och planläggningsåtgärderna. För

perioden 1977/78–1981/82 begär myndigheterna sammanlagt 43 nya tjänster, varav för budgetåret 1977/78 sammanlagt 31 tjänster. Handelsministern tar inte ställning till det totala behovet men föreslår för budgetåret 1977/78 en förstärkning av de personella resurserna med totalt 9 tjänster. Fördelning på program framgår av följande tabell.

Program Delprogram	Myndigheterna beräknar för 1977/82		För 1977/78 ¹ beräknar föredragande statsrådet
Livsmedel	2	2	1
Beklädnad	2	3	1
Bränslen, drivmedel	7	4	1
Kemiska produkter	7	5	1
Metaller	5	3	–
Transportsamordning	4	4	1
Järnvägstransporter	1	1	–
Vägar	1	1	–
Sjötransporter	1	1	1
Arbetskraft	2	–	–
Ledning och samordning	11	7	3
Summa	43	31	9

¹ Inkl. behov med hänsyn till ÖEF-utredningens förslag.

Försvarsutredningen har bedömt att personella resurser kan behöva tillföras främst för att förstärka studiekapaciteten, aktualisera beredskapsplanläggningen inom eftersatta områden och för att man skall kunna handha de materiella resurserna på ett rationellt sätt.

I motionen 1520 (fp) berörs behovet av personella resurser. Motionären menar att om de insatta beredskapsåtgärderna blir riktiga eller inte till stor del beror på om ÖEF och andra myndigheter har tillräcklig överblick och tillräckligt snabbt kan fatta rätt beslut. Det är enligt motionären oekonomiskt att satsa resurser fel därför att administrativ underkapacitet har lett till beslut på dåligt underlag. Detta är ett starkt argument för att ÖEF skall få de resurser som behövs för rätt planeringsinsats, menar motionären.

Också utskottet anser det angeläget att planeringsresurserna för flertalet program inom det ekonomiska försvaret förstärks. För detta talar främst den höjning av ambitionsnivån som den påbörjade långsiktplaneringen innebär liksom också de ökade investeringarna i lager av skilda slag.

Utskottet anser att handelsministern med sitt förslag har täckt de mest angelägna behoven men förutsätter samtidigt att behoven av personalförstärkningar under planeringsperiodens övriga år kan provas i samband med de årliga anslagsframställningarna.

Kostnader för perioden 1977/78–1981/82 och för budgetåret 1977/78

Enligt handelsministern kommer kostnaderna för det ekonomiska försvaret under perioden 1977/78–1981/82 att uppgå till ca 6,3 miljarder kronor i prisläge februari 1976 för den verksamhet som finansieras över statsbudgeten och oljelagringsfonden. Det sammanlagda beloppet inkluderar förslag som har lämnats i budgetpropositionen och i propositionen om åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet m. m. (prop. 1976/77:85, FöU 1976/77:11, rskr 1976/77:238) men inga sådana övriga stödåtgärder till beklädnadsindustrin som kan komma att föreslås mot bakgrund av de studier av försörjningsuthållighet och försörjningsstandard som f. n. pågår inom handelsdepartementet. Bedömningen av resursbehoven baseras delvis på översiktliga kostnadsberäkningar från programplanerna. Den närmare bedömningen av resursbehoven får enligt handelsministern göras budgetårsvis vid prövning av förslag till anslagsframställningar.

I motionen 1504 (s) uttalas att även planeringen för det ekonomiska försvaret bör vara långsiktig. Det planeringsarbete som skett för det ekonomiska försvarets del har enligt motionärerna utförts bl. a. i syfte att få fram ett underlag som kan ligga till grund för statsmakternas bedömning av det ekonomiska försvarets inriktning under planeringsperioden. Det är mot den bakgrunden enligt motionärerna oroande att handelsministern inte tar en klar ställning för ett långsiktprogram av det slag som försvarsutredningen enhälligt uttalat sig för utan i stället räknar med en årlig budgetprövning. Motionärerna förordar att riksdagen beslutar om en planeringsram för det ekonomiska försvaret – vad gäller planering för avspärning och krig – om ca 2 300 milj. kr. i prisläge februari 1976. Beloppet avser utgifter över statsbudgeten.

Utskottet har tidigare (FöU 1975:8) redovisat uppfattningen att man inom det ekonomiska försvaret av naturliga skäl tvingas att i stor utsträckning arbeta med ett kortare tidsperspektiv än vad som är fallet inom det militära försvaret och civillförsvaret. Grunden för det ekonomiska försvaret är vårt näringsliv, vars strukturomvandling gång på gång ställer krav på ingripanden för att säkra försörjningen i kristid. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt utvecklingen av vårt näringsliv i syfte att behålla sådan produktionskapacitet som behövs för vårt oberoende och för uthålligheten vid avspärning och krig.

Det är självfallet inte möjligt att helt förutse i vilken omfattning och på vilka punkter hot om kapacitetsbortfall av vital betydelse för beredskapen kan komma att inträffa i framtiden. Några marginaler för åtgärder i sådana fall finns inte inlagda i handelsministerns förslag. Det är emellertid nödvändigt att det ekonomiska försvaret får möjligheter att anpassa sina insatser efter förändringarna inom näringslivet och att erforderliga extra medel härför vid behov kan tillskjutas utöver dem som handelsministern nu överslagsmässigt har beräknat för femårsperioden. Detta leder utskottet till uppfattningen att inriktningen av vårt ekonomiska försvar inte i första hand bör styras genom

bestämda ekonomiska planeringsramar för längre planeringsperioder. Det måste enligt utskottets mening, vid sidan av klart definierade mål för inriktningen – i kombination med ett anvisat långsiktigt resursutrymme i stort – vara möjligt att påverka utvecklingen i samband med en årlig budgetbehandling där också en prövning av behovet av kompensation för prisutvecklingen bör ingå. Någon avgörande skillnad i uppfattning mellan propositionen och motionen i denna fråga har utskottet inte kunnat finna.

Utskottet har noterat att anslagen för 1977/78 inte, som fallet är inom övriga delar av totalförsvaret, motsvarar en femtedel av de beräknade kostnaderna för femårsperioden 1977/78–1981/82. Denna begränsning i anslagens storlek berör särskilt programmen Livsmedel, Metaller m. m. och Vägar. Mot bakgrund av vad utskottet tidigare har anfört om betydelsen av att uppnå föreslagna uthållighetsmål inom det ekonomiska försvaret anser utskottet det angeläget att den av handelsministern föreslagna utvecklingen av det ekonomiska försvaret fullföljs under perioden. Utskottet förutsätter att handelsministern successivt återkommer med förslag i detta syfte.

Handelsministern anvisar ingen generell metod för priskompensation inom det ekonomiska försvaret. Det är enligt utskottets mening inte heller meningsfullt. Som utskottet tidigare har varit inne på tolkar utskottet handelsministerns ställningstagande i denna fråga så att behovet av kompensation för faktisk prisutveckling provas successivt.

Utskottet, som inte finner anledning till erinran mot författningsförslagen eller mot vad som i övrigt har anförts om det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling, tillstyrker regeringens förslag och hemställer

1. att riksdagen avslår motionen 1976/77:91 angående gengasdrift,
2. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 6, godkänner de riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har förordat,
3. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:1520, yrkandet 4, godkänner de riktlinjer för ett nytt program för beredskapslagring av oljeprodukter m. m. för perioden 1978–1984 som föredragande statsrådet har förordat,
4. att riksdagen antar de vid propositionen fogade förslagen till
 - a. lag om ändring i lagen (1957:343) om oljelagring m. m.,
 - b. lag om ändring i förordningen (1958:575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.,
 - c. lag om ändring i lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter.

10. Ny organisation av överstyrelsen för ekonomiskt försvar

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 (bil. 2 s. 58–87, 211–226 och 231) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för en ny organisation av överstyrelsen för ekonomiskt försvar som föredragande statsrådet har förordat,

2. bemyndiga regeringen att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövs för att den nya organisationen skall kunna genomföras,

3. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört i fråga om överstyrelsens för ekonomiskt försvar krisorganisation m. m.

Föredragande statsrådet

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) har f. n. en organisation som är indelad efter de olika funktionerna i beredskapsprocessen såsom planering, företagsplanläggning, beredskapslagring och samordning. Under styrelsen och generaldirektören är verket organiserat på fem byråer, nämligen utredningsbyrån, varubyrån, administrativa byrån, affärsbyrån och bränslebyrån. Utredningsbyrån och varubyrån leds gemensamt som en avdelning av en avdelningschef. Utöver byråerna finns en informationssektion. I ÖEF:s organisation finns f. n. dessutom ett sekretariat för studier och långsiktigsplanering, en ekonomiadministrativ enhet, en dataenhet och en bränsleregleringsenhet.

Dåvarande chefen för handelsdepartementet tillkallade i maj 1975 särskilda sakkunniga för att göra en översyn av ÖEF:s organisation. Vidare skulle de sakkunniga pröva behovet av att ytterligare klarlägga ansvarsfördelningen mellan ÖEF, kommerskollegium och statens industriverk vad gäller uppgifter rörande det ekonomiska försvaret. De sakkunniga, som antog namnet ÖEF-utredningen, överlämnade i september 1976 ett betänkande (Ds H 1976:4) till regeringen. De förslag som föredragande statsrådet (handelsministern) förordar i propositionen är grundade på utredningsresultatet.

Handelsministern behandlar inledningsvis samordningen mellan ÖEF, kommerskollegium och statens industriverk. Han anser det vara angeläget att ÖEF:s och industriverkets utredningsarbete på gemensamma intresseområden samordnas så långt som möjligt. Mellan ÖEF och kommerskollegium finner han i likhet med ÖEF-utredningen att det inte föreligger några egentliga ansvars- eller arbetsfördelningsproblem.

Det förslag till organisation av ÖEF som förs fram i propositionen innebär att ÖEF ges en organisation som är anpassad till den programindelning som används vid planeringen av det ekonomiska försvaret, t. ex. beklädnad, bränsle/drivmedel, metaller, kemiska produkter. Detta kommer till uttryck i den enhet för programverksamhet som föreslås ingå i ÖEF:s organisation. Utöver denna avses ingå en enhet för samordning av det ekonomiska försvaret, en enhet för beredskapslagring och en administrativ enhet.

Handelsministern förordar att verket leds av en styrelse som består av generaldirektören, åtta övriga ledamöter och två personalföreträdare.

Handelsministern föreslår vidare att till ÖEF knyts en rådsorganisation som är mera omfattande än den nuvarande. Utom det beklädnadsråd och det kemiråd som finns inrättade redan i dag bör det tillkomma ett energiberedskapsråd och ett metallråd. Rådet för ekonomiskt försvar anser handelsministern kan upplösas.

Den organisation som förordas bedöms av handelsministern ge goda möjligheter till rationaliseringar och effektivitetshöjningar. Mot den bakgrunden kunde det enligt hans mening i och för sig vara rimligt att avvakta med personalförstärkningar tills erfarenheter av omorganisationen har vunnits. Han finner emellertid en utökning med sex tjänster redan under budgetåret 1977/78 vara motiverad.

Handelsministern förordar att den nya organisationen skall träda i kraft den 1 januari 1978 och – med undantag för eventuella övergångsanordningar – vara helt genomförd den 1 juli 1978.

I propositionen behandlar handelsministern också krisorganisationen. Denna bör enligt hans uppfattning utformas med utgångspunkt i två principer. Den ena är att den myndighet eller det organ som under normala fredstida förhållanden ansvarar för krigsplanering och för annan verksamhet som är av betydelse för det ekonomiska försvaret också bör ha ansvaret i största möjliga utsträckning för verksamheten vid olika slags kriser och i krig. Den andra principen är att samma krisorganisation i princip bör användas vid fredskris, avspärrning och krig.

Den ordning som handelsministern utifrån dessa utgångspunkter förordar innebär att ÖEF finns kvar som myndighet även vid avspärrning och krig. Den bör i olika krissituationer utgöra det organ som under regeringen utför de samordnade utredningar och bedömningar som behövs för att regeringen skall få beslutsunderlag.

Om ÖEF blir den bas i krisorganisationen som har förordats behöver varken handels- och industrikommissionen eller bränslekommissionen inrättas enligt de planer som finns f. n. För att ÖEF i en avspärrningssituation skall kunna verka effektivt föreslås att löpande och rutinmässiga regleringsärenden, t. ex. i samband med administrationen av ransoneringar, åläggs andra organ. Härvid bör myndigheter med planeringsuppgifter i fred utnyttjas i första hand. Sådana ärenden rörande t. ex. drivmedelsransonering bör sålunda åvila transportnämnden. För regleringsåtgärder på andra områden bör förberedas inrättande av olika nämnder såsom elförsörjningsnämnd, beklädnadsnämnd, bränslenämnd, keminämnd och en metallnämnd. Basmyndighet för dessa organ bör vara ÖEF, bl. a. dess rådsorganisation. Nämnderna föreslås också få förtroendemannainslag.

Handelsministern redogör slutligen för vissa behov av ytterligare utredningar.

Utskottet

Mot de riktlinjer för ÖEF:s organisation som handelsministern förordar har utskottet ingen erinran. En organisation som är anpassad till den programindelning som numera tillämpas inom det ekonomiska försvaret ger bl. a. bättre möjlighet att formulera målen för verksamheten än vid en indelning efter funktioner. I det planeringssystem som har börjat tillämpas inom det ekonomiska försvaret är det enligt utskottets mening väsentligt att en målinriktad verksamhet underlättas.

Utskottet anser också att den förordade storleken av styrelsen är lämplig. En större styrelse kan som handelsministern också anför befaras fungera mindre effektivt.

Utskottet biträder även förslaget om en utökad rådsorganisation vid ÖEF, bl. a. för att på detta sätt ge ökad representation för olika samhällssektorer. I likhet med handelsministern anser utskottet att rådet för ekonomiskt försvar inte behövs i fortsättningen.

Handelsministern föreslår en ökning av antalet anställda vid ÖEF med sex personer under budgetåret 1977/78. ÖEF-utredningen har ansett att personalinnehållet i den nya organisationen skall ökas med tio tjänster i förhållande till nuvarande organisation. ÖEF har anmält behov av ytterligare 18 tjänster. Utskottet biträder den av handelsministern förordade ökningen av överstyrelsens personal. Om det – sedan man har fått erfarenheter av den nya organisationen – visar sig föreligga behov av ytterligare personalförstärkningar bör dessa prövas i samband med det årliga budgetarbetet (jfr punkten 9).

Utskottet har inte heller någon erinran mot förslaget rörande krisorganisationen. Det är enligt utskottets mening från beredskapssynpunkt en fördel att som i detta fall krisorganisationens utformning behandlas i anslutning till övervägandena om fredsorganisationen.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen under föregående riksmöte biföll en motion (mot. 1975/76:2346, FöU 1975/76:35, rskr 1975/76:298) om utökat samarbete mellan berörda intressenter i informationsfrågor angående regleringar m. m. vid eventuella försörjningskriser. Utskottet har inhämtat att ÖEF bearbetar denna fråga.

Utskottet – som inte heller i övrigt har någon erinran mot vad handelsministern har förordat – hemställer

1. att riksdagen godkänner de riktlinjer för en ny organisation av överstyrelsen för ekonomiskt försvar som föredragande statsrådet har förordat,
2. att riksdagen bemyndigar regeringen att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövs för att den nya organisationen skall kunna genomföras,
3. att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört i fråga om överstyrelsens för ekonomiskt försvar krisorganisation m. m.

11. Anslagsfrågor för det ekonomiska försvaret

Regeringen har i propositionen 1976/77:100 bilaga 14 och i propositionen 1976/77:74 bilagorna 2, 4, 6 och 7 föreslagit riksdagen att för budgetåret 1977/78 anvisa medel och lämna beställningsbemyndiganden enligt följande sammanställning.

Anslag	Belopp (kr.)
<i>Sjätte huvudtiteln</i>	
D 1. Farledsverksamhet, exkl. isbrytning (prop. 1976/77:74 bil. 4 s. 4–5)	förslagsanslag 110 000 ¹
E 1. Transportnämnden (prop. 1976/77:74 bil. 4 s. 5)	förslagsanslag 210 000 ^{1, 2}
F 5. Beredskap för civil luftfart (prop. 1976/77:74 bil. 4 s. 6)	reservationsanslag 8 000 000
<i>Tionde huvudtiteln</i>	
C 1. Statens jordbruksnämnd (prop. 1976/77:74 bil. 6 s. 1–2)	bemyndigande ³
	förslagsanslag 122 000 ¹
C 4. Kostnader för beredskapslagring av jordbruksprodukter m. m. (prop. 1976/77:74 bil. 6 s. 2–5)	förslagsanslag 60 041 000
<i>Elfte huvudtiteln</i>	
F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (prop. 1976/77:74 bil. 2 s. 247–250)	bemyndigande 100 200 000
	förslagsanslag 170 423 000
<i>Tolfte huvudtiteln</i>	
B 6. Totalförsvarsverksamhet (prop. 1976/77:74 bil. 7 s. 1–3)	förslagsanslag 39 130 000
<i>Statens affärsverksfonder</i>	
Järnvägar m. m. (prop. 1976/77:74 bil. 4 s. 6–7)	investeringsanslag 600 000 ¹
<i>Fonden för låneunderstöd</i>	
V:7. Lån till teko-, sko- och garveriindustrier (prop. 1976/77:100 bil. 14 s. 65)	investeringsanslag 5 000 000 ¹
<i>Fonden för beredskapslagring</i>	
Överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond	
VIII:1. Lagring för beredskapsändamål (prop. 1976/77:74 bil. 2 s. 251–253)	investeringsanslag 21 000 000
Statens jordbruksnämnds delfond	
I. Lagring av jordbruksprodukter m. m. för beredskapsändamål (prop. 1976/77:74 bil. 6 s. 5–6)	investeringsanslag 10 000 000
<i>Diverse kapitalfonder</i>	
Förrådsfonden för ekonomiskt försvar	
IX:8. Förrådsanläggningar m. m. (prop. 1976/77:74 bil. 2 s. 253–255)	bemyndigande ⁴
	investeringsanslag 35 000 000

¹ Utöver i prop. 1976/77:100 föreslaget anslag.

² Därav tre fjärdedelar att avräknas mot automobilskattemedel.

³ Bemyndigandet avser inrättande av en tjänst för byråchef i Fe 23/24.

⁴ Bemyndigandet avser byggnadsarbeten för förrådsanläggningar.

Motionen

Utskottet behandlar i detta sammanhang motionen 1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gäller yrkandena

att riksdagen till Lagring för beredskapsändamål (VIII:1) för budgetåret 1977/78 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 10 000 000 kr. minskat investeringsanslag av 11 000 000 kr. (yrkandet 23).

att riksdagen till Förrådsanläggningar (IX:8) för budgetåret 1977/78 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 2 000 000 kr. minskat investeringsanslag av 33 000 000 kr. (yrkandet 24).

Utskottet

Statens vägverk är programmyndighet för delprogrammet Vägar inom det ekonomiska försvaret. De i vägverkets programplan föreslagna åtgärderna syftar till att tillgodose totalförsvarets behov av väghållningsåtgärder. Förutom åtgärder av studie-, utrednings- och planeringskaraktär föreslås anskaffning av reservbromateriel och reservdelar till vägmaskiner, byggande av skyddsrum och drivmedelsanläggningar samt utbildning av personal, bl. a. driftvärn. Verket begär en förstärkning av planeringsfunktionen för detta ändamål med en handläggare utöver nuvarande sex.

Försvarsutredningen har funnit de föreslagna åtgärderna vara lämpliga och även handelsministern anser att förslagen i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten. Handelsministern är dock inte beredd att tillstyrka den begärda förstärkningen av verkets planeringsresurser. Inte heller ingår i anslagsberäkningarna de av vägverket föreslagna medlen för ökad driftvärnsutbildning.

Vad handelsministern anfört har inte föranlett någon erinran eller särskilt uttalande från trafikutskottets sida (bil. 4).

Enligt vad försvarsutskottet har inhämtat har vägverkets försvarssektion, vars organisation och personalstat varit oförändrade sedan 1950-talet, successivt fått alltmer omfattande beredskapsuppgifter. Trots rationaliseringar har det under senare år inte varit möjligt att inhämta uppkomna eftersläpningar i planläggning, utbildning m. m. Behovet av verkets medverkan i det ekonomiska försvarets långsiktplanering har ytterligare ökat arbetsbelastningen.

Utskottet anser mot denna bakgrund att det är angeläget med en förstärkning av planeringsfunktionen och hänvisar i detta sammanhang till vad utskottet i det föregående (punkten 9) har anfört om behovet av personella resurser inom det ekonomiska försvaret. Utskottet anser att en utökad driftvärnsutbildning om möjligt bör komma till stånd under perioden.

Även när det gäller personalbehoven för försvarsplanering vid transport nämnande hänvisar utskottet i detta sammanhang till vad som har anförts under punkten 9.

Beträffande behovet av personella resurser vid överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) anser utskottet, som tidigare har framhållits, att handelsministern med sina förslag för 1977/78 har täckt de mest angelägna behoven men att det måste vara möjligt att ta upp behovet av ytterligare förstärkningar till förnyad prövning i samband med de årliga anslagsframställningarna.

ÖEF bör även i fortsättningen (jfr FöU 1975:8) ha viss frihet att tillgodose akuta personalbehov genom att bl. a. anlita medel från någon av driftstaterna eller av de marginaler som anslagsberäkningen såvitt gäller löner normalt medger.

Bland de anslag som förvaltas av ÖEF ingår sådana som skall utnyttjas för planläggning, lagringsverksamhet m. m. som syftar till medverkan i verksamhet för programmet Sjukvård inom övrigt totalförsvar. Utskottet hänvisar rörande sina synpunkter på medelstillelningen i denna del till punkten 13 i det följande.

I motionen 1504 (s) har, i enlighet med motionärernas uppfattning att den föreslagna fredskrislagringen av metaller bör finansieras över oljelagringsfonden i stället för över statsbudgeten, yrkats en minskning av anslagen Lagring för beredskapsändamål och Förrådsanläggningar med 10 resp. 2 milj. kr. (yrkandena 23 och 24). Utskottet tar i detta sammanhang ställning i enlighet med sin uppfattning i finansieringsfrågan. Denna fråga har behandlats i det föregående under punkten 9. Motionsyrkandena bör inte bifallås.

Som utskottet tidigare har redovisat finns inom delprogrammet Arbetskraft vissa eftersläpningar som avser såväl den översiktliga planeringen och personalplanläggningen som utbildningen av vapenfria tjänstepliktiga och av personal inom frivilligorganisationerna. När det gäller eftersläpningarna på utbildningssidan föreslår handelsministern liksom försvarsutredningen åtgärder för att komma till rätta med dessa. Arbetsmarknadsministern har beräknat medel för ökad utbildning. Arbetsmarknadsutskottet har ingen erinran mot propositionens medelsberäkning (bil. 6).

Frivilligutbildningen inom de organisationer som får statsbidrag genom arbetsmarknadsstyrelsen syftar till att tillgodose behovet av reservarbetskraft för verksamhet som är av betydelse för totalförsvaret. De utbildade skall ersätta personer som vid mobilisering måste lämna sina arbetsplatser inom t. ex. transportväsendet och livsmedelsförsörjningen. Utskottet har i det föregående tillstyrkt handelsministerns förslag om en ökning av frivilligutbildningen.

Förmånerna till deltagare i frivilligutbildning har förbättrats fr. o. m. den 1 april 1977 (prop. 1976/77:49, FöU 1976/77:8, rskr 1976/77:153). Även andra kostnadsstegringar påverkar medelsbehovet för anslaget Totalförsvarsverksamhet, som är beräknat i pris- och löneläge februari 1976. Med syftning främst på utbildningsverksamheten inom frivilligorganisationerna räknar försvarsutskottet med att regeringen anpassar medelsförbrukningen under

förslagsanslaget så att den tilltänkta ökningen av utbildningsomfånget i huvudsak kan förverkligas.

När det gäller eftersläpningarna på planerings- och planläggningssidan har arbetsmarknadsstyrelsen menat att dessa kan elimineras endast med hjälp av personalförstärkningar. Några sådana har dock inte begärts för 1977/78 utan planerats in för budgetåret 1978/79 enligt programplanen. Utskottet anser i linje med sina tidigare uttalanden att myndighetens kommande framställningar i denna fråga bör prövas i en positiv anda.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (TU 1976/77:11, rskr 1976/77:177) – under sjätte huvudtiteln till *Farledsverksamhet, exkl. isbrytning* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 110 000 kr.,
2. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (TU 1976/77:11, rskr 1976/77:177) – under sjätte huvudtiteln till *Transportnämnden* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 210 000 kr., varav tre fjärdedelar att avräknas mot automobilskattemedlen,
3. att riksdagen under sjätte huvudtiteln till *Beredskap för civil luftfart* för budgetåret 1977/78 anvisar ett reservationsanslag av 8 000 000 kr.,
4. att riksdagen under tionde huvudtiteln beträffande *Statens jordbruksnämnd*
 - a. bemyndigar regeringen att vid jordbruksnämnden inrätta en tjänst för byråchef i Fe 23/24,
 - b. utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (JoU 1976/77:13, rskr 1976/77:182) för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 122 000 kr.,
5. att riksdagen under tionde huvudtiteln till *Kostnader för beredskapslagring av jordbruksprodukter m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 60 041 000 kr.,
6. att riksdagen under elfte huvudtiteln beträffande *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar*
 - a. medger att beställningar av petrokemiska varor får läggas ut inom en ram av 100 200 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 170 423 000 kr.,
7. att riksdagen under tolfte huvudtiteln till *Totalförsvarsverksamhet* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 39 130 000 kr.,
8. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (TU 1976/77:12, rskr 1976/77:150) – under statens affärsverksfonder till *Järnvägar m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 600 000 kr.,

9. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (FöU 1976/77:11, rskr 1976/77:238) – under fonden för låneunderstöd till *Lån till teko-, sko- och garveriindustrier* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 5 000 000 kr.,
10. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:74 och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 23, under fonden för beredskapslagring, överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond, till *Lagring för beredskapsändamål* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 21 000 000 kr.,
11. att riksdagen under fonden för beredskapslagring, statens jordbruksnämnds delfond, till *Lagring av jordbruksprodukter m. m. för beredskapsändamål* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.,
12. att riksdagen beträffande diverse kapitalfonder, förrådsfonden för ekonomiskt försvar
 - a. bemyndigar regeringen att besluta om byggnadsarbeten för förrådsanläggningar inom de kostnadsramar som har förordats i propositionen 1976/77:74,
 - b. med bifall till propositionen 1976/77:74 och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 24, till *Förrådsanläggningar m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 35 000 000 kr.

12. Övrigt totalförsvars fortsatta utveckling

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 föreslagit riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av övrigt totalförsvar som föredragande statsrådet har angett (bil. 1 s. 323–340),
2. godkänna de riktlinjer för psykologiskt försvars fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har angett (bil. 1 s. 340–344),
3. godkänna de riktlinjer för sjukvårdsberedskapens fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har angett (bil. 3 s. 1–11),
4. godkänna de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av televerkets försvarsberedskap som föredragande statsrådet har angett (bil. 4 s. 1–3),
5. godkänna de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av försvarsberedskapen vid Sveriges Radio som föredragande statsrådet har angett (bil. 5 s. 1–4),
6. godkänna de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av den kommunala beredskapen som föredragande statsrådet har angett (bil. 8 s. 8–12 och 20),
7. antaga förslaget till lag om ändring av lagen (1964:63) om kommunal beredskap (bil. 8 s. 13–20 och 35–43).

Utskottet

De delar av totalförsvaret som inte omfattas av det militära försvaret, civilförsvaret och det ekonomiska försvaret brukar benämnas övrigt totalförsvaret. Övrigt totalförsvaret är ett samlande begrepp för ofta sinsemellan väsensskilda verksamheter för vilka medel anvisas under särskilda anslag eller som delar av anslag. Verksamheterna bedrivs av flera olika myndigheter i enlighet med den för vårt totalförsvaret gällande principen att den som ansvarar för en uppgift i fred även bör svara för beredskapsplanläggningen av verksamheten.

Verksamheten inom övrigt totalförsvaret är uppdelad på tre program – Ledning m. m., Viss polisverksamhet och Sjukvård. Av de för budgetåret 1977/78 berörda anslagen hänförs ett till programmet Viss polisverksamhet. Sjukvårdsprogrammet berör åtta anslag medan övriga elva anslag har förts till programmet Ledning m. m.

Inom regeringskansliet svarar försvarsministern för samordningen av anslag och programplaner som är hänfödda till övrigt totalförsvaret. Detta sker inom ramen för hans uppgift att i fred samordna totalförsvaret i dess helhet. Enligt riksdagsordningen ligger inom försvarsutskottets beredningsområde frågor om samordning inom totalförsvaret.

Inför det försvarsbeslut som nu är aktuellt har genomförts studier avseende övrigt totalförsvaret. Dessa har haft samma utgångspunkter som studieverksamheten inom andra delar av totalförsvaret. Två rapporter om studierna har överlämnats till försvarsutredningen. Denna har med studierna som underlag i sitt första betänkande angivit de principer som enligt utredningens uppfattning bör gälla för den framtida utformningen av övrigt totalförsvaret (SOU 1976:5).

De programplaner som därefter har upprättats enligt regeringens anvisningar och blivit behandlade av försvarsutredningen avser följande verksamhetsområden: det psykologiska försvaret, sjukvårdsberedskapen, televerkets försvarsberedskap, försvarsberedskapen vid Sveriges Radio och den kommunala beredskapsplanläggningen.

Försvarsministern redovisar sina överväganden rörande de allmänna riktlinjerna för den fortsatta utvecklingen av övrigt totalförsvaret i anslutning till de olika programmen inom området. Enligt hans uppfattning finns genom det framlagda planeringsunderlaget förbättrade möjligheter att ange den fortsatta utvecklingen av de verksamheter som ryms i begreppet övrigt totalförsvaret. Utskottet instämmer häri. Det finns också ett bättre underlag för att samordna dessa verksamheter inbördes och med andra grenar av totalförsvaret. Utskottet vill i detta sammanhang understryka betydelsen av en väl fungerande samordning, eftersom de olika delarna av totalförsvaret för sina beredskapsåtgärder och för sin verksamhet i krig är ömsesidigt beroende av varandra.

Till programmet *Ledning m. m.* har bl. a. hänförts det psykologiska

försvaret. I övrigt ingår i programmet totalförsvarsverksamheter av mångskiftande art. Utskottet anser att ledningsorganisationens effektivitet är av väsentlig betydelse i kris- och krigssituationer. Av särskild vikt är att övergången från freds- till krigsorganisation sker så friktionsfritt som möjligt. Härvid är det av stor betydelse att de centrala myndigheternas organisation och uppgifter i krig är klarlagda. F. n. råder på detta område brister som det är angeläget att täcka. Utskottet har berört hithörande frågor i det föregående. Som försvarsministern har uttalat är det angeläget att sambands- och utbildningsfrågorna ägnas uppmärksamhet.

Försvarsministern berör också programmet *Viss polisverksamhet*. Utskottet delar hans uppfattning att den reducering av personalstyrkan inom polisen som uppstår vid mobilisering är ett problem som måste beaktas.

Beträffande programmet *Sjukvård* delar utskottet uppfattningen att det är viktigt att verksamheten inriktas på att förbättra sjukvårdsresurserna under avspärning och krig. Hälso- och sjukvården i krig skall främst minska dödlighet och invaliditet samt återinföra personal i sin verksamhet.

I propositionen behandlar vederbörande statsråd riktlinjerna för utvecklingen av vart och ett av de verksamhetsområden inom övrigt totalförsvar för vilka har upprättats särskilda programplaner. Utskottet övergår till att något behandla utvecklingen inom dessa verksamhetsområden.

Det psykologiska försvaret är av avgörande betydelse för försvarsansträngningarna. Det intar också en särställning inom totalförsvaret och betraktas därför oftast som en särskild totalförsvarsgren. I propositionen behandlar försvarsministern den framtida utvecklingen av det psykologiska försvaret. Han anför därvid bl. a. följande (bil. 1 s. 337):

Genom psykologiskt försvar skall vår försvarsvilja och motståndskraft mot främmande propaganda vid krigsfara och krig byggas upp och vidmakthållas. Jag finner det angeläget understryka att i fred åstadkommes detta genom den inneboende styrkan i vår demokrati med fri åsiktsbildning, yttrandefrihet och tryckfrihet i förening med fria massmedier. Det fordras i fred allsidig information om vår omvärld och vår säkerhetspolitik samt dess mål, medel och möjligheter. Enligt min mening bör sådan information liksom hittills bedrivas av de politiska partierna, folkrörelserna, totalförsvarsmyndigheterna m. fl. samt som en del av undervisningen i våra skolor. Jag vill framhålla att beredskapsnämnden för psykologiskt försvar inte har till uppgift att bedriva totalförsvarsinformation i fred. Beredskapsnämnden har att planlägga det psykologiska försvarets verksamhet i krig samt bedriva utbildning och forskning.

Utskottet delar försvarsministerns uppfattning beträffande den framtida utvecklingen av psykologiskt försvar.

Under punkten 3 har utskottet konstaterat att sjukvårdsberedskapen i flera avseenden har stora brister under avspärning och i krig. Ett effektivt utnyttjande av sjukvårdsresurserna förutsätter klara ansvars- och ledningsförhållanden. Försvarsutredningen pekar bl. a. på behovet av en

effektiv ledningsorganisation för sjukvård och sjuktransporter, ökad uthållighet i försörjningen med sjukvårdsmateriel och läkemedel, utvidgad utbildning av berörd personal för hälso- och sjukvården i krig samt förbättrat skydd för personal, patienter och viktiga sjukvårdsfunktioner.

Socialstyrelsen har framhållit att den anbefällda ekonomiska ramen för programplaneringen (15 milj. kr. per år i pris- och löneläge februari 1976) innebär en organisation för sjukvården i krig, vars effekt inte kan anses vara tillfredsställande vid femårsperiodens slut. I programplanen har socialstyrelsen därför som sitt huvudalternativ föreslagit en vidare ekonomisk ram om 24 milj. kr. per år. Inom denna ram kan den beredskapslagrade operationsutrustningen moderniseras och nästan fördubblas fram till mitten av 1980-talet. Viss utökning av antalet vårdplatser kan också ske. Utrymme skapas även för förstärkning av utbildningen, främst inom ramen för frivilligorganisationernas verksamhet. Försvarsutredningen anser att den ekonomiska planeringsramen för den kommande femårsperioden bör utökas till att i huvudsak motsvara det av socialstyrelsen förordade högre planeringsalternativet. Föredragande statsrådet (statsrådet Troedsson) ansluter sig till försvarsutredningens förslag.

Beträffande försörjningsberedskapen för läkemedel m. m. anser statsrådet Troedsson att planeringen i avvaktan på vissa pågående studier och överväganden t. v. skall utgå från en uthållighet under tolv månaders total avspärrning. Med utgångspunkt häri bör lagerutbyggnad av läkemedel t. v. få planeras inom ett belopp av ca 150 milj. kr. för femårsperioden. När det gäller sjukvårdsmateriel av förbrukningskaraktär anser hon att man inte kan ta ställning förrän pågående utredningsarbete har gett tillräckligt planeringsunderlag.

Utskottet har i likhet med socialutskottet, som yttrat sig över förslagen i denna del (bil. 3), ingen erinran mot förslagen rörande sjukvårdsberedskapens fortsatta utveckling.

Sambandsfrågorna intar en framskjuten plats inom programmet Ledning m. m. Försvarsförberedelserna inom sambandsområdet handhas av televerket. Televerkets försvarsberedskap innefattar planering av verksamhet i krig och under beredskap så att olika totalförsvarsgrenars oundgängliga behov av telekommunikationer inom landet och med andra länder kan tillgodoses. Den programplan som televerket upprättat för denna verksamhet har enligt regeringens anvisningar inriktats mot en förstärkning av krigsuthålligheten hos verkets anläggningar. Den av regeringen angivna planeringsramen är för den aktuella perioden 6 milj. kr. per budgetår i pris- och löneläget den 1 februari 1976. Föredragande statsrådet (kommunikationsministern) anser i likhet med försvarsutredningen att den ekonomiska planeringsramen för den kommande femårsperioden bör utökas något för att medge åtgärder av en tillfredsställande omfattning. Försvarsutskottet har i likhet med trafikutskottet (bil. 4) ingen erinran mot att verksamheten ges den angivna inriktningen.

Utskottet har inte heller någon erinran mot att planeringen för försvarsberedskapen vid Sveriges Radio under den närmaste femårsperioden – som utbildningsministern anför – tar fasta på såväl de centrala resurserna som möjligheterna att utnyttja den regionala och lokala rundradioverksamheten. Av särskild betydelse för det psykologiska försvaret anser utskottet det vara att lokalradions verksamhet i kriser och krig planläggs i takt med den fredstida uppbyggnaden. Den ekonomiska planeringsramen för beredskapsåtgärder bör vidgas något. Kulturutskottet (bil. 5) har inte funnit anledning till erinran eller särskilda uttalanden med anledning av förslagen i propositionen i denna del.

Vad slutligen gäller den kommunala beredskapsplanläggningen vill utskottet inledningsvis erinra om att kommunernas uppgifter i totalförsvaret regleras i lagen (1964:63) om kommunal beredskap (ändrad senast 1977:204), kommunala beredskapskungörelsen (1964:722, ändrad senast 1971:379) m. fl. författningar. Enligt lagen om kommunal beredskap och kommunala beredskapskungörelsen åligger det kommunerna bl. a. att under beredskap och krig (civilförsvarsberedskap) verka till förmån för befolkningen från annan kommun som uppehåller sig inom kommunen till följd av krigsskada, utrymning eller andra utomordentliga förhållanden som hänger samman med krig eller krigsfara.

Landstingskommunernas viktigaste uppgift gäller den allmänna hälso- och sjukvården. Beträffande den allmänt civila hälsovården i krig eller andra utomordentliga förhållanden finns bestämmelser i krigssjukvårdslagen (1953:688, ändrad senast 1971:1112) och krigssjukvårdskungörelsen (1955:442, ändrad senast 1973:413). Beträffande annan landstingskommunal verksamhet – omsorgen om psykiskt utvecklingsstörda, barnhemsverksamhet, arbetsvård och utbildning m. m. – finns däremot inga bestämmelser om beredskapsplanläggning. Föredragande statsrådet (statsrådet Gustavsson) erinrar om att en stor del av denna verksamhet måste fortgå under krig. Det är därför enligt hans mening en allvarlig brist att det inte finns några bestämmelser om beredskapsplanering i fråga om dessa verksamhetsområden. Med tanke inte minst på hälso- och sjukvården i krig gäller detta särskilt i fråga om landstingskommunernas centrala ledningsorgan, dvs. främst förvaltningsutskotten.

Statsrådet Gustavsson förordar därför att lagen om kommunal beredskap görs tillämplig även på landstingskommunerna. Enligt hans uppfattning talar beroendet mellan hälso- och sjukvården och övrig landstingskommunal verksamhet för att hälso- och sjukvården bör ingå som en del av den landstingskommunala beredskapsplanläggningen. Han anser dock att det f. n. saknas underlag för att pröva frågan om huruvida en särskild reglering av beredskapsplanläggningen av hälso- och sjukvården bör behållas. För denna beredskapsplanläggning bör därför i varje fall t. v. gälla vad som föreskrivs i krigssjukvårdslagen. I lagen om kommunal beredskap bör enligt statsrådets mening tas in en föreskrift som anger att bestämmelserna i lagen, såvitt gäller

hälso- och sjukvården, gäller endast om de inte strider mot bestämmelserna i krigssjukvårdslagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av denna. Utskottet tillstyrker förslaget i denna del. Vad som i propositionen har anförts i denna fråga har inte heller givit civilutskottet anledning till erinran (bil. 7).

Utskottet delar försvarsutredningens och statsrådet Gustavssons uppfattning att planeringsramen bör anpassas så att såväl den primärkommunala som den landstingskommunala beredskapsplanläggningen kan slutföras under perioden 1977/78–1981/82.

Utskottets hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen godkänner de *allmänna riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av övrigt totalförsvar* som föredragande statsrådet har angett,
2. att riksdagen godkänner de riktlinjer för *psykologiskt försvar* fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har angett,
3. att riksdagen godkänner de riktlinjer för *sjukvårdsberedskapens* fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har angett,
4. att riksdagen godkänner de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av *televerkets försvarsberedskap* som föredragande statsrådet har angett,
5. att riksdagen godkänner de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av *försvarsberedskapen vid Sveriges Radio* som föredragande statsrådet har angett,
6. att riksdagen godkänner de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av den *kommunala beredskapen* som föredragande statsrådet har angett,
7. att riksdagen antar det till propositionen 1976/77:74 som bilaga 8:1 fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1964:63) om kommunal beredskap med den redaktionella ändringen, att den i 22 § gjorda hänvisningen rörande krigssjukvårdslagen skall vara (1953:688) i stället för (1966:52).

13. Anslagsfrågor för övrigt totalförsvar

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 föreslagit riksdagen att för budgetåret 1977/78 anvisa medel och lämna beställningsbemyndiganden enligt följande sammanställning.

Program	Anslag		Belopp (kr.)
	<i>Fjärde huvudtiteln</i>		
Ledning m. m.	H 1.	Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 345-348)	förslagsanslag 2 010 000
	<i>Femte huvudtiteln</i>		
Sjukvård	E 1.	Socialstyrelsen (prop. 1976/77:74 bil. 3 s. 12)	förslagsanslag 100 000 ¹
"	H 5.	Förvaring och underhåll av viss sjukvårds- materiel m. m. (prop. 1976/77:74 bil. 3 s. 12-13)	förslagsanslag 5 067 000
"	H 6.	Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfärd (prop. 1976/77:74 bil. 3 s. 13-15)	reservationsanslag 5 718 000
"	H 7.	Viss krigssjukvårdsutbildning m. m. (prop. 1976/77:74 bil. 3 s. 15-17)	förslagsanslag 3 510 000
"	H 9.	Driftkostnader för beredskapslagring av läke- medel m. m. (prop. 1976/77:74 bil. 3 s. 17-18)	förslagsanslag 7 200 000
	<i>Nionde huvudtiteln</i>		
Ledning m. m.	B 27.	Viss beredskapsutrustning m. m. för Sveriges Radio (prop. 1976/77:74 bil. 5 s. 4-5)	reservationsanslag 1 100 000
	<i>Femtonde huvudtiteln</i>		
"	C 4.	Bidrag till kostnader för kommunal beredskap (prop. 1976/77:74 bil. 8 s. 20-22)	reservationsanslag 1 400 000
	<i>Statens affärsverksfonder</i>		
"		Teleanläggningar m. m. (prop. 1976/77:74 bil. 4 s. 3-4)	investeringsanslag 200 000 ¹
	<i>Fonden för beredskapslagring</i>		
Sjukvård	VIII:2	Överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond Beredskapslagring av läkemedel, m. m. (prop. 1976/77:74 bil. 3 s. 19-20)	bemyndigande 40 000 000 investeringsanslag 30 000 000

¹ Utöver i prop. 1976/77:100 föreslaget anslag.

Regeringen har redan i propositionen 1976/77:100 lämnat vissa förslag till anslag och beställningsbemyndiganden som berör övrigt totalförsvar. Sammanlagt uppgår förslagen i budgetpropositionen till 162 767 000 kr., varav 8 600 000 kr. hänförs till kapitalbudgeten. I prop. 1976/77:74 har regeringen under olika anslag hemställt om ytterligare 56 305 000 kr. för övrigt totalförsvar. Av detta belopp har 30 200 000 kr. föreslagits under anslag på kapitalbudgeten. Sammanlagt har för budgetåret 1977/78 alltså föreslagits omkring 219 milj. kr. för övrigt totalförsvar, varav 38 800 000 kr. på kapitalbudgeten.

Av föreslagna anslag avser 70,3 milj. kr. programmet Viss polisverksam-

het, 61,7 milj. kr. sjukvårdsprogrammet och återstoden – 87 milj. kr. – det program som benämns Ledning m. m.

Utskottet erinrar om att medelsberäkningarna för de anslag som nu är i fråga hänför sig till pris- och löneläge februari 1976. För att den avsedda verksamheten skall kunna genomföras kan det enligt utskottets bedömning i några fall bli nödvändigt att förslagsvis anvisade anslag överskrids eller att medelsförbrukningen justeras på annat sätt.

Utskottet vill något beröra det under femte huvudtiteln föreslagna förslagsanslaget Driftkostnader för beredskapslagring av läkemedel m. m. Något särskilt anslag för detta ändamål finns inte f. n. Beräkningarna av medelsbehovet är därför enligt vad utskottet har inhämtat något osäkra. Utskottet utgår från att de anvisade medlen under anslaget får överskridas om de visar sig otillräckliga. Anslaget avser ett angeläget ändamål och de för budgetåret avsedda lagringsåtgärderna bör inte försenas av brist på medel för driftkostnader.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen under fjärde huvudtiteln till *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 2 010 000 kr.,
2. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (SoU 1976/77:25, rskr 1976/77:200) – under femte huvudtiteln till *Socialstyrelsen* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 100 000 kr.,
3. att riksdagen under femte huvudtiteln till *Förvaring och underhåll av viss sjukvårdsmateriel m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 5 067 000 kr.,
4. att riksdagen under femte huvudtiteln till *Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara* för budgetåret 1977/78 anvisar ett reservationsanslag av 5 718 000 kr.,
5. att riksdagen under femte huvudtiteln till *Viss krigssjukvårdsutbildning m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 3 510 000 kr.,
6. att riksdagen under femte huvudtiteln till *Driftkostnader för beredskapslagring av läkemedel m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 7 200 000 kr.,
7. att riksdagen under nionde huvudtiteln till *Viss beredskapsutrustning m. m. för Sveriges Radio* för budgetåret 1977/78 anvisar ett reservationsanslag av 1 100 000 kr.,
8. att riksdagen under femtonde huvudtiteln till *Bidrag till kostnader för kommunal beredskap* för budgetåret 1977/78 anvisar ett reservationsanslag av 1 400 000 kr.,
9. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (TU 1976/77:12, rskr 1976/77:150) – under Statens affärsverksfonder till *Teleanläggningar m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 200 000 kr.,

10. att riksdagen under fonden för beredskapslagring, överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond, beträffande *Beredskapslagring av läkemedel, m. m.*
 - a. bemyndigar regeringen att medge att beställning av läkemedelsråvaror och läkemedel får läggas ut inom en kostnadsram av 40 000 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 30 000 000 kr.

14. Ny organisation av länsstyrelsernas försvarsenheter

Regeringen har i propositionen 1976/77:74 (bil. 8 s. 23–34) föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för omorganisation av länsstyrelsernas försvarsenheter som föredragande statsrådet har förordat.

Föredragande statsrådet

Föredragande statsrådet (statsrådet Gustavsson) behandlar i propositionen frågan om ändrad organisation av länsstyrelsernas försvarsenheter. Han utgår därvid från att totalförsvarsuppgifterna vid en länsstyrelse – liksom hittills – skall hänföras till en försvarsenhet under ledning av en försvarsdirektör. Han förordar att försvarsenhet delas in i tre alternativt fyra sakområden med hänsyn till enhetens storlek. Som ett riktmärke bör enligt hans mening gälla att i län där försvarsenhetens personal består av högst 20 personer skall försvarsenheten innefatta endast tre sakområden. Av sakområdena föreslås ett avses för alarmering, skyddsrum och anläggningar, ett för civilförsvar i övrigt och räddningstjänst, ett för ekonomiskt försvar och ett för övrigt civilt totalförsvar. Vid försvarsenhet med endast tre sakområden förs frågor rörande ekonomiskt försvar och övrigt civilt totalförsvar samman till ett sakområde. Försvarsenheten vid länsstyrelsen i Stockholms län föreslås innefatta fem sakområden med hänsyn till de speciella förhållandena inom detta län.

Några särskilda tjänster för biträdande försvarsdirektör – i likhet med de tjänster för ändamålet som f. n. finns vid länsstyrelserna i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län – föreslås inte. Enligt förslaget skall en av cheferna för sakområde biträda försvarsdirektören med viss samordningsverksamhet inom försvarsenheten och tillika vara hans ställföreträdare. Detta gäller även beträffande storstadslänen.

I propositionen läggs fram förslag till förenklingar och begränsningar samt förändringar i ansvars- och uppgiftsfördelningen beträffande verksamheten vid försvarsenheterna. Förslagen till begränsningar i arbetsuppgifterna berör bl. a. länsstyrelsernas underhållsbesiktningar av skyddsrum och deras insatser för teknisk övervakning. Det framhålls vidare som betydelsefullt och

nödvändigt att i samhällsplaneringen hänsyn tas även till totalförsvarets behov. Detta mål anses kunna nås bl. a. genom en ökad integrering av försvarsenhetens verksamhet i länsstyrelsen i övrigt.

Den av statsrådet Gustavsson förordade organisationen innebär ingen förändring av antalet anställda vid försvarsenheterna. Av totalt något över 600 personer är f. n. ungefär hälften handläggande personal. Denna personalkategori föreslås öka och biträdespersonalen minska. Den förordade omorganisationen föreslås genomföras den 1 juli 1978.

Motionerna

I motionen 1976/77:1485 av herr Aulin m. fl. (m, fp, c) yrkas att riksdagen ger regeringen till känna att underhållsbesiktning av skyddsrum även fortsättningsvis skall ske genom länsstyrelsernas försorg.

I motionen 1976/77:1486 av herr Oskarson m. fl. (m) yrkas att riksdagen ger regeringen till känna att biträdande försvarsdirektör också fortsättningsvis skall finnas vid Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län.

Utskottet

Totalförsvarets regionala ledningsorganisation är uppdelad på två nivåer, den högre regionala och den lägre regionala.

På den högre regionala nivån finns civilbefälhavare och militärbefälhavare.

På den lägre regionala nivån ansvarar länsstyrelserna för ledningen av civila delar av totalförsvaret. Försvarsområdesbefälhavare utgör motsvarande nivå på den militära sidan.

Länsstyrelsernas uppgifter i krig regleras i krigsinstruktionen för länsstyrelserna (1975:1004). Instruktionen innehåller också föreskrifter om länsstyrelsernas krigsorganisation. Bestämmelser som rör länsstyrelses verksamhet i krig finns även i den s. k. administrativa fullmaktslagen (1942:87).

För länsstyrelsernas fredstida verksamhet gäller länsstyrelseinstruktionen (1971:460). Enligt denna (5 §) skall länsstyrelse särskilt ta befattning med bl. a. den civila försvarsberedskapen och inom sitt verksamhetsområde övervaka att vad som enligt lag eller annan författning åligger statlig myndighet, kommun, landstingskommun eller enskild blir behörigen fullgjort. Verksamheten i fred skall vidare bedrivas så att även krav som det totala försvaret i krig uppställer i största möjliga utsträckning kan tillgodoses (11 §).

Länsstyrelsernas uppgifter i fred inom totalförsvaret regleras även genom andra lagar, t. ex. civilförsvarslagen (1960:74) och lagen om kommunal beredskap (1964:63). Enligt brandlagen (1974:80) har länsstyrelserna visst regionalt ansvar inom räddningstjänsten. För länsstyrelsernas totalförsvarsverksamhet finns också bestämmelser i olika författningar samt i föreskrifter.

råd och anvisningar från centrala myndigheter – bl. a. inom civilförsvarets och det ekonomiska försvarets område.

Länsstyrelsernas totalförsvsverksamhet i fred omfattar – i enlighet med de instruktioner m. m. för vilka redogjorts i det föregående – den egna krigsorganisationen, civilförsvaret, kommunal beredskap, hälso- och sjukvård samt veterinärtjänst, psykologiskt försvar, säkerhet och bevakning, räddningstjänst och ekonomiskt försvar. Länsstyrelserna skall också se till att personal till krigsorganisationen rekryteras, utbildas och övas samt bevaka försvarsfrågorna i den regionala samhällsplaneringen. Arbetet med dessa uppgifter är huvudsakligen samlat till försvarsenheterna.

Länsstyrelsernas försvarsenheter inrättades år 1971 (prop. 1971:1 bil. 14, CU 1971:8, rskr 1971:51). Tidigare hade totalförvarsfrågorna inom länsstyrelserna handlagts vid civilförvarssektionen och den allmänna beredskapsdetaljen. Enligt den nu gällande organisationen är länsstyrelsernas försvarsenheter i alla län utom i Gotlands län uppdelade i tre funktioner, nämligen en personalfunktion, en organisationsfunktion och en teknisk funktion. Dessutom finns en expedition. Till enheten är vidare knutna en militär-assistent och olika deltidstjänstgörande experter.

Regeringen uppdrog i maj 1975 åt försvarets rationaliseringsinstitut (FRI) att göra en rationaliseringsundersökning av länsstyrelsernas försvarsenheter. Som utgångspunkt för undersökningen gällde att personalnumerären totalt sett inte fick ökas. FRI har i november 1976 redovisat resultatet av undersökningen i en rapport. Den av statsrådet Gustavsson förordade organisationen bygger på FRI:s förslag i rapporten.

Utskottet tar i det följande upp de frågor i förslaget som berörs av motionerna till närmare behandling.

Först behandlar utskottet motionen 1485 (m, c, fp). I denna yrkas att riksdagen ger regeringen till känna att *underhållsbesiktningar av skyddsrum* även fortsättningsvis skall ske genom länsstyrelsernas försorg. Motionärerna framhåller bl. a. att det är allvarligt om normalskyddsrummen, som beräknas ha kostat mellan två och tre miljarder kronor att bygga, genom bristande underhåll inte kan fylla sin funktion i ett läge då de behöver tas i bruk.

Länsstyrelsernas handläggning av skyddsrumsförfrågor avser främst planläggning, tillsyn och besiktningar, bl. a. underhållsbesiktningar. Underhållsbesiktning sker med utnyttjande av länsstyrelsernas egna resurser och till en del med anlitan av medel som civilförvarsstyrelsen ställer till länsstyrelsernas förfogande för ändamålet. Avsikten är att man varje år skall besiktiga omkring 10 % av skyddsrummen i länet.

Även civilförvarsstyrelsen utför vissa stickprovsvisa besiktningar av skyddsrumsbeståndet.

Statsrådet Gustavsson, som räknar med att underhållsbesiktning av skyddsrum även i fortsättningen kommer att ske stickprovsvis genom civilförvarsstyrelsens försorg, har i organisationsförslaget inte beräknat några särskilda resurser åt länsstyrelserna för underhållsbesiktningar av skyddsrum.

Civilutskottet som har yttrat sig över propositionen i denna del (bil. 7) anser att man i nuvarande läge bör godta förslaget beträffande underhållsbesiktningar av skyddsrum. Civilutskottet tillstyrker alltså inte bifall till motionsförslaget.

I sitt yttrande erinrar civilutskottet om att pågående arbete avseende ny byggnadslagstiftning kommer bl. a. att aktualisera formerna för och ansvarsfördelningen mellan olika organ också vad beträffar frågan om planeringen och byggandet av skyddsrum. Frågan om uppgiftsfördelningen mellan länsstyrelserna och kommunerna såvitt avser skyddsrumskontrollen kommer enligt civilutskottets bedömning att tillföras ytterligare synpunkter när pågående utredningsarbete har avslutats.

1975 års skyddsrumsutredning har i skrivelse till chefen för försvarsdepartementet den 25 februari 1977 av anförda skäl förordat att skyddsrumsbbygandet enligt det nya systemet helt finansieras av statliga medel. Om så blir fallet bör kommunerna enligt utredningens mening – förutom redan beslutade uppgifter med skyddsrumspanering – kunna åläggas att svara för regelbunden underhållsbesiktning av alla skyddsrum utan särskild statlig ersättning.

Med hänsyn till den betydelse för befolkningens överlevnad som skyddsrummen kan få i krig samt till de stora investeringar som gjorts och kommer att göras i normalskyddsrum anser försvarsutskottet det vara väsentligt att skyddsrummens standard kontrolleras genom fortlöpande underhållsbesiktningar. Som framgår av redogörelsen för skyddsrumsutredningens förslag har utredningen samma uppfattning. Civilförsvarsstyrelsens stickprovsbesiktningar har delvis annat syfte och är enligt styrelsens egen uppfattning inte tillräckliga för ändamålet.

Det framlagda förslaget hindrar inte att länsstyrelserna i den utsträckning resurserna medger även utför viss underhållsbesiktning av skyddsrum. I avvaktan på kommande ställningstaganden till det nämnda förslaget av skyddsrumsutredningen och pågående utredningsarbete är utskottet inte berett att förorda ytterligare tjänster vid försvarsenheterna för ändamålet.

Vad utskottet har anfört om underhållsbesiktning av normalskyddsrum bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Beträffande motionen 1486 (m) har civilutskottet inte funnit anledning att gå ifrån vad i propositionen förordats och som i sin tur innebär ett vidarebefordrande av FRI:s förslag, mot vilket personalorganisationerna centralt i denna del inte har riktat någon erinran. En personalorganisation har, anför civilutskottet, uttryckligt hävdad att någon befattning som biträdande försvarsdirektör inte bör finnas.

Försvarsutskottet delar motionärernas uppfattning om behovet av en stark ledningsorganisation inom försvarsenheterna vid länsstyrelserna i storstads-länen. Enligt utskottets mening torde detta kunna tillgodoses genom den föreslagna organisationen utan att de särskilda tjänsterna för biträdande försvarsdirektör behålls. Utskottet vill i det sammanhanget framhålla värdet

av att organisationen vid olika länsstyrelser inte utformas olika i större utsträckning än vad som är nödvändigt.

Utskottet biträder alltså i huvudsak de riktlinjer för omorganisationen av länsstyrelsernas försvarsenheter som statsrådet Gustavsson har förordat.

Utskottet vill särskilt framhålla betydelsen av att försvarsenheternas arbete ingår som en naturlig del av länsstyrelsernas verksamhet. Härigenom kan totalförsvarets behov bättre än f. n. bli beaktade i samhällsplaneringen på länsnivå.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1486,
2. att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:1485 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anförut om underhållsbesiktning av normalskyddsrum,
3. att riksdagen godkänner de riktlinjer för omorganisation av länsstyrelsernas försvarsenheter som föredragande statsrådet har förordat.

Stockholm den 10 maj 1977

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustavsson i Eskilstuna (s), Glimnér (c), Holmqvist (s), Pettersson i Örebro (c), Gustavsson i Ängelholm (s), Karl Bengtsson i Varberg (fp), fru Sundström (s), herrar Björk i Gävle (c), Brännström (s), Gustavsson i Nässjö (s), fru Ekelund (c), herrar Hedberg (s), Lindblad (fp) och Träff (m).

Reservationer

Herrar Gustavsson i Eskilstuna, Holmqvist, Gustavsson i Ängelholm, fru Sundström, herrar Brännström, Gustavsson i Nässjö och Hedberg (alla s) har lämnat följande åtta reservationer till betänkandet.

I. Säkerhetspolitiken och totalförsvaret (punkten I)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 4 börjar "Omsorgen om" och på s. 5 slutar "internationella garantier" bort ha följande lydelse:

Vårt lands möjligheter att stå utanför krig och allvarliga konflikter främjas även i framtiden bäst genom vår alliansfria politik som inriktas på att i krig möjliggöra neutralitet. Genom en fortsatt sådan politik formar vi själva vår

utrikespolitik men har också att vid krig i vår omvärld svara för vår säkerhet och vårt oberoende.

Den svenska säkerhetspolitiken har som en viktig uppgift att bidra till en fredlig utveckling i världen samt till utjämning av motsättningar och större förståelse mellan folken. En annan uppgift är att bidra till att skapa en värld där även små stater, som vårt eget land, kan hävda sina intressen. Genom att slå vakt om den internationella solidariteten kan vi även redan i fredstid tillvarata våra egna intressen. Målet för våra säkerhetspolitiska strävanden är en värld i fred, vilket förutsätter respekt för varje nations självbestämmande, social och ekonomisk rättvisa, politisk avspänning och militär avrustning samt internationellt samarbete. Vår alliansfria ställning ger oss särskilda möjligheter att verka härför.

Till säkerhetspolitiken hör också att bidra till att maktblockens intressen att dra in vårt land i eventuella konflikter minskas och att därigenom också värna våra demokratiska friheter och rättigheter. Som en relativt ny uppgift kan betecknas att förhindra eller lindra verkningar av fredskriser.

Det yttersta syftet med Sveriges säkerhetspolitik har alltsedan 1968 uttryckts på följande sätt:

Sveriges säkerhetspolitik, liksom andra länders, syftar till att bevara landets oberoende. *Vårt säkerhetspolitiska mål* bör därför vara att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

Utskottet konstaterar att såväl i propositionen som i motionen 1504 (s) finns en anslutning till att detta mål alltjämt skall gälla. Utskottet delar denna uppfattning.

Säkerhetspolitiken kräver en samverkan mellan utrikes-, handels-, bistånds- och totalförsvarspolitiken och vår politik i internationella nedrustningsfrågor. För att nå de angivna målen krävs alltjämt, som framhålls i motionen 1504 (s), ett efter våra förhållanden starkt och balanserat totalför svar. Utskottet anser emellertid inte att det föreligger skäl för den väsentliga kostnadsökning som regeringens förslag i propositionen innebär. Den trovärdighet som vårt lands aktiva handlande på t. ex. nedrustningsområdet medfört kan påverkas negativt vid ett bifall till regeringens förslag. Utskottet anser därför att säkerhetspolitiken och totalförsvaret bör ha den inriktning som förordats i motionen 1976/77:1504.

Som utskottet framhållit i det föregående formar vi själva vår utrikespolitik. Den svenska neutralitetspolitiken är inte internationellt garanterad eller fastslagen i traktat.

dels att utskottets hemställan (s. 6) i momentet 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 1 i denna del, som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen har anförts om säkerhetspolitiken och totalförsvaret.

2. Den svenska säkerhetspolitiken (punkten 2)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 12 börjar "Försvarsutskottet har" och slutar "har gjort" bort ha följande lydelse:

Utrikesutskottets socialdemokrater har i en avvikande mening noterat att regeringen anslutit sig till försvarsutredningens första betänkande, där utredningen var helt enig om inriktningen av säkerhetspolitiken. Samtidigt kan emellertid konstateras att det i propositionen – som redovisas i motionen 1504 (s) – i åtskilliga och väsentliga avseenden görs avvikelser från/eller utelämnanden av utredningens skrivningar.

Vidare konstateras att utredningen har – som framgår av dess första betänkande – sett säkerhetspolitiken inte enbart i samband med öst-väst-problematiken utan också uppmärksammat en rad andra internationella problem som måste beaktas i en bredare säkerhetspolitisk diskussion. Denna delvis nya syn utgjorde samtidigt en för skilda områden sammanfattande beskrivning av den förutvarande regeringens säkerhetspolitik.

Även om regeringens syn på de säkerhetspolitiska frågorna redovisas också i andra sammanhang än i förevarande proposition bör man på denna, som behandlar den långsiktiga inriktningen av säkerhetspolitiken, kunna ställa kravet att den skall utgöra det samlade dokumentet för svensk säkerhetspolitik. Denna synpunkt gäller inte minst med hänsyn till att propositionen underställts riksdagen för dess ställningstagande. Det blir därvid, som utrikesutskottets socialdemokrater framhåller, inte av underordnad betydelse om försvarsministern i sitt anförande till propositionen gör väsentliga avvikelser eller utelämnanden jämfört med försvarsutredningens betänkande.

En grundläggande tanke i det svenska nedrustningsarbetet har varit och måste vara att söka få till stånd en omfördelning från de kolossala satsningarna på militära utgifter till de stora behoven för social och ekonomisk utveckling i de fattiga länderna.

Våra möjligheter att få till stånd en sådan utveckling kan emellertid påverkas negativt om regeringens förslag om en väsentlig ökning av de militära utgifterna kommer till stånd. Även mot denna bakgrund är det enligt de socialdemokratiska ledamöterna i utrikesutskottet betydelsefullt att dessa utgifter under den kommande femårsperioden blir reellt i stort sett oförändrade. För vårt lands fortsatta handlande på nedrustningsområdet får således ökningen av våra egna utgifter för militärt försvar anses spela en roll.

Försvarsutskottet instämmer i vad utrikesutskottets socialdemokrater anfört i sin avvikande mening och ansluter sig till de preciseringar som dessa ledamöter gjort.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 13 börjar "Liksom utrikesutskottet" och slutar "i propositionen" bort ha följande lydelse:

Försvarsutskottet tillstyrker den inriktning av säkerhetspolitiken som angetts i motionen 1504 (s).

dels att utskottets hemställan (s. 13) i momentet 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 1 i denna del, som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen har anförts om säkerhetspolitiken.

3. Totalförsvarets fortsatta utveckling (punkten 3)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 16 börjar "För att" och på s. 19 slutar "gälla allttjämt" bort ha följande lydelse:

Statsmakterna fastställde år 1972 följande allmänna beskrivning av de politiska målen för totalförsvaret:

1. Totalförsvaret är en hela svenska folkets angelägenhet och skall bygga på medborgarnas personliga insatser, som för vapenföra manliga medborgare grundas på allmän värnplikt. Det skall ge uttryck för vår vilja att bevara landets frihet.

2. Totalförsvaret skall vara så förberett för kriget att det verkar fredsbevarande. Det skall därför ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att ett angrepp mot Sverige fordrar så stora resurser och uppoffringar samt tar så lång tid att de fördelar som står att vinna med angreppet rimligen inte kan bedömas värda insatserna.

Totalförsvaret skall snabbt kunna höja beredskapen och utveckla full styrka.

Totalförsvaret skall vara så utformat att det kan motstå skilda angreppsformer och verka i olika militärpolitiska lägen.

Totalförsvaret skall vara så utformat att resurser kan avdelas för svenskt deltagande i Förenta nationernas verksamhet i syfte att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet.

3. Under fredstid och under krig mellan främmande makter varunder Sverige är neutralt skall försvarsmakten avvisa kränkningar av vårt territorium. Civilförsvaret jämte andra berörda grenar av totalförsvaret skall vidta åtgärder för att skydda befolkningen mot skadeverkningar på grund av krig i vår omvärld. Det ekonomiska försvaret skall bidra till att trygga vår försörjning om vårt land blir hänvisat till egna försörjningsresurser på grund av i vår omvärld inträffade konflikter.

4. Invasionsförsvar skall vara försvarsmaktens viktigaste uppgift. Om Sverige utsätts för angrepp skall försvarsmakten möta detta och i det längsta förhindra att angriparen får fast fot på svensk mark. I varje del av landet skall

bjudas segt motstånd, om så erfordras även i form av det fria kriget. Civilförsvaret skall skydda befolkning och egendom mot skador av fientliga anfall samt rädda överlevande vid sådana anfall. Folkförsörjningen i vidaste bemärkelse skall tryggas genom det ekonomiska försvaret. En fast försvarsvilja skall vidmakthållas och varje försök att undergräva vår motståndanda och tilltron till vår förmåga att motstå angreppet skall motverkas genom psykologiskt försvar. Sjukvård, socialvård, polisväsende, kommunikationer samt annan samhällelig verksamhet skall anpassas med hänsyn till inriktningen av de samlade försvarsansträngningarna.

5. Totalförsvarets olika delar skall samverka och understödja varandra i syfte att nå största möjliga försvarseffekt.

Utskottet anser liksom försvarsutredningen och försvarsministern att denna beskrivning av målen för vårt totalförsvar bör gälla allttjämt.

Utskottet kan emellertid samtidigt konstatera att de uttalanden som görs i propositionen är ägnade att skapa oklarheter när det gäller t. ex. värderingen av de skilda grenarna av totalförsvaret. Utskottet anser därvidlag att motionen 1504 (s) utgör en konsekvent uppföljning av 1972 års riksdagsbeslut. Utskottet biträder därför de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som anges i denna motion.

Som framhålls i motionen 1504 kan man vid bedömningen av det framlagda regeringsförslaget inte bortse från samhällsekonomiska och statsfinansiella förhållanden. Vad som uttalats i den nämnda motionen om återhållsamhet med höjningar av försvarsutgifterna har enligt utskottets mening vunnit i styrka sedan även regeringen numera (i prop. 1976/77:150) lagt fram förslag om att begränsa budgetunderskottet. Under de närmaste åren bör man inom totalförsvaret ge förtur för en satsning på civilförsvaret, ekonomiskt försvar samt sjukvården i krig. Kostnaderna för det militära försvaret bör däremot vara i stort oförändrade.

En sådan inriktning av det militära försvaret svarar väl mot de säkerhetspolitiska behoven som de har beskrivits i försvarsutredningens första betänkande. Genom att systematiskt ta till vara den allmänna värnplikten och den tekniska utvecklingens möjligheter kan dagens försvarsorganisation vidareutvecklas för framtidens behov. Nya tekniska tillämpningar kan nyttiggöras. Med folkförsvaret som ideologisk grund och med ett tillvaratagande av den moderna teknikens möjligheter kommer försvaret att även inför framtiden bidra till upprätthållandet av en fast och konsekvent neutralitetspolitik.

Utskottet har vid sitt ställningstagande beaktat det samhällsekonomiska och statsfinansiella utrymmet för försvarssektorn. Med den föreslagna inriktningen kan balans skapas mellan uppgifter och resurser. All personal – fast anställda, värnpliktiga, civilförsvarspliktiga och frivilligt tjänstgörande – kan få meningsfyllda uppgifter och deras kunskaper och erfarenheter tas till vara under demokratiska former.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 22 börjar "När det gäller" och på s. 23 slutar "totalförsvarets planering" bort utgå,

dels att den del av utskottets anförande som på s. 25 börjar "Utskottet anser" och slutar "inte bifalla motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör det vara möjligt att, parallellt med ett klarläggande av de folkrättsliga förutsättningarna för civilmotstånd, ett mer konkret inriktat utredningsarbete tar sin början. Eftersom det torde bli fråga om ett arbete av tämligen unik karaktär får man enligt utskottet räkna med att det kan dra ut relativt långt i tiden. Utskottet ser det som angeläget att man bedriver detta arbete i samverkan med folkrörelser och andra organisationer. Vad utskottet här har anfört om civilmotstånd bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan (s. 32–33) i momenten 2 och 8 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:1504, yrkandet 3, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om utredning angående civilmotstånd m. m.,
8. att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 2, samt med avslag på propositionen och motionerna 1976/77:249, yrkandet 1, och 1976/77:1453, yrkandena 1 och 2, godkänner de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som angetts i motionen 1504.

4. Det militära försvarets fortsatta utveckling (punkten 4)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 39 börjar "Utskottet har" och på s. 40 slutar "allmän värnplikt" bort ha följande lydelse:

Vårt försvar bygger på den allmänna värnplikten. Endast genom denna kan krigsorganisationen ges den kvalitet och bredd som svarar mot vårt försvars uppgifter. Värnpliktssystemet utgör därmed grunden för att bygga upp försvarsförmågan. Tillsammans med frivilligverksamheten har det avgörande betydelse för försvarets förankring i samhället och hos hela folket.

När det demokratiska samhället finner sina grundläggande värden satta på spel på grund av yttre hot måste det träda upp till försvar. Detta kan bara utövas av folket självt. En stark och levande demokrati kan inte överlåta till andra att utöva försvaret mot yttre angrepp. Värnpliktsförsvaret är också en viktig garanti för att försvarsmakten blir föremål för folkets insyn, kontroll och påverkan.

Ett upprätthållande av den allmänna värnplikten ställer som framhålls i motionen 1504 (s) krav på att vapen med god kvalitet anskaffas i tillräckligt antal. Materielanskaffningen måste inriktas på sådana vapensystem som är anpassade till värnpliktsförsvarets behov. Det innebär bl. a. tonvikt på vapensystem som är lätthanterliga och som kan skötas effektivt av de värnpliktiga.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 40 börjar "Den svenska" och slutar "fredsbevarande verksamhet" bort ha följande lydelse:

Inom det militära försvaret tillämpas sedan länge en långsiktig planering, vilken ger en betydelsefull stadga åt verksamheten. Dagens försvar, liksom det vi kommer att ha under åtminstone de närmaste 10–15 åren, är till största delen resultat av tidigare försvarsbeslut. På motsvarande sätt kommer det nu förestående beslutet att påverka försvarets utformning under 1980-talet och därefter. Möjligheterna att inom en relativt kort tid öka försvarets styrka är som försvarsutredningen visat begränsade.

Det är enligt utskottets mening viktigt att bevara en handlingsfrihet för den framtida utvecklingen.

Vägledande för utvecklingen av det militära försvaret bör enligt utskottet vara att den långsiktiga beredskapen i form av utbildning av personal och anskaffning av organisationsbestämmande materiel prioriteras. Det innebär att verksamheten under fredsförhållanden även framgent främst inriktas på att utbilda personal och anskaffa materiel. Tillräckliga resurser bör avsättas för forskning och utvecklingsarbete.

Likväl behövs ständigt en viss operativ förmåga. En allsidig och effektiv underrättelsetjänst skall under demokratisk kontroll bidra till beslutsunderlaget för den långsiktiga utvecklingen och framför allt för beslut om beredskapshöjningar. För att kunna möta överraskande angrepp bör försvaret utformas så att det i huvudsak är stridsdugligt efter en snabbt genomförd mobilisering.

Invasionsförsvar skall, som framgår av målen för totalförsvaret, vara försvarsmaktens huvuduppgift. I planeringen förutsätts att en angripares resursinsatser begränsas – i fråga om både kvantitet och kvalitet – genom att angriparen måste gardera sig mot en huvudmotståndare.

Som framhålls i motionen 1504(s) bör det militära försvaret inriktas mot att vara ett djupförsvar med möjligheter till kraftsamling vid gräns och kust.

I den mån ett militärt angrepp skulle ske mot vårt land skall strävan vara att i det längsta förhindra angriparen att få fast fot på svensk mark. De fördelar den svenska terrängen ger och de resurser det svenska samhället har måste utnyttjas. Fientliga luftlandsättningar får inte omöjliggöra förbandens mobilisering och koncentrerings till aktuella invasionsriktningar. Vid försvar mot invasion svarar förband med anfallsförmåga för huvuddelen av den kraftutveckling som skall hejda fienden. Om en angripare lyckas att tränga in på djupet av vårt land bör han möta ett effektivt och uthålligt motstånd över hela landets yta, om så erfordras även i form av det fria kriget.

Den svenska säkerhetspolitiken syftar till att landet skall förhålla sig neutralt om det pågår krig i vårt närområde. För att i ett sådant läge avvisa kränkningar av vårt territorium samt skydda flyg- och sjötrafik måste vi utnyttja resurser som har anskaffats för invasionsförsvarets behov.

Försvarsmakten skall även i fortsättningen kunna sätta av resurser för medverkan av Sverige i FN:s fredsbevarande verksamhet.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 43 börjar "Utskottet anser" och slutar "i fråga" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det vara viktigt att man i planeringen eftersträvar tolv infanteribrigader. Som framhålls i motionen 1504 (s) kan olika åtgärder vidtas för att nå det i motionen angivna syftet. De brigader som inte tillförs modern materiel bör ges de uppgifter som man hittills räknat med i planeringen.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 44 börjar "Några medel" och slutar "med jagarna" bort ha följande lydelse:

För projektering av flottiljledare har studiemedel inplanerats under perioden. I likhet med vad som uttalats i motionen 1504 (s) anser utskottet att särskilt konstruerade ledarfartyg inte bör anskaffas.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 48 börjar "Utskottet tillstyrker" och på s. 49 slutar "parlamentariskt sammansatt" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det angeläget att försvarsbeslutet innefattar ett ställningstagande också i flygplansfrågan. De sakuppgifter och argument som redovisats i motionen 1504 (s) har övertygat utskottet om att B3LA-projektet inte bör utvecklas vidare. En minimering av utvecklingskostnaderna för A 20 bör också eftersträvas. Detta ökar möjligheterna att förse ett inom landet anskaffat skolflygplan med den lämpliga beväpningen.

Av det sagda framgår att utskottet tillstyrker motionsyrkandet att arbetet i den s. k. B3LA-beredningen – vars direktiv redovisas i bilaga 9 – avbryts. Om arbetet skall fortsätta är det rimligt, med hänsyn till omfattningen av frågan och tidigare praxis, att beredningen blir parlamentariskt sammansatt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 49 börjar "Utskottet anser" och slutar "JA 37" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att luftförsvarsförbanden har mycket stor betydelse för totalförsvarets möjligheter att verka och för tilltron till vårt försvar. I enlighet med vad som anförts i motionen 1504 (s) bör det fastslås att antalet jaktdivisioner JA 37 bör vara oförändrat i förhållande till nuvarande planering.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 51 börjar "Försvarsministern anser" och slutar "sådana pansarvärnsrobotar" bort ha följande lydelse:

Försvarsministern anser att det är väsentligt att vår inhemska kapacitet för utveckling och produktion av *pansarvärnsrobotar* behålls och att en ny lätt pansarvärnsrobot utvecklas inom landet. I likhet med vad som anförts i motionen 1504 (s) anser utskottet att det bör vara möjligt att reducera anskaffningen av tunga pansarvärnsrobotar betydligt i förhållande till den i

nivå C förutsedda anskaffningen. Tillsammans med pansarvärnssystemets övriga komponenter bör anskaffningen av tunga pansarvärnsrobotar ge ett betydande tillskott till markstridsförbandens samlade stridseffekt samtidigt som vi skaffar oss värdefulla erfarenheter av sådana pansarvärnsrobotar.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 51 börjar "Enligt utskottets" och på s. 52 slutar "denna fråga" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det angeläget att beslutet om anskaffning av sjörobot till ytattackförbanden tas snarast. Som framhålls i motionen 1504 (s) är en lämplig lösning därvid att välja samma sjörobot som är avsedd att ingå i patrullfartygsdivisionerna.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 53 börjar "FLU:s nuvarande" och slutar "enligt motionsförslaget" bort ha följande lydelse:

Frågan om antalet militärområden täcks av FLU:s nuvarande direktiv. Med hänsyn till att det är angeläget att göra reduktioner i administrationen bör motionens förslag prövas av FLU, som alltså enligt utskottets mening bör få tilläggsdirektiv enligt motionsförslaget.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 54 börjar "Utskottet anser" och slutar "inte motiverat" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att personalminskningar inom det militära försvaret inte får leda till bestående kostnadsökningar. Detta skulle kunna tänkas bli fallet om långsiktiga underhållsbehov planeras bli tillgodosedda utom försvarets egna verkstäder. De studier som kommer att ske på försvarsministrarnas initiativ bör komma att belysa dessa frågor. Överbefälhavaren har gett direktiv om att försvarsgrenscheferna och försvarets materielverk skall se över hela det fredstida underhållsbehovet och behovet av egen verkstadskapacitet. Det är enligt utskottets mening angeläget att dessa studier genomförs med det syfte som nämnts i motionen 1504 (s). Studier bör även göras beträffande den regionala och lokala fastighetsförvaltningen och byggnadsförvaltningen. Vad utskottet här uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 55 börjar "Utskottet tillstyrker" och slutar "1504 (s) bör avslås i denna del" bort ha följande lydelse:

Utskottet tillstyrker förslaget i motionen 1504 (s) att planeringen för det militära försvarets utveckling under den förestående femårsperioden sker med utgångspunkt i en horisontell planeringsram om 50 500 milj. kr. (prisläge februari 1976). Detta innebär ett fullföljande av tidigare försvarsbeslut. Beslutet är även som utskottet framhållit motiverat av det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget. Utskottets förslag kan för hela femårsperioden beräknas medföra en besparing om ca 2 miljarder kronor (i löpande priser) jämfört med propositionen. Propositionen bör därför avslås i denna del.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 67 börjar "Utskottet, som" och på s. 68 slutar "motionen i denna del" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det även i år behöver göras väsentliga förbättringar av de värnpliktigas förmåner. Utskottet biträder förslaget i propositionen om en höjning av dagersättningen från 10 till 12 kr., om avsättning av 2.6 milj. kr. till höjning av förplägnadsersättningen och om nya regler för näringsbidragen. Även familjestödet bör byggas ut. Utskottet förordar att detta sker enligt förslagen i motionen 248 (s), varigenom förbättringarna koncentreras på familjer med barn. Detta stämmer bättre överens med de år 1975 antagna riktlinjerna för familjestödets utveckling (prop. 1975:37, FöU 1975:18, rskr 1975:195). Utskottet avstyrker därför i denna del bifall till propositionen. Utöver vad utskottet här förordat bör som föreslagits i motionen 248 (s) uttryckningsbidraget höjas med 200 kr. Utskottet tillstyrker bifall till motionen i denna del. Förslaget till lag om ändring i familjebidragen bör antagas, förutom med några redaktionella ändringar, i enlighet med vad utskottet nu förordat.

Beträffande de värnpliktigas reseförmåner har utskottet tidigare (FöU 1975:18 s. 12) anslutit sig till principen att förbättringar av reseförmåner i första hand bör inriktas på att hjälpa dem som har långa och/eller tidsödande resor till hemorten. Förslaget i motionen 248 (s) att ge sådana värnpliktiga möjlighet att, inom ramen för det s. k. Vpl 10-systemet, utan särskild avgift för den enskilde få sovplats på tåg stämmer väl med vad utskottet tidigare uttalat. Utskottet tillstyrker därför motionens förslag i denna del och utgår från att det genom erforderliga förhandlingar med statens järnvägar skall vara möjligt att lösa ev. administrativa problem.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 69 börjar "Utskottet biträder" och slutar "avsedda beräkningsmetoden" bort ha följande lydelse:

Utskottet biträder regeringens förslag i den del det avser att prisregleringen för det militära försvaret liksom hittills skall baseras på NPI. Samma förslag återfinns i motionen 1504 (s). Utskottet kan däremot inte tillstyrka propositionens förslag att någon särbehandling skall ske av värnpliktsförmånerna. I denna del tillstyrker utskottet yrkandet i motionen 1504 (s).

dels att den del av utskottets anförande som på s. 71 börjar "Av redovisningen" och slutar "inte påkallat" bort ha följande lydelse:

Av redovisningen framgår att – vid bifall till regeringens förslag om bemyndiganden och anslag för nästa budgetår – bemyndigandeskuldena beräknas öka påtagligt från den 30 juni 1976 till samma tidpunkt 1978. Bemyndigandekvoten i genomsnitt för de tre försvarsgrenarna blir 3.55. En ökning av bemyndigandekvoten innebär en allt starkare inteckning av framtida resurser. Utskottet bedömer det därför som angeläget att det i prop. 1975/76:100 (bil. 6 s. 36) redovisade arbetet om konsekvenserna av ökade bemyndigandeskulder och bemyndigandekvoter fullföljs och redovisas för riksdagen. Riksdagen bör hos regeringen begära en sådan redovisning.

dels att utskottets hemställan (s. 71–74) i momenten 4, 5, 6 a och b, 7, 9, 10, 16, 20 b, d och f, 21 a och d samt 22 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *projektförslaget B3LA* att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motionerna 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del och yrkandet 12, samt 1976/77:1521, andrahandsyrkandena 1 och 4 i denna del, samt med anledning av motionen 1976/77:1453, yrkandet 4 i denna del, hos regeringen begär att arbetet inom beredningen för utvärdering m. m. av framtida flygplanssystem avbryts,
5. beträffande *B3LA-beredningens sammansättning* att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, andrahandsyrkandet 13, som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen,
6. beträffande *robotfrågor* att riksdagen
 - a. med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om anskaffningen av tunga pansarvärnsrobotar,
 - b. med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om val av sjörobot,
7. beträffande *direktiven till försvarsmaktens ledningsutredning* att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 15, hos regeringen begär att utredningen får i uppdrag att utreda de frågor som angetts i motionen,
9. beträffande *försvarsmaktens underhållsbehov och verkstadskapacitet* att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 14, som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen,
10. beträffande *ekonomisk planeringsram* för perioden 1977/78–1981/82 att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, och med avslag på propositionen och motionen 1976/77:1453, yrkandena 3 och 5, godkänner vad som angetts i motionen 1976/77:1504,
16. beträffande *riktlinjer i övrigt för det militära försvarets fortsatta utveckling* att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, samt med avslag på propositionen och motionerna 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 1 i denna del, andrahandsyrkandet 2 och andrahandsyrkandet 4 i denna del, och 1976/77:1523, yrkandet 3, godkänner vad som angetts i motionen 1976/77:1504,
20. beträffande *förmåner åt värnpliktiga m. fl.* att riksdagen

- b. bifaller motionen 1976/77:248, yrkandet 3, om höjning av uttryckningsbidraget,
 - d. bifaller motionen 1976/77:248, yrkandet 4, om de värnpliktigas förmåner i fråga om resor,
 - f. med bifall till motionen 1976/77:248, yrkandet 1, och med avslag på propositionen antar det i bilaga 11 som Utskottets förslag betecknade förslaget till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99),
21. beträffande *utgiftsram för nästa budgetår* att riksdagen
 - a. med anledning av propositionen, med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 16, samt med avslag på motionerna 1976/77:249, yrkandet 3, och 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 5, för budgetåret 1977/78 fastställer utgiftsramen för det militära försvaret till 10 110 744 000 kr. i prisläge februari 1976,
 - d. med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 18, avslår propositionen såvitt avser bemyndigande för regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med den del av ökade kostnader för vissa förmåner åt värnpliktiga som överstiger vad nettoprisindex ger,
 22. beträffande *förhållandet mellan beställningsbemyndiganden och betalningsmedel* att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandena 19 och 20, som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen.

5. Anslagsfrågor för det militära försvaret (punkten 5)

Reservanterna anser – under förutsättning av bifall till reservationen 4 i momentet 4 –

dels att den del av utskottets anförande som på s. 76 börjar ”Utskottet har” och slutar ”för flygvapenförband” bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående tillstyrkt förslaget i bl. a. motionen 1504 (s) att ifrågavarande studiearbete skall avbrytas. Beställningsbemyndigande och anslag till forskning och utveckling för flygvapenförband bör därför reduceras med 30 milj. kr.

dels att utskottets hemställan (s. 78–80) i momentet 13 bort ha följande lydelse:

13. att riksdagen beträffande *Flygvapenförband: Forskning och utveckling*
 - a. med anledning av propositionen 1976/77:74 och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 17 i denna del, bemyndigar regeringen att medge att utvecklingsarbete för flygvapen-

förband får beställas inom en kostnadsram av 1 320 000 000 kr.,

b. med anledning av propositionen 1976/77:74 och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 17 i denna del, för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 541 182 000 kr.

6. Anslagsfrågor för det militära försvaret (punkten 5)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 78 börjar "Som framgår" och slutar "Utskottet tillstyrker regeringens förslag i denna del och hemställer" bort ha följande lydelse:

Medelsåtgången under innevarande budgetår pekar enligt utskottets mening mot att det av försvarets civilförvaltning begärda beloppet om 700 000 kr. kan behövas. Det synes därför mest ändamålsenligt att myndigheten redan vid budgetårets början får klarhet om vilket belopp som står till förfogande. Utskottet tillstyrker därför ett bifall till motionen 340 (s) och hemställer

dels att utskottets hemställan (s. 78–80) i momentet 19 a bort ha följande lydelse:

19. att riksdagen beträffande *Vissa ersättningar m. m.*

a. med anledning av propositionen 1976/77:100 och med bifall till motionen 1976/77:340 för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 34 454 000 kr.

7. Det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling (punkten 9)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets anförande som på s.102 börjar "Utskottet tillstyrker" och på s.103slutar "under punkten 11" bort ha följande lydelse:

Utskottet tillstyrker förslaget om fredskrislagring (jfr FöU 1975/76:35 s. 6).

I motionen 1504 (s) förordas att den föreslagna fredskrislagringen finansieras med avgifter och inte genom medel över statsbudgeten. Av praktiska skäl bör härvid oljelagringsfondens medel utnyttjas. Handelsministern framhåller i propositionen att oljelagringsfonden (som byggs upp av särskilda beredskapsavgifter från förbrukare av olja och oljeprodukter) bör utnyttjas för att finansiera sådan fredskrislagring som består av varor som har oljan som bas. Så sker f. n. när det gäller fredskrislagringen av syntetgarner, petrokemiska produkter, råolja och raffinerade oljeprodukter i övrigt.

Utskottet anser i likhet med vad som föreslagits i motionen att fredskris-

lagring av ifrågavarande metaller bör finansieras via oljelagringsfonden. Det belopp som erfordras för genomförande av den aktuella lagringen är av så begränsad betydelse att det inte väcker några invändningar att finansiera den med oljelagringsmedel. För 1977/78 har nämligen i propositionen en förbrukning om ca 750 milj. kr. förordats ur fonden. Motionsyrkandena i denna fråga behandlas i samband med anslagsfrågorna under punkten 11.

dels anser att den del av utskottets anförande som på s. 105 börjar "Det är självfallet" och på s. 106 slutar "inte kunnat finna" bort ha följande lydelse:

Det är självfallet inte möjligt att helt förutse i vilken omfattning och på vilka punkter hot om kapacitetsbortfall av vital betydelse för beredskapen kan komma att inträffa i framtiden. Likväl anser utskottet det vara betydelsefullt att det ekonomiska försvarets utveckling kan styras av samma långsiktiga planering som tillämpas för det militära försvaret och civilförsvaret. Detta synsätt har såvitt utskottet kunnat finna också varit vägledande för 1974 års försvarsutredning i dess arbete. Denna långsiktighet i planeringsinriktningen utesluter givetvis inte att förändringar inom näringslivet kan behöva leda till särskilda insatser och att erforderliga extra medel kan behöva tillskjutas utöver dem som beräknas i samband med ett mer långsiktigt beslut.

Utskottet har mot denna bakgrund funnit det oroande att handelsministern inte lagt fast ett långsiktigt program för det ekonomiska försvaret och därvid inte heller berört frågan om behovet av kompensation för prisutvecklingen. Utskottet har styrkts i denna oro efter att ha tagit del av regeringens förslag i propositionen 1976/77:150, vari ingår även förslag om minskningar i det ekonomiska försvaret. Riksdagen bör därför besluta om en planeringsram av den omfattning som föreslås i motionen 1504, dvs. 2 300 milj. kr. i prisläge februari 1976.

dels att utskottets hemställan (s. 106) i momentet 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen med avslag på propositionen i denna del och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 6, godkänner de riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling som har förordats i motionen.

8. Anslagsfrågor för det ekonomiska försvaret (punkten 11)

Reservanterna anser – under förutsättning av bifall till reservationen 7 –

dels att den del av utskottets anförande som på s. 112 börjar "I motionen 1504" och slutar "inte bifallas" bort ha följande lydelse:

I motionen 1504 (s) har, i enlighet med motionärernas uppfattning att den föreslagna fredskrislagringen av metaller bör finansieras över oljelagringsfonden i stället för över statsbudgeten, yrkats en minskning av anslagen

Lagring för beredskapsändamål och Förrådsanläggningar med 10 resp. 2 milj. kr. (yrkandena 23 och 24). Utskottet tar i detta sammanhang ställning i enlighet med sin uppfattning i finansieringsfrågan. Denna fråga har behandlats i det föregående under punkten 9. Motionsyrkandena bör bifallas.

dels att utskottets hemställan (s. 113–114) i momenten 10 och 12 b bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen med anledning av propositionen 1976/77:74 och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 23, under fonden för beredskapslagring, överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond, till *Lagring för beredskapsändamål* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 11 000 000 kr.,
12. att riksdagen beträffande diverse kapitalfonder, förrådsfonden för ekonomiskt försvar
b. med anledning av propositionen 1976/77:74 och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 24, till *Förrådsanläggningar m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 33 000 000 kr.

Särskilda yttranden

1. Det militära försvarets fortsatta utveckling (punkten 4) av herr Lindblad (fp).

Det är nödvändigt att söka en balans mellan kvalitet och numerär i det militära försvaret. Under loppet av några år halveras Sveriges kvalificerade stridskrafter till lands, till sjöss och i luften.

Riksdagen beslöt 1972 att hälften av våra dåvarande 20 infanteribrigader skulle moderniseras. De övriga får undan för undan allt sämre materiell standard. Terrängbilar och infanterikanonvagnar faller bort av åldersskäl. Befintligt artilleri och luftvärn blir för varje år alltmer omodernt i förhållande till dagens och framtidens krav. Riksdagen sade 1972 nej till tanken att dessa materiellt allt sämre rustade förband skulle behålla brigadens organisation – kallad skytteregemente – och få samma omsättning av värnpliktiga som brigaderna. Bara vissa förband skulle enligt riksdagen få organiseras på detta sätt, medan resten överfördes till vanligt lokalförsvar. I fråga om skytteregementen sade departementschefen också att ”personalen i dessa förband kan i regel stå kvar under huvuddelen av sin kvarvarande värnpliktstid”. Riksdagen godkände detta.

Jag finner det olyckligt att statsmakterna nu skall vara mer positiva till idén om skytteregementen än man var 1972. De pengar som avsätts för att ge befäl och värnpliktsomsättning samt viss materiel (förbättrat pansarvärn) för dessa förband inkräktar på möjligheterna att behålla ett större antal infanteribrigader än tio. Skytteregementena leder också till att det blir svårt att fylla befälsvakaner i brigaderna.

Även om ett antal skytteregementen behålls under 1980-talet bör utbildningsbehovet för dessa kunna minskas högst avsevärt genom att följa riksdagens beslut 1972 om att ha kvar de värnpliktiga längre i dessa förband än i brigaderna.

Om man personellt och fredsorganisatoriskt låser sig för idén om skytteregementena ackumuleras ett mycket stort materielomsättningsbehov, eftersom skytteregementena inte kan behållas i ett längre perspektiv utan att tillföras betydande mängder ny materiel. En omställning blir betydligt mjukare om planeringen redan nu inriktas på att anpassa personalbehov till kvarvarande livslängd hos materiel vid dessa förband.

2. Civilförsvarets fortsatta utveckling (punkten 6) av herr Lindblad (fp).

Förslagen i motionen 1976/77:343 om direktrekrytering av värnpliktiga också till civilförsvaret, liksom andra åtgärder för att "föryngra" civilförsvaret, skulle ge ett bättre befolkningskydd. Utbildningsbehovet inom civilförsvaret skulle bli mindre, eftersom varje utbildad kunde stå kvar längre i organisationen än i dag då merparten av tillskottet utgörs av män i 48-49-årsåldern. Direktrekrytering av värnpliktiga till civilförsvaret skulle också vara ett uttryck för en totalförvarssyn även på personalfrågor.

Mest extremt framträder obalansen i nuvarande system när inte ens unga brandmän undantas från militärt försvar. Dessa personer har civilt en utbildning, som är av oerhört värde i en krigssituation. De borde kunna utgöra något av en stomme i civilförsvaret. I stället utbildas de också för militära uppgifter och undandras civilförsvaret. Lösningen att efter några år överföra dem till civilförsvaret är en dålig kompromiss, eftersom det innebär att man inte nyttjar deras militära utbildning. Den rimliga lösningen måste vara att civilförsvaret erkänns som en fullvärdig del av totalförsvaret också när det gäller grundrekrytering av personal. Samma resonemang kan föras om viktiga funktioner inom ekonomiskt försvar och övrigt totalförsvar. Det gäller att få en balansering för hela totalförsvaret, och då måste man mildra nuvarande absoluta fixering vid att det militära försvaret skall disponera alla yngre män (utom vapenfria tjänstepliktiga). Ett slopande av systemet med "skytteregementen" gör också att det militära försvarets behov av grundrekryterade värnpliktiga minskar, även om antalet lokalförvarsförband i huvudsak behålls vid dagens nivå.

Folkpartiets landsmöte 1974 angav principer som på kort och lång sikt visar vägar till ett större totalförvarstänkande inom personalområdet. Där fastslogs att utbildningstiden bör differentieras mer än i dag. Det är angeläget att undersöka möjligheterna att använda värnpliktiga även för civila delar av totalförsvaret, främst inom civilförvar, sjukvård och delar av det ekonomiska försvaret. På sikt kan man därmed få en totalförvarsplikt som omfattar både män och kvinnor.

Bilaga 1

Behandlas i betänkandet
 utsk. utsk. reserv.
 anf. hemst. nr
 s. p.

Sammanställning av motionsyrkanden*Väckta under allmänna motionstiden*

1976/77:59 av herr Petersson i Röstånga (fp), vari yrkas att riksdagen uttalar att målsättningen för arbetstiden i vad gäller värnpliktiga i grundutbildning bör vara ett medeltal om 40 timmar per utbildningsvecka.	59	4	
1976/77:60 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag syftande till			
1. att de värnpliktiga tillerkänns laglig rätt att sammansluta sig i frivilliga intresseorganisationer med förhandlingsrätt,	58	4	
2. att de värnpliktiga garanteras rätt att utan begränsningar uttrycka sig i tal och skrift samt att på fritid ordna politiska, fackliga och andra möten inom förläggningarna,	58	4	
3. att politiska och fackliga organisationer på motsvarande sätt tillerkänns rätt att verka inom förläggningarna genom att ordna möten och sprida tryckt material utan begränsningar.	58	4	
1976/77:91 av herr Nilsson i Agnäs (m), vari yrkas att riksdagen beslutar om intensifierad forskning och försöksverksamhet då det gäller gengasdrift både som ersättning för andra drivmedel och i beredskapssyfte.	101	9	
1976/77:92 av herr Petersson i Röstånga (fp), vari yrkas att riksdagen beslutar att alla utgående ersättningar till värnpliktiga indexregleras fr. o. m. nästa budgetår.	68	4	
1976/77:177 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. (s), vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk utredning om kommunanknutet civilförsvar.	86	6	
1976/77:248 av herr Palme m. fl. (s), vari yrkas			
1. att riksdagen antar i Bilaga 1 redovisat Förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99),	67	4	4
2. att riksdagen beslutar att dagersättningen höjes från 10 kr. per dag till 11 kr. per dag, med verkan från den 1 juli 1977,	67	4	
3. att riksdagen beslutar att uttryckningsbidraget höjes från 1 000 kr. till 1 200 kr., med verkan från den 1 januari 1977,	67	4	4

	Behandlas i betänkandet		
	utsk. anf. s.	utsk. hemst. p.	reserv. nr
4. att riksdagen beslutar godkänna den i motionen förordade ändringen i det s. k. Vpl 10-systemet,	67	4	4
5. att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk utredning om värnpliktsutbildningssystemet,	57	4	
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande utökat värnpliktsinflytande,	62	4	
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande försöksverksamhet i fråga om marinens och flygvapnets utbildning,	57	4	
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande samordning mellan värnpliktslag och föräldraförsäkring,	63	4	
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande vissa personalfrågor,	57	4	
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande ny befälsordning.	56	4	
1976/77:249 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkas			
1. att riksdagen måtte uttala sig för en ny försvarsordning enligt i motionen anförda principer,	19	3	
2. att riksdagen beslutar att produktionen av flygplan 37 Viggen avvecklas snarast och att arbetet med utveckling av flygplan A 20 avbryts,	45	4	
3. att riksdagen för budgetåret 1977/78 beslutar en sänkning av militärkostnaderna med den summa som motsvaras av anslaget under A 5.2 030 123 000 kr., och som är avsedd för prisreglering för det militära försvaret.	68	4	
1976/77:340 av herrar Brännström(s) och Hedberg(s), vari yrkas att riksdagen, i syfte att öka medlen till särskild hjälpverksamhet till förmån för värnpliktiga och deras anhöriga, till Vissa ersättningar m. m. (försvarsdepartementet) för budgetåret 1977/78 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 200 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 34 454 000 kr.	77	5	6
1976/77:342 av herr Lindblad (fp), vari yrkas att riksdagen begär en belysning av de folkrättsliga konsekvenserna vid ett ökat militärt ianspråktagande av civil personal för uppgifter inom krigsorganisationen.	24	3	

	Behandlas i betänkandet		
	utsk. anf. s.	utsk. hemst. p.	reserv. nr
1976/77:343 av herr Lindblad (fp), vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om direktrekrytering av värnpliktiga också till civilförsvaret samt även i övrigt åtgärder för att "föryngra" civilförsvaret.	84	6	
1976/77:459 av herrar Söderqvist (vpk) och Måbrink (vpk), såvitt gäller yrkandet 1 att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag att den militära fredssjukvården ställs under landstingens huvudmannaskap.	53	4	
1976/77:1064 av herr Fransson m. fl. (c), vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående målsättningen om en reglerad arbetstid för de värnpliktiga under grundutbildningen.	59	4	
1976/77:1065 av herr Korpås m. fl. (c), vari yrkas			
1. att riksdagen hos regeringen understryker det angelägna i ett snabbt resultat av den pågående utredningen om inflytande m. m. inom värnpliktsutbildningen,	62	4	
2. att riksdagen hos regeringen begär att den genom tilläggsdirektiv till nämnda utredning eller på annat sätt låter utarbета förslag att föreläggas en kommande riksdag om sådana regler för de värnpliktigas ersättning att denna räcker även för en viss vistelse utanför förlägningsorten under fritid.	68	4	
1976/77:1066 av herrar Persson i Heden (c) och Magnusson i Nennesholm(c), vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag innebärande att ensambrukare efter första militärutbildning överförs till hemvärnet.	64	4	
1976/77:1067 av herr Svensson i Kungälv (s), vari yrkas att riksdagen beslutar att hemställa hos regeringen om utredning och förslag i syfte att skapa möjligheter till en vidgad undervisning i samhälls- och familjekunskap för värnpliktiga under deras första tjänstgöring.	62	4	

Väckta med anledning av propositionen 1976/77:74

1976/77:1452 av herrar Hagel (-) och Lövenborg (-), vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla att garantier

5 1

Behandlas i betänkandet
utsk. utsk. reserv.
anf. hemst. nr
s. p.

erhålls från NATO och Warszawapakten i det syfte som avses i motionen,

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om initiativ till samnordiska överläggningar i syfte att proklamera Norden som en kärnvapenfri zon.

13 2

1976/77:1453 av herrar Lövenborg (–) och Hagel (–), vari yrkas

1. att riksdagen uttalar sig för en ny försvarsordning byggd på neutralitetens och folkförsvarets principer,

20 3

2. att riksdagen i enlighet med punkten 1 begär att regeringen skyndsamt utreder och lägger fram förslag för en sådan nyorientering,

20 3

3. att riksdagen uttalar att försvarskostnaderna under perioden 1977/78–1981/82 minskas med 50 procent,

55 4

4. att riksdagen uttalar sig för att produktionen av Viggen avbryts och att planerade nya flygplanprojekt i form av A 20 och B3LA inte kommer till utförande,

45 4 4

5. att riksdagen uttalar sig för att övergång till civil produktion inom industrigrenar som drabbas av den nya försvarsinriktningen förbereds.

55 4

1976/77:1485 av herr Aulin m. fl. (m, c, fp), vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna att underhållsbesiktning av skyddsrum även fortsättningsvis skall ske genom länsstyrelsernas försorg.

124 14

1976/77:1486 av herr Oskarson m. fl. (m), vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna att biträdande försvarsdirektör också fortsättningsvis skall finnas vid Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län.

125 14

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s), vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den svenska säkerhetspolitiken,

5,12 1,2 1,2

2. att riksdagen godkänner de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som angetts i motionen,

23 3 3

3. att riksdagen hos regeringen begär en utredning om olika former av motstånd, däribland civilmotstånd,

24 3 3

4. att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk försvarskommitté med de uppgifter som angetts i motionen,

29 3

	Behandlas i betänkandet		
	utsk. anf. s.	utsk. hemst. p.	reserv. nr
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om deltagande från de anställdas organisationer i kommande försvarsutredning,	29	3	
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om långsiktprogram för det ekonomiska försvaret,	102	9	7
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uthållighet i förvarningssystemet,	26	3	
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kvalificerad utbildning för civilförsvarets personal,	85	6	
9. att riksdagen hos regeringen anhåller om att totalförsvarets upplysningsnämnd får i uppdrag att utreda i motionen angiven fråga om totalförsvaret i skolans läromedel,	28	3	
10. att riksdagen hos regeringen begär en utredning m. m. av i motionen angivna frågor om datasystem i krig m. m.,	27	3	
11. att riksdagen godkänner de riktlinjer för det militära försvarets utveckling som angetts i motionen,	42,55	4	4
12. att riksdagen hos regeringen begär att arbetet inom beredningen för utvärdering m. m. av framtida flygplanssystem avbrytes,	46	4	4
13. att riksdagen – därest yrkandet under 12 avslås – hos regeringen begär att beredningen för utvärdering m. m. av framtida flygplanssystem skall sammansättas enligt de grunder som anges i motionen,	46	4	4
14. att riksdagen hos regeringen begär en studie av det militära försvarets framtida underhållsbehov och en häremot svarande verkstadskapacitet,	54	4	4
15. att riksdagen hos regeringen begär att försvarsmaktens ledningsutredning får i uppdrag att lägga fram förslag om indragning av staber m. m., i enlighet med vad som anförts i motionen,	53	4	4
16. att riksdagen beslutar fastställa utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 till 10 110 744 000 kr., i prisläge februari 1976,	68	4	4
17. att riksdagen avslår regeringens framställan om att 30 000 000 kr. anvisas för studier av attackflygsystem m. m.,	76	5	5
18. att riksdagen avslår regeringens hemställan om bemyndigande att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med den del av ökade kostnader för förmåner	69	4	4

Behandlas i betänkandet
utsk. utsk. reserv.
anf. hemst. nr
s. p.

åt värnpliktiga vilka överstiger vad nettoprisindex ger,

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förändringar av bemyndiganderamar och betalningsmedel för budgetåret 1977/78,

70 4 4

20. att riksdagen hos regeringen begär redovisning m. m. av konsekvenserna av ökade bemyndigandeskulder och -kvoter,

70 4 4

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om medel för arbetsmarknadspolitiskt betingade åtgärder,

69 4

22. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sammansättningen och direktiven till utredningen om formerna för de värnpliktigas medinflytande m. m.,

60 4

23. att riksdagen till Lagring för beredskapsändamål (VIII:1) för budgetåret 1977/78 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 10 000 000 kr. minskat investeringsanslag av 11 000 000 kr.,

112 11 8

24. att riksdagen till förrådsanläggningar (IX:8) för budgetåret 1977/78 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 2 000 000 kr. minskat investeringsanslag av 33 000 000 kr.

112 11 8

1976/77:1520 av herr Lindblad (fp), vari yrkas

1. att riksdagen avslår propositionens förslag att skytteregementen hänförs till delprogrammet Infanteribrigad m. m.,

42 4

2. att riksdagen hos regeringen uttalar att endast ett begränsat antal av de utgående infanteribrigaderna får behålla brigadens organisation,

42 4

3. att riksdagen hos regeringen begär snar belysning av frågan hur man skall kunna ge ökad uthållighet i försvarets luftbevakning, i syfte att under längre tid kunna alarmera befolkningen då skyddsrumspplatser bör intas,

26 3

4. att riksdagen hos regeringen begär ensning av tidsförhållanden inom ekonomiskt försvar så att program för oljelagring får samma perioder som andra insatser,

100 9

5. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att inför 1982 års försvarsbeslut ge väsentligt längre tid för försvarsdebatt mellan eventuellt utredningsbetänkande och försvarsbeslut samt att regeringen även i övrigt söker underlätta belysning av viktiga avväg-ningsfrågor inom totalförsvaret.

29 3

Behandlas i betänkandet		
utsk. anf. s.	utsk. hemst. p.	reserv. nr

1976/77:1521 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s), vari yrkas

i första hand att riksdagen beslutar

1. att avslå propositionen 1976/77:74,	12	2	
2. att förlänga gällande försvarsbeslut ett år för budgetåret 1977/78, i avsikt att låta riksdagen i ett sammanhang bedöma försvarsutvecklingen inklusive flygplanutvecklingen,	21	3	
3. att hos regeringen begära att försvarsutredningens betänkanden 1976:5 och 1977:1 sänds ut på remiss till organisationer och myndigheter;	21	3	

i andra hand – därest yrkandena under punkterna 1–3 ej bifalls – att riksdagen

1. underkänner förslaget till riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling,	46	4	4
2. godkänner de riktlinjer för det militära försvaret som angetts i motionen,	46	4	
3. som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om säkerhetspolitikens mål och metoder,	12	2	
4. som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om			
a) att storinvasion som planeringsmodell skall utgå,	46	4	
b) att vidareutveckling av JA 37 – flygplan A 20 – ej genomförs,	46	4	
c) att beredningen om utvärdering av framtida flygplanssystem (B3LA) avbryts,	46	4	4
d) att inhemsk tyngre avancerad robotutveckling ej förbereds,	50	4	
5. för budgetåret 1977/78 fastställer utgiftsramen för det militära försvaret till 9 863 181 295 kr. i prisläge februari 1976, dvs. en förlängning av gällande beslut.	68	4	

1976/77:1522 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s), vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär tillsättande av en säkerhetspolitisk utredning – ej underordnad försvarsdepartementet – med förändrad studiemetodik och planeringsunderlag enligt vad som anförts i motionen,	13	2	
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att kommande utredningar om säkerhetspolitiken sänds på remiss till myndigheter och organisationer,	29	3	

Behandlas i betänkandet		
utsk. anf. s.	utsk. hemst. p.	reserv. nr

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att större delen av underlaget (angreppsfall m. m.) avhemligas i avsikt att få en öppnare och mer initierad försvarsdebatt.

29

3

1976/77:1523 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens proposition 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling,

20

3

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om att en nedrustningsutredning tillsättes med i motionen angivna målsättningar,

20

3

3. att riksdagen beslutar om nedskärningar av det militära försvaret under programplaneperioden 1977/78–1981/82, enligt i motionen angivna riktlinjer.

43,46

4

Utrikesutskottets yttrande 1976/77:3 y

Till försvarsutskottet

Genom beslut den 15 mars 1977 har försvarsutskottet hemställt att utrikesutskottet avger yttrande över propositionen 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling, såvitt avser dess säkerhetspolitiska avsnitt, jämte i anslutning därtill väckta motioner eller motionsyrkanden.

Propositionen (s. 4–8; bil. 1 s. 9–41)

Inriktningen av den svenska säkerhetspolitiken behandlas i propositionen dels i ett inledande anförande av statsministern, dels i den på försvarsministrarnas föredragning framlagda del av propositionen (bilaga 1) som rör inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling.

Huvuddragen av säkerhetspolitiken anges i statsministrarnas avsnitt. Denne erinrar om det överväldigande stöd för säkerhetspolitikens grundprinciper som finns i folkmeningen och om det av 1968 års riksdag definierade målet för vår säkerhetspolitik. Detta mål skall alltså gälla. För detta syfte byggs vår säkerhetspolitik upp genom en samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitiken, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitiken.

Vårt lands möjligheter att även i framtiden stå utanför krig och allvarliga konflikter med bibehållen frihet och självständighet främjas bäst genom neutralitetspolitiken. Denna är inte internationellt garanterad eller fastslagen i traktat. Sverige har själv valt och utformat sin säkerhetspolitiska linje. Dennas trovärdighet är således inte avhängig av internationella garantier.

En väsentlig förutsättning för neutralitetspolitiken är att omvärlden har förtroende för vår vilja och respekt för vår förmåga att orubbligt hålla fast vid den valda linjen. Vår politik måste därför föras med konsekvens och fasthet.

Sådana internationella bindningar – utrikespolitiska, ekonomiska eller andra – vilka gör möjligheten att iaktta neutralitet i krig illusorisk kan inte accepteras. Vi måste i vår säkerhetspolitik uppmärksamma riskerna för beroendeförhållanden som kan utnyttjas för att av oss kräva politiska och militära fördelar.

Sverige eftersträvar att skapa ökad respekt för varje nations frihet och självbestämmanderätt. Vi verkar även för social och ekonomisk rättvisa,

politisk avspänning, militär nedrustning samt omfattande och förtroendefullt samarbete över gränserna.

I Sverige har sedan gammalt funnits ett starkt stöd för tankarna på en internationell freds- och rättsordning. Sverige kommer även i fortsättningen att på allt sätt sträva efter att stärka Förenta nationerna i organisationens arbete att söka förebygga och lösa internationella konflikter.

Mellan stormaktsblocken präglas utvecklingen av strävanden till fortsatt politisk avspänning. Dessa strävanden bygger bl. a. på viljan att undvika varje utveckling som kan leda till kärnvapenkrig. Samtidigt bedöms motsättningarna mellan supermakterna komma att bestå under överskådlig tid. De båda militärblocken håller stora och insatsberedda styrkor i Europa. Denna höga rustningsnivå bedöms bli bestående under överblickbar tid. Den svenska neutralitetspolitiken måste därför för att förbli trovärdig alltjämt stödjas av ett starkt och allsidigt sammansatt totalförsvar. Sveriges engagemang i det internationella fredsarbetet står inte i motsatsförhållande till strävandena att stödja den svenska alliansfria politiken genom ett allsidigt sammansatt totalförsvar.

Vårt totalförsvar bör även i fortsättningen utformas så att det vid kriser och konflikter i Europa mellan stormaktsblocken har sådan styrka, sammansättning och beredskap att hot, påtryckningar eller angrepp mot Sverige inte av någon kan bedömas vara lönsamt. Det militära försvaret måste dessutom vara så utformat att dess uteslutande defensiva syfte klart framgår. Förberedelser för och övervägande om militär samverkan med andra stater är helt uteslutna. Anskaffning av för försvaret väsentlig materiel får inte försätta Sverige i en beroendeställning till andra länder av sådan art att denna kan utnyttjas för påtryckningar.

Vårt totalförsvar har en väsentlig roll redan i fred. Utvecklingen i norra Europa har under de senaste decennierna präglats av stabilitet och samarbete. Sveriges utrikes- och försvarspolitik har starkt bidragit till den säkerhetspolitiskt stabila situation som råder i Norden. Väsentliga försvagningar av det svenska försvarets styrka i förhållande till omvärlden kan rubba stabiliteten och balansen i Nordeuropa. En fast och konsekvent svensk utrikes- och försvarspolitik främjar freden och stabiliteten i norra Europa. Det torde även ligga i andra länders intresse att denna politik fullföljs.

Dessa av statsministern framförda teser vidareutvecklas av försvarsmistern i bilaga 1 till propositionen. Därvid refereras och kommenteras även de båda betänkanden (SOU 1976:5 och SOU 1977:1) som legat till grund för den nu aktuella propositionen.

Motionerna

Utskottet har i detta sammanhang behandlat

dels motionen 1976/77:1452 av herrar Hagel och Lövenborg (–), vari föreslås

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla att garantier erhålls från NATO och Warszawapakten i det syfte som avses i motionen,

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om initiativ till samnordiska överläggningar i syfte att proklamera Norden som en kärnvapenfri zon,

dels motionen 1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s), såvitt avser yrkandet 1, nämligen

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den svenska säkerhetspolitiken,

dels motionen 1976/77:1521 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s), såvitt avser dess andrahandsyrkande 3, nämligen

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om säkerhetspolitikens mål och metoder,

dels följdmotionen 1976/77:1522 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s), vari hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär tillsättandet av en säkerhetspolitisk utredning – ej underordnad försvarsdepartementet – med förändrad studiemetodik och planeringsunderlag enligt vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att kommande utredningar om säkerhetspolitiken sänds på remiss till myndigheter och organisationer,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att större delen av underlaget (angreppsfall m. m.) avhemligas i avsikt att få en öppnare och mer initierad försvarsdebatt

I motionen 1504 framhålls att den svenska säkerhetspolitiken bör ha samma inriktning som tidigare. Viljan att medverka till avspänning och nedrustning, till social och ekonomisk utjämning mellan folken bör därvid vara vägledande. Motionärerna menar att regeringen till namnet ansluter sig till försvarsutredningens första betänkandes förslag om säkerhetspolitikens inriktning men i praktiken gör sådana avvikelser att man kan tala om en annan värdering och avvägning av säkerhetspolitikens olika instrument. Enligt motionärernas mening tilldelas därvid det militära försvaret en alltför dominerande roll.

I motionen ges en översikt av den föregående regeringens strävanden att främja internationell avspänning och nedrustning och dess stöd av uländernas krav på förändringar i den internationella ekonomin. Biståndspolitikens betecknas som en viktig del av den svenska säkerhetspolitiken, likaså arbetet på att undanröja konfliktorsaker och krigsrisker samt de aktiva svenska bidragen till de internationella nedrustningsansträngningarna och hindrandet av kärnvapenspridningen.

Motionärerna konstaterar å ena sidan att den nuvarande regeringen synes förklara sig vara beredd att fortsätta denna politik men framhåller å andra

sidan att en sådan politik, som måste drivas i samverkan med bl. a. stater från den tredje världen, för att vara trovärdig måste förenas med medvetna ansträngningar att hålla våra egna försvarskostnader under kontroll. De ser därför med djup oro på den kostnadshöjning för det militära försvaret som nu föreslås i propositionen och anser att denna höjning inte kan motiveras med säkerhetspolitiska skäl.

Enligt motionen bör den av riksdagen år 1968 godkända och år 1972 bekräftade inriktningen av säkerhetspolitiken ligga fast. För att nå de säkerhetspolitiska målen behövs fortfarande ett efter våra förhållanden starkt och balanserat totalförsvar, heter det.

Motionärerna framhåller vidare att den nuvarande regeringen i den nu framlagda försvarspropositionen vill ge intryck av att den avser fullfölja den föregående regeringens säkerhetspolitik, bl. a. genom att ansluta sig till vad försvarsutredningen förordat i sitt första betänkande, men att man i åtskilliga och väsentliga avseenden gör avvikelser från den tidigare förda politiken och från utredningens förslag eller utelämnar väsentliga delar av dess synpunkter. Särskilt framträdande är detta i fråga om avsnitten om avspänning och nedrustning samt om utvecklingsländerna, hävdar motionärerna, som gör gällande att föredragande statsrådet valt att inte behandla utredningens uppfattning om behovet av ökade insatser för att motverka eller häva underutvecklingen och vad utredningen anfört om Sveriges intresse att bidra till en annan och rättvisare ekonomisk ordning. Det sägs vidare att föredraganden inte tagit upp utredningens resonemang om de multinationella företagens roll i denna utveckling och kopplat bort utredningens konstaterande av sambandet mellan önskemålen om nedrustning och strävandena för en ny ekonomisk världsordning. Motionärerna påpekar även att något uttalande om svensk beredvilja att delta i en internationell nedrustning inte görs i propositionen och att regeringen över huvud taget undvikit att konkret behandla vårt lands fortsatta agerande i nedrustningssammanhang, trots att man bejakat försvarsutredningens uttalande om nedrustningspolitiken som en del av den samlade säkerhetspolitiken.

Också i motionen 1521 erinras om försvarsutredningens fastställande av bl. a. sambandet mellan önskemålen om nedrustning och strävandena att skapa en ny ekonomisk världsordning och Sveriges utlovade stöd härför. Motionärerna konstaterar att försvarsministern i allt väsentligt ansluter sig till utredningens förslag till inriktning av säkerhetspolitiken. De beklagar emellertid att varken utredningens majoritet eller försvarspropositionen tagit konsekvenserna av sin säkerhetspolitiska analys och låtit den få genomslag på de avvägningar och inriktningar som framförs. Motionärerna menar att den säkerhetspolitiska analys som gjorts med tonvikt på orsakerna till konflikter, kriser och krig borde läggas till grund för satsningen på olika säkerhetspolitiska instrument och att detta i sin tur borde leda till en begynnande omfördelning av resurserna från totalförsvaret till övriga säkerhetspolitiska instrument.

1974 års försvarsutredning

Till grund för förevarande proposition 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling ligger två betänkanden från 1974 års försvarsutredning. Det första av dessa (SOU 1976:5), benämnt Säkerhetspolitik och totalförsvaret, framlades i februari förra året. Det andra (SOU 1977:1), benämnt Totalförsvaret 1977–82, framlades i januari i år.

Den säkerhetspolitiska diskussionen var koncentrerad till det första av dessa betänkanden och därinom speciellt till kapitlen 5 (Den internationella utvecklingen), 7 (Tänkbara hot mot Sveriges säkerhet och åtgärder för att möta dessa) samt 8 (Riktlinjer för den svenska säkerhetspolitiken). Av de spörsmål som särskilt framhålls i motionerna 1504 och 1521 behandlas frågan om en ny ekonomisk världsordning i alla de tre nämnda kapitlen, nedrustningsfrågan i kapitlen 5 och 8, frågan om sambandet mellan nedrustning och den nya ekonomiska världsordningen i kapitel 8 och frågan om de multinationella företagens roll i kapitel 5. – I det senare betänkandet refereras inledningsvis kortfattat de i det första betänkandet angivna riktlinjerna för den svenska säkerhetspolitiken, medan betänkandet i övrigt – såsom även dess namn anger – koncentrerar sig till frågorna om totalförsvarets fortsatta utveckling.

Utskottet

Två av de motioner varom här är fråga, nämligen motionerna 1504 och 1521, innehåller yrkanden som jämte sina i motionstexten angivna motiveringar ifrågasätter allsidigheten hos den framställning av *säkerhetspolitikens inriktning* som getts i propositionen, den avvägning som där gjorts mellan olika säkerhetspolitiska instrument och de slutsatser som därav dragits för det militära försvarets del. I motionerna har bl. a. gjorts gällande att avvikelser gjorts i propositionen från den tidigare förda säkerhetspolitiken och från utredningens förslag eller att väsentliga delar av utredningens synpunkter utelämnats i propositionen. Särskilt har pekats på avsnitten om avspänning och nedrustning, behovet av ökade insatser för att motverka eller häva underutvecklingen i u-länderna och vårt lands intresse av bidrag till en ny ekonomisk världsordning, sambandet mellan nedrustning och strävandena mot en ny sådan ordning, de multinationella företagens roll och vårt lands fortsatta agerande i nedrustningssammanhang.

Utskottet konstaterar att det i statsministerns anförande i propositionens inledande del hänvisas till det överväldigande stöd i folkmeningen som finns för säkerhetspolitikens grundprinciper. Där fastslås vidare att det mål för vår säkerhetspolitik som uppställdes av 1968 års riksdag alltjämt skall gälla och att vår säkerhetspolitik för detta syfte byggs upp genom en samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitiken, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitiken. Där understryks

bl. a. att Sverige verkar för social och ekonomisk rättvisa, politisk avspänning, militär nedrustning samt omfattande och förtroendefullt samarbete över gränserna. En värld i varaktig fred kan endast förverkligas om dessa strävanden förblir starka. Sverige kommer även i fortsättningen att på allt sätt sträva efter att stärka Förenta nationerna i organisationens arbete att söka förebygga och lösa internationella konflikter, framhåller statsministern.

I propositionens bilaga 1 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling såvitt avser försvarsdepartementets verksamhetsområde ger föredragande statsrådet i bilagans avsnitt 2 (Den svenska säkerhetspolitiken) sin anslutning i allt väsentligt till vad 1974 års försvarsutredning anfört om inriktningen av den svenska säkerhetspolitiken.

Försvarsministern instämmer i försvarsutredningens uttalande att Sverige i ökad utsträckning bör medverka till att påverka den internationella utvecklingen i riktning mot ökad allmän säkerhet och erinrar i likhet med statsministern om vårt lands arbete för social och ekonomisk rättvisa, politisk avspänning, militär nedrustning samt omfattande och förtroendefullt samarbete över gränserna. I fråga om rustningskontroll och ömsesidiga styrkereduktioner i vår världsdel framhåller föredraganden att fortsatta energiska insatser är nödvändiga. Statsrådet säger sig dela försvarsutredningens uppfattning att det torde vara föga sannolikt att strävandena efter rustningsbegränsning och nedrustning under nu överskådlig tid kommer att leda till avgörande resultat. Inom möjligheternas ram ligger dock global rustningsbegränsning beträffande kärnvapen och biologiska och kemiska stridsmedel. Även begränsade framgångar vad gäller rustningskontroll kan enligt föredraganden leda till en förstärkning av FN:s ställning och möjligheter att bilägga internationella tvister. I propositionen erinras vidare om den pådrivande roll som Sverige alltsedan tillkomsten av nedrustningskonferensen i Genève år 1962 spelat och om Sveriges aktiva medverkan till beslutet att anordna en extra generalförsamling i FN nästa år som helt ägnas åt nedrustningsfrågorna.

I propositionen erinras också om den fortsatt allvarliga situationen i flertalet utvecklingsländer, de samlade biståndsinsatsernas otillräcklighet och kraven på en ny ekonomisk världsordning. I likhet med försvarsutredningen konstaterar föredraganden att den nuvarande situationen, om den inte ändras, kan få allvarliga konsekvenser i ett längre tidsperspektiv och ge upphov till konflikter mellan såväl industri- och utvecklingsländer som mellan utvecklingsländerna.

Utskottet finner sålunda att huvuddelen av de problemställningar som motionärerna i detta sammanhang särskilt berört också tas upp i propositionen, låt vara i relativt knapphändiga ordalag. Inte heller den proposition som legat till grund för säkerhetspolitikens och totalförsvarets inriktning under den senaste femårsperioden (prop. 1972:75) innehöll dock några mera utförliga redogörelser eller konkreta förslag beträffande exempelvis Sveriges fortsatta agerande i nedrustningssammanhang eller i fråga om bistånds- eller

handelspolitiken. På motsvarande sätt kan konstateras att både den förra och den nu aktuella försvarsutredningen i sådana specialfrågor i huvudsak begränsat sig till redogörelser för den svenska politiken på respektive områden och i stort sett avstått från att framföra egna och konkreta förslag. Sådana konkreta förslag och närmare riktlinjer för det svenska agerandet i internationella förhandlingar har sin givna plats i andra sammanhang och kommer fram bl. a. i anslutning till regeringens årliga budgetförslag beträffande det internationella utvecklingssamarbetet och fortlöpande i samband med nedrustningsdelegationens arbete.

Utskottet utgår från att det som sägs i den nu aktuella propositionen om svenska insatser för att främja internationell avspänning, nedrustning och en ny ekonomisk världsordning innebär att hittillsvarande strävanden från vårt lands sida att spela en aktiv och konstruktiv roll också i fortsättningen kommer att upprätthållas.

I motionen 1504 har även påtalats att det i propositionen inte görs något uttalande om svensk beredvillighet att delta i en internationell nedrustning. Från svensk sida har vid olika tillfällen framhållits att vårt land inte isolerat kan gå in för nedrustning men att det å andra sidan självfallet skulle delta i en allmänt överenskommen nedrustning. I 1974 års försvarsutredning konstateras dock att det är föga sannolikt att rustningskontrollsträvandena under nu överskådlig tid kommer att leda till någon avgörande nedrustning.

Utskottet har nyligen i annat sammanhang (UU 1976/77:16) haft anledning yttra sig över vissa frågor med anknytning till nedrustnings- och rustningsbegränsningsproblemen liksom Sveriges roll därvidlag. Utskottet uttalade därvid bl. a. att självfallet bör Sverige inte släppa av på ambitionerna att också i fortsättningen spela en aktiv och ledande roll i det internationella nedrustningsarbetet. Utskottet erinrade vidare om den framträdande och pådrivande roll som Sverige och svenska förhandlare länge spelat vid FN:s nedrustningsförhandlingar och -debatter samt att detta har ett starkt stöd i Sveriges riksdag.

Utskottet kommer i dagarna att avge ett betänkande (UU 1976/77:17) om Sveriges medverkan i det internationella utvecklingssamarbetet. Där berörs även det svenska stödet av strävandena att förverkliga en ny ekonomisk världsordning och den solidaritetspolitik både på hemmaplan och gentemot de fattiga länderna som u-landspolitiken förutsätter.

Utskottet har vidare tagit fasta på de uttalanden om Sveriges medverkan i nedrustningsarbetet och i arbetet på att främja en ny ekonomisk världsordning som gjordes av utrikesminister Karin Söder i riksdagens utrikespolitiska debatt den 30 mars i år.

Utrikesministern talade därvid bl. a. om de svenska förberedelserna för FN:s särskilda generalförsamlingssession om nedrustning, som skall hållas nästa år, och om ett av huvudämnena vid denna session, nämligen sambandet mellan nedrustning och utveckling. Regeringen kommer med kraft att driva nedrustningsfrågorna vidare, yttrade fru Söder.

Utrikesministern betecknade det vidare som en trängande nödvändighet att omfattande resurser överförs från de rika länderna till de fattiga för utvecklingsändamål. Hon underströk att det behövs konkreta i-landsåtaganden för att de internationella överläggningar som behandlar de olika kraven på en ändring av den ekonomiska världsordningen skall föra till meningsfulla resultat. Hon erinrade därvid om att Sverige lagt fram konkreta förhandlingsförslag på en rad områden och också framgent kommer att verka för att överbrygga skiljaktiga positioner mellan u- och i-länder.

Utrikesministern uppehöll sig i samma anförande även vid den svenska neutralitets- och säkerhetspolitiken och vid Sveriges uppenbara intresse av att avspänningspolitiken i världen fortsätter. Regeringen avser att fast och följdriktigt fullfölja vår allmänt omfattade utrikespolitiska huvudlinje, betonade utrikesminister Söder.

I sitt anförande vid Nordiska rådets session i Helsingfors den 1 april i år gjorde statsminister Fälldin uttalanden om den svenska avspännings-, neutralitets-, nedrustnings- och biståndspolitikerna av samma innebörd som de nyss återgivna uttalandena av utrikesministern.

I motionen 1504 påtalas även att försvarsutredningens resonemang om de multinationella företagens roll inte tagits upp i försvarspropositionen. De multinationella företagens framväxt och fortsatta utveckling berörs i den internationella översikten i det första utredningsbetänkandets kapitel 5. Det pekas där bl. a. på de möjligheter dessa företag har att påverka såväl moderländernas som värdländernas utrikes- och inrikespolitik och på de potentiella konfliktrisker deras verksamhet kan innebära. Dessa frågeställningar bör enligt utredningens mening uppmärksammas.

I regeringens deklaration om handels- och valutapolitiken vid utrikesdebatten i riksdagen den 30 mars erinrades om den överenskommelse om internationella investeringar och multinationella företag som träffades vid OECD:s ministermöte i juni förra året. Det viktigaste beslutet avsåg en uppförandekod för de multinationella företagen. Arbetet med att övervaka tillämpningen av koden har nu börjat i OECD. Inom ramen för FN har man börjat utarbeta en världsvid uppförandekod för de multinationella företagens verksamhet. Sverige deltar aktivt i detta arbete.

Mot denna bakgrund utgår utskottet ifrån att även de av försvarsutredningen omnämnda potentiella riskerna för konflikter föranledda av de multinationella företagens verksamhet på vederbörligt sätt uppmärksammas av regeringen.

Det anförda ger vid handen att, oavsett att skiljaktiga meningar har framkommit om lämplig kostnadsnivå för totalförsvaret under den framförliggande femårsperioden, det föreligger en bred och grundläggande uppslutning i vårt land kring säkerhetspolitikens allmänna inriktning liksom om dess mål och medel. Huvuddragen av den svenska säkerhetspolitiken har av regering och riksdag angetts på likartat sätt under årtionden och utmärks sålunda av en höggradig kontinuitet. Fastheten hos och enigheten kring

utrikespolitiken är av oskattbart värde och bör på allt sätt omhuldas.

Med vad utskottet ovan anfört torde ifrågavarande yrkanden i motionerna 1504 och 1521 få anses besvarade.

Med de preciseringar som ovan angetts tillstyrker utskottet den inriktning av säkerhetspolitiken som angetts i propositionen.

I motionen 1522 föreslås bl. a. att riksdagen hos regeringen begär att en *säkerhetspolitisk utredning* tillsätts, som inte är underordnad försvarsdepartementet och som använder sig av annorlunda studiemetodik och planeringsunderlag. Till grund för yrkandet anför motionärerna i den bakomliggande motionen 1521 att en sådan framtida utredning av naturliga skäl inte kan läggas under ett specialiserat fackdepartement, då avsikten bör vara att söka åstadkomma en jämbördig avvägning mellan de olika säkerhetspolitiska instrumenten – utrikes-, handels-, bistånds-, nedrustnings-, freds- och försvarspolitikerna – och att integrera dessa och ge politikerna reell styrning över säkerhetspolitikens inkl. totalförsvarets utformning. Samma motionärer föreslår vidare att kommande säkerhetspolitiska utredningar sänds på *remiss till myndigheter och organisationer* och att större delen av underlaget för de politiska ställningstagandena angående försvarets utformning (angreppsfall m. m.) för framtiden *avhemligas*. (Också i motionen 1504 förordas ett remissförfarande, närmast med avseende på totalförsvarets planering.)

Utskottet anser att den utredningsordning som tillämpats inför de senast aktuella femårsbesluten om totalförsvarets utformning m. m. och som tillkommit under medverkan av de fyra större riksdagspartierna på det hela taget har fungerat tillfredsställande och gett riksdagen erforderlig insyn i den långsiktiga försvarsplaneringen. Utskottet vill i och för sig inte avvisa tanken att nya metoder prövas eller att det allmänt säkerhetspolitiska inslaget i kommande utredningar ytterligare förstärks. Likväl bör hållas i minnet att huvudsyftet med försvarsutredningarna varit att komma fram till gemensamma bedömningar om lämplig styrka och utformning hos totalförsvarets olika element och att övriga säkerhetspolitiska bedömningar liksom angivandet av viljeinriktning i olika utrikespolitiska avseenden därvid främst tjänat som utgångspunkter eller bakgrund för en bestämning av försvarspolitikerna och totalförsvarets närmare utformning.

Utskottet vill heller inte utesluta möjligheten att någon typ av remissförfarande, som inte nödvändigtvis behöver omfatta utredningsmaterialet i dess helhet, prövas. Utskottet har noterat att förorden för ett sådant förfarande, som förekommer både i motionsparet 1521/1522 och i motionen 1504, är motiverade av en önskan att stimulera och bredda den allmänna debatten om och det folkliga engagemanget i säkerhetspolitiken och försvarsfrågorna. Det torde dock få ankomma på regeringen att i första hand pröva lämpligheten och genomförbarheten helt eller delvis hos dessa förslag.

Detsamma gäller yrkandet om ett ytterligare avhemligande av sådant studieunderlag som alltjämt är underkastat sekretess. Utskottet har sig be-

kant att utvecklingen under senare år gått i riktning mot en allt större öppenhet i dessa frågor men är också medvetet om att bl. a. hänsyn till främmande makter sätter vissa gränser som inte kan förbises.

Med det anförda torde yrkandena i motionen 1522 få anses besvarade.

Innebörden av det ena av yrkandena i motionen 1452 är att riksdagen skall begära att regeringen söker utverka *garantier från de båda militärblocken NATO och Warszawapakten* varigenom de förpliktar sig att avstå från varje försök att nu eller i framtiden kränka Sveriges neutralitet eller självständighet och förbinder sig att gentemot Sverige inte använda våld eller hot om våld.

1974 års försvarsutredning har i denna fråga uttalat följande.

Neutraliteten i krig, liksom alliansfriheten i fred, är inte internationellt garanterad eller traktatbunden. Sverige har själv valt sin neutrala linje. Detta medför att trovärdigheten inte är avhängig av internationella garantier utan vilar på den politik som Sverige för och de försvarsåtgärder som vi redan i fred vidtar.

En väsentlig förutsättning för denna politik är att omvärlden har förtroende för vår vilja och respekt för vår förmåga att orubbligt hålla fast vid den valda utrikespolitiska linjen. För att denna avsikt skall bli klart förstådd och respekterad krävs att politiken inte görs beroende av tillfälliga faktorer utan förs med konsekvens och fasthet.

I årets försvarsproposition återkommer dessa uttalanden i såväl statsministerns som försvarsministerns anföranden.

Utskottet erinrar om att Sverige för sin del avvisat tanken att skriva in neutraliteten i något internationellt avtal och därigenom råka i ett slags beroendeförhållande till militära allianser eller stormakter.

Riksdagen avlog år 1956 en motion med yrkanden om dels en svensk neutralitetsförsäkran, dels förhandlingar med stormakter och grannländer om garantier för den svenska neutraliteten. Utrikesutskottet anförde i detta sammanhang i sitt utlåtande nr 3 år 1956 bl. a. följande.

Deras (dvs. motionärernas) aktionsplan kan icke vara avsedd att utgöra ett stöd åt den utrikespolitiska riktlinje de svenska statsmakterna fullfölja. Ty vad de förorda innebär en omläggning av nu tillämpade grundprinciper för svensk utrikespolitik.

Ingen tvekan råder, vare sig inom eller utom landet, om de svenska statsmakternas föresats att fasthålla vid deras självvalda politik att icke genom anslutning till något av stormaktsblocken förminska möjligheten för vårt land att icke indragas i en eventuell stormaktskonflikt. Denna politik är på alla håll väl känd. Den har rönt växande förståelse och respekt.

Deras förslag innefattar en permanent bindning av svensk utrikespolitik för varje tänkbart läge i en oförutsebar framtid och därtill att ställa denna bindning under garanti av ett antal främmande makter.

En omläggning av denna art av vår utrikespolitik finner utskottet icke vare sig påkallad av nu rådande läge eller innebära ett ändamålsenligt tillgodoseende för framtiden av svenska intressen. En dylik omläggning bör av riksdagen avböjas med uttryckligt vidhållande av de grundsatser för

svensk utrikespolitik som regering och riksdag, med stark förankring inom svensk folkmening, anslutit sig till och som de utan vacklan böra fullfölja.

Utskottet anser att dessa uttalanden från år 1956 alltjämt har full giltighet. Såsom framhålls i propositionen och som även understrukits i samband med tidigare utredningar och riksdagsbeslut om säkerhetspolitikens och totalförsvarets inriktning, främjas vårt lands möjligheter att med bibehållen frihet och självständighet kunna stå utanför krig och allvarigare konflikter även i framtiden bäst genom den alliansfria politiken som är inriktad på att möjliggöra neutralitet i ett framtida krig.

Utskottet avstyrker mot denna bakgrund för sin del det nu aktuella yrkandet i motionen 1452.

I ett andra yrkande i samma motion 1452 föreslås att riksdagen hos regeringen anholder om initiativ till samnordiska överläggningar i syfte att proklamera Norden som *kärnvapenfri zon*.

Tanken på en kärnvapenfri zon i Norden går närmast tillbaka på ett initiativ från år 1963 av Finlands president vars förslag härom allmänt går under beteckningen Kekkonen-planen. En likartad idé hade fem år tidigare lanserats av dåvarande sovjetiske premiärministern Bulganin. Förslagen i denna riktning har fortlöpande dryftats både i den allmänna säkerhetsdebatten och vid återkommande tillfällen de nordiska regeringarna emellan. Olika uppfattningar om planens ändamålsenlighet har därvid framkommit i de närmast berörda länderna.

Riksdagen avtog år 1964, på grundval av utrikesutskottets utlåtande nr 2 samma år, en motion med yrkande av likartad innebörd. Detta skedde under hänvisning bl. a. till det svar som den svenska regeringen år 1962 hade avgett på en rundfråga från FN och där regeringen angett vissa förutsättningar för svenskt deltagande i en kärnvapenfri zon. En sådan zon borde enligt det svenska svaret vara av största möjliga utsträckning och omfatta stater i Mellaneuropa och Nordeuropa som icke har egna kärnvapen. Ett väsentligt villkor angavs vara att kärnvapenmakterna å sin sida överenskom om ett stopp för alla kärnvapenprov. Man borde vidare ha rätt att förvänta sig en medverkan från kärnvapenmakternas sida, vilka borde förklara sig respektera de avtal som kunde ingås och avstå från alla åtgärder som stod i strid därmed. I utlåtandet erinrades vidare om att icke heller de övriga nordiska länderna utan acceptabel kompensation var beredda att traktatfästa eller i annan form för bindning för viss framtid stadfästa den i Norden rådande frånvaron av kärnvapen. Utskottet konstaterade att arrangemang med en kärnvapenfri zon uppenbarligen förutsatte vissa förpliktelser från kärnvapenmakters sida och att frågan om en sådan zon i Norden därigenom finge en internationell prägel som gick utöver det nordiska samarbetet. Enligt utskottets mening låg problemet på det internationella planet, såsom ingående i det arbete som avser rustningsbegränsningar.

De allmänna förutsättningarna för realiserandet av tanken på en kärnvapenfri zon i vårt närområde torde också i dag kunna bedömas på likartat sätt.

Först skall konstateras att inget av de nordiska länderna vare sig besitter egna kärnvapen eller har sådana vapen stationerade på sitt territorium. Alla de nordiska länderna är vidare anslutna till 1968 års internationella avtal om förhindrande av kärnvapenspridning (NPT). De facto utgör sålunda de nordiska länderna tillsammans ett slags kärnvapenfri zon. Däremot föreligger inget speciellt avtal härom. Meningarna om fördelarna med en traktatmässig reglering av detta förhållande är alltså delade bland de berörda länderna.

Sverige har en positiv inställning till den allmänna idén om kärnvapenfria zoner. Under lämpliga betingelser kan de utgöra ett viktigt bidrag till att öka förtroendet mellan staterna och motverka kärnvapenspridning. Den svenska regeringen var bland de första att förespråka upprättandet av en kärnvapenfri zon i Europa, omfattande ett större område än enbart Norden. Sverige har i FN gett sitt stöd åt flera förslag om upprättande av kärnvapenfria zoner i olika delar av världen. Vid den europeiska säkerhetskonferensen (ESK) har Sverige uttalat att tidigare framlagda förslag om rustningsreglering i Europa, däribland förslag om upprättande av kärnvapenfria zoner, vore värda att på nytt studeras under hänsynstagande till den utveckling som ägt rum sedan de framlades. Från svensk sida har därvid också betonats att de berörda stormakternas villighet att delta i projektet utgör en särskilt viktig faktor.

En huvudförutsättning för upprättandet av en kärnvapenfri zon är givetvis att alla stater som avses omfattas av zonen är överens om att inleda förhandlingar härom. Denna förutsättning har hittills inte förelegat beträffande förslaget om en sådan zon i Norden. En annan förutsättning är att stater som besitter kärnvapen är beredda att å sin sida göra vissa utfästelser och åtaganden. Som neutral stat i händelse av konflikt välkomnar Sverige i detta sammanhang s. k. negativa säkerhetsgarantier, dvs. att kärnvapenmakter förbinder sig att inte utnyttja sina kärnvapen mot mål inom en dylik kärnvapenfri zon. Detta aktualiserar i sin tur även frågan om en zons avgränsning och om upprättandet av säkerhetsområden utanför zonen som är fria från taktiska kärnvapen eller medeldistansrobotar, vilka kan sättas in mot mål inom zonen i fråga.

Frågan om en kärnvapenfri zon i Norden torde därför inte kunna betraktas isolerat från den militärpolitiska situationen i Europa i övrigt. Den har därmed också ett samband ej blott med de allmänna nedrustningsförhandlingarna inom FN:s ram utan även med samtalen mellan Sovjetunionen och USA om begränsning av de strategiska vapnen, de s. k. SALT-förhandlingarna, och med förhandlingarna mellan NATO- och Warszawa-paktsstaterna om ömsesidiga styrkereduktioner i Centraleuropa, de s. k. M(B)FR-förhandlingarna.

En expertstudie rörande kärnvapenfria zoner genomfördes under år 1975 på uppdrag av FN:s nedrustningskommitté (CCD) i enlighet med ett finskt förslag och beslut härom av FN:s generalförsamling hösten 1974. I arbetsgruppen för denna studie, som bedrev sitt arbete under finskt ordförandeskap, ingick även expertis från Sverige. Studien innehåller en redovisning av den mångfald av skilda uppfattningar som förekommer inom den internationella diskussionen rörande kärnvapenfria zoner men fastslår också vissa allmänt accepterade grundprinciper för sådana zoner. Från svensk sida har i en kommentar till expertstudien bl. a. framhållits att denna inte berör alla de frågor som måste beaktas i samband med upprättandet av kärnvapenfria zoner i Europa och att den därför inte utgör en helt tillfredsställande grundval för en diskussion om konkreta zonförslag avseende vår världsdel. Bland de centrala frågor om vilka enighet inte uppnåddes i arbetsgruppen var bl. a. de från svensk sida framförda tankarna angående dels möjligheten för en del av en stat att ingå i en kärnvapenfri zon, dels upprättande av säkerhetsområden utanför zonen fria från taktiska kärnvapen eller medeldistansrobotar som kan sättas in mot mål inom zonen.

Vidare har från svensk sida beklagats att arbetsgruppen inte kunnat nå enighet om förslaget att kärnvapenmakterna bör utfästa sig att inte använda eller hota att använda kärnvapen mot länder inom en kärnvapenfri zon, då dylika åtaganden bör ingå som ett nödvändigt element i varje överenskommelse om en sådan zon.

CCD-rapporten om kärnvapenfria zoner har, jämte de kommentarer som framförts över studien från deltagarstaterna i CCD och vissa internationella organisationer, behandlats vid FN:s senaste generalförsamling. Församlingen beslöt överlämna rapporten till berörda regeringar och internationella organisationer samt till CCD för vidare beaktande och för de åtgärder som kan vara påkallade.

Mot angivna bakgrund finner utskottet att något initiativ av det slag som påyrkas i motionen 1452 inte är erforderligt. Yrkandet i fråga avstyrks därför.

Stockholm den 19 april 1977

På utrikesutskottets vägnar
ALLAN HERNELIUS

Närvarande: herr Hernelius (m), fru Lewén-Eliasson (s), herr förste vice talmannen Bengtson (c), herrar Adamsson (s), Palm (s), Åberg (fp), Göransson (s), Hellström (s), Ericson i Örebro (s), Korpås (c), fru Sigurdson (s), herrar Wirmark (fp), Örjes (c) och Siegbahn (m).

Avvikande mening

av fru Lewén-Eliasson, herrar Adamsson, Palm, Göransson, Hellström och Ericson i Örebro samt fru Sigurdsen (samtliga s) som anser

att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. B 13 börjar med "Utskottet konstaterar" och på s. B 17 slutar med "angetts i propositionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill i detta sammanhang inledningsvis anföra följande.

Vårt lands möjligheter att stå utanför krig och allvarliga konflikter främjas även i framtiden bäst genom vår alliansfria politik som inriktas på att i krig möjliggöra neutralitet. Genom en fortsatt sådan politik formar vi själva vår utrikespolitik men har också att vid krig i vår omvärld svara för vår säkerhet och vårt oberoende.

Den svenska säkerhetspolitiken har som en viktig uppgift att bidra till en fredlig utveckling i världen samt till utjämning av motsättningar och större förståelse mellan folken. En annan uppgift är att bidra till att skapa en värld där även små stater, som vårt eget land, kan hävda sina intressen. Genom att slå vakt om den internationella solidariteten kan vi även redan i fredstid tillvarata våra egna intressen. Målet för våra säkerhetspolitiska strävanden är en värld i fred, vilket förutsätter respekt för varje nations självbestämmande, social och ekonomisk rättvisa, politisk avspänning och militär avrustning samt internationellt samarbete. Vår alliansfria ställning ger oss särskilda möjligheter att verka härför.

Till säkerhetspolitiken hör också att bidra till att maktblockens intressen att dra in vårt land i eventuella konflikter minskas och att därigenom också värna våra demokratiska friheter och rättigheter. Som en relativt ny uppgift kan betecknas att förhindra eller lindra verkningar av fredskriser.

Vad utskottet här återgett leder till slutsatsen att den år 1968 godkända och år 1972 bekräftade inriktningen av säkerhetspolitiken – återgiven såväl i propositionen (bil. 1 s. 25) som i motionen 1504 (s. 10) – bör ligga fast. För att nå de angivna säkerhetspolitiska målen behövs också fortfarande ett efter våra förhållanden starkt och balanserat totalförsvar.

Utskottet har noterat att regeringen i förevarande proposition förklarar sin anslutning till försvarsutredningens enhälliga betänkande Säkerhetspolitik och totalförsvar. Samtidigt kan emellertid konstateras att det i propositionen – som redovisats i motionen 1504 – i åtskilliga och väsentliga avseenden görs avvikelser eller utelämnanden från utredningens förslag och synpunkter.

Särskilt framträdande är detta i fråga om avspänning och nedrustning samt om utvecklingsländerna. I det sistnämnda fallet väljer försvarsministern att inte alls behandla utredningens uppfattning om behovet av ökade insatser för att motverka eller häva underutvecklingen. Likaså utelämnas en anslutning till vad utredningen anfört om vårt lands intresse att söka bidra till en annan och rättvisare ekonomisk ordning. Inte

heller tar försvarsministern upp utredningens resonemang om de multi-nationella företagens negativa roll i denna utveckling.

När försvarsministern redovisar sin anslutning till utredningens uppfattning om att vårt land i ökad utsträckning bör medverka till en ökad allmän säkerhet, har på sätt som nyss beskrivits utredningens konstaterande om sambandet mellan önskemålen om nedrustning och strävandena för en ny ekonomisk världsordning kopplats bort. Något instämmande i behovet av en sådan ordning görs inte. Sverige har t. ex. tidigare – under den socialdemokratiska regeringen – förklarat sig beredd att delta i en internationell nedrustning. Ej heller något sådant uttalande görs av försvarsministern. Regeringen har över huvud undvikit att konkret behandla vårt lands fortsatta agerande i nedrustningssammanhang, trots att man bejakat försvarsutredningens uttalande om nedrustningspolitiken som en del av den samlade säkerhetspolitiken.

Utskottet vill i detta sammanhang vidare anföra följande.

1974 års försvarsutredning har som den första i raden av kommittéer på detta område haft i uppdrag att förbereda ett totalförsvarsbeslut. I enlighet härmed har den belyst och lagt fram förslag inte endast kring militärt försvar, civilförsvar och psykologiskt försvar utan också kring övriga delar av totalförsvaret. Utredningen har som framgår av dess första betänkande sett säkerhetspolitiken inte enbart i samband med öst-väst-problematiken utan också uppmärksammat en rad andra internationella problem som måste beaktas i en bredare säkerhetspolitisk diskussion. Denna delvis nya syn, som utredningen enhälligt redovisade i sitt första betänkande, utgjorde samtidigt en för skilda områden sammanfattande beskrivning av den förutvarande regeringens säkerhetspolitik.

Även om regeringens syn på de säkerhetspolitiska frågorna redovisas också i andra sammanhang än i förevarande proposition bör man på denna, som ju behandlar den långsiktiga inriktningen av säkerhetspolitiken, kunna ställa kravet att den skall utgöra det samlade dokumentet för svensk säkerhetspolitik. Denna synpunkt gäller inte minst med hänsyn till att propositionen, till skillnad t. ex. från utrikesministerns årliga deklaration i riksdagen om utrikespolitiken eller statsminister Fälldins anförande nyligen vid Nordiska rådets session, underställts riksdagen för dess ställningstagande. Det blir därvid inte av underordnad betydelse om försvarsministern i sitt anförande till propositionen, som utskottet nyss redovisat, gör väsentliga avvikelser eller utelämnanden från försvarsutredningens betänkande.

Utskottet, som jämväl vill erinra om vad det uttalat i betänkandena UU 1976/77:16 om vissa nedrustnings- och rustningsbegränsningsproblem och UU 1976/77:17 om Sveriges medverkan i det internationella utvecklings-samarbetet, vill i detta sammanhang tillfoga ytterligare en kommentar.

En grundläggande tanke i det svenska nedrustningsarbetet har varit och måste vara att söka få till stånd en omfördelning från de kolossala satsningarna på militära utgifter till de stora behoven för social och ekonomisk

utveckling i de fattiga länderna.

Våra möjligheter att få till stånd en sådan utveckling kan emellertid påverkas negativt om regeringens förslag om en väsentlig ökning av de militära utgifterna kommer till stånd. Även mot denna bakgrund är det enligt utskottets mening betydelsefullt att dessa utgifter under den kommande femårsperioden blir reallt i stort sett oförändrade. För vårt lands fortsatta handlande på nedrustningsområdet får således ökningen av våra egna utgifter för militärt försvar anses spela en roll.

Med de preciseringar som ovan angetts tillstyrker utskottet den inriktning av säkerhetspolitiken som angetts i motionen 1504. Därmed har utskottet också besvarat ifrågavarande yrkande i motionen 1521.

Socialutskottets yttrande 1976/77:2 y

Till försvarsutskottet

Försvarsutskottet har den 15 mars 1977 beslutat att beträffande propositionen 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling jämte eventuella motioner dels inhämta yttrande av socialutskottet över propositionen, såvitt avser Bilaga 3 Socialdepartementet med förslag beträffande Övrigt totalförvar: programmet Sjukvård, dels bereda utskottet tillfälle att avge yttrande i de delar av propositionen i övrigt som berör utskottets beredningsområde. Det har inte väckts något motionsyrkande avseende de delar av propositionen som utskottet har att yttra sig över.

På grundval av 1974 års försvarsutrednings betänkanden (SOU 1976:5) Säkerhetspolitik och totalförvar och (SOU 1977:1) Totalförsvaret 1977-82 läggs i propositionen fram förslag om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling på längre sikt samt om inriktningen av planeringen för programplanperioden 1977/78-1981/82.

Utskottet

Bilaga 3 med förslag beträffande Övrigt totalförvar: programmet Sjukvård

Utskottet tillstyrker att riksdagen

dels godkänner de riktlinjer för sjukvårdsberedskapens fortsatta utveckling som angetts i propositionen,

dels under femte huvudtiteln på driftbudgeten för budgetåret 1977/78 anvisar

a) till *Socialstyrelsen* utöver i prop. 1976/77:100 bil. 8 föreslaget förslagsanslag ytterligare 100 000 kr.,

b) till *Förvaring och underhåll av viss sjukvårdsmateriel m. m.* ett förslagsanslag av 5 067 000 kr.,

c) till *Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara* ett reservationsanslag av 5 718 000 kr.,

d) till *Viss krigssjukvårdsutbildning m. m.* ett förslagsanslag av 3 510 000 kr.,

e) till *Driftkostnader för beredskapslagring av läkemedel m. m.* ett förslagsanslag av 7 200 000 kr.,

dels bemyndigar regeringen att medge att beställning av läkemedelsråvaror och läkemedel får läggas ut inom en kostnadsram av 40 000 000 kr. samt

till *Beredskapslagring av läkemedel, m. m.* under fonden för beredskapslagring på kapitalbudgeten för budgetåret 1977/78 anvisar ett investeringsanslag av 30 000 000 kr.

Propositionen i övrigt

Förslagen i propositionen i övrigt som berör utskottets beredningsområde föranleder inte någon erinran från utskottets sida.

Stockholm den 13 april 1977

På socialutskottets vägnar

GÖRAN KARLSSON

Närvarande: herrar Karlsson i Huskvarna (s), Romanus (fp), Larsson i Öskevik (c), Carlshamre (m)*, Svensson i Kungälv (s)*, Nordberg (s), Leuchovius (m), Nilsson i Växjö (s), fru Wigenfeldt (c), fru Swartz (fp), fru Tillander (c), herr Alftin (s)*, fröken Öhrsvik (s)*, herr Hörnlund (c)* och fru Mårtensson (s).

* Ej närvarande vid yttrandets justering.

Trafikutskottets yttrande 1976/77:1 y

Till försvarsutskottet

Enligt utdrag ur försvarsutskottets protokoll den 15 mars 1977 har försvarsutskottet beslutat inhämta yttrande från trafikutskottet över propositionen 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling såvitt avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (bilaga 4). I sitt yttrande med anledning härav har utskottet funnit det angeläget att under resp. punkter i det följande sammanfattande redovisa de skilda myndigheternas yrkanden och föredragande departementschefernas ställningstaganden härtill.

Övrigt totalförsvar: programmet Ledning m. m.

Fortsatt utveckling av televerkets försvarsberedskap

1. **Programplan för perioden 1977/78–1981/82.** Televerket har enligt regeringens anvisningar sänt in programplan för perioden 1977/78–1981/82 avseende televerkets försvarsberedskap. Planeringen skulle enligt anvisningarna inriktas mot att förstärka de mest avgörande funktionernas uthållighet, nämligen reservtelefonstationer, transportabel utrustning samt skydd för telex- och datanät. Planeringsramen angavs till 6 milj. kr. per år i pris- och löneläge den 1 februari 1976.

Televerket redovisar i programplanen beredskapsläge, mål för verksamheten samt beredskapsåtgärder under programplaneperioden för funktionerna, skyddsrum för reservanläggningar och personal, telegraf och telex, datakommunikation, telefon, lokalisering av linje- och kabelanläggningar och stationer, rundradiodistribution, kraftförsörjning, teleanordningar för televerkets ledning i krig samt vissa skyddsåtgärder avseende ny datacentral i Kalmar.

För försvarsberedskapsåtgärder på investeringssidan har televerket följt planeringsramen 6 milj. kr. enligt regeringens anvisningar, vartill kommer 1 milj. kr. under budgetåret 1977/78 för datacentral i Kalmar. Investeringsbehovet för perioden blir följaktligen 31 milj. kr. Därutöver finansieras beredskapsåtgärder enligt programplanen inom ramen för televerkets driftstat. Kostnader som inplanerats med denna finansieringsform omfattar 133 milj. kr. för programplaneperioden.

Den anbefallna investeringsramen om 6 milj. kr. per år medför enligt televerket att investeringarna måste ske i så låg takt att vissa system är

omoderna innan de är helt utbyggda. Av denna anledning anser televerket att investeringsramen bör höjas till 10 milj. kr. per år i prisläge den 1 februari 1976.

Föredragande departementschefen erinrar i propositionen om att totalförsvarets samband i krig och beredskap i mycket stor utsträckning bygger på telekommunikationerna. Televerkets programplan upprättad enligt regeringens anvisningar har inriktats mot en förstärkning av krigsuthålligheten hos verkets anläggningar. Detta sker genom anläggning och anskaffning av reservtelefonstationer, transportabel utrustning samt skydd för telex- och datanät. Planeringsramen för den aktuella perioden i vad gäller investeringar har angivits till 6 milj. kr. per budgetår i pris- och löneläge den 1 februari 1976. Därutöver finansierar televerket vissa beredskapsåtgärder genom den av regeringen fastställda driftstaten.

Vidare erinras om att försvarsutredningen för sin del ansett att den ekonomiska planeringsramen för den kommande femårsperioden bör utökas något för att medge åtgärder av en tillfredsställande omfattning. Föredraganden förklarar sig i huvudsak kunna ansluta sig till utredningens uppfattning samt i övrigt inte ha några erinringar i vad gäller programplanen.

Trafikutskottet har för sin del inte funnit anledning till erinran mot föredragandens förslag och föreslår därför att de uppdragna riktlinjerna för den fortsatta utvecklingen av televerkets försvarsberedskap godkänns.

Anslagsfrågor för budgetåret 1977/78

2. **Teleanläggningar m. m.** I prop. 1976/77:100 bil. 9 s. 237 har till Teleanläggningar m. m. för budgetåret 1977/78 föreslagits ett investeringsanslag av 870 600 000 kr., varav, i avvaktan på särskild proposition om totalförsvarets fortsatta utveckling, oförändrat 6 000 000 kr. beräknats för investeringar för försvarsberedskap.

Föredraganden erinrar om att televerket i sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 begärt 11 200 000 kr. för investeringar för försvarsberedskap, varav 4 400 000 kr. för vissa skyddsanläggningar (s. k. EMP-skydd) avseende en ny datacentral i Kalmar. Regeringen har emellertid den 2 december 1976 beslutat om bl. a. kostnadsplan för datacentral m. m. i Kalmar och därvid föreskrivit att EMP-skydd inte skall anordnas.

Mot bakgrund bl. a. härav förordar föredraganden att ett belopp av 6 200 000 kr. beräknas för televerkets försvarsberedskap under budgetåret 1977/78. Härav har redan 6 milj. kr. beviljats av riksdagen. Föredraganden föreslår nu att ytterligare 200 000 kr. anvisas för ändamålet.

Trafikutskottet tillstyrker för sin del den begärda medelsanvisningen.

Ekonomiskt försvar: programmet Transporter

Anslagsfrågor för budgetåret 1977/78

3. **Farledsverksamhet, exkl. isbrytning.** Under denna rubrik har i prop. 1976/77:100 bil. 9 för budgetåret 1977/78 föreslagits ett förslagsanslag av 181 200 000 kr., varav 320 000 kr. avser det ekonomiska försvaret. Härvid har det ekonomiska försvaret belastats med halva kostnaden för sjöfartsverkets försvarskontor, minus kostnaden för driftvärnchefen samt halva kapitalkostnaden för Falsterbokanalen.

Sjöfartsverket har i sin programplan för delprogrammet Sjötransporter bl. a. hemställt om medel för förstärkning av planerings- och utredningsresurserna samt för anskaffning av viss materiel m. m. I prop. 1976/77:100 togs upp 20 000 kr. för en ökning av utbildningsinsatser m. m. med anknytning till beredskapsplanläggningen inom det ekonomiska försvarets ram.

Anslagen har numera beviljats av riksdagen.

Sjöfartsverket har vidare begärt att få 300 000 kr. till sjömätning m. m. I det sammanhanget har verket planerat in materielanskaffning (bojar o. d.) för nästkommande budgetår. Med hänsyn till att de begärda medlen för sjömätning m. m. inte skulle öka verkets resurser för den totala sjömätningen har från kommunikationsdepartementets sida anledning inte ansetts föreligga att gå med på verkets begäran.

Föredraganden beräknar – under hänvisning till handelsministerns uttalande om programplanen – för budgetåret 1977/78 vissa medel för förstärkning av försvarskontoret. Detta innebär att anslagsbehovet för sjöfart ökar med 110 000 kr. jämfört med vad som föreslagits i prop. 1976/77:100 bil. 9 s. 122.

I samband med att resurserna för det ekonomiska försvaret nu förstärks anses det vidare lämpligt att hela kostnaden för försvarskontoret fr. o. m. budgetåret 1977/78 belastar det ekonomiska försvaret. Denna omläggning är av teknisk natur och medför inget behov av ökning av här ifrågakvarande anslag.

Under hänvisning till det anförda föreslår föredraganden att till Farledsverksamhet, exkl. isbrytning för budgetåret 1977/78 anvisas ytterligare 110 000 kr.

Trafikutskottet tillstyrker förslaget.

4. **Transportnämnden.** Under denna rubrik har i prop. 1976/77:100 bil. 9 för budgetåret 1977/78 föreslagits ett förslagsanslag av 2 417 000 kr.

Transportnämnden har i sin programplan för delprogrammen Transportsamordning och Landsvägstransporter bl. a. hemställt om medel för anskaffning av viss radiokommunikationsutrustning m. m. I prop. 1976/77:100

togs i avvaktan på föreliggande proposition inte upp medel för dessa investeringar.

Under hänvisning till handelsministerns uttalande om programplanen förordar föredraganden nu att transportnämnden dels tillförs en förstärkning av bl. a. ransoneringsverksamheten, dels erhåller medel – 110 000 kr. – för anskaffning av radiokommunikationsutrustning. Sammantaget innebär förslaget att anslagsbehovet för transportnämnden för budgetåret 1977/78 uppgår till 210 000 kr. utöver vad som redovisades i prop. 1976/77:100 bil. 9 s. 132. Med anledning av det anförda föreslår föredraganden att till Transportnämnden för budgetåret anvisas ytterligare 210 000 kr., därav tre fjärdedelar att avräknas mot automobilskattemedlen.

Trafikutskottet tillstyrker för sin del förslaget.

5. Beredskap för civil luftfart. I prop. 1976/77:100 bil. 9 s. 194 har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Beredskap för civil luftfart för budgetåret 1977/78 beräkna ett reservationsanslag av 2 200 000 kr.

Luftfartsverket har i sin anslagsframställning för nästa budgetår begärt 18,3 milj. kr. Härav avsåg 8,5 milj. kr. särskilda yrkanden utöver ramen för programplanen. Inom ramen för programplanen begärdes således för första året av femårsperioden 9,8 milj. kr.

Under hänvisning till handelsministerns uttalande om programplanen beräknar föredraganden medelsbehovet för budgetåret 1977/78 till 8 000 000 kr., dvs. en ökning med 5 800 000 kr. Med anledning härav föreslår han således att till Beredskap för civil luftfart för budgetåret anvisas ett reservationsanslag av 8 000 000 kr.

Trafikutskottet tillstyrker för sin del förslaget.

6. Järnvägar m. m. Statens järnvägar (SJ) är programmyndighet för delprogrammet Järnvägstransporter inom programmet Transporter. SJ:s programplan, som redovisas i bil. 2 till föreliggande proposition, innefattar bl. a. vissa investeringar för försvarsberedskap.

I propositionen 1976/77:100 bil. 9 s. 266 har till Järnvägar m. m. för budgetåret 1977/78 föreslagits ett investeringsanslag av 672 400 000 kr., varav – i avvaktan på särskild proposition om totalförsvarets inriktning – oförändrat 2 300 000 kr. beräknats för investeringar för försvarsberedskap. Medlen har numera anvisats av riksdagen.

Chefen för handelsdepartementet har i bilaga 2 (s. 206) i propositionen redovisat sin syn på den programplan för delprogrammet Järnvägstransporter som SJ har lagt fram. Härav framgår att han finner förslagen i programplanen ge uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten. Den fortsatta planeringen anses därför böra inriktas mot de föreslagna åtgärderna.

SJ har yrkat ca 42 milj. kr. i ersättning med statsmedel för vissa ytterligare beredskapsåtgärder som anses angelägna, bl. a. utbildning av driftvärn och vapenfria tjänstepliktiga. Mot bakgrund av vad chefen för kommunikationsdepartementet redovisat beträffande dessa frågor i prop. 1976/77:100 bil. 9 s. 184 finner handelsministern nu inte skäl att förorda den av SJ begärda ersättningen.

Föredraganden beräknar under hänvisning härtill den medelsförbrukning som erfordras för ändamålet under budgetåret 1977/78 inom investeringsanslaget Järnvägar m. m. till 2 900 000 kr., dvs. en ökning med 600 000 kr. Föredraganden föreslår nu att som följd härav under nämnda anslag för budgetåret anvisas ytterligare 600 000 kr.

Trafikutskottet tillstyrker för sin del förslaget.

7. Delprogrammet Vägar (bil. 2 i propositionen). Utskottet vill slutligen erinra om att kostnader för föreslagna beredskapsåtgärder – reservbroar, reservdelar till vägmaskiner m. m. – för den femåriga planeringsperioden av vägverket beräknats till ca 70 milj. kr. Härutöver har verket begärt 5 milj. kr. för personalförstärkning och utökad driftvärnsutbildning. Vederbörande föredragande (bil. 2, s. 202) erinrar om att de i programplanen föreslagna åtgärderna syftar till att tillgodose totalförsvarets behov av väghållningsåtgärder. Förutom åtgärder av studie-, utrednings- och planeringskaraktär föreslås anskaffning av reservbromateriel, reservdelar till vägmaskiner, byggande av skyddsrum och drivmedelsanläggningar samt utbildning av personal.

Föredraganden finner förslagen i programplanen ge uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten. I anslutning härtill erinras om att regeringen den 3 februari 1977 beslutat tidigarelägga industribeställningar för ca 200 milj. kr. i sysselsättningsskapande syfte. Därvid har 5 milj. kr. beräknats för reservbromateriel till vägverket. Den av verket i programplanen föreslagna ytterligare anskaffningen av bromateriel och uppbyggnad av ett lager av reservdelar anses emellertid böra komma till stånd först efter det att behoven av sådan materiel närmare utretts. Föredraganden förordar slutligen att den fortsatta planeringen inriktas mot de föreslagna beredskapsåtgärderna men förklarar sig inte beredd tillstyrka en förstärkning av verkets planeringsresurser.

Vad sålunda anförts föranleder inte någon erinran eller särskilt uttalande från trafikutskottets sida.

Stockholm den 19 april 1977

På trafikutskottets vägnar
SVEN MELLQVIST

Närvarande: herrar Mellqvist (s), Lothigius (m), Persson i Heden (c), Lindahl i Lidingö (s), Håkansson i Rönneberga (c), Hjorth (s), Torwald (c), Rosqvist (s), Komstedt (m), Johansson i Vrångebäck (m), fru Wohlin-Andersson (c), fru Sandéhn (s), herrar Rejdnell (fp) och Norling (s).

Kulturutskottets yttrande 1976/77:2 y

Till försvarsutskottet

Enligt utdrag ur försvarsutskottets protokoll den 15 mars 1977, § 17.4, har försvarsutskottet beslutat att beträffande propositionen 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling jämte motioner bl. a. dels bereda kulturutskottet tillfälle att senast den 15 april 1977 lämna yttrande i de delar som berör utskottets beredningsområde, dels hemställa om yttrande från kulturutskottet över bilaga 5 till propositionen (Övrigt totalförsvaret: programmet Ledning m. m.).

Propositionen innehåller i bilaga 5 förslag att riksdagen skall dels godkänna de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av försvarsberedskapen vid Sveriges Radio som föredragande statsrådet angett, dels till Viss beredskapsutrustning m. m. för Sveriges Radio för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 1 100 000 kr. Denna del av propositionen har inte föranlett någon motion.

Kulturutskottet har inte funnit anledning till erinran eller särskilda uttalanden med anledning av förslagen i propositionens bilaga 5. Utskottet föreslår därför att försvarsutskottet tillstyrker dessa förslag.

Kulturutskottet har inte funnit anledning till uttalanden över ifrågavarande proposition i övrigt.

Stockholm den 31 mars 1977

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Andersson i Lycksele (s), Leander (s), Green (s), fru Johansson i Uddevalla (s), herrar Norrby (c), Sörenson (s), fru Diesen (m), fru Göthberg (c), herr Bladh (s), fru Eliasson (c), herrar Ahlmark i Uppsala (m), Klöver (s), Korpås (c), Stensson (fp) och Enlund (fp).

Arbetsmarknadsutskottets yttrande 1976/77:3 y

Till försvarsutskottet

Försvarsutskottet har hemställt om arbetsmarknadsutskottets yttrande över den till propositionen 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling fogade bilagan 7 (arbetsmarknadsdepartementet) angående Ekonomiskt försvar: programmet Tjänster.

I den nämnda bilagan behandlas medelsanvisningen under tolfte huvudtitelns anslag Totalförsvarsverksamhet.

Arbetsmarknadsutskottet får anföra följande.

Regeringen har i årets budgetproposition, bilaga 15 (arbetsmarknadsdepartementet), under punkten B 6 (s. 131–134) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Totalförsvarsverksamhet för budgetåret 1977/78 beräkna ett förslagsanslag av 24 882 000 kr. Anslagspunkten har remitterats till arbetsmarknadsutskottet.

Därefter har regeringen, efter föredragning av statsrådet Ahlmark, i den aktuella bilagan till propositionen 74 föreslagit riksdagen att till Totalförsvarsverksamhet för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 39 130 000 kr.

Från anslaget bestrids utgifterna för arbetsmarknadsstyrelsens program Totalförsvarsverksamhet. Indelningen i delprogram och föreslagna utgiftsförändringar framgår av nedanstående sammanställning.

	1975/76 Utgift	1976/77 Anslag	1977/78	
			Beräknad ändring AMS	Föredra- ganden
Försvars- och be- redskapsplanering	1 883 000	2 090 000	+ 1 960 000	+ 1 000 000
Vapenfria tjäns- tepliktiga	20 055 000	12 592 000	+ 13 508 000	+ 13 248 000
Förvaltningskost- nader	6 185 000	9 380 000	+ 1 470 000	+ 820 000
	28 123 000	24 062 000	+ 16 938 000	+ 15 068 000

Det åligger arbetsmarknadsstyrelsen att handlägga frågor om totalförsvarets försörjning med civil arbetskraft. I enlighet härmed svarar styrelsen för

- planläggning av utnyttjandet av landets arbetskraft vid krig eller under andra av krig eller krigsfara föranledda utomordentliga förhållanden,
- handläggning av ärenden om uppskov och anstånd med eller annan ledighet från militärtjänstgöring under krigs- eller beredskapstillstånd,
- utbildning av vapenfria tjänstepliktiga,
- samordning av den frivilliga försvarsverksamheten inom totalförsvarets civila del.

Med den i propositionen föreslagna anslagsuppräkningsen om 15,1 milj. kr. vill man komma till rätta med vissa eftersläpningar i ovannämnda aktiviteter. En övergripande motivering lämnas av statsrådet Burenstam Linder i bilaga 2 (s. 208–209) till propositionen. I bilaga 7 hänvisar statsrådet Ahlmark till den motiveringen och tillägger att han anser det väsentligt att begränsa väntetiderna när det gäller fullgörande av grundutbildning för de personer som beviljats vapenfri tjänst.

Arbetsmarknadsutskottet har ingen erinran mot propositionens medelsberäkning. Anslaget Totalförsvarsverksamhet bör alltså för nästa budgetår föras upp med det begärda beloppet, 39 130 000 kr.

Ovannämnda anslagspunkt B 6 i bilaga 15 till årets budgetproposition överlämnas till försvarsutskottet.

Stockholm den 14 april 1977

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

ROLF WIRTÉN

Närvarande: herrar Wirtén (fp), Nilsson i Tvärålund (c), Wennerfors (m), Nilsson i Östersund (s), fru Hörnlund (s), herrar Gustafsson i Säffle (c), Johansson i Simrishamn (s), Fridolfsson (m), Fransson (c), Nilsson i Kalmar (s), Jonsson i Alingsås (fp), Granstedt (c), fru Berglund (s) herr Johansson i Arvika (s) och fru Flodström (s).

Civilutskottets yttrande 1976/77:1 y

Till försvarsutskottet

Försvarsutskottet har beslutat inhämta yttrande från civilutskottet över propositionen 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling såvitt avser kommundepartementets verksamhetsområde (bil. 8), jämte eventuella motioner.

I propositionen föreslås riksdagen såvitt nu är i fråga

1. godkänna de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av den kommunala beredskapen som angetts i regeringsprotokollet,
2. antaga inom kommundepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1964:63) om kommunal beredskap,
3. godkänna i regeringsprotokollet förordade riktlinjer för omorganisation av länsstyrelsernas försvarsenheter,
4. att till Bidrag till kostnader för kommunal beredskap för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 1 400 000 kr.

I detta sammanhang behandlas de med anledning av propositionen väckta motionerna 1976/77:

1485 av herr Aulin m. fl. (m, c, fp) vari hemställs att riksdagen ger regeringen till känna att underhållsbesiktning av skyddsrum även fortsättningsvis skall ske genom länsstyrelsernas försorg,

1486 av herr Oskarson m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen ger regeringen till känna att bidträdande försvarsdirektör också fortsättningsvis skall finnas vid Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län.

Ett nytt system för skyddsrumspanering, m. m.

Riksdagen beslöt år 1975 (prop. 1975:21, FöU 1975:17) om ett nytt system för skyddsrumsgbyggandet och dess finansiering.

Det nya systemet avses i sin helhet tillämpas fr. o. m. 1979-07-01. Dock får regeringen för viss tätort eller annan plats bestämma att skyddsrumspan fr. o. m. 1976-10-01 skall upprättas och antas enligt de grunder om vilka riksdagen beslöt år 1975 och som kan sammanfattas sålunda.

Skyddsrum skall liksom i tidigare system byggas i orter som bedöms bli särskilt utsatta vid stridshandlingar m. m., s. k. skyddsrumsorter. Regeringen fastställer vilka orter som skall vara skyddsrumsorter. Inom ramen

för skyddsrumspaneringen bör skyddsrum byggas i samband med nyproduktion av bostäder och andra byggnader eller anläggningar. Skyddsrumspanbygandet avses regleras genom att kommunen utarbetar en skyddsrumspan som bör samordnas med kommunens allmänna bebyggelseplanering och övrig kommunal samhällspanering. I propositionen angavs att formerna för planeringen av skyddsrummen borde så långt möjligt samordnas inom den kommunala planeringen. Skyddsrumspanerna skall upprättas genom kommunens försorg och tillkomma i nära kontakt med länsstyrelsen. En sådan ordning bedömdes lämplig bl. a. med hänsyn till länsstyrelsernas tillgång till civilförsvarsteknisk expertis. Vidare borde länsstyrelserna liksom f. n. utöva tillsyn över byggandet och underhållet av skyddsrum samt fastställa skyddsrumspanen i vissa delar. Med hänsyn till planens långsiktiga karaktär borde den ändras endast när förhållandena väsentligt förändrades.

Kommunen har att se till att skyddsrum anordnas inom skyddsrumsorten. Hur skyddsrummen skall utföras regleras genom generella bestämmelser. Byggnadsnämnderna har i uppgift att vid byggnadslovsprövningen övervaka att bestämmelserna följs. Det åligger länsstyrelserna att stickprovsvis kontrollera att skyddsrummen hålls i föreskrivet skick.

Finansieringen av skyddsrumspanbygandet skall i princip alltså ligga på dem som uppför anläggningar och byggnader i skyddsrumsorterna, dock skall kostnaderna för skyddsrumspanbehovet avseende bostäder ersättas av statsmedel. En särskild skyddsrumspanavgift tas ut av ägare till anläggningar och byggnader – när det gäller annat än bostadsändamål – i samband med att byggnadslov ges.

1975 års skyddsrumspanutredning har i uppgift att lämna förslag till bestämmelser för övergång till det ändrade skyddsrumspansystemet. Utredningen har i betänkandet Normalkostnad för skyddsrum (Ds Fö 1977:1) lämnat förslag till ersättning för skyddsrum. Arbetet pågår med att utarbeta bestämmelser om produktion av skyddsrum.

I samband med riksdagsbehandlingen år 1975 inhämtade försvarsutskottet yttrande från civilutskottet.

Beträffande skyddsrumspanpaneringen anförde civilutskottet bl. a. att det kommunala planeringsarbetet beträffande skyddsrummen hade en självklar och nära anknytning till det fysiska planarbetet och att detta faktum aktualiserade vikten av att skyddsrumspanbedömningarna sker i nära samarbete med byggnadsnämnden. Frågan om och i vilken omfattning beslut om skyddsrumspanbygandet skall redovisas i anslutning till de fysiska planerna borde enligt civilutskottet prövas ytterligare vid överväganden om nya planinstitut. Civilutskottet fann det lämpligt att försvarsutskottet betonade att erfarenheter från det fortsatta arbetet på området borde tillföras det inom bostadsdepartementet pågående arbetet på en ny byggnads- och planlagstiftning. Vad civilutskottet anfört accepterades av försvarsutskottet och riksdagen.

I civilförsvarslagen (1960:74) ges bestämmelser om anordnande av skydds-

rum. Närmare bestämmelser om skyddsrum finns i civilförsvarskungörelsen (1960:377). Slutligen har i förordningen (1976:650) om skyddsrumspan givits regler om skyddsrumspaneringen. Civilförsvarsstyrelsen (CFS) har att meddela närmare föreskrifter och anvisningar om skyddsrumspanering. CFS har bl. a. utgivit anvisningar för kontroll av enskilda normalskyddsrum.

Utskottet

Den kommunala beredskapsplanläggningen

Beträffande den fortsatta utvecklingen av den kommunala beredskapsplanläggningen förordas att lagen (1964:63) om kommunal beredskap görs tillämplig även på landstingskommun. Detta innebär bl. a. att beredskapsplanläggning skall ske beträffande alla landstingskommuner. I propositionen (bil. 8, s. 12) anförs dock att underlag f. n. saknas för att pröva frågan om en särskild reglering av beredskapsplanläggningen av hälso- och sjukvården. För denna planläggning föreslås därför tills vidare gälla vad som föreskrivs i krigssjukvårdslagen.

Utskottet har inte någon erinran mot att den kommunala beredskapslagen görs tillämplig även på landstingskommun på sätt som i propositionen föreslagits. Utskottet har således ingen erinran mot det förslag till lag om ändring i lagen (1964:63) om kommunal beredskap som bilagts propositionen.

I propositionen 1976/77:100 (bil. 18, s. 101) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till kostnader för kommunal beredskap för budgetåret 1977/78 beräkna ett reservationsanslag om 2 milj. kr. I propositionen 1976/77:74 (bil. 8, s. 22) föreslås riksdagen anvisa ett reservationsanslag av 1,4 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Utskottet har ingen erinran mot förslaget.

Försvarens enheternas arbetsuppgifter m. m.

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot vad föredragande statsrådet anför (s. 31–32) om ansvars- och uppgiftsfördelningen i vad där inte avser underhållsbesiktning av skyddsrum.

I den sistnämnda frågan anförs i regeringsprotokollet att föredraganden räknar med att underhållsbesiktning av skyddsrum även fortsättningsvis kommer att ske stickprovsvis genom civilförsvarsstyrelsens försorg. Några särskilda resurser för länsstyrelserna har därför inte beräknats för detta ändamål. Häremot har ställts förslaget i motionen 1976/77:1485 (m. c, fp) att riksdagen ger regeringen till känna att underhållsbesiktning av skyddsrum även fortsättningsvis skall ske genom länsstyrelsernas försorg.

Försvarets rationaliseringsinstitut (FRI) fick i maj 1975 i uppdrag att göra en rationaliseringsundersökning av länsstyrelsernas försvarensenheter. I rap-

porten Samhällsberedskap för kris och krig presenteras undersökningsresultatet.

FRI föreslog beträffande skyddsrum (s. 57–58) att tillsyn och besiktningar i första hand borde koncentreras till produktionsstadiet, medan den fortlöpande kontrollen av befintliga skyddsrum borde upphöra. FRI bedömde att civilförsvarsstyrelsens stickprovsvisa kontroller var tillräckliga. Detta institutets av föredraganden accepterade förslag kritiserades hårt av remissinstanserna.

Fastighetsägarens skyldighet att underhålla enskilt skyddsrum har lagts fast i civilförsvarslagen. Frågan behandlades bl. a. vid 1975 års beslut om ett nytt system för skyddsrumspaneringar m. m. (prop. 1975:21, FöU 1975:17). 1969 års skyddsrumsutredning föreslog att kontrolluppgiften skulle föras över från länsstyrelser till kommuner. Flertalet remissinstanser tillstyrkte eller lämnade dessa förslag utan erinran. Dåvarande försvarsministern ansåg dock att kontrollen över skyddsrummen också fortsättningsvis bör utövas av länsstyrelserna och att den bör ske stickprovsvis med lämpliga intervaller.

Ovan har sammanfattningsvis redogjorts för det nya planeringssystemet för skyddsrum. I samband med riksdagsbehandlingen av förslaget år 1975 betonade civilutskottet i ett yttrande till försvarsutskottet att skyddsrumspaneringen hade en självklar anknytning till det fysiska planarbetet och att det innebar att skyddsrumsbedomningarna borde ske i nära samarbete med byggnadsnämnden. Omfattningen av och formerna för hur skyddsrumspanbygget skulle redovisas borde – framhöll civilutskottet – prövas ytterligare vid överväganden om nya planinstitut. Bl. a. anförde civilutskottet att erfarenheter från det fortsatta arbetet på området borde tillföras pågående arbete på en ny byggnads- och planlagstiftning. Vad civilutskottet anfört accepterades av försvarsutskottet. Inte heller riksdagen hade någon erinran häremot.

Pågående arbete avseende ny byggnadslagstiftning kommer bl. a. att aktualisera formerna för och ansvarsfördelningen mellan olika organ också vad beträffar frågan om planeringen och byggandet av skyddsrummen. Som ovan framgått råder också delade meningar om uppgiftsfördelningen mellan länsstyrelserna och kommunerna i vad avser skyddsrumskontrollen. Enligt civilutskottets bedömning kommer frågan att tillföras ytterligare synpunkter när pågående utredningsarbete avslutas. I sammanhanget bör också nämnas att byggadministrationsutredningen i betänkandet Bostadsverket (SOU 1976:26) behandlat frågan om uppgiftsfördelningen inom plan- och byggnadsväsendet.

Enligt civilutskottets mening bör i nuvarande läge förslaget i propositionen beträffande underhållsbesiktning av skyddsrum godtas. Utskottet finner sig alltså inte böra tillstyrka förslaget i motionen 1976/77:1485 (m, c, fp).

Organisation av försvarsenheterna

Föredragande statsrådet förordar (s. 32–33) att länsstyrelsernas totalförsvarsuppgifter liksom hittills hänförs till en försvarsenhet under ledning av en försvarsdirektör. Enheten delas i tre alternativt fyra sakområden med hänsyn till enhetens storlek. Som riktmärke har angetts att i län där enheten består av högst 20 anställda bör ekonomiskt försvar och övrigt civilt totalförsvar föras samman till ett sakområde – sålunda tre sakområden i dessa län.

Det förordade innebär vidare att det förslag till inrättande av särskilda tjänster som biträdande enhetschefer, som förts fram av några länsstyrelser, inte accepterats. I motionen 1976/77:1486 (m) föreslås riksdagen ge regeringen till känna att biträdande försvarsdirektör också fortsättningsvis skall finnas vid länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län.

Gällande personalförteckning för länsstyrelserna tar upp en extra ordinarie tjänst som biträdande försvarsdirektör. Denna tjänst är placerad i Stockholms län. Vid länsstyrelserna i de båda övriga storstadslänen finns tjänster för samordningsuppgifter. Vad föredragande statsrådet förordat torde innebära att inga tjänster som biträdande försvarsdirektör eller eljest med samordningsuppgifter utan förening med chefskapet för ett sakområde kommer att behållas.

Utskottet har för sin del inte funnit anledning att gå ifrån vad i propositionen förordats och som i sin tur innebär ett vidareförande av FRI:s förslag, mot vilket personalorganisationerna centralt i denna del inte riktat någon erinran. En personalorganisation har uttryckligt hävdad att någon befattning som biträdande försvarsdirektör inte bör finnas. Detta innebär att utskottet inte heller förordar ett i motionen 1976/77:1486 (m) föreslaget uttalande.

Resurskonsekvenser

FRI räknar med att försvarsenheternas resursbehov uttryckt i personår uppgår till 688 om några rationaliseringar ej genomförs. Framlagda förslag minskar resursbehovet på kort sikt till 630 personår. Genom ytterligare rationaliseringar bedömer FRI det möjligt att på längre sikt minska behovet till 608 personår, militärassistenternas insats i försvarsenheternas arbete har då ej medräknats. Den nuvarande personalramen för försvarsenheterna infattar 608 tjänster.

Vad i propositionen (bil. 8, s. 33–34) anförts om resurskonsekvenserna har inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Övriga frågor

Ej heller har vad i propositionen (bil. 8) i övrigt anförts givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Stockholm den 31 mars 1977

På civilutskottets vägnar

KJELL A. MATTSSON

Närvarande: herrar Mattsson (c), Bergman (s), Lindkvist (s), Åkerfeldt (c), Strömberg i Botkyrka (fp), Jadestig (s), fröken Eliasson (c), herr Nisser (m), fru Dahl (s), fru Andersson i Hjärtum (c), herrar Persson i Karlstad (s), Knutson (m), Håkansson i Trelleborg (s), Gustafsson i Borås (fp) och Nilsson i Uddevalla (s).

Totalförsvarets beredskap

1. Grunden för den beredskapsprincip vi valt i vårt land är statsmakternas bedömning av vårt säkerhetspolitiska läge. Vi har en gemenskap inom Norden som gör att något hot från våra närmaste grannländer inte bedöms föreligga. Vidare har statsmakterna bedömt att Sverige inte utgör något primärt strategiskt mål för någon främmande makt. Dessa två grundläggande bedömningar har lett till slutsatsen att vi bör kunna räkna med någon form av förvarning före ett eventuellt angrepp på oss. Denna förvarningstid skall vi utnyttja för att höja vår beredskap.

För att vi skall kunna få en tillräcklig förvarningstid krävs en allsidig underrättelsetjänst och ett i fred planlagt och övat system för ändringar av beredskapen inom totalförsvaret.

Till skillnad från nästan alla övriga länder i Europa har vi inga s. k. stående militära förband i vårt land. Vi har heller inga i fred uppsatta civilförsvarsenheter som är klara för omedelbar insats. Inom såväl försvarsmakten som civilförsvaret finns bara förband och enheter som genomgår grundutbildning eller repetitionsutbildning/övning. Försvarsmaktens fredsresurser kan dock utnyttjas för att höja beredskapen i lägen som inte kräver inkallelser.

För de civila delarna av totalförsvaret gäller vid planläggningen den huvudregeln, att den som har ansvaret för en viss verksamhet i fred också bör ha ansvaret för samma verksamhet vid beredskap och krig. Detta ger en hög personell beredskap och minskar kraven på särskild utbildning för krigsuppgiften. Härtill kan läggas att betydande delar av de civila totalförsvarsområdena genom sin fredsverksamhet redan har en hög inneboende beredskap för verksamheten i krig. Det gäller t. ex. sjukvården, polisväsendet, kommunikationsverken, näringslivet och kommunerna.

Den nämnda huvudregeln att den som har ansvaret för viss verksamhet i fred också skall ha ansvaret för samma verksamhet vid beredskap och krig leder till att ett mycket stort antal myndigheter, organisationer och företag är engagerade i beredskapsplaneringen m. m. Detta ställer särskilda krav på ledning och samordning centralt, regionalt och lokalt. Särskilda organisatoriska och andra anordningar i samordningssyfte har därför vidtagits.

Genom regelbundna gemensamma ledningsövningar samövas totalförsvarets ledningsorgan, civila och militära, redan i fred. Civila och militära ledningsorgan på den regionala nivån är oftast samgrupperade i krig, t. ex. länsstyrelser/försvarsområden och civilbefälhavare/militärbefälhavare. Platser varifrån totalförsvarets ledningsfunktioner skall verka i krig utbyggs i fred och ges gott skydd och goda telekommunikationer. Genom gemensamma civila militära ledningsövningar, samgruppering och personliga kontakter har en gemensam grundsyn skapats för totalförsvaret inom olika delar av landet. Detta ger en god handlings- och ledningsberedskap. Den totalförsvarsutbildning som bedrivs tjänar samma syfte.

2. Grunden för alla beredskapsåtgärder är en god *långsiktigsberedskap*. Enkelt uttryckt kan långsiktigsberedskapen sägas omfatta alla de åtgärder vi vidtar i fred för att bygga upp och vidmakthålla en totalförsvarsorganisation i vid bemärkelse. De viktigaste åtgärderna är sådana som syftar till att förse totalförsvaret med utbildad personal, materiel och förnödenheter för krigsorganisationen samt att bygga skyddsrum, befästningar och andra anläggningar som är nödvändiga för verksamheten i krig, befolkningens skydd etc.

3. Den tid som behövs för att krigsorganisera enheter ur försvarsmakten och civilförsvaret, *mobiliseringsberedskapen*, varierar mellan olika enheter beroende på dessas uppgifter, lokala förhållanden etc. Mobiliseringstiden kan för vissa enheter vara delar av dygn och för andra ett par dygn.

I en vidare bemärkelse kan man säga att mobiliseringsberedskap är den tid det beräknas ta att ställa om samhället för krigsförhållanden.

4. I den av statsmakterna fastlagda uppgiften för försvarsmakten ligger att omedelbart kunna ta upp försvar mot överraskande anfall samt att kunna avvisa kränkningar av vårt territorium både i fred och under ett neutralitetstillstånd. Försvarsmaktens beredskap för dessa uppgifter, *insatsberedskap*, grundar sig på utnyttjande av fredsresurserna i form av förband under utbildning eller övning. Insatsberedskapen indelas i kuppförsvarsberedskap mot överraskande anfall, incidentberedskap mot kränkningar av vårt territorium och stabsberedskap vid ledningsorganen.

Insatsberedskapen varierar inom armén och marinen beroende på årstid och de värnpliktigas utbildningsståndpunkt. Inom flygvapnet är insatsberedskapen hög under hela året.

Ingripande mot kränkningar av vårt territorium i fred avser i huvudsak incidenter till sjöss och i luften. Fartyg och flygplan finns ständigt avdelade härför. Vad gäller ingripanden mot främmande flygplan bör observeras att såväl ingripanden som underlåtenhet att ingripa i många fall kan iakttas (radar) av våra närmaste grannländer och andra länder runt Östersjön.

5. Sverige är ett rättssamhälle i fred och skall förbli så även i ett krigsläge. I försvarsförberedelserna ingår därför författningsarbete för att vidmakthålla och skapa rättsliga förutsättningar för totalförsvarets verksamhet under krig och olika grader av krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden. Föreskrifterna, vår *administrativa beredskap*, är mestadels öppna handlingar. Därigenom kan redan i fred en bred utbildning ske av personal i ledningsfunktioner inom hela totalförsvaret vad gäller beredskapslagstiftningens innehåll och tillämpning i olika situationer. De mest väsentliga delarna av vår beredskapslagstiftning är samlade i "Totalförsvarets författningshandbok".

Kännetecknande för vår beredskapslagstiftning är att den ger möjlighet till ett flexibelt handlande allt efter lägets krav och dessutom har inbyggt i sig vissa automatiska åtgärder, som möjliggör ett snabbt handlande inom skilda samhällsområden i akuta situationer. Både den militära och civila beredskapsplaneringen skall avse såväl en successiv stegring av beredskapen som

intagande av högsta beredskap i ett steg.

Vårt system för beredskapshöjningar grundas på lagen (1960:513) om beredskapstillstånd och kungörelsen (1960:515) om vad som skall iakttagas vid beredskapstillstånd m. m. (beredskapskungörelsen). Till dessa ansluter sig förordningen (1977:55) om vissa statliga myndigheters beredskap m. m.

Lagen om beredskapstillstånd innehåller allmänna föreskrifter som anger att regeringen kan förordna om beredskapstillstånd vid krigsfara och att förordnandet om beredskapstillstånd kan ske genom beredskapslarm vid omedelbar krigsfara. I vissa fall kan även civilbefälhavare eller länsstyrelse förordna om beredskapstillstånd, nämligen om stridshandlingar inleds mot svenskt territorium och förbindelserna med högsta och centrala ledningen är brutna. I sådant fall sker förordnandet alltid genom beredskapslarm och larmet har verkan endast inom civilområdet eller länet.

I beredskapskungörelsen anges vad som skall ske vid beredskapstillstånd och beredskapslarm.

Åtgärderna vid beredskapstillstånd är inom försvarsmakten beroende av vad regeringen bestämmer.

För det civila totalförsvaret tillämpas beredskapsgraderna III, II och I (lägsta mellersta resp. högsta beredskapsgraden). Den närmare innebörden av dessa beredskapsgrader framgår såvitt gäller civilförsvaret av civilförsvarslagen (1960:74) m. m., såvitt avser det allmänt civila medicinalväsendet och det civila veterinärväsendet av krigssjukvårdslagen (1953:688) m. m. och beträffande polisväsendet av särskilda anvisningar. Innebörden av beredskapsgraderna III-I för övriga myndigheter m. fl. anges direkt i beredskapskungörelsen och kompletteras i ovannämnda förordning (1977:55) om vissa statliga myndigheters beredskap m. m. Förordnas om beredskapstillstånd skall beredskapsgrad III intagas, om inte annan beredskapsgrad anbefalles. Vid en kris som skärps successivt höjs därefter beredskapen genom förordnande om beredskapsgrad II och I. Vid beredskapslarm intas beredskapsgrad I.

Vilka åtgärder som skall vidtagas inom de civila totalförsvarssektorerna beskrivs nedan. I stort sett kan sägas att vid beredskapsgrad III sker översyn av planer m. m., vid beredskapsgrad II görs ytterligare förberedelser för en snabb övergång till krigsorganisation och vid beredskapsgrad I sker krigsorganisering.

Det sålunda i korthet beskrivna systemet för beredskapshöjningar inom det civila totalförsvaret skall inte ses som ett stelt schema. Som nyss antytts finns stora möjligheter att tillämpa olika beredskapshöjningar inom skilda verksamhetsområden eller olika delar av landet allt efter lägets krav. Särskilt före förordnande om beredskapstillstånd (vilket av olika skäl kan dröja) avses beredskapshöjningar ske genom punktförordnanden av regeringen, dvs. beredskapshöjningar inom olika sektorer med eller utan anknytning till beredskapsgrad.

En schematisk sammanfattning av de här särskilt nämnda beredskapsförfattningarna och deras innebörd finns i bilaga 1 (underbilaga 1).

Vad särskilt gäller de offentliga organens verksamhetsformer m. m. finns betydelsefulla regler – utom i regeringsformens 13 kap. och i riksdagsordningens 8 kap. – i lagen (1942:87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. (den s. k. administrativa fullmaktslagen) och till denna lag knutna tillägsbestämmelser. Lagen medger bl. a. förenklade arbetsformer, ärende- och personalöverföringar m. m. I tillämpningsbestämmelserna sägs bl. a. att verksamheten skall anpassas efter det rådande läget och att vid planeringen särskild uppmärksamhet skall ägnas frågan i vad mån ärenden, som inte angår försvar- och folkförsörjning, kan t. v. läggas ner och personal därigenom frigöras för andra uppgifter. Den viktiga roll som tillkommer civilbefälhavare och länsstyrelse framgår av Kungl. Maj:ts instruktion (1970:763) för civilbefälhavare och regeringens förordning (1975:1004) med krigsinstruktion för länsstyrelserna.

6. För *försvarsmaktens* beredskap gäller särskilda bestämmelser (hemliga). Den beredskap som råder under normala fredliga förhållanden, grundberedskap, kan höjas utan att inkallelser behöver ske. Beslut om sådan höjning av insatsberedskapen med fredsorganisationens resurser kan fattas av ÖB. För att snabbt kunna höja beredskapen finns ett par beredskapssteg förberedda inom fredsorganisationens ram. Dessa kan intas utan att ingrepp behöver göras i samhället i övrigt.

Den insatsberedskap som försvarsmakten kan upprätthålla med fredsorganisationens resurser är av begränsad styrka och uthållighet. De militära beredskapsstegen inom fredsorganisationens ram saknar motsvarighet inom de civila delarna av totalförsvaret.

Om situationen kräver inkallelser till försvarsmakten för att höja beredskapen kan regeringen besluta om inkallelser enligt vämpliktslagen 27 § 2. till "beredskapsövning" eller enligt 28 § 1. "för rikets försvar". Inkallelsernas omfattning kan anpassas till vad som bedöms erforderligt i den rådande situationen. Allmän mobilisering innebär en total krigsorganisation av försvarsmakten. Partiell mobilisering innebär att delar av försvarsmakten inkallas. För att i en kritisk situation minska tiden för partiell mobilisering finns vissa beredskapsalternativ förberedda. Inkallelser av förband som ingår i dessa beredskapsalternativ kan ske genom radiomeddelande. En partiell mobilisering kan även varieras geografiskt. Det mest långtgående av de förberedda beredskapsalternativen förutsätter bl. a. att beredskapsförfogandelagen (1942:584) sätts i tillämpning.

7. För *civillförsvarets* beredskap (civillförsvarsberedskap) finns närmare föreskrifter om beredskapsgradernas innebörd i civillförsvarskungörelsen (1960:377). De innebär i korthet följande.

Beredskapsgrad III: Personal inkallas enligt regeringens beslut i begränsad omfattning främst för ledning, bevakning, utbildning

och övning. Materielberedskapen höjs. Regeringen kan besluta om åtgärder rörande direkta befolkningsskydds-åtgärder, t. ex. iordningställande av skyddsrum för krigsbruk (ägare) eller mörkläggning (fastighetsägare), etc.

Beredskapsgrad II: Utöver vad som gäller för beredskapsgrad III skall sådan beredskap hållas att övergång till krigsorganisation kan ske utan dröjsmål. Personal inkallas enligt regeringens bestämmande.

Beredskapsgrad I: Fullständig krigsorganisering. Allmänna civilförsvaret och verkskydden skall omedelbart kunna fullgöra sina krigsuppgifter.

För att vid behov kunna minska tiden för inkallelser vid partiell mobilisering av civilförsvaret (beredskapsgraderna III och II) finns ett antal inkallelsegrupper förberedda till vilka inkallelse kan ske genom radiomeddelande.

Såväl allmänna som enskilda skyddsrum skall kunna iordningställas för krigsbruk inom 48 timmar.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan besluta om utrymning av civilbefolkningen från vissa områden eller orter. För att utrymning skall kunna genomföras enligt uppgjorda planer krävs att civilförsvarspersonal inkallats för medverkan.

Civilförsvarsberedskap enligt ovan förutsätter krig eller krigsfara. För att möjliggöra höjning av beredskapen utan att civilförsvarsberedskap anbefalls, kan regeringen besluta om inkallelse av personal "om det är nödvändigt med hänsyn till försvarsberedskapen", dvs. motsvarande "beredskapsövning" enligt 27 § 2. värnpliktslagen vid försvarsmakten. Om civilförsvarsberedskap råder sker inkallelser för tjänstgöring "i den omfattning som är nödig med hänsyn till fientlig verksamhet eller fara därför samt till behovet av utbildning och övning".

För *hälso- och sjukvårdens* beredskap finns föreskrifter om beredskapsgradernas innebörd i krigssjukvårdskungörelsen (1955:442). De innebär i korthet följande.

Beredskapsgrad III: Intagning av patienter till akutsjukhus begränsas. Erforderliga byggnadsarbeten och installationer vid beredskapssjukhusen utförs om så inte skett tidigare. Styrelser utses för beredskapssjukhus.

Beredskapsgrad II: Utöver åtgärder enligt beredskapsgrad III sker hemskrivning av patienter från beredskapssjukhusen. Efter förordnande av regeringen får socialstyrelsen i samråd med överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen besluta bl. a. att beredskapssjukhus upprättas, att

utrustning tillhörig civil sjukvårdsanstalt omdisponeras till annan sådan anstalt, att andra civila hälso- och sjukvårdsanstalter än beredskapssjukhus helt eller delvis krigsorganiseras, att medicinal- och ekonomipersonal inkallas till tjänstgöring.

Beredskapsgrad I: Fullständig krigsorganisering av den civila hälso- och sjukvården.

Ett beredskapssjukhus är uppbyggt kring ett kärnsjukhus som alltid utgörs av ett fredssjukhus. Kärnsjukhuset kompletteras med ett antal s. k. annex, som antingen är fredssjukvårdsanstalter eller är andra anläggningar, främst skolor, som förbereds i fred för krigssjukvård. Kärnsjukhusen skall kunna krigsorganiseras inom tre dygn och hela beredskapssjukhusorganisationen inom 15 dygn. Totalt finns ca 124 000 platser inom beredskapssjukhusorganisationen, fördelade på drygt 120 beredskapssjukhus.

Den öppna sjukvården leds i krig av krigstjänsteläkare (i regel de fredstida distriktsläkarna). Till sitt förfogande har de biträdande krigstjänsteläkare, distriktssköterskor, barnmorskor och annan krigsplacerad sjukvårdspersonal. Den öppna vården har en god beredskap för krig, främst genom att huvuddelen av personalen inom den krigsorganiserade öppna vården har erfarenhet från motsvarande verksamhet i fred.

9. Bestämmelserna för *veterinärväsendets* beredskap enligt krigsveterinärkungörelsen (1966:768) har i princip samma inriktning som bestämmelserna för hälso- och sjukvården.

10. *Polisväsendet* följer bestämmelser som delvis är hemliga. Beredskapsgraderna innebär en successivt ökad jourtjänst på polisstationerna, ökad beväpning av polismän och bevakning av polisstationer.

11. För *övriga myndigheter* m. fl. innebär beredskapsgraderna i huvudsak följande.

Beredskapsgrad III: a) Myndighet vars verksamhet skall upprätthållas under krig och vid krigsfara:

Totalförsvarsuppgifter prioriteras. Normal fredsverksamhet upprätthålls om möjligt. Planer överses; samordningen med planeringen vid andra berörda totalförsvarsmyndigheter kontrolleras. Förberedelsegrupp för flyttning till krigsuppehållsplats avdelas (vissa myndigheter kan besluta om utsändande av förberedelsegrupp). Jourhavande tjänsteman avdelas för myndighets arbetsplats under icke arbetstid. Detsamma gäller personal för telefonpassning, kryptotjänst, bevakning av lokalerna m. m. I mån av behov kan viss personal kallas in.

b) Myndighet vars verksamhet inte skall upprätthållas under krig:

Plan för avveckling av verksamheten ses över. Personal, som kan nås på telefon under icke arbetstid, avdelas.

Beredskapsgrad II: a) Myndighet vars verksamhet skall upprätthållas under krig och vid krigsfara:

Utöver åtgärder enligt beredskapsgrad III ges totalförsvarsuppgifter företräde framför andra uppgifter, vilka fullgörs endast om förhållandena så medger. Planerad överföring av uppgifter till andra myndigheter görs. Materiel förs över till krigsuppehållsplats. Planerad undanförsel sker. Flyttning till krigsuppehållsplats skall kunna påbörjas inom tid som regeringen bestämmer. Semester m. m. inskränks. Beredskapen för övergång till krigsorganisation hålles hög.

b) Myndighet vars verksamhet inte skall upprätthållas under krig:

Utöver åtgärder enligt beredskapsgrad III skall förberedelser för avveckling av verksamheten slutföras. Överföring av uppgifter till annan myndighet sker. Slutliga förberedelser vidtages för arkivering, undanförsel och förstörelse.

Beredskapsgrad I: a) Myndighet vars verksamhet skall upprätthållas under krig och vid krigsfara:

Utöver åtgärder enligt beredskapsgrad III och II skall verksamheten koncentreras på uppgifter av betydelse för totalförsvaret. Krigsorganisation intas. Flyttning till krigsuppehållsplats sker i förekommande fall. Om flyttning för vissa angivna centrala myndigheter beslutar regeringen. Fredsverksamhet avvecklas.

b) Myndighet vars verksamhet inte skall upprätthållas under krig:

Verksamheten avvecklas om inte regeringen förordnar annat.

12. En sammanfattning av beredskapsgradernas innebörd inom olika verksamhetsområden finns i bilaga 2 (underbilaga 2).

13. Kommunernas uppgifter inom totalförsvaret regleras i första hand genom lagen (1964:63) om kommunal beredskap och den kommunala beredskapskungörelsen (1964:722). Lagen om kommunal beredskap förutsätter i stort att den verksamhet som kommunen bedriver i fred och som bedöms viktig från totalförvarssynpunkt i möjligaste mån skall fortsätta

under civilförsvarsberedskap. Härtill kommer vissa speciella uppgifter enligt civilförsvarslagen och andra författningar.

De viktigaste tillkommande arbetsuppgifterna enligt lagen om kommunal beredskap är att sörja även för befolkning från annan kommun som till följd av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande utomordentliga förhållanden "tagit uppehåll inom kommunen". Detta innebär bl. a. att behov av bostad och uppehälle samt vård och tillsyn tillgodoses. Vidare skall kommun registrera befolkning som uppehåller sig i kommunen samt vidta åtgärder för att efter krigsskada i erforderlig omfattning återuppta distribution av vatten, elektricitet, värme o. d. samt för att möjliggöra att samfärdsleder, kommunikationer o. d. kan begagnas. Kommun är dessutom skyldig att utge krigshjälp enligt lagen om krigshjälp samt att ombesörja utdelning av ransoneringshandlingar.

Med utgången av budgetåret 1977/78 bedöms alla landets kommuner ha genomfört en fullständig beredskapsplanläggning.

14. Landstingen svarar även under beredskaps- och krigsförhållanden för den direkta driften av hälso- och sjukvården. Arbetet med en fullständig beredskapsplanläggning av landstingens verksamhet, liknande den som genomförts för kommunerna, har påbörjats.

15. Företag, som medverkar i krigsproduktion och folkförsörjning, genomför sin beredskapsplanering m. m. efter anvisningar av överstyrelsen för ekonomiskt försvar och – såvitt gäller arbetskraften – av arbetsmarknadsstyrelsen.

16. I bilaga 3 (underbilaga 3) åskådliggörs beredskapssystemet schematiskt. På bilden har lagts in *exempel* på åtgärder som kan anbefallas.

17. De viktigaste föreskrifterna inom vår administrativa beredskap utgöres av lagar och förordningar (kungörelser). De är grundläggande för beredskapsplaneringen och därmed sammanhängande förberedelser av olika slag.

Nu gällande föreskrifter täcker de mest betydelsefulla områdena inom totalförsvaret. Läget i stort inom den administrativa beredskapen är så till vida förhållandevis tillfredsställande. Fortløpande översyner måste emellertid ske. På hälso- och sjukvårdsområdet och på förfogandelagstiftningens område pågår f. n. angelägna reformarbeten (proposition om ny förfogandelagstiftning kan väntas 1977).

Särskilda beredskapsföreskrifter saknas i följande avseenden:

1) Frågan om myndigheternas verksamhet på ockuperat område. I regeringsformen 13 kap. finns vissa allmänna regler. Det bör övervägas att i särskilda föreskrifter ge myndigheterna ytterligare stöd för sitt handlande inom ockuperat område och inför ett omedelbart ockupationshot.

2) Frågan om den s. k. kyrkliga beredskapen. Genom regeringsbeslut 1976-07-22 har tillsatts en kommitté för fortsatt utredning samt planläggning av själavården och övriga kyrkliga beredskapsfrågor vid krig eller krigsfara. Kommittén har ännu inte kunnat börja sitt arbete.

3) Frågan om anställnings- och arbetsvillkor för anställda såväl i offentlig tjänst m. fl. som i enskilda företag som medverkar i krigsproduktion och folkförsörjning. Dessa frågor är angelägna. Lösningen av dem fordrar en kombination av föreskrifter i offentligrättslig ordning och avtal mellan parterna på arbetsmarknaden, både den offentliga och den enskilda.

Underbilaga 1

Beredskapsförfattningar och deras innebörd

Försvars- makten	Civil- försvaret	Hälsa- och sjukvården Veterinärväsendet	Polisen	Övriga myndigheter
Lagen om beredskapstillstånd				
Allmänna före- skrifter	Beredskapskungörelsen			
	3 §	4 §	5 §	6 §
		Civilför- svars-kun- görelsen 7 §	Krigssjukvårds- kungörelsen 36 § Krigsveterinär- kungörelsen 12 §	Hemligt kbr
Tillämpnings- föreskrifter	Beredskapskungörelsen			
	3 §	4 §	5 §	6 §
Innebörd av bered- skapsgrad redo- visas i	Beredskapskungörelsen			
	3 §	4 §	5 §	6 §
Vid beredskaps- tills-tånd	Krigsorganisa- tion enligt regeringen	Personalinkallelser enligt regeringen	Beredskapsgrad III (=lägsta) i hela landet, Vissa beredskapsåtgärder vidtas automatiskt	
	Allmän mobi- lisering Högsta beredskap	Beredskapsgrad I (=högsta)		
Vid beredskaps- larm	Beredskapsgrad I (=högsta)			
I övrigt förordnar	Regeringen		Länstyrelse	Regeringen

Underbilaga 2

Innebörden i stort av beredskapsgrader för totalförsvaret

(Grundläggande bestämmelser för beredskapen inom totalförsvaret återfinns i *lagen om beredskapsställstånd* – SFS nr 1960/513 – och i *beredskapskungörelsen* – SFS 1960/515.)

Del av totalförsvaret	<i>Beredskapsgrad III</i> (lägsta)	<i>Beredskapsgrad II</i> (mellersta) (utöver åtgärder enligt beredskapsgrad III)	<i>Beredskapsgrad I</i> (högsta) (utöver åtgärder enligt beredskapsgrad II)
Försvarsmakten	Försvarsmakten följer särskilda bestämmelser (hemliga).		
Civilt försvaret			
(Civilt försvarskung. 7 §. SFS 1960/377. Jmf civil- försvarslagen 2 § – SFS 1960/74)	Personal hålls inkallad i begränsad omfattning (för ledningstjänst, bevakningstjänst, utbildning och övningar). Materiel hålls iordningställd i erforderlig omfattning. I övrigt enligt regeringens bestämmande	Övergång till krigsorganisation inom samtliga tjänstegrener skall kunna ske utan dröjsmål. Personal hålls inkallad i den omfattning regeringen föreskriver	Det allmänna civilförsvaret och verk-skyddet hålls i sådan beredskap att de omedelbart kan fullgöra sina krigsuppgifter
<i>Det allmänna civila medicinalväsendet</i> (Krigssjukvårdskung. 36 §. SFS 1955/442)	Intagning av patienter begränsas. Byggnadsarbeten och installationer för beredskapsjukhus m. m. verkställs. Åtgärder i materiellt hänseende så att krigsorganisering underlättas. Styrelse utses för beredskapsjukhus	Hemskrivning av patienter i största möjliga omfattning. (Om regeringen så förordnat får socialstyrelsen i samråd med ÖB och civilförsvarsstyrelsen besluta <i>att</i> upprätta beredskapsjukhus, <i>att</i> utrustning tillhörig civil sjukvårdsanstalt skall om disponeras, <i>att</i> verksamheten vid andra hälso- och sjukvårdsanstalter än beredskapsjukhus krigsorganiseras, <i>att</i> medicinal- och ekonomipersonal skall inkallas)	Övergång till krigsorganisation

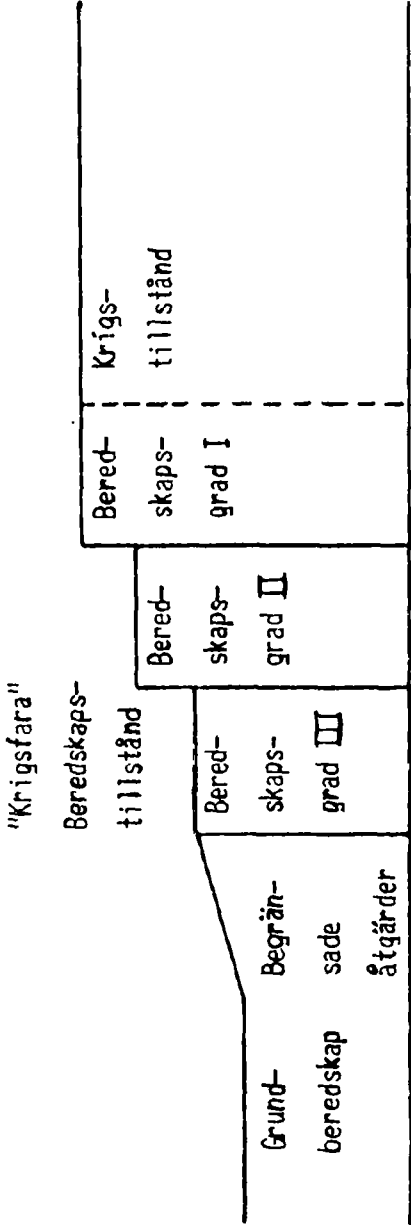
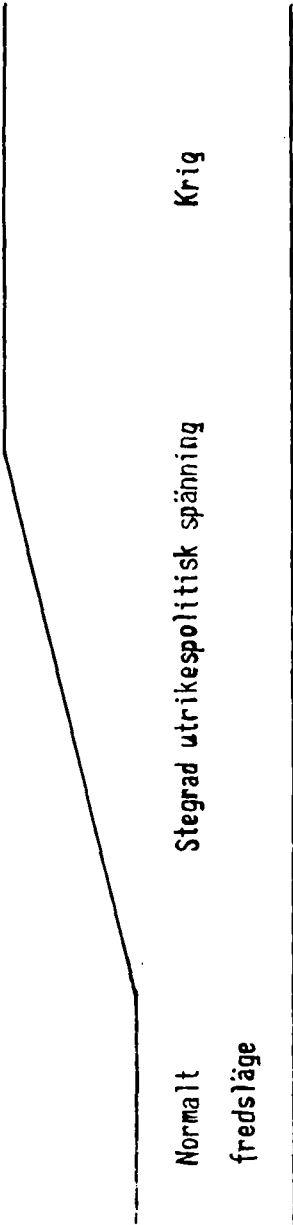
Del av totalförsvaret	Beredskapsgrad III (lägst)	Beredskapsgrad II (mellan)	Beredskapsgrad I (högst) (utöver åtgärder enligt beredskapsgrad II)
Det civila veterinärväsendet (Krigsveterinärkung. 12 §. SFS 1966/768, ändrad SFS 1973/315)	Lokaler för krigsorganisationen färdigställda. Beträffande materiel vidtas förordelser, som kan underlätta krigsorganisation	Skärpt livsmedelskontroll förbereds. Lantbruksstyrelsen kan i samråd med ÖB besluta att veterinärmedicinska beredskapslaboratorier skall krigsorganiseras eller att veterinär medicinalpersonal skall inkallas	Övergång till krigsorganisation
Polisväsendet	Polisväsendet följer bestämmelser som är delvis hemliga. Beredskapsgraderna innebär en successivt ökad jourtjänst på polisstationerna, successivt ökad beväpning av polismän och bevakning av polisstationer		
Statliga och kommunala myndigheter, organisationer och företag m. m. samt enskilda organisationer och företag med krigsuppgift (Beredskapskung. 7 och 8 §§. SFS 1960/515; förordning om vissa statliga myndigheters beredskap m. m., SFS 1977/55)	Beredskapsplaner överses. Semester och tjänstledighet indras vid behov. Personal med avtal att tjänstgöra i krigsorganisationen inkallas vid behov. Jourtjänst. Förberedelser för flyttning till krigsuppställningsplats och för undanförelse av materiel och arkivalier	Materiel, som erfordras på krigsuppställningsplats, överförs dit. Värdefulla arkivalier undanförs. Semester m. m. endast i undantagsfall. Hög beredskap för övergång till krigsorganisation	Krigsorganisation intas i den ordning och i den omfattning som särskilt föreskrivs

Beredskapslarm kan ges – för att förordna om beredskapstillstånd vid omedelbar krigsfara;

– för att skärpa redan bestående beredskapstillstånd;

– då riket kommit i krig (om beredskapslarm inte redan givits)

Beredskapslarm innebär att högsta beredskap (beredskapsgrad I) skall intas inom hela totalförsvaret samt därutöver vissa speciella förordnanden (beredskapskungörelsen 9–13 §§).

Exempel
på åtgärder: Översyn av planer
Skyddsrum
rustas
Förstöring
Undanförelse
Utrymningar
Inkallelser

Bilaga 9

*Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde
1977-03-03*

Beredning för utvärdering av framtida flygplanssystem

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Krönmark, anför

De alternativ för attackflygplanssystemets utformning som bör studeras ytterligare är dels en kombination av flygplanen A 20 och B3LA, dels en kombination av flygplanet A 20 och ett lätt skolflygplan med viss attackkapacitet. Prestanda för flygplanet A 20 liksom antalet sådana flygplan kan vara olika i de två alternativen och bör belysas närmare. Likaså bör skilda prestanda och kostnader för det lätta skolflygplanet enligt den senare kombinationen belysas.

Båda alternativen bör belysas i ett antal olika hänseenden. Sålunda bör de stridsekonomiska värderingarna och de avvägningar som de avspeglar prövas noggrant. Som jag har nämnt tidigare fäster jag stort avseende vid att kostnadsberäkningarna görs hållbara. Säkerheten härvidlag bör bedömas och redovisas särskilt. För att detta skall vara möjligt krävs att de aktuella flygplanens prestanda noga specificeras med hänsyn till de operativa kraven och med beaktande av de ekonomiska förutsättningarna. Det kan visserligen vara svårt att fastställa vilka krav som bör ställas upp på ett flygplanssystem avsett för 1990-talets stridsmiljö, liksom det kan vara svårt att nu överblicka de tekniska förutsättningarna. Det är emellertid oundvikligt att vissa antaganden måste göras och prestandakraven bestämmas om ett tillfredsställande kalkylunderlag skall kunna erhållas. Sedan prestanda hos flygplanen har preciserats så långt möjligt, bör noggranna kostnadskalkyler upprättas. Dessa bör även innefatta bedömningar av prisutvecklingen för här aktuell verksamhet sedd i förhållande till den allmänna prisutvecklingen i samhället.

Alternativens innebörd i fråga om förutsättningarna för att behålla en svensk kapacitet att utveckla och tillverka stridsflygplan skall belysas.

Det är också viktigt att få belyst vilken utvecklingskapacitet som minst behövs för att ge ett tillfredsställande stöd åt produktionen av jaktflygplanet JA 37 Viggen och flygplanet A 20 samt åt flygvapnets förbandsproduktion. Jag vill i det sammanhanget erinra om att överbefälhavaren har anmält att det anskaffningsalternativ som innehåller flygplanet A 20 och ett skolflygplan medför flera problem av industriell och annan art. Bl. a. kan vissa särskilda kostnader tillkomma. Omfattningen av dessa kostnader måste klarläggas för att de båda alternativen skall kunna värderas och jämföras på ett tillfredsställande sätt.

Det bör inte ankomma på beredningen att klarlägga de sysselsättnings-

mässiga konsekvenserna av de båda anskaffningsalternativen. Jag vill i det sammanhanget erinra om att chefen för industridepartementet den 31 maj 1974 tillkallade en särskild arbetsgrupp med uppgift att fortlöpande följa sysselsättningssituationen i Linköping. Jag vill också framhålla att det främst är en uppgift för berörda industrier att själva bedöma de sysselsättningsmässiga konsekvenserna av olika alternativ samt vidta de åtgärder som kan vara nödvändiga med hänsyn härtill.

Det bör inte heller vara beredningens uppgift att överväga om en utveckling och anskaffning av flygplan enligt något av alternativen är möjlig att genomföra mot bakgrund av den statsfinansiella och samhällsekonomiska utvecklingen.

Arbetet med att ta fram ytterligare beslutsunderlag bör bedrivas så att förslag kan föreläggas riksdagen under hösten 1977. Det av berörda myndigheter framtagna beslutsunderlaget förutsätts bli redovisat i samband med att programplanerna för perioden 1978/79 - 1982/83 lämnas in i september 1977. Beredningen bör som jag tidigare har nämnt nära följa detta arbete. Det är därför lämpligt att beredningen sammanfattar sina bedömanden i en rapport under oktober månad 1977. Under arbetet kan beredningen behöva ta vissa kontakter med berörda industrier.

Utskottets förslag till Lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99)

Härigenom föreskrives att 6 §, 14 § 3 och 4 mom. och 15 § familjebidragslagen (1946:99)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Utskottets förslag

6 §²

Familjepenning utgår för familjemedlem som omnämnes i 3 § med högst nedanstående belopp för dag:

Kronor

1) För hustru och fränskild hustru ävensom – därest värnpliktig icke sammanlever med hustru eller hustrun, med vilken han sammanlever, är arbetsoförmögen – för annan familjemedlem, som förestår hemmet åt värnpliktig med hemmavarande familjemedlem under 16 år 21

2) För annan familjemedlem än som avses under 1) 9

När synnerliga skäl därtill äro må efter särskilt medgivande, enligt vad i 39 § stadgas, familjepenning för värnpliktigs moder, som förestår hans hem, utgå med högst 21 kronor för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

Familjepenning utgår för familjemedlem som omnämnes i 3 § med högst nedanstående belopp för dag:

Kronor

1) För hustru och fränskild hustru ävensom – därest värnpliktig icke sammanlever med hustru eller hustrun, med vilken han sammanlever, är arbetsoförmögen – för annan familjemedlem, som förestår hemmet åt värnpliktig med hemmavarande familjemedlem under 16 år 27

2) För annan familjemedlem än som avses under 1) 12

När synnerliga skäl därtill äro må efter särskilt medgivande, enligt vad i 39 § stadgas, familjepenning för värnpliktigs moder, som förestår hans hem, utgå med högst 27 kronor för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

14 §

3 mom. Bidrag må icke utgå till avlönande av den värnpliktiges hustru eller hans barn under sexton år. Huruvida näringsbidrag må avse avlönande av annan den värnplik-

3 mom. Bidrag må icke utgå till avlönande av den värnpliktiges barn under sexton år. Huruvida näringsbidrag må avse avlönande av annan den värnpliktige närstående än nu

¹ Lagen omtryckt 1975:554.

² Senaste lydelse 1976:304

Nuvarande lydelse

tige närstående än nu sagts skall bero på prövning i varje särskilt fall.

4 mom. Bidrag må utgå med högst *femtio* kronor för dag. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas till det genomsnittliga normala driftsöverskott företaget kan beräknas lämna under den värnpliktiges tjänstgöring och dennes möjligheter att av inkomsterna från företaget bidra till den anlitade arbetskraftens avlönande.

Utskottets förslag

sagts skall bero på prövning i varje särskilt fall.

4 mom. Bidrag må utgå med högst *ett hundra* kronor för dag. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas till det genomsnittliga normala driftsöverskott företaget kan beräknas lämna under den värnpliktiges tjänstgöring och dennes möjligheter att av inkomsterna från företaget bidra till den anlitade arbetskraftens avlönande.

15 §

Därest hinder möter mot näringsen eller rörelsens fortsatta bedrivande under den värnpliktiges tjänstgöring men förutsättningar finnas för näringsen eller rörelsens återupptagande efter tjänstgöringens slut, kan särskilt bidrag beviljas för bestridande under tjänstgöringen av utgifter, som prövas nödvändiga för att näringsen eller rörelsen skall kunna av den värnpliktige efter tjänstgöringens slut återupptagas. Näringsbidrag som nu sagts må ej utan tillsynsmyndighetens medgivande utgå till värnpliktig, som fullgör grundutbildning.

Näringsbidrag enligt denna paragraf må beviljas med högst *femtio* kronor för dag.

Näringsbidrag enligt denna paragraf må beviljas med högst *ett hundra* kronor för dag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

**Utskottets förslag (enligt reservationen 4) till
Lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99)**

Härigenom föreskrives att 6 §, 14 § 3 och 4 mom. och 15 § familjebidragslagen (1946:99)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Familjepénning utgår för familjemedlem som omnämnes i 3 § med högst nedanstående belopp för dag:

Kronor

1) För hustru och fränskild hustru ävensom – därest värnpliktig icke sammanlever med hustru eller hustrun, med vilken han sammanlever, är arbetsoförmögen – för annan familjemedlem, som förestår hemmet åt värnpliktig med hemmavarande familjemedlem under 16 år 21

2) För annan familjemedlem än som avses under 1) 9

När synnerliga skäl därtill äro må efter särskilt medgivande, enligt vad i 39 § stadgas, familjepénning för värnpliktigs moder, som förestår hans hem, utgå med högst 21 kronor för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

Utskottets förslag

6 §²

Familjepénning utgår för familjemedlem som omnämnes i 3 § med högst nedanstående belopp för dag:

Kronor

1) För hustru och fränskild hustru ävensom – därest värnpliktig icke sammanlever med hustru eller hustrun, med vilken han sammanlever, är arbetsoförmögen – för annan familjemedlem, som förestår hemmet åt värnpliktig med hemmavarande familjemedlem under 16 år 21

2) För annan familjemedlem än som avses under 1) 16

När synnerliga skäl därtill äro må efter särskilt medgivande, enligt vad i 39 § stadgas, familjepénning för värnpliktigs moder, som förestår hans hem, utgå med högst 21 kronor för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

14 §

3 mom. Bidrag må icke utgå till avlönande av den värnpliktiges hustru eller hans barn under sexton år. Huruvida näringsbidrag må avse avlönande av annan den värnplik-

3 mom. Bidrag må icke utgå till avlönande av den värnpliktiges barn under sexton år. Huruvida näringsbidrag må avse avlönande av annan den värnpliktige närstående än nu

¹ Lagen omtryckt 1975:554.

² Senaste lydelse 1976:304

Nuvarande lydelse

tige närstående än nu sagts skall bero på prövning i varje särskilt fall.

4 mom. Bidrag må utgå med högst *femtio* kronor för dag. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas till det genomsnittliga normala driftöverskott företaget kan beräknas lämna under den värnpliktiges tjänstgöring och dennes möjligheter att av inkomsterna från företaget bidra till den anlitade arbetskraftens avlönande.

Utskottets förslag

sagts skall bero på prövning i varje särskilt fall.

4 mom. Bidrag må utgå med högst *ett hundra* kronor för dag. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas till det genomsnittliga normala driftöverskott företaget kan beräknas lämna under den värnpliktiges tjänstgöring och dennes möjligheter att av inkomsterna från företaget bidra till den anlitade arbetskraftens avlönande.

15 §

Därest hinder möter mot näringsens eller rörelsens fortsatta bedrivande under den värnpliktiges tjänstgöring men förutsättningar finnas för näringsens eller rörelsens återupptagande efter tjänstgöringens slut, kan särskilt bidrag beviljas för bestridande under tjänstgöringen av utgifter, som prövas nödvändiga för att näringen eller rörelsen skall kunna av den värnpliktige efter tjänstgöringens slut återupptagas. Näringsbidrag som nu sagts må ej utan tillsynsmyndighetens medgivande utgå till värnpliktig, som fullgör grundutbildning.

Näringsbidrag enligt denna paragraf må beviljas med högst *femtio* kronor för dag.

Näringsbidrag enligt denna paragraf må beviljas med högst *ett hundra* kronor för dag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

*Bilaga 12***Ramreglerade militära utgifters andel av totala statsutgifter**

<i>Försvarsbeslut</i>	<i>Budgetår</i>	<i>%¹</i>	<i>%²</i>
1963	1963/64	17,45	
	1964/65	15,97	
	1965/66	16,08	
	1966/67	14,18	
	1967/68 ³	13,38	
1968	1968/69	12,83	
	1969/70	12,05	
	1970/71	12,04	
	1971/72	11,26	
1972	1972/73	11,88	11,27
	1973/74	11,17	10,59
	1974/75	10,73	9,95
	1975/76	10,07	9,29
	1976/77 ⁴	9,34	8,57
1977	1977/78 ⁴	9,54	8,74

¹ Utgifterna för det militära försvaret inkluderar fr. o. m. budgetåret 1972/73 lönekostnadspålägg, som dessförinnan låg utanför utgiftsramen. Uppgifterna om andel fr. o. m. 1972/73 är därför inte jämförbara med tidigare år (jfr FöU 1973:16 s. 83).

² Lönekostnadspåläggen uppgår 1972/73 till 24 % (ca 370 milj. kr.), 1973/74 till 26 % (ca 410 milj. kr.), 1974/75 till 29 % (ca 644 milj. kr.), 1975/76 till 33 % (ca 757 milj. kr.), 1976/77 till 36 % (uppskattas till ca 850 milj. kr.) och 1977/78 till 39 % (uppskattas till ca 1 000 milj. kr.). I tabellen lämnas – för jämförbarhetens skull – uppgifter om andel med korrektion för lönekostnadspålägg.

³ Budgetåret 1967/68 omfattades inte av 1963 års försvarsbeslut.

⁴ Preliminära värden.

Källa: Försvarsstatistik från försvarsdepartementet.

*Bilaga 13***Försvarsutgifternas andel av bruttonationalprodukten (BNP) till faktorpris**

<i>Försvarsbeslut</i>	<i>Budgetår</i>	<i>Totalförsvarets andel</i>	<i>Det militära försvarets andel</i>
1963	1963/64	4,9	4,4
	1964/65	4,9	4,2
	1965/66	5,0	4,5
	1966/67	4,8	4,2
	1967/68	4,6	4,0
1968	1968/69	4,4	3,8
	1969/70	4,3	3,7
	1970/71	4,2	3,7
	1971/72	4,2	3,8
1972	1972/73	4,2	4,0
	1973/74	4,1	3,9
	1974/75	4,1	3,8
	1975/76 ¹	4,0	3,6

¹ Preliminära värden eftersom BNP-värdet för 1976 är en skattning.

Anm.

1. BNP är ett mått på landets totala produktion, dvs. produktion av både varor och tjänster. I BNP till faktorpris ingår ej indirekta skatter och subventioner.

2. I totalförsvaret ingår verksamheter inom bl. a. justitie-, försvars-, kommunikations-, jordbruks-, handels-, arbetsmarknads- och kommundepartementens verksamhetsområden. Utgifterna för totalförsvaret inkluderar bl. a. beredskapslagring, även såvitt gäller särskild lagring för fredskriser.

Källa: Försvarsstatistik från försvarsdepartementet.

*Bilaga 14***Ramreglerade militära utgifters andel av bruttonationalprodukten (BNP) till marknadspris**

<i>Försvarsbeslut</i>	<i>Budgetår</i>	<i>Det militära försvarets andel</i>
1963	1963/64	3,9
	1964/65	3,8
	1965/66	4,0
	1966/67	3,7
	1967/68	3,5
1968	1968/69	3,4
	1969/70	3,3
	1970/71	3,3
	1971/72	3,3
1972	1972/73	3,4
	1973/74	3,4
	1974/75	3,3
	1975/76 ¹	3,1

¹ Preliminärt värde eftersom BNP-värdet för 1976 är en skattning.

Anm.

1. BNP är ett mått på landets totala produktion, dvs. produktion av både varor och tjänster. I BNP till marknadspris ingår indirekta skatter och subventioner.
2. Uppgifterna i SIPRI:s årsbok och i *Military Balance* om militärutgifternas andel av BNP i olika länder bygger på att BNP värderas till marknadspris. Värdena i tabellen är alltså i det avseendet jämförbara med sådana uppgifter.

Källa: Försvarsstatistik från försvarsdepartementet.

Bilaga 15

Försvarsutgifter i vissa länder – andel av bruttonationalprodukten (BNP) till marknadspris

Procent

Land	Källa a = SIPRI 1976	1960	1965	1970	1972	1973	1974	1975
	Källa b = Military Balance 1976/77							
Finland	a	1,7	1,7	1,4		1,4	1,2	
	b				1,5	1,4	1,4	1,4
Jugoslavien	a	7,2	5,4	5,0		4,6		
	b				4,8	5,3	5,1	5,6
Schweiz	a	2,5	2,7	2,3		2,0	2,0	
	b				1,9	1,8	1,8	1,8
Österrike	a	1,2	1,2	1,1		1,0	0,9	
	b				1,0	0,9	0,9	1,0
Danmark	a	2,7	2,8	2,4		2,1	2,4	
	b				2,4	2,1	2,2	2,2
Frankrike	a	6,4	5,2	4,1		3,8	3,8	
	b				3,7	3,5	3,6	3,9
Norge	a	3,2	3,7	3,5		3,1	3,1	
	b				3,3	3,2	3,1	3,1
Storbritannien	a	6,5	5,9	4,9		5,0		
	b				5,2	4,9	5,1	4,9
USA	a	8,9	7,5	7,9		6,0	6,1	
	b				6,7	6,1	6,1	5,9
Västtyskland	a	4,0	4,3	3,3		3,4	3,6	
	b				3,4	3,4	3,6	3,7
Polen	a	4,0	4,4	4,6		3,8	3,5	
	b				3,3	3,2	3,0	3,1
Sovjetunionen	a	6,4	6,6	6,2		5,3	5,0	
	b							
Tjeckoslovakien	a	5,4	4,9	4,8		4,7	4,5	
	b				3,8	4,0	3,8	3,8
Östtyskland	a	1,4	3,7	6,2		6,5		
	b				5,1	5,4	5,4	5,5
Egypten	a	5,6	7,7	18,0		31,4		
	b				19,9	31,0	22,8	
Israel	a	6,6	7,9	23,6		33,3		
	b				20,3	40,8	31,8	35,9

Anm.

1. Både Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) och det internationella institutet för strategiska studier, London (tidskriften Military Balance) gör reservationer beträffande uppgifter av detta slag. Uppgifterna bygger på varje lands egen, officiella statistik. Länderna emellan förekommer olikheter både i fråga om vad som uppges vara försvarsutgifter och beträffande BNP som jämförelsemått. Uppgifterna kan i huvudsak endast belysa tendenser för varje land.

2. Andelarna är beräknade utifrån en värdering i varje lands egen valuta och i löpande priser. Om officiella BNP-tal saknas har gjorts skattningar.

3. För länderna inom Warszawapakten och för Jugoslavien skiljer sig jämförelsemåtten från BNP till marknadspris.

4. Beträffande Sovjetunionen har SIPRI gjort en egen uppskattning av försvarsutgiftens andel. För åren 1965, 1970 och 1973 uppskattas andelen till resp. 18,1, 16,5 och 13,1 %. Military Balance uppskattar Sovjetunionens andel under åren 1972–1975 till 11–13 %.

Innehållsförteckning

	Sid.
SÄKERHETSPOLITIKEN OCH TOTALFÖRSVARET	
Statsministern	2
Motionerna	4
Utskottet	4
DEN SVENSKA SÄKERHETSPOLITIKEN	
Föredragande statsrådet	6
Motionerna	7
Utskottet	7
TOTALFÖRSVARETS FORTSATTA UTVECKLING	
Föredragande statsrådet	14
Motionerna	14
Utskottet	16
Grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling	16
Folkrättsliga aspekter	24
Civilmotstånd	24
Uthålligheten i försvarings- och alarmeringssystemet	25
Datasystemfrågor	27
Nästkommande försvarsbeslut	29
Hemställan	32
DET MILITÄRA FÖRSVARETS FORTSATTA UTVECKLING	
Föredragande statsrådet	34
Motionerna	35
Utskottet	38
Grunder för det militära försvarets fortsatta utveckling	39
Utvecklingen av avvägningsprogram m. m.	40
Markstridsförbanden	42
Övervattensstridsförbanden	43
Fjärrstridsförbanden	44
Luftförsvarsförbanden	49
Robotar	50
Central och högre regional ledning	52
Ekonomiska överväganden	54
Personalfrågor	56
Värnpliktsutbildning m. m.	57
Värnpliktsförmåner	66
Ramberäkningar för budgetåret 1977/78	68
Hemställan	71

ANSLAGSFRÅGOR FÖR DET MILITÄRA FÖRSVARET

Regeringens förslag	74
Motionerna	75
Utskottet	76
Reglering av prisstegringar	76
Flygvapenförband: Forskning och utveckling	76
Försvarets hundskola	76
Vissa ersättningar m. m.	77
Hemställan	78

CIVILFÖRSVARETS FORTSATTA UTVECKLING

Föredragande statsrådet	81
Motionerna	81
Utskottet	82
Planeringsförutsättningar	82
Skydd för befolkningen	82
Rekrytering av värnpliktiga till civilförsvaret	83
Utbildning	85
Civilförsvarets bevakningskår	86
Kommunanknutet civilförsvaret	86
Planeringsramar m. m.	87
Hemställan	87

NY ORGANISATION AV CIVILFÖRSVARSSTYRELSEN

Föredragande statsrådet	88
Utskottet	90

ANSLAGSFRÅGOR FÖR CIVILFÖRSVARET

91

DET EKONOMISKA FÖRSVARETS FORTSATTA UTVECKLING

Föredragande statsrådet	93
Motionerna	94
Utskottet	95
Det ekonomiska försvarets uppgifter	95
Planeringsprinciper	95
Fredskrisproblematiken	96
Uthållighet	97
Särskilda frågor rörande vissa program	99
Personella resurser	103
Kostnader för perioden 1977/78–1981/82 och för budgetåret 1977/78	105
Hemställan	106

NY ORGANISATION AV ÖVERSTYRELSEN FÖR EKONOMISKT FÖRSVAR

Föredragande statsrådet	107
Utskottet	109

ANSLAGSFRÅGOR FÖR DET EKONOMISKA FÖRSVARET

Regeringens förslag	110
Motionen	111
Utskottet	111
Statens vägverk	111
Transportnämnden	111
Överstyrelsen för ekonomiskt försvar	112
Arbetskraft	112
Hemställan	113

ÖVRIGT TOTALFÖRSVAR FORTSATT UTVECKLING

Utskottet	115
Allmänna riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av övrigt totalförsvar	115
Psykologiskt försvar	116
Sjukvårdsberedskapen	116
Televerkets försvarsberedskap	117
Försvarsberedskapen vid Sveriges Radio	118
Den kommunala beredskapsplanläggningen	118
Hemställan	119

ANSLAGSFRÅGOR FÖR ÖVRIGT TOTALFÖRSVAR 119

NY ORGANISATION AV LÄNSSTYRELSESNAS FÖRSVARSENHETER

Föredragande statsrådet	122
Motionerna	123
Utskottet	123
Underhållsbesiktningar av skyddsrum	124
Hemställan	126

RESERVATIONER

1. Säkerhetspolitiken och totalförsvaret (s)	126
2. Den svenska säkerhetspolitiken (s)	128
3. Totalförsvarets fortsatta utveckling (s)	129
4. Det militära försvarets fortsatta utveckling (s)	131
5. Anslagsfrågor för det militära försvaret, anslaget Flygvapenförband: Forskning och utveckling (s)	137

6. Anslagsfrågor för det militära försvaret, anslaget Vissa ersättningar m. m. (s)	138
7. Det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling (s)	138
8. Anslagsfrågor för det ekonomiska försvaret (s)	139

SÄRSKILDA YTTRANDEN

1. Det militära försvarets fortsatta utveckling (fp)	140
2. Civilförsvarets fortsatta utveckling (fp)	141

Bilagor

1. Sammanställning av motionsyrkanden	B 1
2. Yttrande från utrikesutskottet (UU 1976/77:3 y)	B 9
3. Yttrande från socialutskottet (SoU 1976/77:2 y)	B 25
4. Yttrande från trafikutskottet (TU 1976/77:1 y)	B 27
5. Yttrande från kulturutskottet (KrU 1976/77:2 y)	B 33
6. Yttrande från arbetsmarknadsutskottet (AU 1976/77:3 y)	B 34
7. Yttrande från civilutskottet (CU 1976/77:1 y)	B 36
8. Systemet för totalförsvarets beredskap	B 42
9. Utdrag av direktiven för B3LA-beredningen	B 55
10. Utskottets förslag till ändring i familjebidragslagen	B 57
11. Reservanternas förslag till ändring i familjebidragslagen	B 59
12. Ramreglerade militära utgifters andel av totala statsutgifter	B 61
13. Försvarsutgifternas andel av bruttonationalprodukten (BNP) till faktorpris	B 62
14. Ramreglerade militära utgifters andel av bruttonationalprodukten (BNP) till marknadspris	B 63
15. Försvarsutgifter i vissa länder – andel av bruttonationalprodukten (BNP) till marknadspris	B 64